

Uykuda

Uykuda

Uykuda

İçindekiler

Söze Başlarken	5
Uykuda	97
Bitmeyen sözün, anlamın arayışı içinde	169

Uykuda

Söze Başlarken

Düşünce kendilik dünyasında bilfiil gerçekleşme olanağı iken özneliliğin yönelimsel, amaçsal doğası gereği düşünce; yönelime -iradeye- dolayısıyla da amaca bağlı gerçekleşir iken öznenin amacı düşünce nesnesi kılması ve amacın gerçekleşmesine bağlı nesnelere edinmesi ile amaca bağlı nedenlerin belirli kılınmış olduğu sibernetik oluşta us niteliği kazanır. Ussal olmak, düşüncenin sibernetik oluşa bağlı olarak nedenlerin belirli kılınmış olması dolayımında yapısalılık kazanması yani bilfiil olan düşüncenin, nesnelere edinilmesi ile bilkuvve -olanak- kılınması usu görünür kılar. Us, özneliliğin tinsel doğası gereği yönelimsel -iradi- amaçsal olması doğrultusunda gerçekleşen düşüncenin sibernetik ussallıkta formasyon kazanmasından öte değildir.

Bilmeye ve yaratıma açık us ise düşüncenin ussal yapısalılık kazanması sonucunda bilmeye yönelik olduğu kadar, bilme nesnelere edinir iken yoruma açık bağlamlar kurması, kıyaslarda, çıkarımlarda bulunması doğrultusunda yaratıma da açık oluş belirleniminde gerçekleşir... ki yaratım düşüncenin, kendiliğin en temelde kendini kendine ayna kılarak öznellik alanında aynalaşmaya bağlı yaratıcı etkinlikte bulunması ve kendilik alanını nokta olmaktan öte derinliğine kendine açık kılması ile en temel olanağı olması sebebi ile usun yaratıcılıktan kopuk gerçekleşmesi tinsel olan doğasına aykırıdır... yaratıcılıktan uzak usun gerçekleşmesi beklenemez.

Bilgibilimsel anlamda us eytişimsel -diyalektik olgusal kıldığı karşıtlık belirlenimlerine bağlı olarak gerçekleşirken dahi öznelde sibernetik yapısal oluşunu korur. Dil usun görüngülerinden -belirlenimlerinde- olup nesnesi kılındığında ise sadece iletişimin değil, bilme zemininden hareket ile her bilme durumunun yaratıcı etkinlikte yeniden değerlendiriliyor olması sebebiyle anlam-değer yüklemelerinde hem

öznelde hem de nesnel karşılıklarının oluşturulmasında hep yeniden yaratımın olanağı olarak ussal olmanın zeminini kaplar.

Dilin metafizik belirlenimleri olan anlam-değer yüklemi, özdeşleştirme, temsil, tasvir, izafiyet, indirgeme, aynalaşma vb. durumları, doğrudan usun kıyas, çıkarım, eleştirme, yorum vb. belirlenimlerinde gerçekleşme olanakları olarak ussal olmaya yerleşiktir. Dil nesnesi ile us, alan belirlenimlerini de nesne edindikçe kendi içinde zengin olan gerçekleşme olanağı bulur... ki us en temelde eskiden beri gelen söylemi ile tümdengelimci veya tümevarımcı olma yapısallığı içinde gerçekleşir. Tümdengelimci veya tümevarımcı olmak sibernetik ussal oluştta kaçınılmaz olarak bulunan usun iki farklı formasyonda gerçekleşme olanağı olmasından öte değildir. Bu iki us formasyonu ise zaman içinde alan belirlenimlerine ve öncelik durumlarına göre gerçekleşme farklılıkları gösterse de ussal olmanın en temel doğası - sibernetik ussal olunması- gereği ile birbirinden kopuk değil, bağıntılı olarak gerçekleşir.

İfade ettiklerimden; bazılarının dediği gibi usun bir icat olduğu değil, zamansal gerçekleşme süreci içinde tarih olgusal olarak keşfedildiği anlaşılmalıdır. Ussal olmanın belirlenimleri keşfedildikçe ve keşfedildiği yönde gerçekleşen yapısal olarak kullanımı genele yaygın arttıkça ve kullanım nesnelere, alanları çeşitlendikçe usun geliştiğinin anlaşılması doğru olur. Tümdengelimci veya tümevarımcı olmak da alan belirlenimlerine göre öncelik kazanıyor olma belirleniminde gerçekleşir.

Tümdengelimci bilim, bilgibilimsel anlamda ucu açık oluş içinde bulunur. Böyle olsa da teknik anlamda bilim, sonuç verilere göre nedenlerin belirli kılınmış veya bulunmuş olmasına bağlı tümevarımcı olarak talebe bağlı iş görmek durumunda gerçekleşme sürecinde bulunur. Metafizik anlamda önermeye dair tümevarımcı yaklaşım ise tanıtlamaya dayalı olarak olgusal olanı ilkesi/ ilkeleri gereği evrensel -

tümel- içeriği gereği bilmek anlamını içerir... ki metafizik bu anlamda ilkesi gereği olgusal olanı konu alırken ilkesinde her olay ve olguyu dolaylı -yüklem alınmış- veya dolayısız -aynılık düzeyinde- özdeş buldukları veya kıldıkları ile ussallığın çözümlenmesi anlamında gerçekleşme olanağı bulur. Deney-gözlem-ölçüm paradigması gereği bilimsel yaklaşım elbette ucu açık bilme oluşu içinde gerçekleşmeli ama her bilme, metafizik yaklaşımdan uzak gerçekleşmekte ise bilme olgusuna dair görmenin gerçekleşmediği veya salt bilme ediminde mekanik bir oluşa tanık iken ruhsuz bir bakışında kalınır... ki bu anlamda bilimin, metafizik yaklaşıma en temelde usun hem tümdengelimci hem de tümevarımı içermesi sebebi ile bilgibilimsel anlamda ihtiyacı vardır.

Us, öznelde sibernetik ussal gerçekleşir iken amaca bağlı gerçekleşme de ucu açık gerçekleşme olanağı içinde tümdengelimci olmayı kendinde ilke düzeyinde yani doğası gereği kendinde barındırır. Öznenin sonuç verileri alması, deneyimler edinmesi, ussal gerekçeler veya zorunluluklar bulması sonucunda us, erek veya sonuç verilere bağlı gerçekleştiğinde ise en temelde tümdengelimciliği içerse de tümevarımcı olarak işlevsellik kazanır. Zaten düşünen özne, amaç belirlenimli gelecek yöneliminde ucu açık bir varoluş içinde tümdengelimci olarak kendi olmayı gerçekleştirir iken sibernetik ussal olarak nedenleri belirli kıldığı oluş içinde tümevarımcı olmak zorunda kalır. Bu durumda önemli olan; usun en temel olan bu iki görüngü biçiminin yapısal anlamda nasıl kullanılması gerektiğinin bilinmesidir.

Teorik anlamda ussal karşılığı olanın pratikte bilimsel yöntemde gözlem-deney-ölçüm yaklaşım biçiminde veya pragmatik anlamda tahkikinin (kesinliğinin veya doğrulamasının) yapılması, bilgibilimsel anlamda ucu açık bir gerçeklik oluşu içinde bulunulmayı olanaklı kılar. Ancak, teorik olanın dahi, olgunun ilkesi gereği metafizik değişmezleri olması gerçeğinden bakıldığında metafizik -tümevarımcı- bir yaklaşım

içermesi gerçeği unutulmamalıdır. Teorinin gücü, metafizik olduğu kadar gerçeklik alanında karşılığı olmasına bağlıdır... ki bilim bu anlamda tümdengelimci olsa da olgunun metafizik ilke veya yasa belirlenimlerinin açık edilmesi ile tümevarımcı olmakta gerçekleşen metafizik olgusalılığı içermesi gereğinde de yapılması gerekendir.

Tümdengelimci yöntemde, sonuç verilerin genel değerlendirmede bilgi olabilmesi içindir ki bir ilke veya yasa da ilke veya yasanın evrensel -tanrısal- olması gereğinde tümel belirlenimlere varmak olması gerekendir... ki bu açıdan bakıldığında, olgunun metafizik olması gerçeğinden hareket ile bilim, metafizikten kopuk yapılması olanaklı olmayandır denilebilir. Bu durumda bilimsel olanın felsefi, felsefi olanın da bilimsel alanda karşılığının olması gerekir ki bilim alanı ve yöntemleri ile gerçeğe dair ucu açık bir oluş içinde değil de gerçeğin keşf edilmesi veya doğrulanmasından yana bir oluş içinde bulunduğu idrak etmiş oluruz. Bilimin sınırı gerçekle biçimlenir iken gerçeğin değişmezliği olgusal anlamda metafizik olduğundan dolayıdır ki bilimin en nihayetinde sınırlayanı değil, sınırı metafiziktir. Bu anlamda metafizik, bilimsel olanın gerçeklik belirleniminde değerlendirilmesinden öte değildir.

Olgusal olana dair tümel -metafizik- belirlenimler; gerçekliğin hem sınırları hem de yüklem anlamında belirlenimleri iken gerçeklik gerçekleşme olanağında açıklanıyor olduğundan, sabit ve durağan değildir... tümeler ilke belirlenimli ise öznellik içeren eylem belirlenimlerinde, yasa belirlenimli ise varoluş eşikleri ve etkileşim biçimlerinde gerçekleşen gerçeklerdir... ki bu anlamda tümel olanın gerçeğe dair sınırlayıcı olmasından değil, gerçeğin hangi belirlenimlerde nasıl gerçekleştiğinin ussal sınırlarını verdiğinden bahsedebiliriz.

En basit örnek ile iyi, doğru, güzel ideaları öznel belirlenimler olup eylem, uyum, erek belirlenimli gerçekleşirler iken sabit gerçekler değildirler. Esmayı hüsnâ dahi hareketin öznel ilke belirlenimleri iken

fail olan Allah'ın erek belirimli gerçekleştirdiği ilke belirimleridir. Allah'ta bilkuvve bulunanların bilfiil anlam, değer, duygu, karakter, kimlik ve ahlak biçimsel olarak gerçekleştirdiğinin anlamını taşırlar. Allah'ın ne olduğuna dair fikir verirler iken dolayısıyla da ne olmadığına dair de fikir sahibi kılarlar. Kavramsal anlamda teşbihin ve nesnellığe aşkın özneliği işaret ederlerken de tenzihin temel ilkeleri olup Allah'ı bilmenin gerekleridir. Allah'ı bilmek ile kalmayıp üst ve evrensel -ortak tümeller- ilkeler olup var olanlara yerleşik anlam-değer yüklemine mahiyetleri ve gerçekleşme biçimleri olduğu görülür. Ayrıca olan bitenin hangi çizgilerde ne için gerçekleştiğinin gerçeğini de görünür kılarlar.

Allah Hayy'dır denilirken O'nun ölü olmadığı, Rahman ve Rahim denilirken kötülüğü yaratmış olsa da amaç edinmediği için ve hikmet gereği kıldığı içindir ki O'nun kötü olmadığı da ifade edilmiş olunur. O Azim'dir denilir iken işlerinde başarısız olmayan olduğu; Sabır'dır denilir iken tutarlı olduğu ve kendisinde tutarsızlığın görülmeceği; Gani'dir denilirken fakr -muhtaç- olmadığı; Samed'dir denilir iken kendine ve kullarına yeterli/ yeten olan dolayısıyla da her türlü yetersizlikten uzak olarak kendi olduğu da ifade edilmiş olunur. Allah Kadir'dir denilirken iş yapmaya güç getiren anlamını taşıy iken aciz olmadığı da dolayısıyla ifade edilmiş olur. O duydandır denilir iken dolayısıyla da O sağır değildir denmiş olunur. O görendir denilir iken dolayısıyla da O kör değildir denmiş olunur. O Alim'dir denilir iken cahilliği yaratmış olsa da cahil olmadığı da ifade edilmiş olur. O Nur'dur denilirken O'nun nesnel mahiyeti ifade edilmiş olarak yaratmış olduklarından farklı cevher (töz) olduğu ifade edilir. Toprak, hava, su gibi cevher olmaya aşkın her yaratmış olduğunun cevheri, özsel niteliği anlamında özü dolayısıyla da tözü olduğu ifade edilmiş olur. Bu anlamda O toprağı, suyu, havayı yaratmış olsa da özde nur olması ile bunlar olmaktan beri durur.

Bu kısmi örneklerden de anlaşılacağı gibi tenzih bilgisi yani Allah'ı bilme bilgisi; zati ve subuti sıfatlar ayrıca ilahi isimler ile Allah'ı karakter ve kimlik biçimsel anlamda olumlayan yaklaşım biçimi içermektedir. Böyle olmak ile beraber tenzih bilme biçimine eytişimsel anlamda bakıldığında, varlıksal anlamda Allah'ın kendisinde bulunmayan, şahsen Allah'ın kendisi olmayan veya yaratmış olsa da varoluşsal anlamda Allah'ın kendisine ait kılmış olmadıklarını olumsuzlamanın da bilgibilimsel olan yöntem biçimselliğini içerir... ki bu anlamda tanrısal olan öznel tümeller, gerçeği sınırlayıcı değil, gerçeğin gerçekleşme biçimleri olup da gerçekliği olanlar iken apaçık biçimde gerçeği görünür kılmanın bilgibilimsel yolunu da görünür kılarlar.

Tenzihin olumlama, dolayısıyla da olumsuzlama öncelikli bilme biçimi, her ne kadar tümevarımcı ussallığı içeriyor olsa da özellikle tanrısal sıfat ve isimlerin, olay ve olgularda gerçekleşme biçimlerindeki çeşitlilik ayrıca çoklu anlam ve çoklu bağıntılılıkta gerçekleştikleri de düşünüldüğünde, tüm dengelimeciliği içeren bilgi bilimselliğe haizdir. Tüm dengelimeci olarak her olay ve olguda Allah'ın birçok sıfat ve ismi bağıntılı olarak okunacağı gibi her olay ve olguda farklı biçimlerde bağıntılı olarak gerçekleştikleri dolayısıyla da Cenabı Allah'ın kendisini, kendi için belirli kılmış olup da sınırsız bir oluş içinde gerçekleştirdiği ilke belirlenimli varoluş biçimlerinin olduğunu ifade etmek gerekir... ki böylesi varoluş biçiminden olsa gerek, yarattığı andan itibaren anı anına benzemeyen oluş içinde tüm dengelimeci olarak ucu açık bir varoluşta kendini gerçekleştirdiğini beyan edebiliriz.

Nesnellüğün belirlenimleri olan nitelik, nicelik, iyelik, kiplik vb. kategorik belirlenimler dahi yasa ve ilke gereği belirli kılınıyor iken ne olduğuna dair gerçekliğin nasıl gerçekleştiğinin ussal gerçeğini bize verirler. Sibernetik bir oluş içinde gerçekleşen nedenlerin ereğe, amaca, sonuca göre belirli kılındığı yani işlevi olduğu, ereğine bağlı olarak işlevsel kılındığı bir evrende varoluş eşikleri, kuvvet ve etkileşim biçimleri de

sabit değil, daim bir oluş içinde gerçekleşmektedir. Bu anlamda gerçek, hep gerçekleşmekte olduğu tümel belirlenimleri ile açıklanan, gerçekleşen bir oluşa haiz iken tündengelimci olduğu kadar tümevarımcı olan bilgibilimsel olmaya, gerçeği hakkı gereği bilmek için ihtiyaç vardır.

Bilkuvve olup da bilfiil gerçekleşen her ne ise ilke gereği metafizik belirlenimleri ile onu kavramsal -ilkesel- anlamda görünür kılmak, dolayısıyla da bilmek, sınırlayıcı olmaktan öte, ussal olarak bağıntılılıkta anlamayı, bilmeyi olanaklı kılar... ki metafizik sabiteler, sınırlayıcı olmaktan öte, belirli kılınmış olanlar ile gerçeğin, derinliğine hangi çizgilerde çeşitlenerek gerçekleştiğini görünür kılar. Bilkuvve olanın bilfiil gerçekleştiği olanakta tümeller, gerçekleşme biçimleri olarak gerçekliği olanlardır. Bu doğrultuda tündengelimci olduğu kadar tümevarımcı olarak metafizik -felsefe- yapabilme olanağı içinde gerçeği görünür kılmak gerekir.

Sebepler-sonuç ilişkisinde etken nedene bağlı olarak tündengelimci yaklaşımda ne sorusu kalıbında kategorik bilmek söz konusu olsa da nasıl sorusu kalıbı ile yaklaşımda da ucu açık mekanik bir oluşa bağlı gerçekleşen görüye kapı aralanır. Bilimsel anlamda edinilen sonuç belirlenimlerin yasa veya ilkede buluşuyor olması da tümevarımcı olmayı gerekli kılar... ki sonuçların bilimsel anlamda değişmezliğine -olgusal olduğuna- tanıklık, tündengelimci olarak bilgibilimsel anlamda -sınırsızca- ucu açık olmayan veya belirsiz bir evrenin olmadığını gösterir.

Tümevarımcı olarak olgusal olandan hareket ile bilgibilimsel olmak, metafiziğin değişmezi olan olgunun değişmezliğinden ve tümel -zamansız- belirlenimli değişmezlerinden hareket ile bilim yapmak anlamını taşır iken tümevarımcı olmak, bilgibilimsel anlamda sınırsız ucu açıklığı içermez. Bilakis olgusal olanın değişmezliği ve değişmez belirlenimlerine bağlı olarak ayrıca yasa ve ilke gereği

gerçekleşmelerde metafizik sınırlar içinde gerçekliğin idrak edilmesi gerektiği gerçeğini taşır.

Nesnellik zemininden hareket ile öznelliğin gerçekleştiği bir evrende, sebep-sonuç mekanik düalitesine aşkın sebep-gereğe bağıntısında ereğe/ sonuca/ amaca bağlı nedenlerin ve ne için olduklarının belirli kılınmış olduğu organik izafi olan bir evrene tanık olmak kaçınılmazdır. Sibernetik ardışık döngüsel olan bütün sistemlerde ereğe göre nedenlerin bağıntılı kılınmış olması, tümdengelimci olduğu kadar tümevarımcı yaklaşım biçiminin de korunması gerektiği gerçeğini görünür kılar. Neden-sonuç ilişkisinde doğrusal anlamda olan bitene tanık olmak söz konusu iken sebep-gereğe ilişkisinde sibernetik yaklaşım biçimi ile döngüsel bir oluş içinde var olduğu gerçeğine tanık olunur.

Elbette tümdengelimci yaklaşım biçimleri ile bilgilimsel olmakta ucu açık olmak korunur. Bilgilimsel anlamda ucu açık olan yaklaşım biçimi korunacak diye tümevarımcı olmak da gerektiğinin gerçeğine kör kalınmaz. Tümdengelimci yaklaşım, tümevarımcı yaklaşımın teorik yönünün tanıtlanmasını, kanıtlanmasını başka bir deyişle de tahkikini yapmak için önemli olsa da tümevarımcı yaklaşımın inkâr edilmesi gerektiği anlamını taşımaz/ taşıyamamalıdır.

Tümdengelimci yaklaşım ile bilimin, bilgilimsel doğrultusunun olduğunu görmek elbette önemlidir. Ancak, sadece önermelere değil, varlığa ve varoluşa dair ne, nasıl ve ne için olduğuna dair belirlenimlerin, -önermelerden öte- kavramsal içerikte tanıma dair tespitlerine ve kavramsal anlamda tanıtılmalarına dayalı olarak tümevarımcı yaklaşım biçimi olmadan metafizik anlamında üst bilim yapmak olanaklı değildir. Metafiziğin tümevarımcı yaklaşım biçimi, sebep-sonuç, sebep-gereğe/ erek bağıntısında gerçekleşen bilimsel, sanatsal, dini, felsefi, kültürel, medeniyet vb. belirlenimli her türlü gerçekleşme biçimini bilgilimsel anlamda üst olgusal düzeyde

değerlendirmek anlamını taşır... ki bu, çoklu gerçeklik içinde bizleri ilmi anlamda gerçeğe daha yakın kılar. Gerçeği yakinen bilmemizi olanaklı kılar/ kılabilir.

Her ne kadar tümdengelimci yaklaşım biçimi olgudan hareket ile pratikte karşılığı olanı bilmeye dair olsa da tümevarımcı yaklaşım ile pratikte karşılığı olanı olgusal anlamda anlamaya eylenir olmak, üst bir anlayış biçimi oluşturmuş olmak adına önemlidir. Tümdengelimci yöntemde esas, olgunun kendisi iken metafiziğin en temel esası olan olgunun ilke anlamında değişmezliği ve olgunun değişmezleri olduğundan dolayıdır ki tümdengelimci yaklaşım biçiminde metafizik -tümevarımcı- olmak bir biçimde korunuyordur. Bu doğrultuda belirtmek gerekir ki özellikle fizik bilimin sadece nicel belirlenimli olarak ele alınıyor olması bu anlamda bilgebilimsel olmanın kendi gerçeğinden uzak olmaktan öte değildir. Tümdengelimci ve tümevarımcı iki yaklaşım biçimini tespit, tanıtlama, kanıtlama düzleminde metafizik düzeyde birbirinden ayırmadan ve yerindeliğinde değerlendirmiş olmak ile gerçek daha belirgin olarak görünecektir.

Metafizik, bilimlere aşkın olgunun bilimi iken her bilim de olgusal olan ile ilgili iken metafiziksiz bilimin tam anlamı ile gerçekleşmeyeceği veya eksik olacağı yargısında bulunmak kaçınılmazdır. Bilim, nasıl olunduğuna bağlı olarak ne olunduğunun açıklamasına doğru yürür iken metafizik, kavramsal -ilkesel- içerikte olgusal anlamda ne, nasıl ve ne için olunduğunun gerçeğine ayna tutar. Ne, nasıl, ne için ve ne için olunduğuna bağlı olarak ne olunacağı metafiziğin alanını doldurur iken bilim, metafizik alanın bir belirlenimi olarak görünüş bulur. Metafizik gerçekler yani tümel belirlenimler, gerçeği sınırlamaktan öte, gerçekten kopuk olunmadığını fark ettirir iken bilmenin sınırlarını içeriyor olarak gerçeği sınırsızca nasıl bileceğimizin ve görebileceğimizin belirlenimidirler. Gerçekten/ gerçeklikten, şuursal

anlamda kopuk olmadan, ilke gereği ereğe bağılı hakkı gereğiyle nasıl yaşamamız gerektiğinin de sınırlarını gösterirler.

Demek ki ilimlerden önce edinilmesi gereken ilim, bilimsel nitelikte olmak kaydı ile yani sonuç verilerden veya tespitlerden hareket ile gerçekleşmesi gereken metafiziktir. Metafizik, teo-ontoloji (marifetullah ve tevhid) ve bilim dizgesinde öğreneceklerimizi daha doğru disipline ederken çevremizde, evrende olup bitenleri daha doğru anlama olanağı edinmemizin imkanını sağlar.

Farz edelim ki içinde bulunulan evrenin dışında farklı evrenler de yaratılmış olsun... bu evrenlerde varoluş nasıl olurdu? Bu evrenlerde hayat var mıdır? Metafizik gereği ile bilirdik ki o evrende de yaratım gereği ile anlam-değer, içerik-biçim, temsil-tasvir, aynılıkta özdeşlik ve yüklem alınmış özdeşlikler, nitelik, nicelik, iyelik, kiplik, tasarım vb. belirlenimlerde gerçekleşmeler vardır. Hayatın olup olmadığı ise gözleme açık olduğunda anlaşılabilir olandır. Ancak, teo-ontoloji ile biliriz ki var olan her şey olup bitmekte oluş içinde gerçekleşir iken Allah'tan alınan paye gereği pay sahibi olarak varoluşunu bulur. Cenabı Allah diri olduğu içindir ki o evrende de her var olan dirilikten paye aldığı ölçüde farklı formasyonlarda olsa dahi canlılık ihtiva eder.

Allah'ın diri olduğu marifetullaha ait bir bilgi iken O'nun ile diri olunduğu ve diriliğın O'ndan olarak görünüş bulduğu ve paye almış olarak her şeyin bir biçimde dirilik ihtiva ettiği tevhid bilgisi olarak bildiğimiz olur. Teo-ontolojinin bir ayağı marifetullah, diğer ayağı ise tevhittir... ki bu duruma Cenabı Allah'ın zati, subuti sıfat ve isimleri ile de bakıldığında Allah'a ait olanlar Allah'ın varlık bilgisi ile ilgili olup, yaratılmış olanlarda gerçekleşir iken tanık olunması gerçeği tevhid bilgisi ile ilgilidir.

Tevhid; Allah'a ait uluhiyet -tümel olan öznel- belirlenimlerinin rububiyete dair kılınmış olması üzerinden ubudiyette dair de kılınmış

olmasında gerçekleşiyor olduğu gerçeğine tanık olmanın ilmidir... ki bu anlamda söz konusu yaratım ise görmediğimiz ama var olduğuna dair düşünsel deneylerde bulunduğumuz veya ileriki zamanlarda tanık olabileceğimiz bir gerçekliğe dair öngöründe bulunmak hem metafizik hem de metafiziğin bir alanı olarak teo-ontoloji (marifetullah ve tevhid) ile olanaklıdır.

Not: Bir önceki kitap çalışmalarımız doğrultusunda dikkat edilecek olunur ise ayrı değil aynı da değil ifadesini geniş anlamda kullanır iken Eşari ontolojisinin ve tenzih yaklaşımının eksiklerinden ileri ve klasik vahdeti vücudun aşırılığı olarak belirtebileceğimiz Allah'ın zati ve subuti sıfatları ayrıca ilahi isimleri ve halkı yani vücuda gelenleri, gerçekleşenleri aynılık düzeyinde özdeşlikte birlemekten beri olarak yeni bir perspektiften bakmayı önemsemekteyim. Vahdeti şuhudun Allah'ın zatına dair zatını ve varlığını birbirinden öte kılıyor olması savına karşı da Allah'ın nur olarak hem nesnel anlamda varlığının hem de öznel anlamda şahıs olmasının iki ayrı oluş içinde gerçekleşmediğini belirtmek isterim. Cenabı Allah kendi varlığının hem nesnesi hem de öznesi olması içeriğinde aynılık düzeyinde gerçekleşen özdeşlikte yani kendine dair mutlaklık belirleniminde şahsı ve varlığını aynılık düzeyinde bulur... ki bu durumda şahsının varlığına kıyasen öte durduğunu söylemek hatalı olur... Ancak, Allah'ın şahsı nur zemininden hareket ile hem nesnesi hem de öznesi kendi olmak kaydı ile nurdan öte değil de nura aşkın öznellikte gerçekleşir. Böyle olduğunda şahıs olmak nurdan bağımsız değil, özsel anlamda nur hem nesnel hem de öznel anlamda mutlak özdeşlik içerir iken Allah kendi gerçekliğini, nurda nur olması gerçeğinde ve nura aşkın öznellikte kendini gerçekleştiriyor olmasında gerçekleşmekte olarak bulur. Varlığının, şahıs olmasının hem nesnesi hem de öznesi olarak kendini gerçekleştirir... ki Allah olmak dahi anlam-değer bağıntısında kimlik belirlenimli olarak yüklem alınmış özdeşlikte gerçekleşir.

Bu anlamda Cenabı Allah'ın özde nurunda şahıs olması gerçeği, değişmez metafizik belirlenimi iken Allah olması gerçeği de yüklem alınmış karakter ve kimlik belirlenimi olarak değişmez gerçeğini ifade eder. Kimlikler veya karakterler ben olmaya dair giyilmiş elbiseler iken yüklem alınmış özdeşlikte gerçekleşmekten öte durmazlar... ki bu anlamda zatına bağlı olarak gerçekleşir iken ayrı değil aynı da değil oluşun gerçekliğinde gerçekleşme olanağı bulurlar.

*

Metafizik ve teo-ontoloji doğrultusunda Kur'an'a teorik anlamda bir daha dikkat etmek gerekir. Bilimsel perspektif ise Kur'an ayetlerini varlıkta ve varoluşta karşılıkları ile tahkik etmeyi ayrıca sonuçlardan, sonuçları olan bir oluş içinde bulunmaktan ve sonuç alınabilecek hakikatten bahsedilirken doğruluğundan yana tahkiki yapılabilecek olması gerçeğine tanık kılar... ki bu anlamda Kur'an bilimsel yaklaşımda değerlendirilebilecek olması ile önemlidir.

Varlıkta veya varoluşta karşılığı olanın betimlenmiş olduğu ayet ve sure belirlenimleri ile Kur'an'ı Kerime bakıldığında; olgusal olana bağlı olarak gerçekleşen sonuçlardan, kendisinden sonuç alınabilecek hakikatten ve yaşananların sonuçları olan bir evrende bulunulduğundan bahsediliyor iken bilimsel içerikte ifade içerdiği görülür. Cenabı Allah Kur'an'da her ne kadar metafiziksel anlamda tümevarımcı oluşu içeren ifade usulünde beyanlarda bulunuyor olsa da tümdengelimci usule bağlı olarak da deneyime, keşfe dair bir oluşa eyler iken ucu açık bir bilme deneyimine hitap ettiği muhatabını eyler.

Sonuç belirimlerin betimlenmiş olgusalılığı bilimsel -metafizik-anlamda önemli iken sonuçlara göre yaşanması gerektiği ahlak biçimsel anlamda önemlidir. Sonuç alınabilecek gerçeğe eylenir olmak ise olgusal olanın deneyime açık olarak keşfini olanaklı kılar iken bilimsel olmayı net olarak içerir. Sonuçlardan konuşmak, sonuç alabilmeye

eylenir olmak ve sonuç belirlenimlere göre yaşanması gerektiği gerçeğine uyanmak ussal ve deneysel anlamda karşılığı olan tahkike açık olarak bilinebileceği gerçeğini taşıması anlamında bilimselliği içeriyor olmasından dolayı önemlidir.

Bu anlamda Kur'an okumalarında dikkat edilmesi gereken, ilke gereği olgusallığın korunmasıdır. Kur'an ana mesajı itibarı ile nesnellik zemininden hareket ile nesnelliği içeren öznelliğe ve nesnelliğe aşkın özneye dikkat çeker iken metafizik varoluşa, anlam-değer varlığı olarak öznelğin metafizik gerçekleştiğine ve dilsel olanın metafizik olduğuna, olgusallığı -ayet belirlenimi- içeren betimlenmiş dil yapısallığı ile dikkat çeker. Hakikat, tevhid, sonuç belirlenimlere göre belirli kılınmış olup da sonradan edinilen anlam-değer içerikli yüklemeler olan karakter ve hüviyet (kimlik), ahlak vb. genel metafizik ilkeler ile okunduğunda daha net anlaşılabilir. Olgunun betimlenmiş durumu olan ayetlerin ve surelerin varlıkta ve varoluştaki karşılıklarının gerçekleşmekte olduğu gerçeğinden hareket ile de tahkike açık ilkeselliğe haiz olması bilimsel anlamda önemlidir. İlke gereği okunduğunda ilahi maksada bağlı her devirde güncelliğini koruduğu evrensel (tümel, zamansız, tanrısal)-belirlenimlere haiz olması da metafizik anlamda önemlidir.

Dil, iradeye içkin amaca (gayeye, maksada) içkin gerçekleşir iken dil zemininde beyana dayalı ifade biçimi ile Kur'an ilahi iradeye içkin olarak elbet ifade edilmek istenenden hareket ile okunmalıdır. Gayecilik bir bağlamda ifadenin ne olduğundan daha çok ifadenin neyi içerdiği ve neyi amaçladığı doğrultusunda anlaşılması gerektir. Aslında gayecilik yaklaşımında Kur'an okuması, ayetin muhatabına bağlı olarak muhatabı olduğu sürece evrensel olduğunun gerçeğini taşır. Her ayet içerdiği ilke gereği varlıkta ve varoluştaki karşılığı olduğu yönde olgusal olanın betimlenmiş durumudur... ki varlıkta karşılığı olan ayetler evrensel olması gereği herkes için iken herkes için olan evrenselliğe haizdir. Varoluşa dair olan ayetler ise muhatabı var olduğu yönde

evrenselliğini her daim korur. Hükme dair emir ve yasak belirlenimli gerçekleştirilmesi beklenen ayetler de her ne kadar iman edenleri bağlayıcı ayetler olarak evrensel içeriğe haiz olsa da sonuçları itibarı ile kötü olanın zararları sebebi ile herkes için evrensel olan mesaja haizdir.

Allah'ın varlığına dair karşılığı olan İhlas suresi ayetleri zamansız olarak Allah'ın varlığına dair evrenseldir. Hakikatten paye almanın gereği olarak Allah'ın şahsından da paye almak ile şahıs olmayı özerklikte bulan her can şahıs -kendi, ben- olmanın biricikliğini ihlas suresinde olduğu gibi varoluşuna dair bulabilir. İlahi isim ve sıfatlara dair her ayet de Cenabı Allah'a ait ifade edilir iken yaratım gereği O'ndan paye almanın sonucunda yaratılmış olanların varoluşsal anlamda kendilerine dair olarak buldukları evrenselliğe haizdir. Rabb-ül Âlemin ayeti dahi Cenabı Allah'a ait olan sıfatların yaratılmış olanlara dair kılınmış olduğu gerçeğinin anlamını taşır ki uluhiyete ait olanın rububiyete dair olarak ubudiyete dair kılınmış olması uluhiyete ait olanların evrensel içerikte gerçekleştiği anlamını taşır.

Muhatabına göre evrenselliğini koruyan ayetlere örnek Zihar ayetleri gösterilebilir. Zihar ayetlerinde tektip kılmaya yönelik her çaba karşısında varoluşa dair hak sahibi olanların kendi olmaya dair hak taleplerinde bulunmaları desteklenir ve takdir edilmiş olur. Bu ilkesellik gereği ilahi murad anlaşılınca, Zihar ayetlerinin bir Arap adetine yönelik değil de bir haksızlığa yönelik gerçekleşen hak talebi karşısında ne yapılması gerektiğinin usuna da tanık olunur. Bu anlamda Zihar ayetleri, tektip kılmaya dair zulme uğranması veya varoluşa dair hak sahiplerinin haksızlığa uğraması söz konusu olduğunda ayrıca böylesi bir durumda ne yapılması gerektiğine dair ders çıkarılması gerektiğinde, muhatapları var olduğu sürece zamansal anlamda evrenselliğini korur.

Hırsızlığa dair el kesilmesi ayetinde de söz konusu olan hırsızlık ise mülkiyet hakları sebebi ile herkes için yasak olmalıdır. Hırsızlık, içki içmek, kumar vb. yasaklar sonuçları itibarı ile faydasından daha çok toplumsal

yaşama ve bireyselliğe zarar verir iken sonuçları gereği ile herkesi muhatap alır iken evrenselliğini korur. Hırsızlığın cezası olan el kesilmesi ise cezada caydırıcılığın esas kılınmış olması gerçeği sebebi ile farklı biçimlerde cezada caydırıcılık sağlanacak ise uygulanabilir. Önemli olan böylesi ayetlerde ne söylendiğinden daha çok ilke gereği maksada bağlı olarak ne söylenmek istendiğidir.

Ayetler bağlamında Kur'an genel anlatısı itibarı ile ilkeselliği içeren olgusal yaklaşımda, zaman ve muhatap belirimli olarak anlatıdaki evrensel düzey belirlenimleri doğrultusunda, söylenenin ne olduğu kadar söylenenden ne demek istendiğinin önemli olmasına göre okunması gereken ussallığı içerir. Sonuçlardan konuşmak, sonuç alınabilecek bir hakikatten bahsetmek, yaşananların sonuçları olan bir oluş içinde bulunduğunu belirtmek ile de tahkike açık bilimsel bilgiye haizdir. Bu anlamda tündengelimci bir yöntem içermek ile hem ussal hem de bulunca -keşfe- dair yöntemsel olan ve bilmeye dair ucu açık bilgebilimsel olmakla beraber ilke gereği olgusal olanı içerir iken tümevarımcı olunması gerektiğinin ussallığını da içerir.

Bilgebilimsel anlamda sıralanırken görmek için gözler, duymak için kulaklar, anlamak için kalpler verildiği de ayetlerde farklı biçimlerde belirtilir. Bilmenin gereği olarak göz ve kulak araçsal kılınıyor iken kalp duyulardan alınan dış dünya verilerin deneyimleniyor -talim ediliyor- olarak anlaşılmasının veri işlem yeri olarak zikredilir. Her bir duyu organı ile içinde bulunulan dünyanın kendinde saklı tuttuğu farklı bir gerçekliğe tanık olunur. Duyusal gerçeklik belirlenimlerinin (anlam-değer verilerinin) bilgiye çevrilmesi elbette düşünce aracılığı ile gerçekleşmektedir. Ancak duyusal algıda deneyimlenenin anlamını anlayabilmek, yaratılmış öznel karşılıklarını deneyimlemek öz kendilik olan ruhta gerçekleşir... ki bu anlamda ruhun ikamet ettiği kalp dolayımında, içinde bulunulan evrene farklı formasyonlarda tanık olmak gerçekleşir.

Düşüncenin ilke gereği bağıntılı olmasında yapısalılık kazandığı us formasyonunda da duyulara aşkın metafizik gerçeklere tanık olmak gerçekleşir. Ussal olmak, dil dolayımında dilin anlam-değer belirlenimlerinde metafizik olmaya ve bilmeye eylenir olmak anlamını en temel anlamı olarak kendinde taşır.

Metafizik düzeyde kavramsal her düşünce, beyinde gerçekleşir iken anlamanın, kalpte ruhun kendisinde gerçekleşiyor olduğunun düşünülmesi gerekir... ki bilimsel veriler ile bu savın desteklenmesi de gereklidir. Gözler, kulaklar ve kalp dizgesi ile bakıldığında, bilgibilimsel anlamda varoluşsal karşılığı gereği ile bu dizgeyi barındıran ayetlerin evrenselliğini koruduğu görülür.

Öznel olması gereği ile zamansal ve mekânsal anlamda bir yerde olması ile varoluşunu bulan her özne için duyuşsal algıda olarak içinde bulunduğu evrenin gerçekliğinin öznel anlamda kendisine aşikâr kılınıyor olması, varoluşun olmazsa olmazıdır. Duyusal algıda varoluş öznel olanaklar ile içinde bulunulan evrenin yeniden yaratılıyor - yorumlanıyor- olması gerçeğini de taşır. Böyle olsa da gerçeklik en temelde metafizik gerçeklik olduğu içindir ki gerçekliğe ussal anlamda felsefi olarak kavramsal içerikte tanık olmak olması gerektir.

Metafizik anlamda ussal olanın ilke gereği olgusal olması içeriğinde varlıkta veya varoluştaki karşılıklarının olması ve deneyime açık olması, gerçekliği ussal ve deneyimsel -talim ediyor- olarak bilmek anlamını taşır. Duyular ile her ne kadar tümdengelimci oluş içinde bir evrene tanık olursa da ussal anlamda metafizik gereği tümevarımcı bilme oluşu içinde bulunulur. Yöntemsel anlamda deneyimde de tümdengelimci olarak olgusal gerçekliğe açık bilgibilimsel oluş içinde bulunulur.

Gerçekleşenlerin isimlerini vermek ile de gerçekliği olanı belirli kılma, bilincin önüne aşikâr kılma, tanımlanması ve tanıtlanmasını olanaklı

kılma, öznel/ tinsel anlamda tutunmayı sağlıyor olma, nicele aşkın öznel anlamda metafizik olan bir dünyada kılıyor olmak vb. gerçekleşir. Varlığa ve varoluşa ait veya dair olup da gerçeklik belirlenimli olanları isimlendirmek ile ussal anlamda deneyimin -talimin- nesnesi kılıyor olmak varlığa anlam-değer belirlenimleri ile tutunmanın ve açılmanın, gerçekliğe açık olmanın olmazsa olmazıdır. İsimlendirmek her ne kadar tümevarımcı bilgebilimsel oluşa haiz gibi görünüyor olsa da tüm dengelimi olarak gerçekleşir. İsimlendirilenin metafizik belirlenimleri üzerinden tanımlanması, tanımlanması ise tümevarımcı olmaktan öte değildir.

Bedende beyin bütün zihinsel faaliyetlerin mahali olarak değerlendirilirken kalp, duyu etkileşimlerinde etkin olan organ olarak değerlendirilir. Duygular dahi ruhun, varoluşa dair deneyim nesnelere iken kalp dolayımında yaşamsal anlamda bulduklarıdır.

Ayetlerde belirtilen ve anlamanın gerçekleştiği kalp, ruhun (öz kendiliğin) bedendeki bütün enerji akışında gerçekleşen bilgi işleme ve işlemsel kılınması ile dolaşık yani yekvücut olarak ikamet ettiği et parçası olarak nitelendiğinde kalp aracılığı ile anlayanın ruh olduğu unutulmamalıdır. Anlamak ruhta, öz kendilikte gerçekleşir. Bilgi işleme ve bilgi işlevselliğe dair düşünce faaliyetinde beynin (dimağın) oynadığı rol düşünülürken ayette geçen kalbin temsilen kullanılmış olup beynin kastedildiğini de belirtebiliriz.

Beynin kürsiyi ala olduğu düşünülürken, düşünce faaliyetine Allah'ın doğrudan müdahil olduğu, daha doğrusu yaratım gereği Allah ile gerçekleştiğini belirtir isek anlam düşüncede yaratılır iken organik bağımlı bedende ruhun kalpte dolaşık -yekvücut- yerleşik olması sebebiyle anlama durumunun kalpte gerçekleşiyor olması söz konusu olabilir. Benim kanaatimde bu yönde olup, beyinde zihne dair düşünce faaliyetleri gerçekleşse de bu, anlamanın beyinde gerçekleştiği anlamını taşımaz. Düşünsel faaliyetler beyinde (kürsiyi alada)

gerçekleşiyor ve anlam dahi beyinde yaratılıyor olsa da bu doğrultuda formel mantık gereği anlamamanın da beyinde gerçekleştiğini belirtmek bilimsel olmak düşünülduğünde doğru olmaz.

Anlamak özneye mahsus iken ruh yani öz kendilik kalpte ikamet ediyor iken anlamak kalp aracılığı ile ruhta gerçekleşiyor yargısı tanıtlamaya yönelik daha doğru bir yargı olur. Bu bağlamda Kur'an'da göz, kulak ve kalp bilgilimsel dizgesi verilir iken anlamamanın öncelikli kılınmış olmasına bağlı olarak görmenin, duymanın gerçekleştiğini vurgulandığını ve anlayan öznenin muhatap alındığını da belirtmek yerinde olur.

Ruh kalpte ikamet ediyor olsa da beden her yerinde kendi olmayı bulma olanağı içinde bulunur... ki gözlerden bakarken gözlerde, bir yemeği tadarken yemeğin tadında ve dolayısıyla da dilde, bir acıyı hissederken acının olduğu yerde, düşünce ediminde beyinde kendi olmayı buluyordur. Bunlar haricinde kendini bedenin her uzvunda var oluyor olarak bulmak da derin düşünce de hissedilebilir olarak deneyimlenebilir... ki ruh, özsel anlamda bedene dolaşık iken kalpte ikamet ediyor olması, beyinde kendini gerçekleştiriyor olmasına engel değildir. Kalpte bulunan nöronlar ve şiddetli nur salınımı aracılığı ile dahi olsa ruhun (öz kendiliğin) beyinde gerçekleşen düşünceye dair bilgi işlemlerini anlamaya dair olanak içinde bulunması da mümkündür. Ayrıca kalbin enerji -nurani- salınım durumu düşünülduğünde, özden hareket ruhun ilham alması ve anlama etkinliğinde bulunması da kalp üzerinden eskilerin feyzi akdes dediği düzeyde gerçekleşir. Bilimsel anlamda bu görüşlerin araştırılması ve doğru bilgi olarak sonuca bağlanması da gerekir.

Bunları belirtirken Kur'an'da rahmeti gereği bizlere doğruyu belirten Cenabı Allah'ın anlamaya dair mahalini kalp olduğunu işaret etmesini doğrulamak -tanıtlamak- adına belirtmekteyim. Bugün ki bilim düşüncenin mahalini beyin olarak gösterse de anlamamanın nasıl ve hangi

mahalde gerekleŖtiđine tam anlamı ile ayna tutmadığı içindir ki beynin anlama mahalini olduğunu formel mantık gereği belirtmek doğru olmaz. Nur düzeyindeki etkileŖimlerde ve salınımlarında kalbin bedende canlılığa dair belirleyici rol aldığı ve sadece canlılığı dair değil anlamaya dair de rol aldığı dŖnldđnde bedende anlamının hangi organ üzerinden -mahalde- gerekleŖtiđini belirtirken kalp yerine beyin nceleyenlerin bir daha dŖnmesi gerekir. Bu konuya dair bilimsel verilerin artmasını beklemesi de yerinde olur.

Bu grŖler haricinde farklı bir kanaat de belirtmek isterim: Kalp ile kast edilen hem beyin hem de kalp öncelikli olarak öz kendiliğin öznelliğe dair kendilik alanının tinsel bir organ -meleke- gibi oluŖturulmasıdır... ki kendilik alanında yekvcud olarak kendi olmayı bulan öz kendilik yani ruh, kendilik alanında dıŖ dünya verilerini iyi, doğru, güzel ideaları gereği yorumbiçimsel olarak değerlendirme ve dıŖ dünya ile iliŖki ve bağ kurma biçimleri geliŖtirme, dŖnme ve anlama olanağı içinde gerekleŖme olanağında özne olmayı bulur. Kendilik alanında yani i - öznel- dünyada anlam-değer yklemlerinde kendini nitelediği, zdeŖ kıldığı, aidiyet duyduğu belirlenimleri tinsel anlamda varoluŖ nesnesi kılar iken özne olma düzeyinde kendini gerekleŖtirir.

znelliğe dair kendilik dünyasında ruh, beden ile aynı tz zemininden hareketle dolaŖık varoluŖ bulduğu unutulmamalıdır. Anlayan zne ruhtur. Ruhun anlamaya dair araçlarının ne olduğu değil de neler olduğunu ise anlamaya dair daha çok bilimsel veri edindikçe daha doğru biçimde bilme olanağı zaten edineceğiz. Böylesi durumda anlamının bir olanağı olan kalpten yana neyin kast edildiğini zaman içinde anlayacağızdır.

Ayrıca bilgibilimsel süreçte zihinsel anlamda kendilik göz, kulak, beyin ve kalbin etkinliğinde açık oluyor da değerildir. Gz ve kulak dıŖ dünyadan duysal veri edinmenin iki olanağıdır. Beyin bilginin yapısal anlamda iŖlevsel kılınması ile ilgili iken belleğe haiz iŖlevsel olması ile içinde

bulunulan dünyaya göre kendiliğın yükselişini aracılıdır. Kalp de anlama olanağının gerçekleştiğı mahal olarak değerlendirilebilir. Bu anlamda kalp ve beyin öznelliğe dair belirleyici rol olsa da öz kendiliğın bu olanaklar -organlar- ile var olduğı anlamını taşımaz.

Bedene, duylara, anlamaya dair iş gören organlarda bir eksikliğın olması veya arızanın gerçekleşmesi ile anlamaya, düşünmeye dair aksaklığın olması söz konusu olduğunda da bu, öznelliğın duysal algı organları ile sınırlı olduğı anlamını taşımaz. Öznelliğın değilse de öz kendiliğın (ruhun) bedene dair oluş içinde yaratıldığı anlamını taşımaz.

Ruhun bedensel faaliyetler sonucunda var olduğunu belirtmek, ruhun ölümlü olduğı kanısına -zannına- da vardırabilir. Dolayısıyla da öte dünya inanişini yok saymaya gidilebilir. Ölüm eşiğı deneyimleri, bedenden ayrılmış olarak yapılabilen öz kendiliğe dair yolculuklar veya duyu organsız gerçekleşen keşfi deneyimler ile de bilmekteyiz ki duysal algı sadece duyu organları ile değil, düşünmek dahi sadece beyin aracılığı ile gerçekleşmekte değildir. Gözsüz görmenin, kulaksız duymanın, beyinsiz düşünmenin ve kalpsiz anlamının gerçekleştiğı nurda, nurdan yaratılmış olan öz kendiliğın yani ruhun bedene ihtiyaç duymadan var olduğunu da unutmamak gerekir... ki ruhun özde bedensel yaşlanmaya dair belirtiler göstermemesi de gösterir ki ruh, bedene ait olmadan nurdan beslenme olanağı içinde ölümsüzdür.

Öte dünya ruhsal anlamda öz kendilik ile deneyimlenen zamansal ve mekânsal oluşa haiz olarak er ya da geç ölüm olayı ile kıyam ederek ve görünen âlemin perde olmasından soyunmuş olarak gerçeğe uyanmış olmanın sonucunda tanık olacağımızdır. Yeniden gelebilmenin ve gitmenin de olanaklı olduğı bilimsel anlamda ispat edilirse eğer ruhun beden ile sınırlı olmayan bir varoluş içinde bulunduğı gerçeğine de tanık olunabilir... ki Kur'an ifadesinde her kişinin ölümü tadacağına - deneyimleyeceğinin- beyan ediliyor olması, gerçeğe ışık tutması anlamında önemlidir.

Bedende düşünmek, içinde bulunulan dünyanın olanakları dahilinde düşünmek ve içinde bulunulan dünya içinde varoluşun anlam-değer yüklemelerinde yeniden kurgulanıyor olması anlamını taşır. İçinde bulunulan dünyayı anlamaya çalışmanın verilerini değerlendirmek anlamını da taşır... ki anlayan özne ruh iken ruh da beden ile değil, Allah ile nurda var olmayı bulmakta iken beden, içinde bulunan dünyaya dalmanın, anlamının ve içinde bulunan dünyaya göre -anlam-değer yüklemeleri edinmek ile var olmanın olanağı olarak ruhun kendine giydiği bir elbise olmaktan öte değildir.

Ruh, beden ve anlamın nerede gerçekleştiğine dair ifadelerim elbette doğrusunu Allah bilir diyerek belirtirim ki beyandan, tümevarımcı olmaktan ibarettir. Hz. İbrahim'in tümdengelimci olarak Tanrı ilkesi, görüşü doğrultusunda Tanrı arayışı ve ucu açık bir bilme edimi içinde bulması mitini Kur'an perspektifinden bakarak elbette bilmekteyiz. Sonunda "Ben batanları sevmem" demek ile Hz. İbrahim'in süresiz olanlara aşkın sürekli -Baki- olan, süresizlik içinde sürekli duran Tanrı'yı ilke gereği metafizik değişmez bir belirlenimi ile bilmiş olması tümevarımcı olarak metafizik düşünmeye zemin edinmiş olması adına önemlidir. Olan biteni fail olan Tanrı'dan hareket ile bu doğrultuda değerlendirmesi de tümdengelimci iken tümevarımcı olarak metafizik düşünmeye eylenir olduğu gerçeğini görünür kılması adına önemlidir. Nesnellik zemininden hareket ile nesnellığe aşkın öznelliğe tanık olması da bilgebilimsel olması adına önemlidir.

Hız. İbrahim Tanrı arayışı mitinde tümdengelimci iken tümevarımcı olmanın kaçınılmaz olduğu gerçeğine tanık kılar. Tümdengelimci olmak sonuçta tümevarımcı olmak ile sınırları belirli kılınmış bilme ediminde bulunmak ile tamamlanmış olur.

Duyusal algıda tümdengelimci olarak bilme eylemine eylenir iken öznelikte güzellik ideasına bağlı olarak kendi için iyi ve doğru olana göre değer yargısal yorumlama biçimleri oluşur iken tümevarımcı bilme

eylemi içinde bulunulur. Toplumsal yaşamda da iyi, doğru, güzel idealarına bağlı olarak ortak değer yargısal belirlenimler olup da anlam-değer belirlenimli ırk, kimlik, karakter yüklem almalarında tümevarımcı bilme ve ilişki biçimlerinde kendi olmayı gerçekleştiririz.

Öznel anlamda Halil, İsa, Ahmed veya gerçekleştirdiklerine bağlı olarak edinilen mutasavvıf, mütekellim, filozof, sanatçı, bilim insanı, anne, baba vb. kimlik belirimlerinde metafizik anlamda tümevarımcı olarak kendilik ile özdeş kılınmış kimlik yüklemelerinde ben olmak gerçekleştirilir. Ben olmak; yüklemelerinden arı sadece kendi olmak olsa da ben olmaya özdeş kılınmış yüklem nitelendirmelerinde görünüşe taşınır... Ben olmak, öznesi olduklarına bağlı olarak yüklem alınmış özdeşliklerde -nitelendirmelerde- karakter içerikli kimlik belirlenimli olarak gerçekleşir. Her şey ile bağıntıda varoluş bulunulur iken her şey dolaylı veya dolaysız olarak ben olmaya katılıyordur. Özellikle güzel ahlak -erdemler- ile bütünlüğü korunan öznelliğe dış dünya nesnelere de bütünlüğünü koruyarak katılmasının olanaklı kılınıyor olması da dikkate değerdir.

Özne sadece kendi için olarak ben olmakta değil, çevresindekileri, gerçekleştirdiklerini, emeğini vb. yani anlam-değer belirlenimli olarak bulduğu her şeyi (olay ve olguları) de kendi olmaya nesne kılıyor olarak kendilik dünyasına katıyor veya kendilik dünyası kılma çabası içinde nüfus alanı olarak görüyordur. Böylesi varoluş biçiminde dahi tümevarımcı olarak ben olmakta özdeşleştirdikleri ile kendi -ben- olmayı öznesi oldukları üzerinden gerçekleştirmekte... gerçek kılmaktadır.

Böyle olsa da geleceğin öngörülemez olması değilse de genel anlamda bilinmezliği ayrıca öznel yönelimlerdeki değişimler ve değişime sebep veren koşul, ihtiyaç, irade, duygu, anlam, değer, inanç vb. inanç belirlenimleri ayrıca doğanın duyular karşısında eril belirlenimli olarak kendinde kılıyor olması gerçeği doğrultusunda bakıldığında

tümdengelimci olarak ucu açık bir varoluş içinde bulunulduğu da gözlemlenebilir.

Türk olmak, Arap, Alman, Hıristiyan, Yahudi, İslam vb. olmak yani kendiliğın özdeş kılındığı nitelemeleri yüklem alınmış özdeşlikte ben olmaya dair bulmakta dahi ortak kimlik belirlenimli olarak metafizik içerikte tümevarımcı bilgilimsel olmak görülür. Ayrıca vatan, vatandaşlık, bayrak, devlet, aile vb. aidiyet belirlenimli anlam ve değerleri yüklem almakta dahi metafizik anlamda tümevarımcı olarak üstyapı kurumlarında varoluşu metafizik kılmaktan, bulmaktan öte durulmaz.

Varoluş dahi bilgilimsel doğrultuda metafizik belirlenimleri ile tümevarımcı gerçekleşmekte iken tümdengelimci olmak, bilgilimsel anlamda gerekli olsa da tümevarımcı yaklaşımı içermediği sürece eksik durur. Bilim ne kadar tümdengelimci olsa da sonuç verilerin doğruluğunun tahkikinın yapılmasını olanaklı kılan ve sonuç verilerin genele yaygın kullanılabilir olmasını sağlayan pragmatik yaklaşım da tümevarımcı olarak bilimsel olanı varoluşsal anlamda tamamlıyor olması adına önemlidir. Evreni anlamaya dair Tanrı ilkesinde betimlenmiş mitler ne kadar tümevarımcı ise sanat da özden beslenmenin akışı içinde gerçekleşir iken tümdengelimci olarak yapılması olanaklı olandır... ki imgesel içerikte karşılığı olanın yorumlanış biçimi olmaları anlamında mitlerin yaklaşım biçimi olarak tümevarımcı ve sanatın da gerçekleşme biçimi olarak tümdengelimci olduğunu belirtmek yerinde olur.

Söz konusu varoluş ise özne tümdengelimci ve tümevarımcı olmayı, iki karşıt kıpı olarak bulmakta değildir. Tümdengelimci ve tümevarımcı olmayı özne; doğaya -dair- içkin olması ve tıne/ öznelliğe ait olarak gerçekleşme olanağı bulması belirlenimlerinin oluşu gereğinde varoluşuna dair izafi mertebelerinin gerçekleşmesi sonucunda, birbirini tamamlayan varoluş biçimleri olarak bulmaktadır.

Tümdengelimci ve tümevarımcı her belirimde bilme veya varoluş nesnelerinin farklılıkları ile soyutlamaya tabi tutularak görünür kılınması, kendisine dair -tümel- aşkın belirlenimleri ile ussal anlamda ayrıştırılıyor olması anlamını taşır... ki her bilme eskilerin de dediği gibi bilme nesnesinin, farklı (aynı olmayan) ve tümel (aynı veya benzer olan) belirlenimleri ile ussal anlamda bağıntı kurma dolayımında bilincin önüne çıkarılıyor iken soyutlanmaya tabi tutulmasında gerçekleşir. Dolayısıyla, bilme ile de varoluş belirlenimleri gösterilir iken hem bilme hem de varoluş soyutlama eyleminde gerçekleşiyordur. Bilme ve varoluş, bağıntı ve dolayım etkinliğinde gerçekleşiyor olsa da soyutlama eyleminde gerçekleşme olanağı buluyordur. Böyle olsa da ussal anlamda bağıntı kurmak, varoluşsal anlamda bağıntılı olmak ve dolayısıyla da dolayım etkinliğinde bilme ve varoluş süreklilikte gerçekleşme olanağı bulur.

Duyusal algıda seçicilik, anlamsal algıda seçicilik, bilmenin soyutlamada gerçekleşiyor olması vb. bilmeye ve varoluşa dair soyutlama biçimleri iken öznenin soyutlama yapıyor olarak özne olduğunun gerçeğini - anlamını- da taşır... ki yüklem alınmış özdeşlikte sonradan edinilen huy, karakter, kişilik, kimlik vb. belirlenimler kendi olmayı önceler iken soyutlamada bulunuyor olarak varoluş sergilendiği, kendi varlığının hem nesnesi hem öznesi olduğunun gerçeğini taşır. En temelde kendi olmaya dair ben olmak dahi kendilik soyutlanması yapılamayacak olan olduğu içindir ki arı soyutlama yapıyor olarak kendini gerçekleştirme olanağında/ olanaklarında nesnesi ve öznesi kendi olan gerçekleşmede varoluş bulunduğu gerçeğini taşır... ki bilmek, dolayısı ile de özne olmaya dair varoluş, soyutlama yapıyor olarak gerçekleşmektedir.

Bilimin tümdengelimci yaklaşımında bilmenin nesnesi kategorik, analitik ve deney-gözlem-ölçüm belirlenimleri ile ele alınırken arı soyutlanmaya tabi tutulur. Metafiziğin tümevarımcı yaklaşımında ise

olguya dair aşkın ve değişmez olan belirlenimler ile bilme nesnesi soyutlamaya tabi tutulsa da bilme nesnesinin ilke gereği belirlenimleri evrensel -tanrısal- olduğundan, ilimler arası geçişkenliği veya disiplini olanaklı kılar. Bu anlamda tümevarımcı yaklaşım hikmete, bütünlüklü görmeye dair olarak tümdengelimci yaklaşımdan ileri ve tamamlayıcıdır... Tümevarımcı metafizik bilme yaklaşımı, bütünlükten kopuk, parçalayıcı, ayrıştırıcı olarak bilmekten öte, düşüncenin ilke gereği bütünlükte gerçekleşmesinin olanağıdır... ki soyutlamaya aşkın bağıntılı oluşta dolayımı ve bütünlükte bilmenin, dolayısıyla da bütünlüğü korunuyor olarak var olmanın varoluşsal olanağıdır.

Gözler, kulaklar, kalp de nesnellik zemininden hareket ile nesnellige aşkın öznellik belirleniminde gerçekleşen bilgibilimsel olmanın nesnelligine de dikkat çekmesi adına önemlidir. Ancak, anlam her ne kadar nesnesine ait olsa da nura ait nesnellik alanında anlayan öznde gerçekleşme olanağı bulur. Anlamak özneye ait gerçekleşir iken düşünce, anlam ve anlama doğrultusunda gerçekleşen yaratma etkinliği öznenin kendinde yekvücut olduğu kendilik dünyasında gerçekleşir. İnsan düşüncesi dahi kendine dışsal ve içsel olarak gerçekleşen yaratma etkinliğine Tanrı'nın kendilik dünyasına katılıyor olarak gerçekleşir.

Nesnellik ve öznelliğin girift olarak iç içe olduğu oluş içinde nurdan hareket ile nurun aynılık düzeyinde özdeşlikte kendinde bulunduğu nesnelliginden ve öznelliğinden paye alınarak yaratılmış bulunduğu gerçeğine kör kalınmamalıdır. Görme, duyma, anlama vb. olanaklar nurun yaratıyor olması ile kendine ait sıfatlar olarak da gerçekleşiyor iken anlamanın ve anlamaya bağlı olarak görmenin, duymanın Allah'tan nasipli olmak ile gerçekleştiğini unutmadan gözün, kulağın, kalbin sadece içinde bulunan dünyaya dair yaratılıyor olan duyu verilerinin algılanmasının aracı kılınmış olduğunu bilmek gerekir... ki

varoluşta esas Allah iken araçlarda takılı kalıyor olarak yanlış düşüncelerde, vesveselerde, sanılarda takılı kalmış olmayalım.

Belirtmek gerekir ki birçok şey biliyor olmak veya nakli olan tarihsel kayıtlı (literatür) bilgiyi ezberlemiş olmak ve nakledebiliyor olmak hakiki anlamda gerçeğe dair bir şey biliyor olmak anlamını taşımaz. Olan bitene dair malumat -genel bilgi- sahibi olmak, ansiklopedik anlamda önemli olsa da genel bilgiler, metafizik düzeyde kavramsallaştırmaya tabi tutulmadan yani genel gerçekler doğrultusunda tutarlı olarak kritik edilmeden, ilke gereği bütünlük içeren görüşe taşınmadan, eleştirel olarak çoklu gerçeklik içinde yerindeliğinde, gerekliliğinde değerlendirilmeden ve yorumlanmadan, biliyor olmak hakiki anlamda gerçekleşmez. Bilgi, metafizik düzeyde değerlendiriliyor olduğunda, çoklu gerçeklik içinde izafi olarak yorumlandığı veya eleştirel olarak kritik edilmesi yani değerlendiriliyor olması doğrultusunda biliyor olmanın olanağıdır.

Metafizik; fizik ötesi, üst anlamında duyuşsal nicel belirlenimlere aşkın olarak varlığı varlık olma bakımından tümel belirlenimleri ile yani zamansız olarak daim olan evrensel -tanrısal- gerçekleri ile bilmenin ilmidir... ki Aristoteles ve ardılları ile metafizik, fizikten sonra olarak ilk felsefe yani felsefi anlamda felsefe yapmanın temel belirlenimleri belirlemenin, varlığa dair gerçekliği açık etmenin ilmidir. Bir şeyin üzerine konuşmaktan öte, hakkında konuşmayı olanaklı kılan kavramsal önerme, tanımlama, tanıtlama sürecinde varlığa dair olup da varlığın ne olduğu gerçeğini kavramsal anlamda açık etmek metafiziktir.

Felsefe gerçeği, kavramlar ile yani varoluşa, dolayısıyla da anlayışa temel olan tümel ilke belirlenimleri ile açık etmenin ilmi iken metafizik felsefe yapmaktan öte değildir. Felsefe metafizik olmak ile felsefe olma özelliği gösterir... ki bu anlamda felsefe, dolayısıyla da metafizik, varlık ile sınırlı olmayıp geniş anlamda gerçek ile anlam kazanan ve olgusal olanın gerçekliğini kavramlar yani tümel belirlenimleri ile görünür

kılmanın ilmidir. Bu, klasik felsefeden, dolayısıyla da metafizikten yani ontolojik temelli ve uzantısı olarak da teolojik temelli neden arayışı ve erek bağıntısında yapılan olmaktan öte, olgusal olanın gerçekliğine dair temel belirlenimleri ile kavramsal düzeyde gerçekliğinin görünür kılınması anlamını taşır. Klasik felsefede metafizik, tümel belirlenimlere bağlı olarak önermeler ve mantıksal çıkarımlar ile yeniden kavramlaşmalara gitmek ile yapılagelir iken olgusal olanın metafiziğini yapıyor olmakta ise tespitlere dayalı olarak tanımlama ve tanıtlamaya dair kanıtlamaya doğru giden bir süreç belirleniminde metafizik yapmak olması gerektir.

Klasik metafizik, neden arayışı ile biçimlenir iken Aristoteles'te ilk neden olan Tanrı, insanlık tininin düşünce sürecinde İbni Sina ile Vacib-ül Vücut (olması zorunlu olan varlık) kavramı ile anlamlı kılınır. Nedeni kendi olan yarattıklarının da nedeni olarak felsefi -metafizik-düşünmenin merkezinde bulunur. Böylece metafiziğin merkezinde varlık var iken İbni Sina ile beraber metafiziğin merkezine Tanrı alınmış olur. Metafizik ontoloji ile özdeş düşünce alanı iken artık -Aristoteles'ten itibaren- İbni Sina ile beraber Tanrı ile özdeş biçim kazanır. Tanrı'nın ne olduğuna dair kelamcılarının da katkılarda bulunması ile beraber metafizik, dinsel alanın da Tanrı tasavvurları ile biçimlenmesini olanaklı kılmıştı.

Yeni Platonculuk ile beraber metafizik; Tanrı'nın ne olduğundan daha çok ne olmadığı ile ilgili olarak olumsuz -negatif- metafizik yapmanın olanağı olmuştu. Bir, dolayısıyla da Tanrı, üzerine konuşulmaması gereken, belki de sadece sezilebilecek olan olarak metafiziğin konusuydu. Ancak, bu durum felsefenin kavramlar ile gerçeği görünür kılma, metafizik olması gerçeğinden uzaklaşmak ironisini de taşır iken insan tininin düşünce gelişiminde Bir-in üzerine elbet çokça konuşulacaktı... ki İslam geleneğindeki Vahdeti Vücut anlayış biçimi Yeni Platoncu çizgide sudurcu iken Bir-in üzerine dolayısıyla da Tanrı'nın

üzerine rahatlık ile konuşmayı olanaklı bulmuştu. Sezgicilikten öte, kavramsal olmak ile Tanrı'ya dair gerçekliği aşikâr etme çabası olarak görünüş bulmaktaydı.

Böyle olsa da kelamcılar yani teologlar da Tanrı'nın ne olduğundan daha çok ne olmadığına dair konuştuklarında, negatif metafizik çizgiyi, sudurcu olmaktan farklı olarak Tanrı üzerine konuşuyor olmaya haiz olarak kısmi anlamda barındırmaktaydı. Tanrı'nın vücut sahibi olarak varlık olması yokluk olmadığı gerçeğini taşıy iken Beka sıfatı fani olmadığı gerçeğini taşımaktaydı. Kıdem sıfatı evveli -öncesi- olmadığı gerçeğini anlamlı kılar iken öncesi olanlar yani sonradan var olmuş bulunanlar olmaktan yana da ayrı değilse de aynı değildi. Muhalefet-ül Havadis de bu anlamı içermesi bakımında önemliydi. O bir olandı ama kendinde aynılık düzeyinde özdeşlikte kendi varlığının hem nesnesi hem de öznesi olarak nedenini kendinde bulan Kıyam bi-zatihi idi. Uykuyu yaratmış uyumayan, fakrı yaratmış ama gani olan, acziyeti yaratmış ama kadir olan, kötülüğü yaratmış ama amaç edinmemiş olarak hikmeti gereği var etmiş iken rahmet sahibi olması sebebiyle de kötü olmayan hep O idi.

İlahi sıfat ve isimleri ile Tanrı'nın ne/ kim olduğuna dair bir şey söyler iken ne/ kim olmadığına dair de bir şey söylenmiş olunmaktaydı. Vahdeti vücut ile de var olanlar -mevcud- ile varlık olma bakımında hakiki varlık olması anlamında Tanrı arasında bağıntı ise sıfat ve isimleri ile kurulmakta iken önemliydi. Ancak, kendi varlığının hem nesnesi hem öznesi iken nur olması gerçeğini hem nesnel hem de öznel gerçekliğinin değişmezi olarak buluyor iken O varlık ve şahıs ayrılığına düşmeden sadece kendi olabildi. Kendinden var ettiği mevcutlar ise başkası kılınıyor olarak yaratılıyor olmanın gerçeğinde ayrı olmadan aynı da olmadan var olmayı bulmaktan öte değillerdi. Bu anlamda klasik vahdeti vücut Tanrı'ya dair tasavvurunda sıfat, isim, âlem belirlenimleri, Tanrı'nın yüklem almış olduğu özdeşlikler değil de aynılık

düzeyinde özdeşliklere indirgerken yeni Platoncu olmanın izlerini bir yanılı olarak kendinde barındırmaktaydı.

İnsan tininin düşüncesinin ileri ki sürecinde, kavramsal olanın deneyimin nesnesi olması kabulü ve empirik yaklaşım biçimi ile Tanrı, ruh, ruhun ölümsüzlüğü vb. metafizik olgular üzerinden metafizik, dolayısıyla da felsefe eleştirilen, yer yer aşağılanan olmuştu. Bilimsel bulgular ve gelişimler ile felsefenin -dolayısıyla da metafiziğin- geriye ötelenmiş olmasını ise insan tininin düşünce gelişiminde ne sorusu kalıbından daha çok nasıl sorusu kalıbının öncelenmesi ile ilgili olduğuna dikkat etmek gerekir... ki nasıl sorusu kalıbı ile varlığa yeni bir yaklaşım biçiminde felsefi anlamda diyalektik veya bilimsel ampirizm ile yaklaşımda bulunulduğu görülür.

Metafizik artık, düşünce tarihinde galip düşünce biçimi olmaktan öte durmaktaydı... ki soru biçimine bağlı olarak yaklaşım biçiminin farklılaşması aslında metafiziği bitirmiş değil, yeni bir aşamaya taşımıştı. Kant'ın metafizik yaklaşımı ise deneyciliği referans almasa da deneycilikten etkilenmiş olarak bilimi yapılabilecek ve bilimi yapılamayacak olanlar çizgisinde yani bilinebilir veya bilinemez olanlar çerçevesinde bilgibilimsel olmaya indirgenir iken bilginin sentetik anlamda öznelde gerçekleştiği gerçeğinden hareket ile biçimlenir. Varlık olma bakımından varlık artık, bilgibilimsel anlamda a-piori -önsel- nedenler ile bilinebilir olandı. Ancak, Tanrı, ruh, ruhun ölümsüzlüğü gibi kavramlar Kant'ın dediği gibi deneyimsel anlamda bilinmekten uzak değildi... ki David Hume'de deneycilik çizgisinde deneyimlenmesi olanaklı olmayanın kavramlaştırılmayacağı gerçeğinden bakar iken duyular ile nicele yönelik ve nedensellikten uzak duyusal alışkanlıklara indirgenmiş bir dünya ile sınırlı bir insanlık tinini incelemekten öte değildi.

Kant ile metafiziğin konusu olan Tanrı, ruh vb. bilinemiyor, ölümün deneyimlenmiyor olması savı vb. konular, deneyimin dışında olup da

inanç alanına itilmiş olmak ile beraber özellikle Tanrı, ahlakbilimin konusu olmaktan öteye geçmez. Böylesi yaklaşımlar ile gerçekten kopuk, bilginin öznel bağıntılılıkta önsel nedenler ile sentetik yargısal olduğu yaklaşımında bulunmak, gerçeği metafizik anlamda aşikâr edilmekten uzak kılmaktaydı. Kavram varlıkta ve varoluştaki karşılığı olup da bir biçimde deneyimin, tanıklığın konusu iken önsel nedenler ile sentetik olmaktan ileri, ilke olması gereği ile gerçeğin öznelde özsel olması içeriğinde karşılanıyor olmasıydı. Kavram dilbilimsel anlamda fonetik olması ile her ne kadar sentetik olsa da içerdiği anlam gereği özsel olarak gerçeğin kendi olarak açık olduğu anlamı içerir iken sentetik olmaya aşkın biricikti. Öznellikte dirimsel, eril, eyler iken yüklemsiz yüklem olması gerçeğinde anlam, sentetik olmaya aşkın durmaktaydı... ki tümce belirleniminde kullanılış içeriğine bağlı olarak kendisi ile dilde, sentetik olmaktan daha çok gerçek ile aynalaştırır iken spekülâtif olan olgusalığa haizdi.

Hegel'in kavramın doğasına dair yaklaşımında eksiklikler veya diyalektik bilgilimsel yaklaşımında yanlışlıklar olsa da olgusal olanın tarihsel karşılığın olması gerektiğine dair tanıtılma yöntemi doğrudu. Gerçek tarih olgusal olarak insan tininde kavramın sentetik değil de spekülâtif olarak gerçekleşmesinde açık olandı. Kant'ın bilimi yapılamaz dediklerinin biliminin yapılamaz olduğuna dair ifadesi bu anlamda insan düşünce tarihinde sınırlayıcı bir dogma olmaktan öte değildi. Kant'ın metafizik yaklaşımı, ölmeye yüz tutmuş metafizik için yeniden metafizik demiş olmak anlamını içerse de dogmalar ile dolu yanlış yaklaşım biçimi ile metafizik olmaktan uzaktı.

İleriki aşamada varlığa dair görüngübilimsel yaklaşımda metafizik, varlık ve ontik olanın ayrışımı çerçevesinde yapılsa da ontik olanın metafizik çerçevede değerlendirilmesinden öteye geçmez. Kavramsal anlatı; mitsel olanın arkasında yatan gerçeği anlamlı kılma ve dil ile

olgusal olanın gerçekliğini açık etme çabası olduğunda, metafizik olmaktan öte değildi.

Bilimsel anlamda tümdengelimci olmak ile ucu açık bilme ediminde öncelenen şüphecilik olsa da metafizik ile tümevarımcı yaklaşım biçiminde kesinlik, emin olma, olgusal belirlenimleri ile belirli olan bir dünyaya bakıyor olma çabası içinde bulunmak önemlidir. Söz konusu metafizik ise artık ve sadece varlığa, Tanrı'ya veya ontik olanlara indirgenmiş olarak değil, olgusal -gerçekliği- olana indirgenmiş olarak olgusal olanın gerçekliğine, belirlenimleri ile tanık olma çabası anlaşılmalıdır. Tanrı, varlık, özne, dil, tarih, kültür, medeniyet, kavram, anlam, değer, inanç, irade, çokluk, birlik vb. nice olgu değişmez tümel belirlenimleri ele alınmalı ve tümellerin varlıksal alanda metafiziksel anlamda birbirini yadsımıyor olması gerçeğinden hareket ile ilimler arası disipline açık yöntemsel yaklaşım izlenmelidir... ki olan bitene dair gerçekçi olmak ile bütünlüğüne dair gerçeği bilmek veya anlayabilmek olanaklı olabilsin. Olgunun üzerine konuşmaktan daha çok hakkında konuşmak, yerindeliği ile görünür kılmak metafiziğin esasıdır. Bu doğrultuda da artık önermelerde bulunmaktan öte, tespitler doğrultusunda tanımlanması, tanıtlanması yapılabilir olan gerçeğin, olgusal süreç belirlenimli olarak nasıl gerçekleştiği ve erek belirlenimli olarak ne için gerçekleştiği doğrultusunda da metafizik yapmak, gerçeğin açık edilmesi ilmi olarak olması gerektir.

Artık metafizik denildiğinde, olgusal olanın gerçekliğini en temel ilkeleri ile açık ederken deneyimsel, tarihsel, pragmatik ve sonuçta tahkiki yapılabilir olarak kanıtlamaya dair belirlilikte kavramlar -ilkeler- ile açık edebilmek anlaşılmalıdır. Gerçeği görünür kılabilmek çabası, kavramsal anlamda ilmi olarak değerlendirilmelidir.

Söz konusu Tanrı ise içkin ve tümel belirlenimleri ile erek bağıntısında da aşkın olduğu gerçeğinden hareket ile üst ve evrensel gerçeklik olarak metafiziğinin yapılması gerekir. İçkin olarak en temelde varoluşa neden

olan, tümel belirlenimleri ile var olanlara aşkın duran gerçeklik, katmanlı varoluşta çoklu gerçekliğe haiz, olan bitene dair gerçekliği belirli kılan gerçekliktir ki bu anlamda en temelde metafiziği yapılması gerektirir. Gerçek belirleyicidir... üst ve evrensel olan gerçeklik, -alt-gerçekliğe dair ne varsa belirleyici -yaratıcı- olandır.

Metafizik; temel ve tümel olan ilke belirlenimleri ile olgusal olanın yani öznel ve nesnel içerikte gerçekliği olanın, dolayısıyla da varlıkta ve varoluşta ilke -mahiyet- gereği karşılığı -gerçekliği olanın kavramsal belirlenimleri ile görünür kılınmasının ilmidir. Böyle olmak ile en temelde esaslar ile ilgili olarak gerçekliği aşikâr kılmayı esası olarak bulur... ki dolayısıyla da metafizik en temelde olguya bağlı felsefe yapıyor olmanın ilmi olarak değişen zamanların öznesi olan insan için sadece bilimsel değil, varoluş biçimsel olması sebebi ile hayati önem taşır. Çünkü süreksizliğe, fani olmaya tabi bir varoluş içinde esaslara bağlı sabiteleri ile görünüş bulan her olgu, olgusal olmanın sınırlarında sabiteler edinmiş olarak bilmenin yöntemsel kılınmış olması ve değişim içinde varoluşsal anlamda savrulmamak için hayati rol üstlenir.

İyinin, kötünün, ahlakın, tarihin, varlığın, Tanrı'nın, demokrasinin, felsefenin, dinin, vb. nice olgunun metafiziğini yapar iken olgusal olanın hakkında esasa bağlı konuşuyor olmak; süreksizlik içinde hangi referansa bağlı olarak bilmenin gerçekleşmesi gerektiği, dolayısıyla da olan bitenin nasıl gerçekleştiğinin gerçeğine vakıf olur iken neye göre nasıl var olunması, yaşanması gerektiğinin gerçeğine de vakıf olmak adına önemlidir. Bu anlamda, olgusal olanın esasına -ilkesine- bağlı betimlenmiş olduğu ayetler doğrultusunda vahiy bilgisine de başvurmuş olarak sadece metafizik bilmek değil, bilinene göre nasıl ve ne için yaşanması gerektiğine de dikkat etmek gerekir... ki modern hayat ile beraber insancı olma -hümanizm- öncelenir iken Tanrı'nın insan tininden dışlanıyor olması söz konusu olduğundan, insanın insan

ve doğa ile ilişkisinde nasıl yaşaması gerektiğine kendi başına karar alıyor olması söz konusu olmaktadır.

Tevhitten bakıldığında: uluhiyete ait olanların -tümellerin- rububiyete dair kılınmış olması yani evrensel içerikte gerçekleşiyor olması gereği ubudiyette özgün ve özerk olarak varoluşun gerçekleşmesi gereğinde insan tininde gerçekleşenler Tanrı'dan bağımsız gerçekleşmekte değildir... ki bu anlamda insan tininin gelişimi adına sözde kendi başına kararlar alarak hayata geçiyor olmak önemli gibi görünse de metafizik sınırları olmayan bir varoluştan bahsedilemeyeceği içindir ki yaratıcı - vahiy- kaynaklı olarak yaratıcı ereğine bağlı olmak ile yaratıcıyla uyumlu bir varoluşun tercih edilmesi önemlidir.

Metafizik, vahiyi anlamak için önemli olmak ile beraber Tanrı'nın varlığa ait belirli kıldığı belirlenimleri ve varoluşa dair belirli kıldığı sınırları görmek ile nasıl yaşanması gerektiğinin gerçeğine dikkat etmek için de önemlidir. Söz konusu nefsi emmare ile insan olmaya dair diyalektik oluş içinde var olmak ise metafizik sadece bilmenin değil, olması - gerçekleşmesi- gereken ilke belirlenimlerine göre nasıl yaşanması gerektiğinin de ilmidir.

Metafiziğe eleştirel anlamda yaklaşanlar için belirtmek gerekir ise metafizik bilmeye ve varoluşa dair sabiteler edinmeyi olanaklı kılar iken varlığa, dolayısıyla da varoluşa tutunmayı gerçeklik belirleniminde olanaklı kılar. Ancak, bilmeye, dolayısıyla da varoluşa dair sabiteler edinmek bilmeye veya varoluşa dair sınırlanmalar ediniyor olmak anlamını taşımaz... Bilakis hangi sınırlar çerçevesinde bilmenin ve varoluşun gerçekleşmesi gerektiğinin gerçeğini taşır. Bu doğrultuda ayrıca belirtmek gerekir ki metafizik sabiteler ediniyor olmak ile düşüncenin yaratıcı etkinliğinde yorumbiçimsel olmak öldürülmekte veya geriye atılmakta değil, değişen oluş içinde yaratıcı etkinliğe hangi sınırlarda katılmak gerektiğinin gerçeği hayata geçirilmiş olmaktadır.

Metafizik anlamda gerçek/ gerçeklik sınırlayıcı, tektip kılıcı olmaktan öte özgün ve özgürce özerk anlamda kendi olmayı olanaklı kılar... ki çoklu gerçeklik ve çoklu varoluş içinde diğeri ile var olmak söz konusu iken hem gerçeğe duyarlı olmak hem de gerçeğe göre ve meşru zeminden hareket ile nasıl var olmak gerektiği metafizikle yerinde ve gerekliliğinde gerçekleşme olanağı bulur. Metafizik, yaratıcılığın sınırlarında gezinmektir ki sadece bilmeye dair değil, varoluşa dair de yaratıcı etkinlikte kendiliğın nasıl ve hangi yönde gerçekleşmesi gerektiğinin ilmi olarak değerlendirilmeli ve öncelenmelidir.

Varlığa, varoluşa, olup bitene dair zorunlu ve olması gerekli olan metafizik belirlenimleri bilmek ile sadece ne soru kalıbında cevap arayışında olmak ile kalmaz, nasıl olunduğu ve nasıl olması/ olunması gerektiğine dair de bilgi edinmiş oluruz. Ne, nasıl ve ne için soru kalıplarına göre değişen bilme yöntemlerinin farklılığı ise metafizik yapmıyor olduğunun anlamını taşımaz. Olana, olan bitene dair her ilke gereği soru yöneltmemiz, cevaplar peşinde koşmamız felsefi anlamda, dolayısıyla da metafizik anlamında önemli iken yöntem farklılıkları yöneltilmiş soruların metafizik içerikte cevap arayışı olduğunu değiştirmez.

Önemli olan metafizik bilimini üst -çatı- bir dil ve ilim olarak yapıyor iken diğer ilimleri altında toplayabilmektir. Metafizik yaklaşım ile ne için olduğunun idrakine erildiğinde ise olması gerekenler doğrultusunda nasıl yaşanması gerektiğine uygun yaşanması gerektiğidir... ki söz konusu olan Tanrı varlığı olduğunda ise metafiziğın merkezinde Tanrı var iken sadece O'nun ne, nasıl olduğu değil, O'na göre nasıl yaşanması gerektiği ve ne için olduğuna da dikkat etmek gerekir. Bu anlamda Kur'an perspektifinde vahiy bilgisi, Tanrı'dan hareket ile ne için olduğuna ve Tanrı'ya göre nasıl yaşanması gerektiğine dair net bilgi verir.

Metafizik yapmak ile de eski filozofların dediği gibi tanrısal alan olan doğa alanını bilmek gerçekleşir. Böyle olsa da insan tininin düşünce alanı dahi tanrısal alan olarak gerçekleşir iken metafizik yapmak, tanrısal olan düşünce yani kendini gerçekleştirme, yaratma/yaratabilme, bilme erkinde tanrısal görü edinmek yani teoria ile yaratımın -düşüncenin-anlam-değer akışında Tanrı'ya katılmayı olanaklı kılar. Bu, eski filozofların dediği gibi Tanrı'ya benzemek için değil... çünkü zaten Tanrı'nın kendisinden alınan paye gereği pay sahibi olarak Tanrı'ya tanrısal -tümel olan metafizik- belirlenimleriyle istidadı kadarı ile benzeyen -yaratılmış olan- için, metafizik düşünebilmek Tanrı'ya benzemek için değil de Tanrı'ya katılır iken Tanrı'yı bilmek ve Tanrı'yı anlayabilmek için gerekli olmalıdır. Tanrı'yı tanıdıkça da Tanrı'ya göre nasıl ve ne için yaşanması gerektiğinin ilmini edinmek de sonuç itibarı ile kaçınılmaz olana göre yaşamak anlamını taşır.

Tanrısal tümel belirlenimler evrenseller olsa da uluhiyet gereği biricik olduklarından dolayı Tanrı'nın hem nesnel yönü ile özdeğe aşkın töz olan nur olması ile kendisinden açık -var- olan tözlere benzer olmaması hem de öznel anlamda sıfat ve isim belirlenimleri ile de benzersiz olmasını yaratımda koruduğu görülür. Tanrı benzersiz olması ile kendine benzer olandır... Zatı ile şahıs olması bakımında şahıs olmanın bir şeye benzer olmaması ile de biricik oluşunu yaratımın her aşamasında korur. Yaratılmış olanların Tanrı'ya benzemesi ise Tanrı'nın varlığından tümel belirlenimleri ile paye almaktan öte değildir. Yaratılmış olanlar kendilerine ait olmayıp da uluhiyete ait olan tümel belirlenimler ile var olduğu içindir ki Tanrı yaratıklarına benzer değil, yaratıkları Tanrı'dan istidatlı olduğu kadar Tanrı'ya temsilde benzer olmayı bulur.

Tümeler yaratımda yaratılmış olanda betimleniyor olarak gerçekleşme olanağı bulur iken her yaratılmış olan; Tanrı ile ayrı olmadan O'na benzer olmak ile beraber yaratılmış olmanın gereği olarak başkası

kılınmış olmanın farklılıklarında aynı da olmamakta vücut bulur. Var olanlar hem Tanrı ile hem de birbirileri ile ayrı değil, aynı da değil oluşun içinde gerçekleşme olanağı bulur... ayrıca yaratımın gerçekleşmesi de ayrı değil aynı da değil olmanın gereğinde olanaklıdır. Yani Tanrı'da olup da yarattıklarında bulunan ve varoluşsal bağıntılılığı sağlayan belirlenimleri olduğu gibi Tanrı'da olmayıp da yarattıklarında bulunan ve yaratılmış olmanın gereğinde gerçekleşen belirlenimler de vardır.

Rahmet, adalet, hak, varlıkta biricik gerçekleşen subuti sıfatlar ve ilahi isimler Tanrı'ya ait tanrısallar iken yaratılmış olanlar için varlıksal anlamda Tanrı ile ayrı olmadan gerçekleşmekte bulunurlar. Acziyet, fakr, istidat, uyku, yeme içme, ölüm, başkası kılınmış olmak vb. belirlenimler de aynı olmamak kaydı ile yaratılmış olmanın gereğinde yaratılanlarda gerçekleşiyordur. Yaratılmış olanlar için tümeller Tanrı'ya benzer olma yönleri iken yaratılmış olduklarına dair belirlenimler Tanrı'ya benzemez olan yönleridir. Varlıksal anlamda bu durum karşıtlık içinde bulunuyor değil, özümsemiş, içerilmiş metafizik gerçeklik olarak her varlığın yaratılmış olmasının doğası -olması gerekeni- ve gerçekleşmesinin gereği olarak gerçekleşiyordur.

Tanrı ve yarattıkları arasında varoluşa dair gerçek ise karşıt olmakta değil, katmanlı var olabilmenin gereğinde içkin olduğu kadar dışsal da var olunur iken karşılıklı varoluşta gerçekleşir. Böyle olmak ile beraber Tanrı'ya ait olup da yaratılmışlara dair kılınan uluhiyet belirlenimleri -ilkeler- olsa da yaratılmış olanlara ait kılınmış olup da Tanrı'da bulunmayacak olan özellikler, Tanrı'yı -tenzih belirleniminde- hakkı gereği bilmek için önemlidir. Esmayı Hüsnayı da bu doğrultuda hem yaratmış olduğu halde kendisinde bulunmayanları içermeyen hem de evrensel anlamda mutlak veya gerçekleşmesinin nesnelere bulunuyor -yaratılıyor olduğu- sürece kendisine ait ve yarattıklarına dair kılınmış olmasıyla gerçekleşen belirlenimleri olarak değerlendirmek gerekir.

Bu anlatılanlardan: en temelde bizler için, öncelikli olarak insan biçimli bir Tanrı değil, Tanrı biçimli varoluşta insan biçimli olarak var olduğunu anlamak gerekir. Bize benzer Tanrı tasavvurunda bulunmamız da vahiylerde ki Tanrı'ya dair benzetmelerden, inanmaya açık anlam-değer varlığı insanın psikolojik veya sanıya dair yaklaşımlarda bulunmasından, tümel belirlenimler gereği ile mantıksal yaklaşımlardan vb. kaynaklı olabilir. Tanrı biçimli insan, tümel belirlenimlerde yaratılmış olmanın doğası gereği bulunur iken varlıksal anlamda insan biçimli Tanrı sanıdan ibarettir.

Felsefede, ussal olduğu kadar Tanrı'ya benzemenin olanaklı olduğu savı da usun tümel belirlenimli olarak tanrısal olması sebebiyle değerlendirildiğinde, us bilfiil gerçekleşir iken tanrısal olan ile Tanrı'ya benzer olmak ilk bakışta formel mantık gereği doğru bir yargı olarak görülür. Tanrı'ya ait olan ile kendi olmak özerk bulunuyor iken özerk olmakta üst ve evrensel gerçeğe benziyor olmak kaçınılmazdır. Ancak us, Tanrı'ya ait olarak Tanrı'nın usu olarak gerçekleşir iken zaten tümel belirlenimli olarak biriciktir ve biricik olması ile de benzer iken benzersiz olan ile benziyor olmaktan daha çok katılıyor olmak gerçekleşir... ki tümel anlamda biricik olan ile biricik olana benziyor olmak sanıdan ibaret bir sav olmaktan öte görülmez. Söz konusu olan Tanrı'ya benzemenin amaçsal veya ereksel olarak gerçekleşmesi ise bu, öte Tanrı tasavvuru doğrultusunda düşünülen bir sav olup sanıdan ibarettir. Böyledir ama özerk belirlenimde tümel olanın istidat gereği çeşitlilikte ve tümeline bağlı çoğul belirlenimli gerçekleşiyor olması üzerinden bakıldığında us; görme, duyma, dirilik, ilahi isimler vb. diğer tümeller gibi tümelden pay alındığı kadar Tanrı'ya ait olan ile Tanrı'ya benzer olduğu gerçeğini taşır.

Varlıksal anlamda yaratılmış olmayan ile yaratılmış olan arasında elbet benzemez olan belirlenimler vardır ki yaratılmış olanın varoluşsal anlamda acziyet, fakr, uyku, yeme içme, cahil vb. yaratılmışlara bağlı

var olduğu düşünöldüğünde Tanrı'nın yaratmış olup da kendine ait kılmadığı özellikler ile benzemez olduğunu hep koruduğunu idrak edebiliriz... ki O acziyeti, fakrı yaratmış olsa da acziyet ve fakr kendisinde bulunmaz. Uyku yani şuur kaybı veya bilinçli olmaya örtük olma durumu ayrıca yeme içme gibi durumlar da acziyet ve fakr belirlenimlerine ait olup Tanrı yaratmış olsa da Tanrı'da bulunmayacak olan özelliklerdir. Tanrı cahilliği yaratmış olup da cahil olmayandır. Kötülüğü hikmeti gereği yaratmış olsa da kötülüğü amaç edinmemiş olarak kötü olmayandır. Zalimliği yaratmıştır ama sonuçta adalet sahibi olarak zalim olmayandır.

Tanrı, tümel belirlenimler de biricik olmaları nedeni ile benzersiz iken benzemez olan tümeller yaratılmışlara dair kılınmış olsa da Tanrı'da tümel içeriğinde gerçekleşir iken Tanrı benzemez oluşunu hep korumaktadır. Başka bir deyişle de cüziler, külli olanaktan istidatlı olunduğu ölçüde gerçekleşirler iken mahiyetleri gereği bilfiil külli -asıl- olana benzer ama bilkuve olarak istidat kadarı ile beliriyor iken külli -asli- olmaktan yana yeterli olmayan olarak asılları olan küllilere benzemez... ki dolayısıyla da küllilerin öznesi olan Allah, yarattıklarına kendine ait uluhiyet belirlenimleri ile de benzemez. Yaratılmış olanların benzer olması ise Tanrı ile özerk varoluşta pay aldığı ölçüden ibaret olup daha fazlası değildir. Tanrı böylesi varlıksal ve varoluşsal belirlenimde Ahad ve Vahid sıfatları gereği benzemez olduğunu niteliksel anlamda kendine ait olan belirlenimleri ile her daim korur. Kendine ait sıfatları ile yaratıyor olarak yarattıklarına kendinden paye veriyor olsa da en temelde kendisine ait olan sıfatlar -tümeller, asıllar- her daim kendisine ait olarak benzersizlikte gerçekleşir.

Tanrı'nın kendisi dahi kendinden var ederken tümel belirlenimli evrensel ve üst gerçeklik -Rabb-ül Âlemin- olarak kendi olmayı bulur. Böylesi durumda yaratılmış olanın kendisine asıllar gereği mahiyet ölçüsünce benzemesi kaçınılmazdır... ama her var olan temsil ve tasvir

içeriğinde -varoluşunu- kendi olmayı buluyor iken benzemez olmayı doğası gereği barındırıyor. Kendi olmak özerk belirlenimlerde benzemez olarak gerçekleşir iken Tanrı da kendi olmayı her belirleniminde biricik olarak koruyor iken kendine benzer olduğundan yaratılmış ve yaratan arasında benzemezlik korunuyordur.

Tanrı ve yarattıklarının benzerlik ve benzemezliği, iki karşıtın birbirini barındırıyor olması içeriğinde değil, katmanlı varoluşta karşıtlığa olanak vermeden karşılıklı varoluşta aynalaşmayı olanaklı kılacak biçimde gerçekleşir... Hegel vari olarak iki karşıt kıpının oluş belirlenimli yeni bir kavramda (mutlak özdeşleştirmede yani usta aynı kılınıyor, dolayısıyla da varlıkta aynı kılıyor olmakta) buluşturuluyor olması yanılgısı gibi değil, katmanlı varoluş gerçekliğinde ayrı değil aynı da değil olmanın gereğinde izafi olarak gerçekleşir. Her can özerk varoluşta Tanrı'dan aldığı paye kadar pay sahibi olarak kendi olmayı buluyor iken klasik vahdeti vücut görüşündeki mutlak özdeşleştirmeden (varlıksal ve varoluşsal anlamda aynı kılıyor olmaktan) uzak olan izafi gerçeklikte kendi olmayı bulur... ki her can, Tanrı'ya benzer olan yönleri ve benzemez -farklı- olan yönleri ile Tanrı aynası olmakta ve diğer varlar ile birbirine ayna olmakta iken karşıtlığa aşkın olarak varoluş seyrinde bulunur.

Dikkat edilecek olursa: Hegel'in felsefi yaklaşımı ile klasik vahdeti vücudun farklılıklar içermesine rağmen aynılık düzeyinde özdeşliği içerecek nitelikte tümevarımcı olmayı önceleyen ve katmanlı varoluş gerçeğinden uzak doğrusal olan düşünsel yaklaşıma haiz olduğu görülür... Birbirini olumlayan çiftler diyalektiğinde farklılıkları korunmasına bağlı olarak yeni bir oluş aşamasında birbirini tamamlamaya dair gerçekleşen bütünlenme yüklem alınmış özdeşlikte belirmesine rağmen bu iki felsefi yaklaşımda, aynılık düzeyinde özdeşlik -birlik- izleğinde -izleniminde- birbirini olumsuzlayıp da hep hak olanın galip geldiği karşıtların diyalektiğinde zorlamaya gidilmiştir.

Klasik vahdeti vücuttaki Tanrı ile yaratılmış olanların yani Hakk ve halkın aynı kılınıyor olma çabası, tenzih ve teşbih bilgilimsel yöntemin de aynı kılınmış olması çabası içinde gerçekleşir... ki varoluşun doğasında ayrı olmadan aynı olmamak kaydı ile özerk anlamda var olmak gerçekleşir iken Tanrı'yı klasik vahdeti vücut ile tam anlamı ile bilemeyeceğimiz görülür. Hegel felsefi yaklaşımında da anlam (dolayısıyla da kavram) doğası gereği biricik iken yüklemsiz olarak sadece kendi olmayı buluyor olduğundan dolayı iki karşıt kıyısı özdeşlikte barındırmadığından/ barındıramayacağından habersiz mutlak özdeşlik yaklaşımında felsefe yapılmaya çalışılır... ki karşıtların birbirini barındırmasından bahsedilmekte ise birbirini olumsuzlamayan çift belirimli karşıtlar diyalektiğine dikkat etmek gerekir. Diyalektik hem- hem de, ya- yada, ne- o ne de o içeriğinde birçok formasyonda gerçekleşir iken Hegel felsefi yaklaşımında sadece bir biçime ve yanlış yöntemsel biçime indirgendiği için dahi hataya düşülmüştür. Ancak, Hegel felsefi yaklaşımında bilkuvve olanın bilfiil açık olması gerçeğine dikkat çekilmiş olması önemlidir. Her iki düşünce biçiminin eksikleri ve yanlışları en temelde mantıksal anlamda görülmekte iken varlıksal anlamda özerk gerçekleşme olanağı bulan öznelliğin gerçek doğasından kopuk, öznelliğin yitimi olduğuna de tanık olunur.

Elbet, karşıtlık yaratımın belirlenimlerindedir ama sonuçta karşıtlığa aşkın varoluşta var olmak gerçekleşir... ki formel mantık nasıl ki çoklu gerçekliği ve diyalektik oluşu anlamakta yetersiz kalmakta, diyalektik mantıksal yaklaşım da katmanlı gerçekliği, karşıtlığa haiz olmadan karşılıklı varoluşu ve ne için olduğunu anlamaktan yana yetersiz kalmaktadır. Katmanlı varoluşta sibernetik ve aynalaşma mantığının gelişimi ile ne için olduğuna dair bilimsel bir yaklaşım gösterilebilir. Ussal anlamda tahkike dayalı tevhitsel yaklaşım da -özel- tümeller -asıllar- ile diyalektiğe aşkın bir bakışında görü sahibi olunur... ki bu anlamda tanrısal sıfat ve isimler ile nesnellığe aşkın kendilik dünyasına

tanık olunur iken varoluşun, karşıtlığa aşkın gerçekleşir iken karşılıklı olarak olanaklı kılınmış olduğunun gerçeğinde seyir edilir.

Varoluş karşıtlığı barındırıyor olsa da katmanlı var olmanın gerçekliğinde karşıtlığa aşkın var olmakta kendi olmak korunduğu kadar gerçekleşir... ki kendi olmanın özerk olarak korunduğu yaratımda benzerlik, hakikatten paye almanın gereği olarak bulunur iken benzemezlik, özerk anlamda varoluşun, yaratımda başkası kılınmış olarak kendi olabilmenin, karşılıklı var olabilmenin olmazsa olmazı olarak gerçekleşmesi gerekendir... ki özsel anlamda ayrı olmadan, farklılıklarda da aynı olmamanın korunduğu gerçeklikte çeşitlilik ve çokluk gerçekleşir iken varoluş; çeşitlilikte, çokluk içinde ve katmanlı var olmanın getirdiği çoklu gerçeklikte gerçekleşir. Bu anlamda varoluş, karşılıklı var olmanın gereğinde -ortak olunan değil de- ortak gerçeklik anlamında gerçekleşmektedir. Varoluş uluhiyete -hakikate- ait belirlenimler ile gerçekleşmekte iken yaratılmış olanların mülkiyet hakkı olarak ortak olduğu değil, tinsel anlamda katılıyor olarak ortak oldukları oluş içinde gerçekleşir... ki kimlikte varoluşa dahi bakılsa ne demek istediğim net olarak anlaşılır. Tanrı dahi yarattıkları ile Tanrı olmakta değil midir? İsimler ile biçimlenen, görünüş bulan, onanan bir dünyada varoluş karşılıklı ilişkilerde gerçekleşir iken tinsel anlamda ortak gerçeklik olmaktan uzak değildir.

Ayrı değil aynı da değil oluşun içinde var olmak, benzer veya benzemez olmak, rü'yettullah ile doğrudan bağıntılı olup Tanrı'nın nasıl görülebileceği veya görülemeyeceği ile ilgilidir. Tanrı öte varlık olarak bilinebilir veya görülebilir midir yoksa yarattıkları üzerinden eskilerin de dediği gibi sıfat, isim tümel belirlenimleri ile gerçekleştirdikleri üzerinden doğrudan görülebilir veya bilinebilir olan mıdır?

Elbette sıfat, isim tümel -tanrısal- belirlenimleri ile Tanrı, gerçekleştirdikleri üzerinden müşahede edilebilir olandır... ki rü'yettullah duyular zemininden hareket ile -nicel belirlenimlere-

duyulara aşkın bilfiil gerçekleştirdikleri üzerinden kuvve belirlenimlerine tanık olmakta gerçekleşendir. Her tanıklık ikilikte gerçekleşir iken rü'yetullah Tanrı ve yarattığı arasında birbirine öte durmakta gerçekleşir ama aynı olmayan yönlerden soyundukça, benzer olan -ayrı olunmayan- niteliklerde buluştukça aynalaşmaya dair gerçekleşir... ki müşahit olan böylece Tanrı'yı ötesinde değil de kendi üzerinde galip ve asli olan sıfatları ile Rabbi olarak bulmaya yol edinmiş olur.

Böylece, kendini bilmek anlam-değer yüklemelerinde bir referansa göre gerçekleşir iken Tanrı referansından hareket ile kendini bilmek, tanımak, anlamaya çalışmak da olanaklı olur. Tanrı'dan tekâmüle dair sonuçlar aldıkça da varoluş asli anlamında değerinde hem Tanrı'yı - bilmekten ileri- anlayabilmek hem de kendi varoluşunu anlayabilmek dolayısıyla da olup bitenin ne için olduğu ve var olmanın ne için olduğunu -gerçekleştirdiğini- anlamak da Tanrı ile olanaklı bulunur.

Tanrı'nın insan biçimsel olarak kullarına görünmesi ise bir iletişim biçimi olarak değerlendirilmesi gerekir iken Tanrı'nın varlıksal olarak insan biçimli olduğu anlamını taşımaz... Tanrı'nın, aynılık düzeyinde özdeşlikte değil de yüklem alınmış özdeşlikte insan tümelini tercih etmiş ve insan için ruhsal düzeyde gerçekleşen duyu algıya da bağlı olarak anlam-değer-duygu içeriğinde iletişiminde bulunduğu gerçeğini taşır.

Metafizikğin en temel sorusu varlığın ne olduğu sorusu iken var olanlar; özsel olarak tümele ait olup da tikele ait olmayanların tekil olarak kendi olmaya dair bulunuyor olması, süreksizliğe bağlı olarak geçici -fani olmaları yani kendi olmaya dair kalıcı olmamaları, bir bütünün parçası olarak sadece kendi ile var olunamaması ve bütün içinde bütün ile var olursa da bütünden farklı var olabilmeleri sebebi ile hakiki anlamda varlık olmaktan yana yitlik dururlar. Varlığın ne olduğu sorusu bu anlamda sorunsal olur. Var olanların -mevcudat- tikel ve tekil

belirlenimli olmasından bakıldığında da bilfiil varlığa dair olsalar da bilkuvve varlık olmaktan yana yitik oldukları görülür.

Öyle ise varlık sadece kavramsal bir yanılgı veya sanı olarak var olanları üst bir kategoride ussal anlamda toparlar iken onları anlamak için uydurulmuş bir kavram mıdır? Yani var olanların genel olarak indirgendiği en tümel kavram olarak var sayılmış olan mıdır? Yoksa varlık, en temel de olup da bütün var olanların kendisi ile var olduğu ve var olanları varlıksal anlamda kendi dışında kılmadan ve kendi olmayı koruyarak sağlayan hakiki anlamda var olan varlıksal bir durum mudur? Bu anlamda İbni Sina'nın Vacib-ül Vücut olarak kast ettiği anlamda Tanrı hakiki varlık olarak var olanların var olması için var olması zorunlu olan varlıktır... ki İbrahim nebinin Tanrı arayışı mitinde -bir ayette- var olanlar için söylediği "Ben batanları sevmem" sözü; süreksizlik içinde sürekli olanın gerçek anlamda varlık olma durumunda bulunduğu gerçeğini ifade etmesi anlamında önemlidir.

Zaten kavramsal olanın varlıksal anlamda da karşılığı olması gerekir ki felsefi anlamda ve bilimsel olarak ortak bir zeminden hareket ile doğru biçimde bilme olanağı edinmiş olunabilsin. Varlık olma bakımından en temelde varlık elbette Tanrı'dır. Tanrı'nın varlık olma bakımından ne olduğu, nasıl olduğu ve ne için olduğuna bağlı olarak sorulmuş her soru da dolayısı ile var olanların ne olduğu, nasıl ne oldukları ve ne için olduklarına dair doğrudan ilgilidir.

Varlık olma bakımından varlık; var olanlar, bütün ve kavramsal bir yanılsama, yanılgı olmadığına göre hakiki anlamda Tanrı'nın kendisi olmaktan öte değildir... ki Tanrı zorunlu varlık olmasından ileri varlık sorunsalını aşmanın da gereği olarak hakiki varlık anlamında felsefenin dolayısıyla da metafiziğin en temel olan merkez konusudur.

Varlık sorgulaması tümdengelimci bir yaklaşıma haiz olup varlıksal anlamda karşılığı olan bir ilke ile içerik kazandığında tümevarımcı

uslamlamada biçim kazanır. İbrahim nebinin Tanrı arayışı mitinde de bu betimlenmiş olarak ifade edilir.

Hakiki varlık olması bakımından Tanrı, var -mevcud- olanların üst ve evrensel -ortak- gerçeği yani Rabb-ül Âlemin iken artık tümevarımcı olarak ereğine bağlı düşünmeyi koşullar. Tümdengelimci olarak varlık sorgulanırken artık etken neden olandan erek neden olan Tanrı anlayışına geçmek zorunlu olur... ki bu bağlamda Tanrı, yarattıklarının dışında ayrı değil, yarattıkları ile de aynı değil olması gereği bilkuve Tanrı iken bilfiil Tanrı olarak varlık sahnesini doldurur. Mevcut olan var olanlar için varlık tabiri artık kullanılmakta ise bu, hakiki anlamda varlık olmaktan uzak, itibari anlamda kullanılıyor -varsayılıyor- olmaktan öte değildir. Varlık, var olanların bizatihi kendisi için kullanılmakta ise ontolojik ve ontik ayrımından dolayısıyla da metafizik görüden yoksun olunduğu dikkate değerdir. Tanrı merkezli olarak varlık ontik olanlar ile özdeş görülmekte ise panteist olmak kaçınılmazdır.

Varlık sorunsalı Tanrı'nın hakiki varlık olduğu gerçeği ile aşıldığında artık var olanlar ile Tanrı arasında bağıntı kurmak kaçınılmaz olur... ki Yeni Platoncu teorik yaklaşımda görüleceği üzere bir ve sudur görüşü ve bu izlekte değerlendirilebilecek Muhiddin Arabi düşünme ekolü ayrıca Muhiddin izleğinde takip edilmesi doğru olacak Spinoza ve Hegel felsefi yaklaşımları bu anlamda düşünce tarihinin konusu olmuşlardır. Kant'ın bilinebilir ve bilinemez, bilimi yapılabilir veya bilimi yapılamaz olan ayrışımına gitmesinde de Tanrı'nın varlığı üzerine bir şey söyler iken Tanrı ile var olanlar arasında bağıntılılık esas alınmadan ahlak ilkesi gereği bağ kurmaya çalışmak söz konusu olmaktadır.

Varlığın ne olduğu değil de anlamının ne olduğuna odaklanması ile fenomenoloji çizgisinde ontolojiyi yeniden değerlendirdiği felsefi yaklaşımı ile Heidegger, anlam ontik olmaya, nicel belirlenimlere aşkın görü verir iken varoluşa dair varlık felsefesini yapmaya çalışır. Varoluş felsefesi yapmadığını belirtse de varlık felsefesi yapma yaklaşım biçimi

insan ve anlamayı içerir iken dolaylı olarak varoluş felsefesi yapıyor olmayı içermektedir. Varlığı anlamaya dair yaklaşımın sadece insan öznesinden açık olduğu vb. görüşleri, tümellerin herkesin ortak gerçeği olduğundan habersiz olduğunu gösterir... ki Heidegger Tanrı'dan öte doğayı, doğada olan biteni önceler iken düşünsel dünyanın, anlam-değer yüklemelerinde nasıl biçimlendiğine ayna tutmaya çalışır. Var olanların, düşüncenin yaratıcı etkinliğinde görünüşe taşındığı ise bir gerçek olarak bilincimizin önünde durur. Heidegger'de varlık; her ne kadar ontik olana aşkın anlamının olanağı içinde görünüş buluyor olarak ele alınıyor olsa da hakiki varlıktan -Tanrı'dan- öte, otantik olanın bütün olmaya dair olanağına ve insan tinine sıkıştırılmış ve hapsedilmiş durur. Klasik ontolojideki tümevarımcı olmaktan öte tüm dengelimiçi yaklaşım biçimi ile de anlamaya dair açık uçlu olunması dikkate değerdir.

Böyle olmak ile beraber Kant'ta usta kurgulanan bilgiden, dünyadan öte, ilişkilerde ve bütün içinde açık olan anlamda kurulan içinde olunan dünya anlamlı kılınır. Var olmak bilfiil olmak ile ilgili olup elbette zamansaldır ama varlığın anlamı zamana özdeş indirgendığında zamansal olmak ile zaman olmak karıştırılmamalıdır. Varlığın anlamı - içerik olarak taşıdığı mahiyeti- zamansal açık olur iken zaman olmak değil, bilfiil var olmak dolayısıyla da zamansal olmak varlığın anlam - tinsel- doğasının sonucuydu. Varlığın anlamı ise aynılık düzeyinde - saltık- özdeşliklerde farkındalık olmadığı içindir ki karşılıklı varoluş ilişkisinin gerçekleşmesi -yaratılması- ve gelişimi içinde gerçekleşir.

Varlık, karşılıklı varoluş belirlenimlerinde değil de kendi ile kaim varlık olarak kendi olmanın idrakinde olabilir ama kendi olanaklarını gerçekleştirmek dahilinde kendini açılar iken bilinmesi veya mahiyetine dair anlaşılması diğerinin varlığı ile ilgili olarak karşılıklı varoluşun olanaklı kılınması ile gerçekleşir. En basit örnek ile herhangi bir meyve tat değerleri ile kendine özdeş saklı iken tadan tarafından

gerçekliğine tanık olmak gerçekleşir. Tadan olmadıkça meyvenin tadı kendinde saklı kalacaktır. Farz edelim ki meyve kendi olma bakımından kendini biliyor olsun ama tadına dair bir fikrinin olmasına aynılık düzeyinde özdeşlik sebebi ile olanak bulamaz.

Bu örneği Tanrı için kritik edersek: Tanrı elbette kendinde varlık olarak kendi olma bakımından kendi varlığın idrakindedir ama Tanrı'nın Tanrı olması yaratmak ile olanaklı iken yaratım üzerinden Tanrı olduğunun farkındalığını yaratım dolayımında edinir. Bunun ile de kalmaz yarattıkları tarafından Tanrı olarak onandığında biliniyordur ve biliniyor olmak ile kalmaz tanrı olduğunun idrakinden ileri Tanrı olduğunun duygusu ile Tanrı olmayı kendine bir anlam olarak yüklem almış olur. Tanrı olmanın anlamı tanrı olduğunu bilmekte değil, Tanrı olmanın duygusunda değer yargısal gerçekleşir... Her bilme, anlamaya daırdır ama bilmek ile olmak arasındaki farktan bakıldığında Tanrı olmanın anlamı Tanrı olduğunu bilmekte değil, Tanrı olmanın duygusunda, değerinde kendi olmayı bulmakta gerçekleşir... ki bu diğerinin yaratılmış olması üzerinden ancak gerçekleşebilecek bir olanaktır.

Bir erkek için baba olmadan önceki kendi olma durumu ile baba olduktan sonraki kendi olma durumu nasıl ki farklıdır. Bir baba nasıl ki baba olmanın idrakindedir ama baba olmanın duygusunun, değerinde evladı ile olanaklı bulur. Bir anne için de bu örnek tekrarlanabilir. Onanmak; sadece biliniyor olmayı görünür kılmakta değil, karşılıklı varoluşta hangi içerikte (aynılık düzeyinde özdeşlikte değil de) yüklem alınmış özdeşlikte kendi olmak bulunmakta ise idrakinde olunan kendi olma durumunun hakiki anlamda olmak düzeyinde duygusunda ve duygusu bağlamında değerinde yaşanmasını açık ediyor olmanın olanağını verir.

Bunun içindir ki eskiler; varlığa dair oluş belirlenimli her gerçekleşme durumunun anlaşılması için “evvela hâl gerek” demişlerdir. İstanbul'u yaşarken İstanbul'u anlamak, tavaf ederken Kabe'yi anlamak,

namazdayken hakkı gereği Allah ile buluşur iken namazı anlamak vb. örneklerden de anlaşılacağı gibi ortak ruh/ tin -anlam-değer-havasında gerçekleşenleri şimdi ve burada olarak bulur iken bilfiil eylemde katılıyor olmakta ne kadar hemhal olma durumunda bulunur isek o kadar anlama olanağı edinmiş oluruz.

İstanbul'u yaşarken İstanbul'u anlamak vb. durumlarda anlam; yaşamsal anlamda deneyimin, hemhal olmanın konusu olan olay veya olgunun mahiyeti, öznellik içermekte ise ruhuna (öz kendiliğe) yüklem alınmış yerleşik karakteri olan içeriğin özsel anlamda kişide uyanması, canlandırılması ile bir bilme biçimi olan keşf ile sezgi temelli bilmeyi olanaklı kılar. Ussal bilmede anlam; kıyas, çıkarım vb. bağıntılılıkta edinilmeye çalışılır iken keşfe açık anlam, nesnesi yaşamsal anlamda hemhal belirleniminde deneyimin konusu olduğunda edinilir. Keşfe dair anlamın edinilmesi için sükût, sükûnet ve duygusal duyarlılık ile anlamın konusu olana açık olmak ile anlama açık oluş içinde bulunmak gerekir... ki kişi sükût, sükûnet, duygusal duyarlılık ile kendiliği yüklemsiz bulduğu ölçüde varlığa veya varlıkta gerçekleşen anlama, anlamın duygusuna -hâle- açık ayna olduğu kadar aynalaşma olanağında anlamaya açıktır. Anlama açık ayna olduğu kadar anlam bağıntısında aynalaşmanın olanaklı kıldığı -olduğu- dolanıklıkta, dolayısıyla da bağıntılılıkta, içinde kılınmış olduğu dünyayı anlayabilir... ki anlamak ile de dünya, yabancı olmaktan kurtulmuş olunan yakınlıkta seyir edilir. Seyir etme olanağı içinde bulunur.

Keşfe dair anlama etkinliği içinde anlam edinildiğinde, anlamı edinilen olay ve olgu mahiyeti -içeriği- gereği ile öznel alanda gerçekleşme olanağı bulur. Öznel alanda anlam, özsel olduğu içindir ki özsel olarak gerçekleşme olanağı bulması ile neye, kime ait ise onun ile aynalaşma olanağı içinde bilinmesini olanaklı kılar. En genel anlamı ile olay ve olguyu yani şeyi kendi kılan veya yüklem belirlenimli olarak kendi olma durumunu belirli kılan anlam, öznelde hemhal kıldığı nesnesi ile

bağıntılı olarak aynalaşmayı (başka bir tabir ile de spekülâtif bakışımı) olanaklı kılmış olarak olay ve olgusuna sezgi temelli aynalaşma ile bakışım sağlar.

Ussal bilmeden farklı olarak böylesi anlamaya dair bilme biçiminde olay ve olguya dışsal olmaktan daha çok anlamı içermiş olmak ile içkin olarak veya olay ve olgunun içinde olarak deneyimsel anlamda anlamak gerçekleşir. İstanbul'u yaşarken İstanbul'u İstanbul ile anlamak; tavaf ederken Kabe'yi yaşamak ile Kabe'yi anlamak, baba olmayı yaşarken baba olmayı anlamak, bir kartalı yaşarken kartalı anlamak, bir ağacı yaşarken ağacı anlamak; olgunun haline, yani ruhuna yüklem almış olduğu ve kendi olma durumunu belirli kılan anlamı hemhal olmakta bulur iken ait olduğu olay veya olguyu yine kendisi ile kendiliğine dair ruhunu, var olma duygusunu anlayabilme olanağı içinde gerçekleşir. Böylesi oluş içinde insan varlığın evidir. Hakiki anlamda ise varlığın evi olan insan, Tanrı'nın evidir ki Tanrı'yı yaşarken Tanrı'yı anlama olanağı içinde hem olduğu tanrısal sıfat ve isimleri ile Tanrı'yı yine Tanrı ile aynalaşırken anlamak olanaklıdır.

Ayrıca belirtmek gerekir ki keşfe dair anlaşılın anlamı, kavramsal olarak açık ettikçe herkes için ussal anlamda anlaşılabilir kılmak da bir bilme biçimi olarak önümüzde durur. Anlam kavramsallaştıkça herkesin ortak gerçeklerini içermiş olmak ile ussal anlamda anlaşılmasını da olanaklı kılar. Kavram dil dolayımında anlamın nesnesi ile aynalaşmayı düşüncede olanaklı kılarken bilmeyi de olanaklı kılmış olsa da keşf ile bilmekte gerçekleşen içinde bulunmak, yaşamsal anlamda hemhal olarak deneyimlemek ile bilmekten farklı biçimde bilme nesnesini bilmenin konusu kılarken dışsal da kılmış olarak hemhal olmaktan öte kılar.

Bu, bilmek ve olmak -ermek- arasındaki farklılığı da açık eder... ki baba olmayı bilmek ile baba olmak, aslanı biliyor olmak ile aslan olmak, orucu bilmek ile oruç tutmak, hacı bilmek ile hac yapıyor olmak,

İstanbul'u bilmek ile İstanbul olmak iki farklı durumdur. Genel belirlenimleri ile İstanbul olmasak da İstanbul'u, kendi olmasını belirli kılan ruhunu yaşamak olanaklı olduğunda onu yaşarken bilmek ile anlamak gerçekleşir. Orucun ne olduğunu bilmek ile Allah için özellikle Ramazan orucunu ümmet olarak tutmak elbette iki farklı durumdur. Namazın ne olduğunu bilmek ile namazı yakın bulma duygusunda yaşamak iki farklı durumdur. Günahın ne olduğunu bilmek ile günahı yaşarken veya yaşamış olmak ile yakinen bilmiş olmak da iki farklı durumdur. Hayrın ne olduğunu bilmek ile hayrı yaşarken yaşam sevincinde hayrı yaşıyor olmak elbette bilmek ve olmak arasındaki farkı gösterir.

Bir erkek fitri anlamda hamile olamaz ama keşfe açık bilme olanağı içinde hamile olmanın duygusunu, anlamını hemhal olacak biçimde kendinde -canlı- bulduğunda hamile olmanın ne olduğunu bilmekten farklı olarak anlama ermek ile anlayabilir. Belki fitri anlamda kartal olmayız ama bir kartalı kartal yapan anlam, duygu belirlenimini yaşayabilme olanağı içinde kartalı anlamak ile bilmek gerçekleşebilir. Farklı bir deyişle de her şeyi, şeyi şey kılan anlam ve duygusunu edinebilme, erme veya olma yani hemhal olabilme olanağı içinde şeyi yaşarken şeyi anlamak ile dolayısıyla da sonuçta dil dolayımında bilmek olanaklıdır.

Söz konusu Tanrı ise tasavvuf ehlinin bilmek ve bilmekten ileri hemhâl olarak anlama -irfan- çabası, sezginin öncelendiği bir bilme biçimi olarak Tanrı'yı, O'nda gerçekleşen olan biten üzerinden anlama çabasıdır... anlarken de keşfi anlamda bilme, dil dolayımında ya betimlemeyi içeren bağlam kurma ya da kavramsal olmayı içeren bağıntılılığı açık etme içeriğinde gerçekleşmeye olanaklıdır. Esmayı Hüsna dahi her canın -kişinin-, üst ve ortak yani evrensel bulunduğu gerçekleri olarak ayrı değil aynı da değil oluşun içinde Tanrı'yı yaşarken Tanrı'yı anlamayı olanaklı bulmanın ilkeleri iken bilmeyi de olanaklı

kılan kavramsal içeriğe haizdirler. Anlam ve ermek/ olmak bağıntısı, anlam-değer belirlenimli olarak ne için olunduğu gerçeğini de anlayabilmeyi, dolayısıyla da dil dolayımında olanaklı kılar.

Esmayı Hüsna ile bakıldığında dahi örnek olarak: Rahman veya Rahim olmak ne içindir? Merhamet, şefkat duygusu gerçekleşme -olma- değerinde ne için ise onun içindir... ki böylesi anlam edinme veya anlamak; o ilkeyi/ ilkeleri duygusunda yaşamak ile ne için olduğunu da anlamayı olanaklı kılar. Duygusunda gerçekleşen, aidiyet belirlenimli olarak gerçekleştiğinde karakter olarak biçimlenir... ki bu, o ismin ne için olduğundan yana aidiyet ile sahiplenilmiş olarak sürekli kılınmış olduğunun da anlamını taşır. Kimlik olarak sahiplenildiğinde de artık ilke hem duygusunda kendi olma durumuna yüklem alınmış özdeşlikte kendi olma belirlenimidir hem de erek olması gereği değerinde bilfiil kılınan ve sürekli kılınmış olarak gerçekleşendir.

Ben olan, kendi olma belirlenimi olarak merhameti, şefkati kendine yüklem almış olduğu ve kendini vücuda getirme biçimi olarak karakter edinir. Şefkat veya merhamet artık bir kendilik belirlenimi yani kendiliğin yüklem aldığı olma durumu olarak duygusunda anlam kazanma biçimidir... ki kendinde -yüklemsiz- şahıs -ben- olan için anlam; kendiliğin yüklem alınmış özdeşlik belirleniminde gerçekleşiyor olması, hep yeniden biçimlenmesi, dolayısıyla da yaratılıyor olması olanağını verir. Böylece her kendi olma durumu anlamın yüklem alınabiliyor olması olanağı içinde gerçekleşir. Sanatçı, filozof, baba, anne, nebi, asker ve Allah dahi olmak, varlıksal anlamda değil de öznel/ tinsel anlamda yüklem alınmış ve gerçekleşmesine bağlı olarak değişebilen anlam ile kendiliğin yaratılıyor olması gerçeğini taşır.

Sonradan edinilmiş şefkate, merhamete, cömertliğe, affetmeye dair olup da karakter biçimsel kılınıyor olması ile sürekli kılınmış olanları anlamak ise yaratım gereği Tanrı'dan paye alınır iken fıtratta bilkuvve bulunanın gerçekleşme koşulları oluştuğunda bilfiil yaşanması, vücut

bulması gerçekleştiğinde gerçekleşir. Artık, Tanrı'da gerçekleşeni hemhal olmak ile anlamak olanaklı olduğu gibi ne için olduğunu da anlamaya olanak bulunur... ki duygusunda değerli bulunan ilkenin, kendiliğe dair bütünlüğü koruyor ve mutmain kılıyor olması, anlam olarak ne için kılınmış, yüklem alınmış olduğunu da yakinen deneyimlemiş olmak anlamını taşır. Bu örnekleri dileyen İlahi isme - esasa- bağlı olarak çoğaltabilir. Duygusunda anlam; kendi olmaya dair aidiyet belirleniminde kendi için kılınmakta ise kendi olmak, yüklem alınmış özdeşlik belirleniminde kendi için olmaktan öte değildir.

Ereğe, sonucu, amaca bağlı gerçekleşen ve bütün içerisinde kazanılan değer bağıntısında bir olay ve olgunun ne için gerçekleştiğinin hikmetine vakıf olmak, olay ve olgunun değer bağıntısında anlam kazandığı, anlamını açık ettiği gerçeğini gösterir... ki değer anlamlı kılmanın, anlamlı bulmanın gereği olarak görülse de bir olay ve olgunun hakkı gereği değerlendiriliyor olması, dolayısıyla da değer bağıntısında yorumlanıyor olması ne için gerçekleştiği ile bağıntılı olarak anlamını verir. Çoklu anlamlılık içinde önemli olan ise olay ve olgunun en genel anlamını; erek, sonuç, amaç bağıntısında belirlenmiş olan ne için olduğuna bağlı olarak değer kılınmış olduğu ve ortak ruh (anlam ve değer) havzasında kazandığı değer ile anlam bulmuş olduğu doğrultuda açık edebilmektir.

Varlığı anlamak için, bilimsel yaklaşım ve ruhsal deneyime dair anlattıklarına ek olarak belirtmek gerekir ki hiçliğe atılmaktan daha çok sükûn yani varlığı anlamaya, hemhal olmaya açık olmak ne kadar gerekliyse bilmekten ileri yorumlamaya çalışırken yaratıcı etkinlikte açık olan anlam ile anlamaya çalışıyor olmak da olması gerektir. Bir okuma biçimi olarak yorumlamak, varlığa yaratıcı etkinlikte katılıyor olarak anlamın doğuşu ile anlamayı olanaklı kılan yöntem biçimsel olmaya haizdir. Ancak, en temelde tümel belirlenimli metafizik bilmenin sınırları içinde varlığı anlama çabasında bulunmak, anlamının

doğru gerçekleşmesi için gerekli olandır... ki yukarıda yapılan anlamaya dair yorumlar dahi ne için olduğuna dair anlamı keşfetmenin bir yontemi olarak hakikate, ilkelere bağlı olarak bağıntılılıkta yorum yaparken anlamının olanaklı olduğu gerçeğini gornr kılar. Kaldı ki ben bu yazıları yazmadan önce bu anlayış ile bakıyor da değildim. Esasa bağlı yaratıcı etkinlikte yorumlamak ile hem bilmeye hem de anlamaya dair bir yolun da olduğu, aslına yani üzerinde galip olan tanrısal belirlenimleri ile rabbin olan Allah'a hizmet ederken bilfiil gornş bulur/ bulmaktadır.

Varlık bilkuve olup da bilfiil var olma belirleniminde, çabasında gornş bulandı. Fiil veya zaman değil, fiisel -zamansal- var olandı. Var olmaya dair olan, hareketi var olmanın doğası gereği buluyor olsa da harekete özdeş ama harekete aşkın kendi olmayı bulmaktaydı. Bundan dolayıydı ki varlıksal belirlenimleri ile kendi olan için hareket olduğu değil, harekete haiz -sahip- olarak var olduğu söylenebilirdi.

Anlam sadece bilmenin olanağı değil, anlama çabası içinde anlam-değer belirleniminde yargısal gerçekleşme olanağında yaratıma dair iken mekân-zaman bağıntısında dünya kurmanın elbet olanağıydı. Anlamın eril, dirimsel, eyler, yüklemsiz olması anlamında biricik olmasının metafizik doğası gereği değer yargısal olan inanç belirlenimli bakışım sahibi kılmaması da dşnldğnde, aidiyet duyulmuş olarak içinde bulunulan bir dünyaya eyler olması da kaçınılmazdır... ki var olmaya dair olan her ne ise artık anlam dünyasında yerini almış olarak var olmaktadır. Artık varlığa veya var olana dair anlam aynılık düzeyinde özdeşlikte gerçekleşen değil, yklemlenmiş özdeşlikte gerekleşendi. Yklemlenmiş zdeşlikte gerçekleştiği içindi ki değişen anlam oluşu içinde varoluş, değişken anlam-değer yklemlerinde gerçekleşmekte idi.

Böyle olmak ile beraber varlığa ait varlıksal değişmezler varlık olması bakımından varlığın tümel belirlenimleri olarak yerindeliliğini korur iken

zamansal oluş içinde varlığın anlamı, içinde bulunduğu dünyanın anlam-değer yüklemelerine ve bağıntılarına göre yüklem aldığı yeni anlamlara göre değişir. Anlamaya dair bu ucu açık oluş içinde varlık kendini, hep yeniden yaratma olanağı içinde bulur. Mevcudat -var olanlar- üzerinden bu ifade anlaşıldığında, pagan veya panteist olmak kaçınılmazdır ama var olanlara içkin hakiki varlık olması bakımında söz konusu olan Tanrı ise ontolojik, dolayısıyla da metafizik anlamda Tanrı'yı nasıl anlamamız gerektiğine dair bu ifadeler önemlidir.

Hakiki varlık anlamında Tanrı'dan bakıldığında tevatür olarak nakledilen "Yarattığım andan beri anım anıma benzememiştir" hadisi kutsisi ve "Her an yeni bir tavırdayım" ayeti: yarattıkça yarattığı dünyalarda kendi olmayı değişmez belirlenimlerine bağlı olarak varlık olması bakımından korur iken değişen anlam-değer yüklem belirlenimlerde değişime açık varoluş biçimlerinde kendini gerçekleştiren Tanrı'yı anlamaya ayna tutmasından dolayı önemlidir. Dolayısıyla da varlıksal değişmezlere bağlı olarak kendi olmanın korunduğu belirlenimler söz konusu olmak ile beraber anlam-değer yüklemelerinde değişime açık uçlu varoluş bulunması içinde varlık, gerçekleştirdikleri ve gerçekleştirdikleri üzerinden anlam-değer yüklemeleri edinmek ile var olmandır. Var olma çabası, emeği, yaratıcı etkinliği içinde kendi olmayı değişken anlam-değer yüklemelerinde çeşitlendiriyor, renklendiriyor olarak gerçekleştiriyordur. Varlık olması bakımından diğeri kıldığı ile anlam-değer dünyası kurmuş olarak varoluşu; ortak gerçeklik, ortak ruh, ortak anlam edinimlerinde yüklem aldıkları ile anlama dair gerçek kılmakta, gerçek bulmakta ve gerçekleştirmektedir.

İnsanın tarihsel anlamda değişen anlam-değer yüklemelerinde değişen zamanların değişen öznesi olması da Tanrı'dan aldığı payenin sürekliliği içinde varoluşu pay sahibi olarak özerk bulur iken mülkten de paye almanın yönelimi -olanağı- üzerinden gerçekleşir. Hakikatten paye almanın sürekliliği içinde yani bilkuvve olanın bilfiil gerçekleşmesi

dolayısıyla da olanak dahilinde kendinden olarak özden başlayan yaratıcı etkinlikte mülkten de paye alır iken kendi yaratım etkinliğinde bulunan insan beşer olmaya aşkın anlam-değer yüklemelerinde kendi olmayı sanatçı, filozof, çiftçi, asker, anne, baba karakter biçimsel kimliklerde yaratıyor olarak gerçekleştirir. Varlığa ait olup da var olanlara dair kılınmış olan her ne var ise kendi tinsel dünyasına, değişen zamanlarda yarattığı dünyalara katılmaya eyler. İnsana insan derken dahi tene aşkın anlam ve dolayısıyla da değer yargısal bakışımında bakılır. İnsan olmaya aidiyet söz konusu ise insan olarak kendi olmanın gerçekleştirildiği tinsel oluş içinde gerçekleştirdiklerinin yaratıcı öznesi olarak kendi olmayı yaratırken kendi olmayı bulmaktadır. Bu anlamda kendini bilmek, her ne kadar nesnel belirlenimleri ile bilmek anlamını taşısa da kendiliğin yaratılmış özneliğinde kendini bilmek ve bilmekten ileri kendini anlıyor olmayı gerekli kılar.

Teolojik anlamda insan, halifetullah olarak tarihsel anlamda Tanrı'yı resmeder -temsil eder- iken fenomenler yani duyu algısal görünüş bulanlar evreninde bilfiil gerçekleştirdikleri üzerinden Tanrı'nın fail olması bakımından tanrısal sıfat, karakter ve dolayısıyla da kimlik belirlenimleri ile görünüş bulduğu özneliğe haizdir. Bu yönü ile dahi olsa insan, insan olma zemininden hareket ile insan olmaya aşkın uluhiyet belirleniminde anlam-değer yüklemesinde kendi olmayı gerçekleştiren varlık olarak kendi olmayı bulmaktadır.

Bu anlamda insana bakıldığında: beşerliğe, tene, biyolojik yapısallığa aşkın yani ne olduğundan daha çok zamansal oluş içinde anlam mahiyetine dair gerçekleştirdikleri ile görünüş bulur iken anlamına bağlı anlaşılması olanaklı olan varlık olduğu görülür. Anlam; otantik, nicel belirlenimlere aşkın görü sahibi kılar iken varlığın ne olduğundan daha çok ne anlam taşıdığıнын gerçeğini verir... ki bu anlamda varlığın kendinde şey olarak mahiyeti -anlamı- ussal anlamda kurgulanmaktan

ve bilinmez olmaktan öte, zamansal oluşa bağlı olarak gerçekleşme sürecinde aşikâr olmakta, dolayısıyla da bilinmesi olanaklı olmaktadır.

Heidegger, varlık ve anlamaya dair belirttikleri ayrıca varlığın zaman, mekân ve dile dolayısıyla da anlama dair gerçekleşme olanağı içinde anlam kazandığını önermeler ve tespitlere dayalı öncelemesi ile dikkate değer olsa da hakiki varlıktan öte bir oluş içinde ontik alana sıkıştırılmış ontolojisi -metafizigi ile eksik ve hatalı yargılarda bulunur. Doğrudan ve apaçık olarak hakkında konuşulması gereken varlık, anlam-değer yüklemelerinde var olma yaratım etkinliğinde vücut bulunduğu ve değişen oluş içinde zamansal ve ortak anlam taşıyan mekânsal oluş içinde otantik olmaya aşkın varlıksal anlamda anlam kazandıkça gerçekleşme olanağının sürekli bulunduğu gerçeğinin, dolambaçlı olarak etrafında dolaşır. Atılmış olmak gibi kavramsal yaklaşımları ve betimleme dilindeki zorlayıcı yaklaşımı ile de çoğu kez zorlamalarda bulunmaktan öteye geçmez. Betimlemeye dair ifade biçimi ile anlamı sezdirme ile anlamayı olanaklı kılmak olanaklı olsa da kavramsal anlamda apaçık olmaktan da yer yer uzaklaşılır. Tümdengelimci yaklaşımı ile metafizigin tümevarımcı yönüne yenilik katıyor olsa da tespitlerindeki eksikleri ve hatalı önermeleri ile gerçeği kavramsal olarak apaçık kılıyor olmaktan ve hakiki varlığa yani Tanrı'ya uzak kılmaktan öte durmaz. Kavramsal anlamda apaçık görünür kılınmayan gerçek, anlaşılır olmaktan da uzaktır. Bilmek ve anlamak birbirini tamamlarken birbirinden bağımsız ele alınmalı değildir.

Zamansal anlamda değişen anlam-değer dünyasında varlığa bakışımızın da değiştiği gerçeğine ayna tutması da dikkate değerdir. Varlığa felsefi alanda bakıyor olmak ile sanatsal, bilimsel, dinsel, tasavvufi vb. alanlardan bakıyor olmak arasında farklılıklar olduğunu da unutmamak gerekir. Kültürel anlamda dahi varlığa bakış açılarında farklılıklar olduğu görülür. Canlı bir varlık algısına bağlı olarak varlığa dokunmak, varlıkta olmak ile servet veya mülk edinmek amacı ile

varlığa bakıyor olmak elbette iki farklı durumdur. Varlığa canlı veya cansız ayrımında bakıyor olmak ile doğaya dair canlı varlık bakımında bulunmak veya Allah'tan aldığı paye gereği Allah ile canlı olmayı bulan mevcudata canlı olduğunun yargısı ile bakmak elbette farklıdır. Varlığa kültür veya medeniyet birikimine, mirasına göre farklı açılardan bakıyor olmak, tarih varlığı olarak miras varlığı da olan insan için kaçınılmazdır.

İnsan tininde gerçekleşen varoluşa dair alanlardan bakıldığında da zamansal oluş içinde farklı açılardan varlığa bakıldığı görülür. Dün varlığa felsefi anlamda ne olduğuna dair bakılır iken bugün bilimsel paradigma gereği nasıl gerçekleştiği yönünde bakmakta olduğumuz görülür. Dün sanatsal açıdan taklit edilen varlığın ilke gereği betimlenişine sahip iken bugün varlık olma bakımından varlığa yaratıcı etkinlikte ne katıyor olduğumuz önemlidir. Dün varoluşsal anlamda Tanrı merkezli varlığa bakar iken bugün insan merkezli olarak varlığa bakmaktayız. Söz konusu ölüm ise varlığa galip gelme düşüncesi ile varlığı karşımıza almaktayız. Doğayı dahi bir yuva olmaktan öte, insanın karşıtıymış gibi yanlış içerikte değerlendirmekteyiz.

Dünün insanı temel ihtiyaçların karşılandığı alan olarak varlığa bakar iken bugün bildiğimiz biçimde yaşamın gerçekleştiği yuvamız olarak bakabilmekteyiz. Dün mülkiyet olarak sahiplenmek istenen ve hanların, kralların, devletlerin egemenliğinde görülen varlık (doğru deyim ile belirtmek gerekir ise mevcudat alanı) bugün kullanım nesnesi kılınmaya çalışılır iken kendisinde kaybolunan olmuştur. Dün dünya olarak katılınan varlık, kutsiyeti olan varlık iken bugün kutsiyetten uzak nesnel çıplaklığı ile bilinmeye çalışılan ve ardından da fonksiyonel belirlenime göre belirli kılınan varlık olarak değerlendirilendir. Kapitalist yaklaşımdan bakıldığında da tüketim kaynaklarının karşılanacağı olanak olarak varlığı kullanım nesnesi olarak anlamlı kılmak kaçınılmazdır. Bilimsel anlamda varlık, var olanların, var olmanın nasıl gerçekleştiğini bilmenin alanı olmaktan öte değildir.

Tasavvuf alanından bakıldığında da varlık; hakiki anlamda Tanrı'nın varlığı iken varlık olarak kast edilen var olanların alanı, Tanrı'nın kendini gerçekleştirirken sıfat ve isimleri (karakter ve dolayısıyla da kimlik belirlenimleri) ile görünüşe geldiği varlık sahnesi olmaktan öte değildir. Gerçekleştirdikleri üzerinden Tanrı'yı müşahade etmek yani kendisinde olarak seyir etmek olanaklı olduğunda nicele, nesnellığe aşkın öznelğin tanrısal anlamda belirdiği kendilik dünyasında olunur... ki varlık sahnesi hakiki varlığın kendilik dünyası olarak bulunmuş olunur.

Anlam-değer yüklemelerine göre değişen zamansal oluş ve alan belirlenimlerindeki anlam-değer farklılarına göre varlık, hep farklı anlamlarda çoklu gerçekliğin izleğinde tanık olunan, bilinmeye veya anlaşılmaya çalışılan olur. Her türlü bilme durumu da anlam içermek ile beraber varlığı yorumlar iken dolayısıyla da yeniden yaratım etkinliğine tabi tutarken anlamayı olanaklı kılan izlekte bilmenin sınırları dahilinde anlamının doğru biçimde gerçekleşmesi gerektiğinin gerçeğini taşır.

Söz konusu Kur'an perspektifinden bakarak Esmayı Hüsna olmakta ise Tanrı'ya birbiri ile bağıntılı anlam taşıyan ilahi isimlerin gerçekleştiği olay ve olgular üzerinden farklı biçimlerde tanık olunabilir. Her tanık olma belirleniminde, yarattığı üzerinde galip olan uluhiyet belirlenimlerinin farklılık göstermesine göre de farklı biçimlerde tanık olmalar yine tümel -isim- belirlenimlere bağlı olarak kişiden kişiye göre değişebilir. Esmayı Hüsna ile Tanrı merkezli tevhid belirleniminde nesnellığe aşkın öznelliğe tanık olmak gerçekleşir iken olan biten olay ve olgular ilahi isimleri içeren ve içerdiği belirlenime göre gerçekleşirken değerlendirilirler. Tevhid gereği bakıldığında hakiki varlık Allah'tır ve Allah merkezli olarak olan bitenin değerlendirildiği bir dünyaya bakılır.

Teolojik alan belirlenimli bakıldığında çok tanrılı ve tek tanrılı dinler doğrultusunda insanın varlığa anlam-değer yüklemesinde bakışımının farklılıklar gösterdiği bilindik bir durumdur. Tek tanrılı dinlerde, Tanrı'ya

bakışım zamansal oluş içinde değişen anlam-değer yüklemine göre farklılık gösterir. Âdem'den Hatem'e bütün nebilerin tanrısı Cenabı Allah iken Cenabı Allah İbrahim'e, Musa'ya, İsa'ya, Muhammed Mustafa'ya farklı biçimlerde karakter belirlenimli olarak görünüş bulur.

Bu durum, tanrı düşüncesinin insan merkezli olarak gelişiminden dolayı değil, insanın zamansal oluş içinde gelişim evrelerine göre Tanrı'nın karakter biçimsel olarak farklı düzeylerde görünüşler gösterdiği, dolayısıyla da farklı anlam-değer yüklemelerinde -yargılarında- kendisini görünüşe taşıdığı gerçeğini -anlamını- taşır. En basit örnek ile Musa'ya otoriter ve yasa koyucu olarak görünen Tanrı, Muhammed Mustafa'ya Rahman ve Rahim olarak görünür. Musa'ya "Beni göremezsin" denilir iken Muhammed Mustafa için "Gözü ile gördüğünü kalbi yalanlamadı" denilir. Musa'nın kavmi tinsel anlamda çocukluk gösterdiği içindir ki otoriter ve yasa koyucu Tanrı olmak elzem olmuştu. Muhammed Mustafa'nın ümmeti yakınlık arayışı içinde tinsel anlamda yetişkinlik gösterdiği kadarı ile muhatap alınır iken muhataplar yaratan Tanrı ile tanışma olanağı bulmuştur.

Bir çift ebeveyn dahi evladı veya kızı ile bebeklik, çocukluk, ergenlik veya yetişkinlik evrelerinde farklı biçimlerde anne ve baba olma karakter özelliği gösterir... ki bu, anne ve baba düşüncesinin -ideasının- zamansal değişim oluşu içinde ebeveyn merkezli gelişim göstermesinden daha çok çocukların gelişim durumuna göre karakter sergileniyor olması gerçeğine göre değişen bir oluş içinde karşılıklı varoluştaki anne ve baba olmanın farklı düzeylerde anlam kazanıyor olduğu gerçeğinden dolayı gerçekleşir.

Anlamların zaman içinde farklı biçimlerde gerçekleşiyor olması, varlığa dair var olanı farklı biçimlerde tanıma olanağı sağlar. Anne veya baba dahi insan öznesinin karşılıklı varoluştaki anlam-değer yüklemesinde kendiliğe yüklem aldığı karakter biçimsel iki idea olup hakiki varlıktan paye almış olarak pay sahibi olmakta özerk olarak var olanın kendini

yaratma biçimleri olarak -gerçekleşir- vücut bulur. Görülen o ki anlam sadece bilmenin değil, yorum biçimsel, dolayısıyla da yaratım biçimsel olarak kendini yaratma olanağı içinde gerçekleştirenin, kendini bilme ve anlayabilme olanağıdır.

Dolayısıyla anlam; insan, varlığın en güzel kıvamda temsil edildiği gerçekleşme alanı iken kendi üzerinden görünüşe gelen üst ve evrensel gerçeklik anlamında hakiki varlığı yani Tanrı'yı da bilme ve anlayabilme olanağıdır... Mahiyetine bağlı olarak anlam edindikçe, bilinebilecek ve bilindikçe görülebilecek, müşahede edilebilecek bir Tanrı'nın olduğunu belirtmek gerekir. Kendisinden sonuç alınabilecek sıfat ve isimlerinde süreçte -zamansal oluşt- yaratıcı etkinliğe doğrudan emek ile katılmakla gerçekleşen sonuç almanın gerçekleşme biçimlerine (Sanatta Musavvir, Halik vb. felsefede Hâkim, Alim vb...) göre tekâmül edildikçe de O'nu deneyimlerken O'nu yine O'nun ile anlayabilmek olanaklıdır.

Sanatta yaratıcılığı anlayabilmek, felsefede bilmeyi, yorumlarken de anlayabilmeyi anlamak, tasavvufta sonuçta karakter belirimli kimlik biçimsel olmayı anlayabilmek tanrısal olup da Tanrı'ya ait olanlar ile Tanrı'yı bilmenin ve anlayabilmenin olanaklı olduğunu gösterir. Bir anne, baba örneği dahi verilirken Tanrı'yı yaşarken Tanrı'yı bilme, anlayabilme olanağına sahip olduğumuz gerçeğine ayna tutmakta değil miyiz? Dil varlık aynasıdır... doğru ve yerinde kullanıldığında apaçık olarak varlığı bilmeyi ve anlayabilmeyi olanaklı kılar/ kılabilir. Katmanlı varoluşta karşılıklı var olmanın olanaklı kılınmış olduğu gerçeğinden hareket ile de belirtmek gerekir ki tanrısal olanlar ile aynalaştığımız bir dünyada hem Tanrı'yı hem de birbirimizi bilme ve duyarlı olduğumuz kadar da anlama olanağı içinde bulunmaktayız. Tanrı'yı yaşarken Tanrı'yı anlamak, ortak varoluşta tümellerin anlam-değer-duygu-inanç belirilenimli gerçekleşiyor olması sebebi ile mevcudatı yaşarken de mevcudatı anlamak elbet olanaklıdır.

Kavramlar ile ussal anlamda bilmeye açık olmak söz konusu olsa da olan biteni anlamının doğası gereği, yaşadığını, deneyimleyebildiğini anlamaya yakın durulur. Dün daha çok bilinmeye çalışılan varlık bugün için anlaşılması gereken olarak kendisinde var olmaktadır. Varlığın zamansal anlamda insan tinine değişen anlam-değer yüklemelerinde katılıyor -olmaya eylenir- olması aslında insanın varlığa katılıyor, tutunuyor olmasının da gerçeğini taşır. Varlığın değişen anlam-değer yüklemelerinde değişen zamanların nesnesi kılınıyor olması insan tininin süreç belirlenimli varoluş biçimlerini görünür kılar. Yaratıcı etkinliğin yani düşünsel oluşun açık ettiği alan belirlenimleri de varlığa farklı açılardan katılmanın -tutunmanın-, varlıksal olanın farklı biçimlerde açık edilmesinin tinsel belirlenimleridir.

Beş duyu ve sezgi ile dahi bu durumun üzerine düşündüğümüzde, duysal anlamda varlığın farklı gerçeklik belirlenimlerine tanık olmak, dolayısıyla da bize açılan farklı gerçeklik yönleri ile kendisine katılıyor ve tutunuyor olmak, varlığı deneyim nesnesi olarak farklı ve çoklu gerçekleşen gerçeklik belirlenimlerinde buluyor olmak anlamını taşır.

Değişen anlam-değer belirlenimlerine göre değişen zamanların öznesi olan insan için varlık, gerçekleşme belirlenimlerine göre kendisine katıldıkça, tutundukça, kendilik dünyasında katılmaya da eylenir oldukça kendisinde gerçekleşme olanağı bulunmaktadır. Öznel anlamda zamansal olmayı olanaklı kılan anlam-değer değişimleri, yaratıma dair gerçekleşen ussal olan alan belirlenimleri ve en temelde duysal algı gereği farklı ve çoklu gerçeklik belirlenimleri ile varlık ne olduğuna dair bilinebilir olsa da sadece bir yönden ele alınarak anlaşılacak olan değildir.

Varlık, bilkuvve kendi olduğu gibidir ama bilfil gerçekleşme olanağı içinde kendi olmayı gerçekleştirdikçe yaratabilme olanağı içinde kendi olmayı çok yönlü gerçeklik beliriminde bulur. Varlık; kendi olma durumunda kendi olan iken bilkuvve olan belirlenimlerini var olmaya

dair nesnesi bulmaktayken bilfiil gerekleŒme olanağı içinde kendi varlığının öznesi olabilme olanağına sahip olmak ile hakiki varlık anlamında var olanın hak ettiği kavram olarak kullanılması gerekendir... ki bu anlamda hakiki varlık anlamında varlık, Tanrı'dan baŒkası değildir.

Elbette Tanrı'dan yaratım gereği paye alırken varlık olmaya dair de paye almıŒ olarak pay sahibi olmak ile kendi olmayı bulan her mevcut -var olan- varlık kavramından hisse sahibi iken varlık denilmesi icap edendir. Ancak, var olanlar; mümkün kılınmıŒ olanlar iken kendi ile var değil, süreksizliğe haiz varoluŒ gerekleŒir iken fani olarak var iken baki değil, uluhiyete ait olan tümel belirlenimler ile var olsalar da st ve evrensel gerçek olan varlığın dünyasına katlıyor iken kendilerine dair kılınmıŒ olsa da kendilerine ait bir dünyada olmadıkları vb. içindir ki hakiki varlık iddiasında bulunmadan var olma çabası içinde var olan varlıklardır.

Yaratım anlam-değer, içerik-biçim, temsil-tasvir, erek-kıvam metafizik belirlenimleri ile gerekleŒir iken var olanlar varlık olmayı; anlam-değer yüklemlerle içerik-biçim belirlenimli temsil ettiklerini grnŒe taŒıyacak tasvir nitelikli olarak ereğe bağlı kıvam belirleniminde belirlenmiŒ gerçeklik olarak bulurlar. Nesnel gerçeklik zemininden hareket ile nesneliğe aŒkın anlam-değer yklemlerinde temsil edilen gerçekliğin nesneleri olarak varlık sahnesine çıkarlar. İnsan dahi Tanrı'nın temsili olarak O'nu, uluhiyete ait belirlenimleri ile üzerinde Rabbi olarak bulur iken halifesi olma içeriğinde tasvir edilmiŒ biimsellikte ilkeye dair gerekleŒtirdikleri üzerinden grnŒe taŒır. Kendisine ait olmayıp da kendisine dair kılınmıŒ olan tümel belirlenimleri, tekil olarak tikel belirlenimli gerekleŒiyor olmaları üzerinden kendi olmayı, ayrı değil aynı da değil olmanın oluŒu gereğinde Tanrı ile bulmaktadır.

Tümeller tekil ve tikel belirlenimli olarak varlık sahnesinde biricik, benzersiz olarak gerekleŒirler iken tekil ve tikel belirlenimler tümel olanı içeriyor olarak gerekleŒmek zorunda olarak gerekleŒirler. Varlık, bilkuvve kendi olan iken bilfiil gerekleŒtirdikleri üzerinden kendi

varlığının hem nesnesi hem öznesi olmayı gerçekleştirebilen Tanrı'dan başkası değildir. Bu ifadeden var olanlar veya var olanların bütünü'nün mekân-zaman bağıntısında var olduğu doğa anlaşılmalıdır.

Doğa alanı her ne kadar nesnel varoluşun varlık sahnesi iken Tanrı'nın gerçekliğinden paye alıp da vücut bulmuş olanlar ile görünüş bulan ve Tanrı'nın Faili Mutlak olarak iş gördüğü, yaratım etkinliğinde bulunduğu evrensel düşünce ve zorunluluk alanıdır. Yaratım zorunluluk zemininden hareket ile anlam-değer, içerik-biçim, temsil-tasvir, erek-kıvam, etken neden ve erek neden vb. belirlenimler ile gerçekleşir iken doğa alanı Tanrı'nın mülkü olarak kendilik dünyası belirleniminde de gerçekleşendir. Bizler duyarlar ve nicel belirlenimlere göre doğaya nesnellüğün egemen olduğu zorunluluk alanı diye bakıyor olsak da nesnellığe aşkın öznellik içerir iken Tanrı'nın dünyası olduğunu görmekte zorlanırız. Nesnel gerçeklik, temsile dair gerçekliği içeriyor olarak gerçekleşmekte ise doğa temsil ettiği gerçekliği temsil ettiği ölçüde gerçekliğini nesnel olarak belirli kılınmış olmakta bulmaktadır. Bu durumda nesnellik zemininden hareket ile nesnellığe aşkın öznellik içeren gerçeklikte varlığın öznel yönüne dikkat etmek gerekir... ki gerçeği sadece nesnel değil öznellik belirlenimi ile de yabancı olmadan yakinen bilmiş, bulmuş, tanımış olabilelim.

Düşüncenin yaratım etkinliğinde düşünmeyi varoluşa nesnesi -kuvvesi-kılar iken bilfiil öznesi de olma etkinliğinde bulunan hakiki varlık; anlam-değer yüklemelerinde değişen öznelliğin ve değişen öznel zamansallığın konusu olarak farklı ve çoklu gerçeklik belirlenimlerinde gerçekleşme ve yaratım olanağı içinde var olandır. O'nu hakiki anlamda bilmek için usa ve doğru kavramlara, anlayabilmek için ise keşfe açık duyarlılığa ihtiyaç vardır. Ussal ve kavramsal, keşfi ve sezgisel olarak varlığı hem bilme hem de anlayabilmek söz konusu olur ise gerçeği ussal ve keşfi anlamda deneyimlerken yakinen müşahede edebiliriz.

İnsanın sadece bilmeye dair değil, keşfetmeye dair yönü de vardır... ki anlamaya dair keşfedilmesi gereken varlığı, varlık sahnesinde gerçekleşme olanağı bulan mevcudat, asli varlık olarak var olan Tanrı anlaşılmaya dair keşfedilmeyi bekler. Bir bilme biçimi olarak keşf, tümevarımcı olmaktan daha çok tümdengelimci olarak ucu açık bir bilme biçimi olması ile değerlendirilmelidir. Anlama çabası söz konusu ise ucu açık bir bilme oluşu içinde sezginin önemsendiği ve sezmeyi/ sezdirmeyi önceleyen dilsel yaklaşımda varlığa kanat açılmıştır. Bilmek ve anlamak varlığa açılan kanatlar iken kavram ve us bilmenin, sezmek ve keşf anlamanın olanağı olarak varlıksal olarak birbirini içeren ve varoluşsal olarak da birbirini tamamlayan oluş içinde gerçekleşir/ gerçekleşmelidir.

Başka bir deyişle de bir olay ve olgunun esasını yani temel gerçekleşme belirlenimlerini, gerçekliğini belirli kılan temel ilkelerini dolayısıyla da metafizik yönünü bilmek ile beraber hikmetini yani gerçekleşme bağıntısı içinde sonuçta açık olacak mahiyetini, anlam içeriğini, bütün içinde ve kendi varoluşu gereği çoklu gerçeklik taşır iken ne için olduğunu -gerçekleştiğine dair doğru olanı ifade etme olanağı vardır. Esas ve hikmet bağıntısı usulen yani asla -temel ilkelere- bağlı yöntemsel olarak bir olay ve olguyu bilmek ve anlayabilmek için önemlidir. Bir olay ve olguyu olup bitmekteki oluş içinde anlayabilmek, ne için olduğuna dair olarak gerçekleştiğinin anlamının kişiye açık olması anlamını taşır. Ne için gerçekleştiğinin anlamını edinmek, sezmek ve sonuçta kavramsal olarak açıklamak veya betimlenmiş (tasvir edilmiş) bir dil ifadesi ile anlamı vermeye çalışmak, yöntemsellliği içerdiği kadar doğru gerçekleşir.

Sözün, dolayısıyla da anlamın betimlenmiş olarak gerçekleştiği, görünüşe taşındığı varlık sahnesinde olay ve olgunun ne için gerçekleştiği yani ne anlam taşıdığıının anlaşılması, analogi yapıyor olarak kıyas ve eşleştirmelerde anlamın hatırlatılması betimlenmiş bir

dil ifadesinde olanaklıdır. Betimlemeye (tasvire) dair dil ifadesinde ussal anlamda bağlam kurma çabası görülür iken kavramsal (ilkesel, mahiyeti açık eden) dil ifadesinde ise gerçeğe dair bağıntılılık ussal anlamda görünüşe taşınır. Bağlamı kurulan, kavramsal anlamda bağıntılı olanda karşılığı olduğu kadar doğrudur. Kavram ortak gerçekliği verir, ortak gerçeğimizi görünür kılar.

Kavramsal olanın varlıkta ve varoluştaki karşılığının olması gerekir ki bu anlamda kavram, varlık sahnesinde gerçekleşeni, düşüncenin yaratıcı etkinliğinde ussal anlamda karşılayan bağıntılılığa da haizdir. Evrensel düşünce alanında gerçekleşenin aynı tözden hareket ile gerçekleşen düşünce alanında kavram, anlam-değer bağıntısında karşılanıyor olması, gerçeğe dair olanın açık edilmesi ve olan bitene dair gerçekleşenlerin ne için olduğunun anlaşılabilmesi doğrultusunda gerçekleşir iken yaratan ve yaratılan arasında karşılıklı gerçekleşen tinsel olanın derinleştiği bir oluş içinde bulunulur.

Tanrısal olup da Tanrıya ait olan evrensellerin (kavramsal karşılığı gereği tümel belirlenimli olanların), hakikatten paye alırken pay sahibi olarak özerk oluşta tekil belirlenimli olarak kendi olmaya dair bulunuyor olması ve tikel belirlenimli gerçekleşirken özneliğin deneyim nesnesi kılınıyor olması söz konusu olduğu içindir ki her tekil ve tikel bağıntısında varoluş bulan her ne ise tümel olanı içeriyor olarak gerçekleşme olanağı bulur. Tekil ve tikel belirlenimli gerçekleşiyor olmak tümel olanı içeriyor olarak var olmak anlamını taşır. Başka bir deyişle de uluhiyete ait olanlar (külliler, dolayısıyla da makuller yani ussal olanlar) ubudiyete dair kılınmış olarak gerçekleşir iken varlık sahnesinde varoluş olanaklı kılınmış olur. Varoluş ise 'başkası -karşıt- ama aynı' olma içeriğinde doğrusal süreçte değil, katmanlı olmakta gerçekleşen 'aynı değil ayrı da değil' olma içeriğinde aynalaşmaya dair kendi içinde katlanarak derinleşen karşılıklı var olmanın olanaklı kılınmasında gerçekleşir iken doğru kavramsal yaklaşımlar ile apaçık

olarak gerçekliği görünür kılmak, ussal olmanın gereği olmaktan ileri, varlığın hakkı olarak dikkat edilmesi gerekendir.

Kavramsal anlamda yeterlilik gösteren bir dil ifadesinde de doğru biçimde anlam anlaşılabilir olarak anlatılabilir. Önemli olan ise esaslara bağlı olarak hikmetin çoklu gerçeklikte açık olduğu gerçeğine dikkat ederek, esastan yana yani ilkesel olandan, kavramsal olarak ifade edilebilenden yana belirli ama hikmetten yana ucu açık bir bilme yönteminin doğru biçimde kullanılıyor olmasıdır. Bilmeye dair tümevarımcı bir metafizik ve anlamaya dair tümdengelimci bir hikmet yaklaşımımız olmalıdır... ki tümdengelimci olarak gerçekleşen bilimsel yaklaşımlarda edinilen bilmeye dair sonuç verilerin de hikmet bağıntısında doğru ve yerindeliliğinde anlaşılma olanağı olabilsin.

İmam-ı Rabbaninin vahdeti şuhud görüşü, Eşari kelimesindeki Kadiri Mutlak ve Kadiri Muhtar Tanrı görüşü ile bağıntılı olarak geliştirilen vesilecelik görüşü de Tanrı ve var olanlar arasında gerçekleşen bağıntılılığı görünüşe taşımak adına önemli düşünceler barındırır. Said'i Nursi'nin nurcular kelim ekolü de Kadiri Muhtar ve Faili Muhtar izleğinde Kur'an'a abartılı ve çocukça bir dille yorum getirir iken Eşari çizgisini korur. Kâinatta, insanda olan biteni ilahi maksada yani ne için kılınmış -gerçekleşiyor- olduğuna bağlı olarak okuma çabasında bulunulur. İlahi niyeti okuma çabası olarak, hikmetin sonuçta açık olacağı gerçeğine bilmeyerek dahi olsa ayna tutulması anlamında bu ekol dikkate değerdir. Hakiki varlığın mahiyetinden -gerçekliğinden habersiz olursa da betimlemeye dair dil ifadesinde olay veya olgunun ne olduğundan daha çok olan biten içinde ne anlam taşıyor olarak gerçekleştiiğinin anlaşılmaya ve beyan etmeye çalışılıyor olması önemlidir. Hikmete dair çoklu gerçekliğe dikkat çekiliyor olunması da önemlidir.

Ancak Nurcu geleneğe; Tanrı'nın mahiyetini bilmekten uzak ayrıca gerçeği apaçık görünür kılacak olan kavramsal yaklaşımda,

yetersizlikleri sebebi ile okuması yapılırken olumsuz yönlerine dikkat edilmesi gerekir. Tanrı ve var olanlar, olan bitenler arasında bağıntılılıktan daha çok ilahi maksada dolayısıyla da hikmete bağlı olarak bağlam kurma çabası ise abartılı anlatı dili ile çocukça yaklaşımına rağmen önemlidir. Bu örnekler haricinde örnek düşünce insanları ve ekollerini değerlendirmeyi her düşünür kendi felsefi yaklaşım biçimine göre çoğaltabilir.

Düşünce ekollerindeki farklı veya karşıt görüşler; Tanrı ile var olanlar yani hakiki varlık ve var olanlar arasında bağıntılılığı, bağ kurmayı veya bağ kurmamayı esasa alarak düşünmeyi önceler. En temelde ontik olan ile ontolojik olan arasında bağ kurulacak ise tümeller elbet gerekli olsa da en temel tümel olarak varlık, sorunsal olmaktan yana en yüksek tümel ilke olmaya da haiz olan Tanrı ile aşıldığında artık Tanrı ile var olanlar arasındaki bağıntılılık kaçınılmaz olarak sorgulanır. Ontik olana aşkın ontolojinin, dolayısıyla da metafiziğin temel konusu artık bir yaklaşım biçimi olarak teolojidir. Hem etken neden hem de erek neden olması bakımından Tanrı metafizik anlamda doğru değerlendirildiğinde, üst ve evrensel -ortak- gerçeklik anlamında varlıksal olan ile ontik olan arasında bağıntılılığın esas olduğu görülür... ki ayrı değil aynı da değil ifadesi dahi bu gerçekliği yani bağıntılılığın nasıl gerçekleşiyor olduğunun gerçeğini ifade eder.

Bağıntılılıktan uzak bağ kurma çabaları da düşünmek adına önemli olsa da Tanrı ile var olanlar arasında bağıntı görülmediği takdirde düşünce adına zorlamadan ibaret iğreti durur. Bunun için dahi olsa varlık sorgulamasında varlığın bilinmeye dair sorunsallığının doğa ile değil de Tanrı ile aşılmasından sonra tüm dengelimci olmaktan tümevarımcı olarak düşünmeye eylenir olmak sonuç itibarı ile gerekli olur.

Varlık sorgulamasında tüm dengelimci olmaktan tümevarımcı olmaya dönüldüğünde ise artık düşünsel gelişim -tekâmül- etken nedenden erek nedene bağlı olarak gerçekleşir iken Tanrı, farazi -varsayılan (itibari

anlamda inanılan)- olmaktan öte ussal anlamda sonuç ilke ve kendisinden sonuç almaya da bağlı olarak tahkike açık oluş içinde deneyimlenebilir olarak varlıksal ve varoluşsal karşılığı olmandır. Muhammed Mustafa nebinin (s.a.v) Tanrı'ya yükseliş mitinde de Tanrı artık etken neden olan Tanrı olmaktan ileri erek neden olarak kendisine yükselme olanağı bulunan, kendisi ile buluşmak olanaklı olan, kendisinden sonuç alınabilen -erilen- Tanrı olması ile varlık olması bakımından gerçekliliği tahkike açık olmandır.

Öte duran değil, özde özsel anlamda her canda kendi olmayı koruyarak galip sıfat, karakter ve kimlik belirlenimleri ile yaratıcı etkinlikte Tanrı olan Rabb-ül Âleminden sonuç almak olanaklıdır... ki anlamı, değerleri, duyguları, düşünmeyi olanaklı kılan ve her daim yaratan O iken doğadan sonuç almalar dahi dolaylı olarak özsel olandan özde bulunan Tanrı'nın tanrısal sıfatları ile olanaklı iken Tanrı'dan sonuç almaktan öte durmaz.

Sonuçta tahkike açık olarak erek Tanrı'ya bağlı gerçekleşmeye başlayan düşünme, Tanrı merkezli olarak biçim kazanır iken dil, Tanrı'nın Tanrı olması öznelliğine bağlı olarak biçim kazandığından yani tevhid diline döndüğünden dolaydır ki Tanrı'nın kendilik dünyasında gerçekleşenlere Tanrı ilkesi üzerinden tanık olunmaya başlanır. Bu bağlamda, felsefede ilke anlamında varsayılan -itibari olan-, tanımlamaya çalışılarak önerme kılınan ve tanıtlanması ile ilke olarak kabul gören Tanrı'dan farklı olarak kendisinden sonuç alınan ve deneyime açık olan Tanrı söz konusu olur... ki bu anlamda Tanrı referansına göre yorumlanırken anlaşılmaya, bilinmeye çalışılan olan biten içinde, Tanrı ilkelerini gerçekleştirmeye göre ahlak biçimsel olarak yaşamak da kaçınılmaz olur. Tanrısal ilkeleri gerçekleştirmek dahi Tanrı'dan sonuç almayı içerir ki Tanrı'yı bildikçe ve anladıkça tanrısal olanlara -ilkelere/ tümellere- göre yaşamak artık kaçınılmazdır. Hak kılınmış olanı hak ederek yaşamaya çalışmak da yaşam düsturu olur.

Böylesi oluş içinde dil, Tanrı merkezli olarak Tanrı'nın gerçekleştirdikleri üzerinden biçimlenir iken tümel anlamda bilkuve olanların bilfiil gerçekleştirmeleri üzerinden Tanrı'ya tanık kılmayı olanaklı kılacak içerikte biçimlenir.

Artık, yağmurun rahmet olarak görüldüğü, rızkın Allah'tan olarak bulunduğu ve şükürler edildiği, sıfat ve isimleri ile bilfiil görülen, deneyimlenen Tanrı'nın dünyasında yaşanıyor olduğu gerçeğine uyanılır. Böylesi, nesnellığe aşkın öznellik içeren bakışında ise nesnellikten kopuk değil, bizatihi nesnellik zemininden hareket ile mekân-zaman bağıntısında nesnellığe aşkın gerçekleşen yeni bir varoluş biçiminde bulunmak söz konusu olur.

Metafizik düşünme, tevhid gereği Tanrı merkezli gerçekleştiğinde, doğa alanı evrensel kendilik alanı -dünyası olarak görülmeye başlanır iken gerçek, duyuşal anlamda deneyim nesnesi olan nicel belirlenimlere, sebeplere aşkın olarak nesnellik zemininden hareket ile gerçekleşen nesnellığe aşkın öznellik belirlenimlerinde tanık olunan olur. Metafizik ile Tanrı'yı bilmek, anlayabilmek hakkı gereği ile olanaklı iken Tanrı'dan bağımsız her düşünme, metafizik olmaktan yana ya eksik ya yanlış gerçekleşir. Herhangi bir biçimi ile (ne, nasıl, ne için soru kalıbı yaklaşımları ile) metafizik yapıyor olmak bir biçimde (gerçek olup olmadığına dair) Tanrı ile hesaplaşmayı olanaklı kılar.

Bilginin öznelde değere ve dolayısıyla da inanç nesnesi olmaya dönmesi söz konusu olduğu içindir ki (bu dahi gerçekleşenin gerçekliğine dair metafizik bir bilgi olması ile önemlidir) değer yani inanç farklılıkları sebebiyle karşıt belirlenimli diyalektik oluşta metafiziğin -felsefenin- gerçekleşiyor olması kaçınılmazdır. Bu anlamda tarihsel süreçte gerçekleşen Tanrı tasavvurları ile de hesaplaşmak, Tanrı'ya doğru gerçekleşen metafizik yürüyüşte olması gerektir... ki Tanrı'yı hakkı gereği ile bilmek ve anlayabilmek olanaklı olsun. Tevhid yani sebeplere aşkın fail olarak Tanrı'ya tanrısal belirlenimleri olan tümel mahiyetli

sıfat, isimleri ile tanık olmak olanaklı olduğunda, Tanrı'yı felsefi anlamda daha doğru bildiğimizde, metafizik düşünmenin ve yaşamının, derin bir uykudan uyanmanın gereği -yolu- olduğunu da görmüş oluruz.

Metafizik düşünebilme olanağı, Tanrı'nın evrensel yaratıcı yani düşünme etkinliğine doğrudan katılıyor olarak gerçeği bilmek, gerçeğe buluşmak ve gerçeğin hakkı gereği nasıl yaşanması gerektiği ile ilgili olup düşünen öznelerin gerçeğe dair sorumlu kılınmış olduğu gerçeğini de görünür kılar. İnsan, düşünen özne olarak metafizik düşünebilmekte ise gerçeği bilmekten, bulmaktan ve ona göre yaşamaktan yana sorumlu kılınmıştır... ki bu anlamda metafizik düşünmek, sonuç itibarı ile gerçek ile uyumlu ve meşru zeminden hareket ile ahlak biçimsel olmaya eyler... ki bu anlamda erdemler dahi metafiziğin düşünce nesnelere olan olgusalılığı haiz iken erdemsiz metafizik yapıyor olmak, anlamsızlığa yürüyor olmaktan öte durmaz.

Bu hayatın elbette bir anlamı vardır. Varoluşun anlamı, değer yargısal içerikte anlam taşıyan erdemlerden uzak da değildir. Metafizik ile olgusal olanın, süreksizliğe rağmen gelişen değişmezlik içinde evrensel anlamda korunduğunu görmekte isek olgusal -gerçek- olandan kaçışın olmadığı gerçeği ile gerçeğe -olgusal olana- göre nasıl bir varlık görüşünün olması veya yaşanması gerektiği de kaçınılmaz olarak sorgulanması gerekendir... ki metafizikten, ahlak biçimsel olmaktan, anlam-değer-inanç varlığı olmaktan, inandığına teslim olma durumundan vb. varoluştan kaçışın olmadığı düşünülduğünde, nasıl bir metafiziğin, ahlakın, anlam-değer-inanç dünyasının, teslimiyet biçiminin vb. olması gerektiğini de sorguluyor olmak yine metafiziğin konusu olması ile metafiziği önemli kılar.

Metafizik düşünmek ile Tanrı'ya yaratıcı etkinliğinde katılıyor iken anlamın yaratıcısı dahi O iken doğrudan kendisinden besleniyor -anlam buluyor- olarak düşünmenin gerçekleştiğini -uluhiyete ait anlamında

tanrısal olduğunu- unutmadan, düşünmeyi önemsemek gerekir. Düşünen Tanrı, düşünen bir insanı kendisine muhatap kılmakta ise Tanrı ile soru-cevap bağıntısında konuşabiliyor olmanın gerçeğinde düşünmek, metafizik düşünebiliyor olmak anlamında önemlidir... olması gerekendir. Hakikate dair sorusu olanların cevap arayışında Tanrı soruların muhatabı olarak kendini bulmakta ise er ya da geç sorulara cevap verecek olandır.

Mearic suresi cevap arayışında soru soranların düşünce dünyasında Tanrı'dan yana cevap bulacaklarını özetlemesi ise bu bağlamda önemlidir. Üzeyir nebinin soruları ile düşünen insan tipini çizmesinden ve Tanrı'nın ona cevap vermesinden de bilmekteyiz ki gerçeğe dair her sorunun peşinde sebepler üzerinden ve sebeplere aşkın olarak Tanrı anlamın yaratıcısı ve bilen olarak elbet cevap verecek olandır. Yeter ki gerçeğe dair soruları olan dertli kişilerden olmuş olalım. Gerçeğe aşık, düşünerek ve güzel ahlak ile yol yürüyen -yaşayan- imanı kati müminler olalım.

Soru sormak ve sonuçta cevap bulmak ile de kendisinden sonuç alınabilen Tanrı'yı bulanlar için, doğa ve tin alanı iki farklı alan değil, evrensel düşüncenin yani Tanrı'nın kendi varlık alanında gerçekleştirdiği tanrısal olan dolayısıyla da uluhiyete ait olarak gerçekleşen düşüncenin yaratıma dair gerçekleşen alan belirlenimleridir. Yaratıldığı andan itibaren düşüncenin yaratım etkinliğinde bir anı bir anına benzemeyen, her yarattığını özgün -biricik- olarak var kılan Tanrı gibi düşünebilmek ile Tanrı'yı anlamaya dair yol bulmak olanaklıdır. Yaratımın dolayısıyla da düşüncenin özgürlük alanında kendini gerçekleştirirken, yaratımda bulunur iken tümel olanakları dahilinde kendisini de anlam-değer-irade-duygu, karakter ve kimlik belirlenimlerinde kendiliğe yüklem alınmış özdeşlikte gerçekleştirdiklerinde değişebilen öznellikte tinsel anlamda yaratabilen

Tanrı'dan bahsetmekte isek yeniden düşünmek gerektiğinin farkına varmak gerekir.

Özellikle metafizik düşünme sadece bilme ile sınırlı değil, yaratıcı etkinlikte bilgiden yana doğru da besleniyor olmanın gerçeğini taşır. Gerçeğe uyanırken gerçeğe göre nasıl yaşanması gerektiğine doğru eyler. Düşünen özne düşünürken sadece bilme eyleminde değil, kendini gerçekleştirme olanağında kendini de yaratabiliyor/ yaratıyor olarak yaratıcı etkinliğinde, kendi yaratımına doğrudan katılıyordur.

Düşünce metafizik ilke belirlenimlerinde gerçekleşmekte ise metafizik, düşüncenin hangi ilke belirlenimlerinde gerçekleşmesi gerektiğinin anlam sınırlarını, değer sabitelerini vermesi adına önemlidir... ki böylece sınırlanmış olarak değil de ilke belirlenimleri ile anlam - kavram- sınırları dahilinde gerçek hem açık edilmiş hem de gerçeğe göre anlam derinliğinde varlığa veya varoluşa tutunmak olanaklı kılınmış olsun.

Metafizik denildiğinde: genel anlamda felsefi olarak gerçeği kavramsal çerçevede apaçık görünür kılmak, böylece kavramsal yaratım etkinliğinde gerçeğe uyanmak, gerçeğe göre yani gerçeğin anlam-değer belirlenimine göre yaşamak, dolayısıyla da gerçeğe göre kendilik yaratımına doğrudan katılıyor olabilmek anlaşılmalıdır. Metafizik bu doğrultuda değerlendirilmeli ve önemsenmeli... teorik olduğu kadar tespitlere -sonuçlara- dair olması ile tahkike açık olarak varlıkta ve varoluşta karşılığı olan veya olması gereken ilkelere, kavramlara göre yapılması gerektir.

Kavram varlıkta veya varoluşta karşılığı olup da ussal anlamda dil belirleniminde gerçeğe dair olanı temsil niteliğinde görünüşe taşıyandır. Varlıksal olarak bilkuvve olanın varoluşsal anlamda bilfiil gerçekleşme olanağını gösterir. Dilsel anlamda gösterge olduğu kadar, tinsel olarak anlam niteliğinde içeriğin, mahiyetin kendisidir. Mahiyetin

kendisi olarak anlamı öznelde uyandırmanın, hatırlamanın gereğidir. Varlıkta olan ve varoluşta gerçekleşen anlam -söz- kavram belirleniminde ilke iken öznelde uyandığında gerçeğe yine kendisi ile uyanmayı olanaklı kılar.

Kavram en temelde öznelde anlam içeriğinde temsilen ve dil bağıntısında içeriğin yansıtılması özelliğinde gerçekleşse de özsel anlamda dirimsel, biricik, yüklemsiz yüklem olması ile eril, eril olması nedeni ile de bakışıma ve iradeye eyleyendir... Duyguda veya eylemde gerçekleşme olanağı bulunan, ilke olması gereği kültürde ortak değer ve medeniyette yapısal anlamda kurumsal gerçekleşme olanağı bulunandır... ki bu anlamda kavram, gerçekleşme sürecinde yaratım olanağı olarak eyleyen ve biçimleyen olması ile gerçekleşendir.

Dilde; Tanrı, anne, baba, devlet, vatan, özgürlük, bayrak, adalet, iyi, doğru, güzel, nitelik, nicelik vb. kavramlar farklı biçimlerde kategorize edilse de en temelde bilkuvve varlıksal olan veya bilfiil varoluşsal olup da temsil ettikleri gerçekliği görünür kılar. Varlığa ait veya varlığa dair olana bağlı olarak farklı biçimlerde varlığı -mevcudatı-, gerçeklik belirlenimine göre tanımlıyor ve varlığa bakıyor olmayı olanaklı kılarlar.

Varlıksal anlamda bilkuvve olup da bilfiil gerçekleşme olanağı içinde kavram, nesnel karşılığı olsa da deneyimsel anlamda öznelliğe dair olandır. Anlam doğası gereği özsel ve dolayısıyla da öznel olduğu içindir ki kavram, anlama yani mahiyet olana için olarak nesnel karşılığı ile bağıntıda görü sahibi kılandır. Görü sahibi kılmaktan ileri, öznelde değer belirlenimli yargısal oluşta bakışıma, iradeye dolayısıyla da eyleme eyler iken öznel olduğu kadar nesnel anlamda gerçekleşen yaratımın yaratım olanağıdır.

Düşünce bilkuvve ve bilfiil yaratım olanağı iken düşünce de kavram ussal olmanın gereği olmaktan ileri hem yaratım belirlenimi hem de yaratım nesnesi olarak yaratımı biçimleyen olanağa haizdir... ki varlık

olarak kendi olma potansiyeli olan ve kendi olma potansiyelini bütün içinde bilfiil gerçekleştirme olanağı bulmuş olarak gerçekleştiren her ne ise olay ve olgu belirlenimli olarak anlama için gerçekleşen varoluş belirleniminde kavrama için olarak gerçekleşir. Bu anlamda kavram nesnellığe için öznellik belirlenimi iken insan tininin bir ürünü olmaktan öte, insan tininde, dil dolayımında ussal anlamda açık edilen gerçeklik olarak gerçekleşme olanağı bulandır.

Bundan dolayı olsa gerek ki insana “İsimleri söyle” emri ile dolayısıyla da gerçeğe, mahiyete farklı bir deyişle de ontolojiye -metafiziğe- dair olan gerçekliği ifade etme hakkı verilmiştir. Tarih olgusal olarak insanın düşünce gelişimine bakıldığında gerçeğe meyilli olarak ussal anlamda gerçeği açık etme erkine sahip olduğu, gerçeğe bağlı olarak yarattığı temsile dair dünyalarda değişen zamanların öznesi ve insanı olduğu görülür... ki insan varoluşunun ikinci doğasını -yaratımını-, beşerliğe aşkın anlam varlığı olarak bulur ve kavramsal olduğu kadarı ile nesnel gerçeklik ve temsile dair varsayılan (itibari olup da inanılmış olan) gerçeklik arasında kopukluk/ uzaklık oluşturmadan, örtüşen gerçeklik belirlenimlerinde anlamı dolayısıyla da kavramı bilfiil gerçekleştirdiği ve gerçek bulduğu kadar ikinci yaratımı olan tinsel/ öznel yaratımına doğrudan katılıyor, gerçeğe aidiyet belirleniminde katılıyor olarak var olur.

Anne, baba, öğretmen, sanatçı, filozof, vatan, özgürlük, adalet, iyi, doğru, güzel vb. öznel karşılığı olan ne kadar kavram var ise temsil içerikli gerçekleşme olanağı içinde yaratılan gerçekliğe aidiyet bağlamı içinde varoluşu olanaklı kılarlar. Nitelik, nicelik, belirlenim, aidiyet, özdeşlik, bir, birlik, aynılık düzeyinde özdeş veya yüklem alınmış düzeyde özdeş, temsil-tasvir, yüklem-izafiyet vb. yüklem içerikli kavramlar da bağıntılılıkta gerçekleşen gerçekliği görünür kılarlar.

Kavram, dolayısıyla da öznelde karşılığı olan anlam; özsel anlamda öznelde gerçekleşir iken öznelidir. Öznellikten paye alırken de dirimsel,

dirimsel olması gereği eril, eril olması gereği eyler, içeriği gereği biricik ve biricik olması gereği ile de sadece kendi olma olanağında yüklem almayan olarak yüklemsiz yüklemidir. Düşüncede yani kendiliğin kendine özdeş, kendine hem nesne hem de özne olduğu kendilik alanı da olmasında, hareketin özsel olarak gerçekleşmesi olanağı içinde kendiliğin -benin- öznellik yüklemi aldığı kendini gerçekleştirme olanağında (düşüncede) anlam, yüklem alınmış özdeşlikte dolayısıyla da düşüncenin anlam akışında süreksizlikte gerçekleşir.

Söz konusu olan anlamın gerçekleşme olanağının nesnesi olan dil ise anlam, dilin bağıntılı olması niteliğinde tümce yapısallığı içinde anlam kazanmış olması ile ifade edilir. Dil, metafizik özellikleri olan: 1) anlam-değer-irade-duygu yüklemi alma 2) hem nesnesi hem de kendi içindeki yapısallığı gereği izafi olma 3) anlamın eril olmasına haiz olduğu içindir ki anlamaya dair edilgen kılma 4) nesnelere ile içeriği özdeş kılma veya özdeşlik durumlarını açık etme 5) özdeşleştirme olanağı sebebi ile spekülatif olarak anlamın nesnesi olan ile özneyi aynalaştırma 6) dil yapısallığı içinde anlamın hem temsil hem izafi hem de özdeşleştirme belirlenimlerinde açık olması sebebiyle de bağlam kurma veya bağıntılılığı açık edebilmenin olanağı olarak indirgeme yapabilmeyi olanaklı kılması 7) indirgeme yapılabildiği doğrultuda ve ölçüde sadece iletişimin dolayısıyla da bilmenin değil, özneyi yaratıma açık -oluşturma olanağı gösterir.

Yüklem alınmış özdeşlik, temsil, indirgeme, aynalaştırma (spekülatif), izafi, anlamaya ve eyleme dair edilgen kılma vb. metafizik özellikleri ile dil; anlam-değer, içerik-biçim, temsil-tasvir, yüklem-bağıntılılık içeriğinde gerçekleşen yaratım ile doğrudan ilgilidir ve yaratımın bu değişmez metafizik ilkelerini içeren nitelikte de gerçekleşir. Düşüncenin doğası; anlamın, usun dolayısıyla da dilin doğası gereği biçimlenir iken nesnel ve temsile dair gerçeklik içinde öznelliğin hep yeniden

kurgulandığı, yaratıma tabi tutulduğu gerçeklikte varoluş, öznelğin gerçekleşmesi olanağı içinde gerçekleşir.

Anlam doğası gereği ile dilin doğasını belirli kılar iken dilin gerçeklik alanında gerçekleşme olanağı bulur. Anlamın, dolayısıyla da dilin - sözü-, gerçekleşme olanağı içinde öznesi olanı, anlamın inanca eylemler olması gereği ve yüklem alınıyor olması gereği ile bağıntılılıkta bilmeye eylemesi ve değişen yüklem almalarda da yaratım etkinliğinde yaratıyor ve yaratılıyor olmaya eylemesi gerçekleşir... ki bu yazıları yazarken ve muhatabı olan okuyucular da okurken dahi bilme eylemi içinde usallığa katılım gerçekleştirmek ile beraber her yeni anlam-değer yüklemi edinir iken dilin ve yaratımın metafizik belirlenimlerine bağlı ve bağıntılı olarak hep yeniden bir yaratım oluşu içinde bulunulur. Her yeni anlam-değer yüklemi edindikçe de artık geriye dönük olmadan yeni bir oluş içinde dünya görüşü yeniden biçimlenir.

Her yaratım belirlenimi indirgeme, yüklem alınmış özdeşlik-izafiyet, anlam-değer, içerik-biçim, temsil-tasvir, yüklem-aidiyet vb. metafizik ilkeler gereği gerçekleşir iken kendilik alanı olan düşüncenin gerçekleşme olanağı içinde gerçekleşir. Yaratıma dair düşüncede ne gerçekleşmekte ise düşüncenin öznesi olan öz kendiliğin yani şahıs - ben- olanın kendilik alanında gerçekleşir iken kendilik alanının kendi içinde derinliğine biçimlenmesini sağlar. Nitelik, nicelik vb. belirlenimler dahi düşüncenin yaratım oluşu içinde sadece nesnellığe dair bilmenin değil, nesnellüğün de evrensel düşünce alanında yaratılmış olduğu gerçeğini düşüncenin yaratım etkinliğine katılmaları doğrultusunda aşikâr eder. Her bilme durumu, düşüncenin yaratıcı etkinliğinde anlam değere döner iken değer inanca nesnesi olması sebebi ile inanılan bir dünya içinde, yaratılmış dünyada yaratılmış öznellik ile bulunmayı olanaklı kılar. Böylece nesnellik zemininden hareket ile nesnellığe aşkın öznellik hep yaratılmış gerçeklik olarak bulunur. Yaratılmış gerçeklikte öznellik, özne olanın temsil-tasvir,

anlam-değer vb. değişen özdeşlik yüklemelerinde kendiliğın varlıksal anlamda -bilkuvve- değilse de varoluşsal anlamda -bilfiil- yani kendini oldu kıldıkları dolayısıyla da ait kıldığı veya hissettikleri ile yaratılıyor olması gerçeğini taşır.

Bunun içindir ki nesnel yapısalılığı gereği su, hava, yıldızlar, ay veya güneş vb. doğa fenomenleri, bilkuvve ne olduklarına dair bilinmez olmadıkları gibi bir yaratım etkinliği içinde biliniyor olmak ve yaratım etkinliğine anlam-değer vb. yüklemelerde katılıyor olarak evrenselliğe dair özneliğın dünyasında iken öznenin dünyasına katılırlar, yer alırlar. Su, hava, yıldız, ay, güneş vb. fenomenlere özsel anlamda nesnel karşılıkları olan mahiyetleri gereği bakıyor olsak dahi dilin, gerçeği açık edici ve yaratıcı doğası gereği gerçeğe bakıyor iken yaratılmış olan dil belirlenimleri ile onları hem yaratıma dair kılıyor hem de yaratıma katılıyor olarak yaratım etkinliğinin sürekliliği içinde gerçekleşiyor olarak buluruz. Mahiyet -içerik-, farklı bir deyişle de tözsel olarak bilkuvve kendinde şey olmak değilse de anlam-değer yüklemesinde bilkuvve kendinde şey olmayı sağlayan yüklem, yaratılmış gerçeklik olarak gerçekleşir iken dil dolayımında anlamın ve değerın açık ediliyor olmasına bağlı olarak dilin yaratımı içeren etkinliğinde bilinmesi olanaklı olandır.

Bir ev dahi nesnel yapısalılığına aşkın ev olma nitelemesinde -özdeşleştirilmesinde- nesnelliğe aşkın ev olma özelliğinde yaratılıyor olması gerçeğinde anlam-değer belirlenimi ile vücut bulur... gerçekleşir. En temelde ne ile bağıntılı kılınır ise onun ile ilgili olarak çoklu gerçeklik belirleniminde yaratım etkinliğinin bir parçası olarak yaratılmış dünyanın yaratılmış nesnesi olması ile kendilik dünyasında yerini alır. Ev dahi ev olması ile temel ihtiyaç belirlenimi olarak barınma -gerçeği- kavramı ile tanımlanacağı, anlama dair mahiyeti açık edilebileceği gibi sükûn ve huzurun bulunduğu, güven duygusunda selametin tesis edildiği ayrıca bunlar içeriğinde Es Selam ilahi isminin

görünüşe taşındığı alan olarak da tanımlanabilir, anlamı açık edilebilir. Bu doğrultuda bir üst kavram olarak yuva olması içeriğinde yeniden yaratıma tabi tutulur/ tutulabilir. Ev veya yuva, içerdiği anlam itibari ile örneklendiğinde; nesnelliğe aşkın olarak anlama ve değere indirgenmiş yaratılmış olan bir dünya içinde, yaratılmış dünya özneliğin uzantısı iken anlam-değer yüklemelerinde nesnelliğe aşkın bakışım -nazar, görü-sahibi olmak ile yaratılmış özneliği de bizler için görünür kılar.

Herhangi bir ırka veya soya mensup olmakta dahi yaratılmış dünyanın yaratılmış öznesi olarak öznelliğe haiz bir dünya içinde bulunulur. Anne, baba olmak dahi nesnel karşılığı olsa da nesnelliğe aşkın karakter belirimli kimlik belirlenimli ahlak biçimsel anlam-değer karşılığı olan ve sonradan edilmiş yaratılmış temsil içerikli varsayılan -itibari ve inanılmış olan- gerçeklik olmaktan öte değildir. Her temsil ise temsil eden ve edilen arasında aynalaşmayı olanaklı kılar iken aynalaşılan bir dünya içinde olmak kaçınılmazdır. Katmanlı gerçeklikte içkin ve dışsal olma bağıntısında katmanlı var oluş olanaklı iken karşılıklı var olmak da olanaklı kılındığı içindir ki katmanlı var olmak sadece nesnel bir durum değil, ayrıca aynalaşmaya dair gerçekleşmeyi olanaklı kılmakta iken değişen anlam-değer yüklemelerinde derinliğine yaratılmış bir dünyanın içinde bulunduğu gerçeğini de taşır. Nesnel olduğu kadar öznel olmayı içeren ve öznelliğe bağlı biçimlenen/ biçimleniyor olan bir dünyanın gerçeğini de anlam olarak içerir. Böylesi yazarken dahi dilin yaratıcı etkinliğine hem nesnel olan bir gerçekliği ifade ederken hem de öznelliğe dair anlam-değer yaratımı içinde gerçeğe doğrudan katılıyor olmanın da gerçekleştiğini hatırlatırım.

Bu doğrultuda belirtmek isterim ki cennet veya cehenneme dair Kur'an tasvirlerinde de burada yaşananların sonuçları olan olgular ile yeni bir yaratıcı etkinlikte karşılaşılıyor olmak anlamlı kılınır. Köşkler, yeme içmeye vb. dair ifadeler bu anlamda sadece temel ihtiyaçlar olarak anlamlı kılınmaz... ilke gereği içerdikleri selam, selamet, huzur vb.

resmedilir -tasvir edilirken, betimlenir- dolayısıyla da kaygıya aşkın öngörülü bir gelecek içinde bulunmak da anlamlı kılınır. Emeğe dair hak edişlerin sonuçta kazanım olarak er ya da geç tesis edileceği gerçeğini taşır... ki herkesin hayrına olan emeğe bağlı hak edişlerin sonucunda adaletin gereği olarak varoluş hakları da selametın -güvenliğin- ve huzurun tesisi ile güvence altına alınmış olur. Cehennem ile de acılar, selametın olmaması, acziyetin dip noktada yaşanması vb. resmedilirken umuda dair umutsuz kalınmış olmak ile kaygıya, korkulara içkin ve hikmete dair öngörüden yoksun bir gelecek tasvir edilmiş olur... ki sonuçta cezanın hak kılınmış olması hem adaletin tesisi hem de kötü olanın Allah nezdinde kabul görmüyor, ahlak edinilmiyor olduğunun anlamını taşır. Allah nezdinde kötü olanın kabul görmüyor, sonuçları gereği ile meşru kılınmıyor olması da Allah'ı ahlaki anlamda hangi içerikte anlamamız gerektiğinin de gerçeğini taşır.

Bu anlamda cennet veya cehennem denildiğinde: hem adalet ilkesinin tesis edildiği iki olgusal belirlenim olduğu hem de temsile dair dünya hayatında gerçekleşenlerin, deneyimlenenlerin temsili olan hak edilmiş bir gelecekte bahsedildiğini hatırdaki tutmak, bizlerin geleceği adına hayati anlamda önemlidir... ki gelecek yaratımında dahi anlam-değer, içerik-biçim, temsil-tasvir, yüklem-izafiyet vb. yaratımın metafizik niteliklerinden dolayısıyla bahsediliyor olduğundan dolaydır ki yabancı olmadığı bir geleceğin, gerçekleştirdiklerimiz doğrultusunda yaratıma doğrudan katılır iken bizleri beklediğini öngörmek olanaklıdır. Bu anlatılanlar doğrultusunda cenneti, sadece ve sığ anlamda temel ihtiyaçların devam ettiği mekân içeriğinde anlamamak gerekir. Cehennemi de sadece ve sığ anlamda acılar çekildiği yer olarak anlamamak gerekir.

Yaratılmış dünya kavramsal olarak niteliğini aşikâr kıldığımız, değer içerikli anlam nitelemelerinde bulunduğumuz temsile dair görünüşü veya betimlenmiş olması ile yorumladığımız, tasvir ettiğimiz dünya

olarak öznelliğin doğası gereği içinde olduğumuz dünyadır. Aidiyet duysak da duymasak da yerleşik olsak da olmasak da hep değişen anlam-değer dünyası içinde nesnel anlamda aynı dünyanın içinde olsak da öznel anlamda aynı olmayan ama yaratılmış olan dünyaları deneyimliyoruzdur. Önemli olan ise yaratılmış dünyalar içinde hakikati bilmeye, dolayısıyla da görünenlere bilkuvve içkin ve bilfiil gerçekleşebilen gerçeğe bağlı olarak yaratıma açık yeni oluş belirlenimlerinde öznelliğin yaratıcı doğasına katılabilmektir.

Elbette töz anlamında bilkuvve olan mahiyet de yöntemsel anlamda keşfe -deneyime- ve deney-gözleme açık olarak bilinebilir olandır... Bilinebilir olduğu kadar öznelliğin yaratım etkinliğinde yoruma açıktır. Bilmediğimiz bir dünyaya beşer olarak doğarken yaratılmış olarak anlam-değer yüklemelerine bağlı özdeşlik belirleniminde insan olarak yaratılıyor olmayı, yeniden doğmayı bulduğumuz unutulmamalıdır. Öyle ise gerçeği içeren yaratım etkinliğinde, insan olmanın dahi nesnel anlamda tümel karşılığı olsa da temsili anlamda yüklem alınmış bir gerçeklik olduğu gerçeği ile beraber, olması -gerçekleşmesi- gereken erdemlerde yani ilkelerde insan olma çabası içinde bulunmak haktr.

İlke gerçektir, kavramsal olması gereği ile gerçeği gösterir, duyguda karşılığı olması ve irade olarak gerçekleşme erki göstermesi ile gerçeğe katılımı, kendiliğe tutunmayı ve gerçeğe bağlı olarak bütünlüğün korunmasını olanaklı kılar. Öyle ise insan olmanın nasıl gerçekleşmesi gerektiğine dair bakıldığında: ilkenin ahlak biçimsel anlamda gerçekleştiği güzel ahlakta anlam-değer yüklemine değişen koşullara karşı değişmez olanlar ile insan olmanın gerçekleşmesi -korunması- gerektiğini belirtmek gerekir. Yaratım anlam-değer yüklemelerinde öznelliği biçimler iken bilfiil var olan öznelliğin tutum ve davranışlarda ahlak biçimsel olmanın kaçınılmazlığında gerçekleştiğini de hatırlatırım.

Tanrı'nın varlığında evrensel yaratım etkinliğinde varoluş bilfiil ahlak biçimsel gerçekleşir iken yaratım nesnelere Tanrı'dan aldıkları pay ve

yaratım gereği içerdikleri anlam-değer içeriğine bağlı olarak temsil-tasvir niteliğinde ve Tanrı'dan ayrı değil aynı da değil olmanın gereğinde ahlak biçimsel olmaya içkin var olurlar... ki bu anlamda varoluşun sadece salt bilgilimsel gerçekleşmediği, anlam-değer yüklü olarak hikmet ve öznellik içerdiği kadarı ile de ahlak biçimsel gerçekleştiğini bilmek ile gerçeği daha doğru bilmiş ve anlamaya da daha doğru biçimde yaklaşma olanağı bulmuş oluruz. Dolayısıyla da gerçeklik zemininden hareket ile evrensel yaratım -düşünsel- etkinliğin içinde nasıl yaratılıyor olduğumuza hem vakıf oluruz hem de daha doğru biçimde olarak katılıyor olma olanağı buluruz.

Bunun içindir ki gerçeğe uyandıracak olan gerçeği bilmeyi olanaklı kılacak vahiy bilgisine ve metafizik bilmeye ihtiyaç olduğu kadar yaratıcı etkinlikte temsile dair sürekli kılınmış oluş içinde gerçeği sonuçlara göre nasıl yaşamamız gerektiğine dair ahlak bilgisine de ihtiyaç vardır. Gerçek, vahiy ve metafizik ile bilinebilir, yaratıcı etkinlikte kendisine katılabilir ve güzel ahlak ile hakkı verildikçe kendisine tutunma olanağı ile varoluşa dair belirlenimlerine göre farklı formasyonlarda yaşanması, deneyimin nesnesi olması olanaklı olandır.

*

Görünen dış dünyanın zihin alanında, başka bir deyişle de öznel alanda temsil edildiği, öznel alanda gerçekleşenlerin de dış dünyadan bağımsız olmadığı katmanlı oluş içinde gerçekleştiği düşünüldüğünde, karşıt değil de katmanlı oluşta birbirini içerir iken karşılıklı oluş içinde gerçekleşen evrenlerde var olduğu görülür. Karşılıklı varoluşta birbirine indirgenen, indirgenebilir olan gerçeklikler arasında tözsel birlik söz konusu olmalıdır... ki katmanlı oluşta birbirini içeren gerçeklikler arasında yaratım gereği indirgeme, temsil ve zafî oluş kaçınılmaz olarak bulunur. Bu anlamda tümdengelimci yaklaşım, gerçeğin doğası gereği hiçbir zaman tümevarımcı olmaktan kaçamaz. Tümevarımcı yaklaşım

da sonuçta, sonuç veriler ile değerlendirilen olan bitene dair tündengelimci olmak zorundadır -zorunda kalır-.

Katmanlı varoluşta iç dünyada olanların dış dünyada, dış dünyada olanların da iç dünyada olanlar ile hem indirgeme hem temsil hem de izafi anlamda gerçekleşiyor olması, gerçek ile var olunan bir oluş içinde bulunulduğunun anlamını taşır. Hakikatten alınan paye gereği ile pay sahibi olmakta başkası kılınmış olarak özerk varoluş bulunulmasından da bahsetmekte isek gerçeğin tümel belirlenimleri ile tikel ve tekil belirlenimlere paye verilmiş olunmasında indirgenebildiği, gerçeğin pay sahibi olarak temsil edilebildiği ve gerçek ile bağıntılı -izafi- oluşta var olduğunu da ifade etmiş oluruz... ki bu anlamda gerçek, metafizik belirlenimleri ile bilinebilir olandır. Bilim ise metafizik belirlenimleri olanı açık edebilmenin keşif alanı ve gerçekten daha fazla nasıl paye -sonuç- alınabileceğinin alanı olmaktan öte durmaz.

Nesnellik zemininden hareket ile özneliğin yükseldiği bir oluş içinde öznellik ve nesnellik kapsadığı ve kapsandığı izafi olmak söz konusu olmakta ise temsil belirlenimlerine göre birbirine indirgenebilen gerçeklikte var olunmaktadır. Özneliğin anlam-değer yüklem belirlenimlerine göre temsil içerikli indirgenmiş gerçekliklerde gerçekleştiği, dış dünya nesnelere yaratım nesnesi olarak anlam-değer belirli nitelemeye yeni bir oluşa indirgendığı, duyu ve dilde temsil edildikleri ölçüde öznel alana taşınabildikleri bir gerçeklikte her temsilin yaratım gereği bir indirgeme biçimi olduğu görülür.

Yaratım, indirgeyebilme olanağını yaratıcı olarak kendinde bulmak anlamını taşır iken her temsil, indirgenmiş gerçeklikte sibernetik oluş içinde nedenlerin ilke veya temsil ereğine göre yani sonuç, amaç, erek belirlenimine göre belirlenmiş olarak neyin temsili olduğuna bağlı içerik belirli ne için olduğunun gerçeğini taşır. Bir şeyin ne olduğu, nasıl veya ne için olduğu sadece bir alana bağlı olarak cevaplandırılmaz.

Soru kalıbına göre alan beliriminiz dahi değişir iken sadece bir alana göre gerçeğin bilineceği iddiası gerçekten uzaktır.

Gerçeğin indirgeme, temsil, izafi belirimlerde nasıl gerçekteştiiğine bağlı olarak gerçekteşen bir evrende sadece nicel belirlenimlere bağlı olarak bilim veya sadece nitel belirlenimlere bağlı olarak metafizik yapılmaması gerekir. Birbirine geçişken gerçekteşme belirimlerine göre gerçekteşen bir evrende iseniz birbiri ile bağıntılı olarak ilimler arası disiplinin yapılması elzemdir. İlimler arası disiplin ise metafizik temelli yapılması gerekendir. Olgunun ilke belirlenimleri, evrensel anlamda ilkelerin birbirini varlıkta veya varoluşta tümel belirlenimler oldukları için yadsımadıklarından dolayı ilimler arası disiplini metafizik anlamında olanaklı kılar.

Gerçeğe yakın yani gerçeği kesin bilgisi ile bilecek isek gerçeğin birçok belirimi ve katmanlı olduğu gerçeğine açık olmak gerekir. Gerçeği bilmekten yana her türlü sığ sınırlamadan da uzak, özgürce düşünmek gerekir. Özgürce düşünmenin olanağı olarak da batıl sanılar ile sınırlanmış düşünce alanlarında düşünmekten yana cesaretli olmak, sanıları aşarken sanı belirimli sınırları da aşmış olarak gerçeği yakın bulmak için gereklidir.

Bilginin yargıya dair kesinliği, anlamın eril, dirimsel, eylem olması yönü ile değerlendirildiğinde öznelde değer yargısal olarak inanca eylemesi sonucunu gösterir. Bilginin öznelde inanç belirlenimli olarak karşılık görmesi, gerçeğe dair bilgi ise içinde bulunulan gerçekteşme ile uyumlu olmayı sağlar iken gerçekteşme düzeyine bağlı olarak da gerçeğe uyanmayı olanaklı kılar. Gerçeğe dair olmayan bilgi ise gerçeğin idrakinden uzak kılarken uyanıştan mahrum ettiği gibi, gerçek açık olacak oluş içinde gerçekteştiiğinden dolayı sonuçta gerçek ile karşı karşıya kalmak söz konusu olduğunda üzücü, yıkıcı, telafisi olanaklı olmayan sonuçlar ile karşılaşılabilir.

Yanlış veya eksik bilgi, inkâr veya iftira düzeyinde görülebilecek olan yalan, gerçeğin idrakinden yani gerçeğe uyanıştan uzak kılar. Gerçeğe dair yargıdan uzak, gerçek bilgi dahi olsa kötü niyetli manipüle edebilen her yaklaşım ve gerçeğin yerine yanlış bilgiyi yapıbozum yapıyor olarak ikame etmeye çalışmak, güzel ahlak referanslı bakıldığında ahlaki olmayanı meşru göstermeye, kılmaya çalışmak anlamında vesvese de gerçeğin idrakinden uzak kılan inandırıcılığa sahiptir. Bu da anlamın öznelde değer yargısal gerçekleşmesinin doğası gereği öznenin inanca yönelimli olması sebebiyle gerçekleşmesi olanaklı olandır. Vesveseye göre algı oluşturulması ve kötü niyetli olarak yönetiliyor olması karşısında gerçeğe dair algı oluşturmak ve algının yönetimi değil de algının değer olarak sürekliliğini sağlamak gerekir. Algı oluşturmak inandırıyor olmaya bağlı gerçekleşir iken inanç ve özne bağıntısına ayrıca bilginin doğru kaynaktan ediniliyor olmasına dikkat etmek de gerekir.

İfadenin gücü karşısında inandığını gerçek kabul etmek ile inanılan dünyalar içinde bulunmak kaçınılmaz olduğundan, bilginin gerçekliğinin tahkik yöntemleri ile doğrulanması gerekir. Gerçeğe dair inanılan veya yalana, sanılara dair olup da inanılmış olan dünyalarda bulunmak kaçınılmaz iken gerçek olan ve gerçek olmayanın sonuçlarını öngörüyor olarak neye inanarak yaşadığımıza dikkat etmek önemlidir.

Varoluş hep bir gerçeklik düzeyi ve belirimlerinde gerçekleşir iken gerçeğe uyanmak için, alışagelmış olanların sorgulanması, kritiğinin yapılıyor olması anlamında eleştirisinin yapılıyor olması gereklidir. Alışageldiğimiz dünyada bilimsel anlamda şüphe, merak, eleştiri ve gerçeği bir değil de çoklu yönü ile değerlendirmek, kendini yaratım etkinliğinde bulan ve aşma olanağı içinde bulunan özne için olması gerekendir. Yalan ve sanılar ile tutunulan varoluş sonuçta değer yitimine uğramak ile anlamsızlaşır iken gerçeğin bilgisi ile gerçeğe, varoluşa tutunmak, sonuç veren/ alınan gerçeklikte hep değer kazanan

oluş içinde anlamlıdır. Diyalektik oluşta açık olacak -olan- gerçeklik, deneysel/ deneyimsel ve teknik anlamda kendisinden sonuç alınan/ alınabilen gerçeklik olarak belirlediğinde, gerçeğe göre değişen dünyanın oluş belirlenimi içinde varoluşa tutunmak hem özgüven hem de özgüvenin üzerine kazanılabilecek olan huzuru sağlar.

Gerçek karşısında yıkılacak gerçeğin yerine ikame edilip de varsayılan (inanılan, itibari olarak kabul gören) gerçekler, yalan ve sanılara inanarak, sonuçta varoluştan yana kahırda kılan hüsranda olmaktan ise gerçek ile bulunacak özgüven ve huzur elbet de yeğdir. Ussal anlamda mantıksal ve eýtışimsel ayrıca us çizgisinde deneysel/ deneyimsel tahkiki yapılabilen, kendisinden sonuç alınabilen, nesnel veya öznel -tinsel- karşılıkları olan, varoluştan evrensel anlamda pragmatik olarak kullanım -sonuç- değeri de olabilen gerçekten bahsetmekte isek gerçekle biçimlenen öznel ve öznelliğe içkin nesnel bir dünyada selamet bulmaya da kapı aralayabiliriz. Çünkü gerçek, evrensel olması doğası gereği ile metafizik iken herkesin gerçeği olduğundan, ortak noktamız olarak bütünlüğü tesis etmeyi olanaklı kılabilecek çıta değil de çatı olan buluşabileceğimiz, anlaşabileceğimiz üst ve ortak gerçeğimizdir... ki bu anlamda Kur'an'da Rabb-ül Âlemin ifadesi ile her olay ve olgunun, bizler için bilinen veya bilinmeyenlerin üst ve ortak gerçekliği olanın ifade edilmiş olması önemlidir.

Geçmişin alışagelmış varsayılan gerçekliğine yani kültür ve medeniyet nesnelere, değerlerine tutunur iken insan, inanmış olduğu dünyaya tutunur. İnsan için geçmiş, miras bağıntısında inanmış olduğu ve emeği olarak bulduğu dünya hem kendi hem de içinde var olduğu dünyaya tutunmasının nesnesi olur. Emeği olarak ürettiği ve varsaydığı dünyanın alışagelen gerçekliğini veya gerçeklik yanılgısını, diğer dünyalar ile tanıştıkça, aynı olmayan dünyaların olabildiği gerçeğine uyanması ile kritik edebilir. Metafizik anlamda üst ve ortak gerçeklikler ile de

varsayılmış olup da gerçekte karşılığı olmayan sanılar uykusundan uyanılabilir.

Özne olmanın doğası gereği gelecek yönelimli kendini gerçekleştiriyor olmanın gerçeği karşısında ise gelecek; duyu algısal, irade, kaygı, beklenti, umut, eylem vb. belirlenimler ile tutunulan iken varoluşa da tutunmanın gerçeği olarak bulunur. Ancak, geleceğe dair irade, kaygı, beklenti, umut, eylem vb. belirlenimler ile yönelmiş olmak da içinde bulunulan dünyanın ve öznel belirlenimlerin gerçekliğine dikkat çekiyor olmak ile beraber içinde bulunulan dünya ve öznel belirlenimler ile sınırlı bir dünya içinde bulunduğu gerçeğini taşır. Vahiy, bilim ve metafizik düzeyde edinilen bilgi, içinde bulunulan dünyaya uyanmanın araçları olarak kullanılabilir.

Varoluşsal anlamda şimdi ve burada olarak var olmak için gerekli olan duyu algıları, temel ihtiyaçlar vb. içinde bulunulan dünyanın gerçeğine dikkat çeker iken öznel olanakların gerçekleştiği ölçüde ve doğrultuda var olduğu gerçeğini taşır. Emek, miras ve diyalektik içinde gelişim gösterme olanağı bulunduğu anda ise şimdi ve burada olmanın zemini üzerinden şimdi ve burada olmaya aşkın geçmiş ve gelecek bağıntısında varoluşa -kendiliğe- tutunulur.

Özne olmanın zamansal değişmezi olarak üç zamanlı bilinçli olmakta, içinde bulunulan dünyanın ve öznel olanakların yaratılmış gerçekliğinde derin bir uykuda olduğu kesindir. Var olmak uykudan uyanmanın ereğinde gerçekleşmekte olsa da uyku var olmanın gereği olarak bulunmaktadır. Zamansal anlamda uyuyan bir varlık için aynılık düzeyinde gerçekleşen veya ardışık olarak değişen zamansal oluşlar içinde bulunması uyanışına engeldir. Tarihsel anlamda değişen zamansal oluşlar içinde bulunma olanağı bulan bir özne için ise değişen zamanların değişen anlam-değer dünyaları yani yaratılmış ve inanılmış varsayılan gerçekler olduğu gerçeğine uyanmak olanaklıdır.

Öylesi sorulacak soru: varoluşun, varsayılan gerçeklere bağlı olarak inanılmış ve öznelliğe yüklem alınmış anlam-değerler üzeri yaratılıyor olması gerçeği olup olmadığından öte, varoluşun en temelde hem öznel hem de nesnel olarak hangi gerçekten hareket ile gerçekleştiği ve bu doğrultuda yaratılmış gerçekliğin nasıl ve hangi yönde gerçekleşmesi gerektiğidir. Söz konusu olan en temel evrensel gerçeklik, Cenabı Allah'ın varlığı iken her yaratılmış gerçeklikte veya değişen zamanlarda Allah'a göre değerlendirilmesi gereken ve Allah ile uyumlu gerçekleşen bir yaşam edinilmesi gerekir.

Varoluş nesnelinin ve zamansal oluşun uykusunda var olmayı buluyor iken nesnelere aşkın zamansal oluşta gerçeği yaşıyor olmanın gerçeğinde, gerçeğe kör derin bir uykuda bulunmamak gerekir. Gerçek bize hep açık iken varoluşsal nedenler sebebiyle gerçeğe kör kalmak, varoluş nesneleri içinde derin bir uykuya dalmış olmak, hak edilmemiş bir yaşam olarak bulduğumuzdur. Gerçeğin doğasında er ya da geç açık olmak var iken gerçeğe direndiğimiz, inat ettiğimiz her durumda sonuçta hüsrana uğrayacağımızı unutmamak gerekir. Değişen zamanlar içinde, batıl olanın yerine hep hak olanın ikame ediliyor olmasından da anlaşılacağı gibi batıl hep zayı olmaya mahkûm iken batılın ardı sıra yürüyenler de hep hüsrana ile sonuçlanacak bir oluş içindedirler.

İnsan hikâyesi olan bir varlıktır. Hikâyesini yazdığı dünyalar içinde ortak anlam-değer dünyaları kurduğunda, öznelliğine ortak anlam-değer yüklemeleri aldıkça ortak bir hikâyenin içinde doğar. Bu ortak hikâyenin hem kültür hem de kurum yapısal olarak medeniyet ayaklarında kendi olmanın hikâyesini ya ortak hikâye ile uyumlu ya da ortak hikâyeye aykırı olması gerekçelerinde yazma çabasında bulunur.

Anlam ve değerinin inanç belirlenimli olması doğrultusunda öznelliğe yüklem alınması sebebiyle her hikâye, inanılan dünyanın öznel gerçekliğini verir. Hikâyenin gerçekleştireni, yazanı olarak öznesi olan

insan, kendisini hikâyenin nesnesi de kılar iken yaşadığı hikâyesi içinde kendi olmaya yol bulur.

Önemli olan ise hikâyenin sadece kendisine ait olmadığı, üst ve ortak gerçeklik anlamında hakikatin de hikâyesini içerdiğinden, hakikate uyanışta olduğu bir hikâyeye sahip olmasıdır. Ortak varoluşta ise ortak bir hikâyenin sonucunda kendi olmanın hikâyesi içinde bulunduğunu unutmadan, diğerlerine duyarlı olduğu güzel ahlak belirlenimli bir oluş içinde hakkaniyet ilkesini gözeterek kendini gerçekleştirme önemlidir. Bu, hem hakikate duyarlılığın artması ile uyanış içinde bulunulması hem de ortak varoluş içinde süreksizliğe rağmen sürekli olan yani zamansız olan evrenseller ile birbirine tutunmak, buluşmak ve selamette yaşamak için önemlidir.

Süreksizliğe rağmen sürekli olanların tesis edilmesi ile hikâye, içinde savrulan bir oluş içinde değil de varoluşa hakkı gereği tutunmak ile yaşanan olur. Her olay ve olguyu düşüncenin yaratıcı etkinliğinde yorumlamanın yaratıcı erki içermesi doğrultusunda hikâyeleştiren insan için hikâye, gerçek olan ile bağıntılı olduğu kadar ve gerçek olana uyandırdığı kadar özeldir, özgündür ve hikâyenin sahibi adına bu bağlamda önemlidir. Hikâye gerçekle bağıntılı olduğu, örtüştüğü ve gerçek görünüşe gelirken idrakinde bulunduğu kadarıyla varlığa ve varoluşa anlam-değer nitelermelerinde hakiki anlamda tutunmayı olanaklı kılar.

Varlığa veya varoluşa tutunmak sadece bilgilimsel anlamda gerçekleşmez hikâye ile irade ve duygusal içerikte de varlığa tutunmak ve katılıyor olmak olanaklı olur. Ortak hikâye yani ortak ruh, anlam dünyasında doğarken bütün varlığa katılırsın ve bütün varlık da sana katılıyor olarak varoluş hikayesinin parçası olur. Bunu fark ediyor olman ve fark etmiyor olman bu gerçeği değiştirmez. Tümeller senin özerk olarak tekil ve tikel belirlenimli var olmanın olanağına içkin ve var olanlar da senin var olabilmenin olanağı sağlayan oluş içinde katmanlı

gerçekliğin bir parçası olarak hem sen -aynı- değil hem de senden ayrı olmayarak varlık sahnesinde bağıntılı varoluşun -ortak hikâyenin- bir parçası olarak vardır.

Bu ifadelerden varoluşun, en temelde var olanların birbirine neden olması doğrultusunda gerçekleştiği fikrine kapılma! Var olmak en temelde, böylesi bağıntılılıkta birbirinin varlık nedeni olanlara aşkın üst gerçek ve içkin olan evrensel gerçekliği olup da var olanların var olmasının gerçek nedeni olan Tanrı ile olanaklıdır. Var olanlar bakımından varlık değilse de gerçek varlık olması bakımından varlık Tanrı'dır. Var olmaya dair hikâyede her var olan Tanrı'nın tanrısal olan belirlenimleri ile biçimlenen hikayesi ile aslında Tanrı'nın Tanrı olmasının hikâyesine katılmaktan öte durmaz.

Var olanların birbirinin var olmasına neden olması bağıntısında elbette Tanrı'yı yok saymak, hikâyesini ret etmek olanaklıdır. Tanrı'yı aramak hakikate aşık -duyarlı- olmak ile ilgili bir konudur ki Tanrı'yı bilmek ussal olarak olanaklı iken O'nu bulmak, keşfetmek, deneyimlemek ile ilgilidir. O'ndan alınan paye gereği var olmak olanaklı ve özerk anlamda pay sahibi olarak kendi olmak korunuyor iken daha kendi nedeni olamayanların varoluşun nedeni olduğu savında bulunmak, gerçekten uzaklaşmaktan öte değildir. Özerk varoluşun seni Tanrı'nın gerçekliğini ret etmekten yana var olanların nedenler dünyasına itmekte ise derin bir uykuya dalmışsındır. Uyanmak ise en temelde Tanrı'nın hakikatine uyanmaktır... var olanların ve senin kendi olma gerçekliğinin kim ile nasıl ve ne için gerçekleştiğine de uyanman anlamını taşır.

Anlam-değer-duygu-inanç-eylem birliğinde her hikâye varlığa veya varoluşa bir tutunma ve gerçeğin açık olması biçimi olarak görünüş bulur. İnsan sadece bilmeye -okumaya- eyleneceği olduğu bir evrende değil, bilir iken değer, duygu, irade, inanç, ahlak vb. öznel belirlenimleri ile de tutunduğu bir gerçeklik belirlenimi üzeri var olmakta iken mekanik nesnel olmaya aşkın organik öznel bir oluş içinde kendi

olmanın yaratım etkinliğinde yani hikâyesi içinde kendini gerçekleştirir. Anlamsızlıktan öte anlam arayışı, değersizlikten öte değer kılışı ile hikâyesini aidiyet duyduğu doğrultuda sahiplenir... varlığa ve varoluşuna tutunur. Bilfiil varlığa katılma eyleminde olarak da kendi olma çabası içinde bulunur.

Katmanlı yaratımda gerçekleşen katmanlı varoluşta hakiki anlamda varlık; var olanlara aşkın ve içkin olan, ayrı değil aynı da değil oluşun gerçekliğinde varlıksal anlamda kendi varlığından bir şey kaybetmeden yaratan Tanrı'dan başkası değildir. O'nun anlam-değer dünyasında biçimlenen her hikâye O'ndan bağımsız yaşanıyor da değildir. Asıl olan hikâye O'nun hikâyesi iken bizler O'nun hikâyesine katılıyor olarak kendi olmanın/ olabilmenin hikâyesine tutunuyor olmakta var olma çabası içinde kendi olmayı buluruz.

Öyle ise hikâye gerçeğe tutunmayı, katılabilmeyi ve gerçeğe uyanmayı içerecek doğrultuda gerçekleştirmelidir ki gerçek ile anlamlı bir oluş içinde varlığa ve varoluşa tutunmaktan yana süreklilik edinilebilsin. Gerçeğe uyandıkça, kendi olmaktan yana yaşam sevinci bulmak ve mutmain olmak olanaklı olabilsin. Temsile dair gerçeklik ile nesnel gerçekliğin birbirinden kopuk olmadığı ortak bir hikâye elbet olanaklıdır. Nesnel gerçekliğe aşkın öznel gerçekliğin, temsile dair gerçeklik ile nesnellığe yerleşik olarak gerçekleştiği söz konusu olmakta ise hikâyenin ortak hikâye olduğuna uyanmak ile beraber hikâyenin gerçeği içerecek biçimde ortak ruh yani ortak anlam-değer havzası - alanı- yaratıyor olmak ile gerçekleşmesi gerekir. Gerçekten kopuk, sonuçlardan uzak değil, gerçeği içeren ve hayati anlamda sonuçlardan uzak olmadan hikâyenin yaşanıyor olması, her canın uyanış hikâyesi olduğu kadar önemlidir.

Uyanış için en gerekli olan durumlardan biri de varlık sahnesinde şimdi ve burada olmayı becerebilmektir. Varlık sahnesinde deneyimsel ve bilgilimsel olarak mevcudata katılıyor, tutunuyor olmak ile beraber

hakiki varlık olan Tanrı'ya yaratıcı etkinlikte katılıyor ve iman ile tutunuyor olarak yaşayabilmektir. Şimdi ve burada olmak ile hem varlığa açık olarak varlık apaçık anlamını sergiler iken varlığın anlamını anlayabilme olanağı edinilir hem de anlam edindikçe, değerli buldukça kendiliğe de tutunmanın yolu edinilir. Yaratıcı etkinlikte Tanrı'ya katılıyor olmakta da varlık sahnesini tinsel anlamda yaratım ürünleri verir iken insan tını/ özneliği -anlam ve değer havzası- ile dolu kılmak ve mevcudatın Tanrı ile bulmuş olduğu izafi -olan- varlık belirlenimini miras anlamında bir üst değere taşımak olanaklı olur... ki yaratım etkinliğinde Tanrı'yı yaşadıkça Tanrı'yı anlamak olanaklı olduğu gibi, anlaşılacak istenci ile biçimlenen bir dünyanın içinde olup bitenin ne için gerçekleştiğini anlarız.

“Gizli hazineydin... Bilinmeyi murad ettim ve Âdem'i halk ettim” hadisi kutsisi de bilinmeyi istemek ile beraber gizli hazine olması gereği anlam-değer dünyası ile anlaşılacak isteyen Tanrı'nın, hakiki varlık olarak bilinmek ve gerçekleştirdikleri üzerinden dehası ayrıca varoluş belirlenimleri üzerinden hikmet gereği anlaşılacak istencini ifade edişidir. Hikmete vakıf olmak, olan bitenin ne, nasıl veya ne için olduğunu bilmek anlamını taşımak ile beraber olan bitenin ne için olduğunun gerçeğini anladıkça Tanrı'nın ne için kıldığına bağlı olarak Tanrı'yı anlamaya dair yol edinmiş oluruz.

İnsanın, Tanrı'yı anladıkça kendisini anlamaya, kendisinin ne için olduğunu anladıkça da Tanrı'yı anlamaya dair yol ediniyor olması/ olabilmesi varoluşsal anlamda hep olanaklıdır. Bu olanak; Tanrı'nın ayrı değil aynı da değil oluşu içinde yaratımı gerçekleştirir iken katmanlı varoluşta izafi olarak gerçekleşen karşılıklı var olmayı ve yakın bulmayı olanaklı kılmış olmasındandır.

Her hikâye anlam-değer ilişkileri içinde biçimlenir iken birbirine olan duygusal duyarlılık ile bilinmeye ve anlaşılmaya dair birbirimize yakınlaşırız. Tanrı'ya olan iman ve sevgi de O'na duyarlı olmayı olanaklı

kılar iken O'nun ile konuşmanın olanağı olan dua, sükunette O'nun ile buluşabilmenin olanağı olan ibadet, O'nu yakinen bulmanın gereği ve yükseltici olan salih ameller olması gerekendir. İnsan olabilmenin yaşamsal derinliğini edinebilmek ve insan haysiyetini -asli değerini- koruyabilmenin gereği olarak da sürekli kılınmış bir yaşam içinde yaşandığının idrakinde olmak ile ahirete/ akibete göre ahlaki anlamda bilinçdışı kılınanlarla nefsi emmareden yana sınırlanmış olarak terbiye sahibi olunmasıyla yaşamak, olması gerekendir.

Mevcutat içinde geleceğin belirsizliğinden yana yaşanan kaygı değil de gerçekte ne için olduğuna uyanamamanın kaygısı, varoluş krizi -derdini- canlı tutmak gerekir. Mevcudat içinde gelecek; mülkten yana servet edinmek, iktidar bulmak ve hukuk ile öngörülü kılınabilir iken kaygı hep geride kalır. Derde, ne için olunduğuna dair kaygı ise Tanrı ile buluşmadan, kavuşmadan sonuç bulmaz. Bedenin ruhun avatari olduğunun ve sürekli bir yaşam içinde var olduğunun gerçeği ile yaşamakta ayrıca yaşananların sonuçları olduğu Tanrı'nın dünyasında yaşandığının idrakinde olunmakta ise geleceğe dair kaygı yaratıcı etkinlikte var olma çabasında bulunur iken güzel ahlak ile yaşamak ve Tanrı'ya ahlakından yana güvenmek ile aşılabılır. Geleceğe, Tanrı'ya, kendiliğe tutunmayı olanaklı kılan, yaratıcı etkinliğe katılmaya eyler kılan kaygı; varoluşun gerekenlerinden iken sonuçta bir biçimde aşıyor olarak selamet/ selam, sükûnet, huzur ile geride bırakılması gereken olur.

Her bir duygu değer biçimsel gerçekleşir iken nesnelere yönelik olarak değere dönüştürücüsüdür. Varoluşu hakiki ve değer biçimsel yaşamının olanağı olmak ile beraber varoluşu deneyimlemenin aracıdır. Duyular varlığa farklı formasyonlarda tanık olmanın, katılmanın, tutunmanın aracı iken duygular da varlıksal olanın farklı formasyonlarda değer biçimsel olarak anlamına dair deneyimlenmesinin aracıdır.

Duyu, irade, duygu, anlam-değer bağıntıları içinde varoluş hep kendiliğe dair gerçekleşiyor olarak bulunur. Hikâyenin her aşamasında varlığın öznelliğinin gerçekleşiyor olmasında hikâye öznenin varlık olduğuna, hakiki varlık ile var olduğuna uyanmasının hikâyesidir. Tanrı'ya hakkı gereği ermek söz konusu olur ise Tanrı'nın hikâyesinde Tanrı'ya uyanmış olarak kendi olmanın gerçeğine Tanrı ile uyanmış olunur.

****

Uykuda

Yaratılmış dünyalarda inandığını yaşayan ve inandıkları doğrultusunda yaşamaya çalışan insan! Sen ne vakit insan olduğunı unuttun da Türk, Alman, Kürt, Arap oldun? Sen hangi sebeplerden dolayı kendi olmayı bıraktın da idol edindiklerin gölgesinde kendinden uzak başkaları olmaya çalışır oldun? Sen elinle gerçekleştirdiklerini inanç nesnesi kılar iken, ideolojik saplantılarda ne vakit Rabbin olan Allah'ı unuttun da yaratmış olduğun dünyaların tutsağı oldun?

Ey insan! İnsan, anlam ve değer varlığı olarak anlam-değer belirlenimlerine göre yüklem aldıklarının insanıdır. İnsan olmayı yüklem aldığı anlam-değer belirlenimlerine göre bulur. Sen ne vakit seni hakikat şuuruna örten, kendi hakikatine yitik koyan, hakikate gafil ilah edindiklerinin peşinde sürüklendiğin bir uykuya daldın?

Sen hakikatten paye aldığın kadar kendi olmayı özerk oluştta bulur iken seni hakikatten koparan ne oldu? Nefsi emmare ile dürtülerin, haz ve arzuların dış dünyaya dalman, yaratılacak bir dünyaya yabancı kalmaman için önemli olsa da dürtüler, hazlar ve arzular seni nicelin dünyasına sürüklemeli değildi. İçinde kaybolacağın bir uykuda sonuçları kâbus gibi üzerine çökecek bir oluş içinde yaşamın sadece nicel belirlenimli dürtüler, hazlardan ibaret olmadığını görmeli değil miydin?

Seni hakikatten uzak olduğunun zannında kılan sadece kendi olduğunı zannettiğin biyolojik yapının bir gereği olan nefsi emmare değil, tinsel anlamda anlam-değer varlığı olmak ile beraber inanç varlığı olmandı. Seni sen yapan hakikatten paye alman ve hakikatten pay sahibi olarak kendin olman iken senin hakikate bu kadar kör olman hak mıydı?

Anlarım elbet! Sen anlam-değer uzantısında inanç varlığını inandıkların peşinde koşarken, inandıkların ile biçimlendirdiğin inanç

dünyalarında kendi olmayı anlam-değer-inanç bağıntısında yüklem aldıklarına bağlı olarak bulansın. İnanıldığını içselleştirmiş değer, genele yaygın ortak değer olarak bulunduğu hem bireysel anlamda hem de toplumsal anlamda anlam-değer bağıntısında inandıklarını yüklem almış olarak insan olma çabası içinde bulunursun.

Anlamın öznelde sadece kendi olmasını sağlayan biricik oluşunda yüklemsiz yüklem olması yani sadece kendine özdeş kendi olması ile eril, dirimsel olması özellikleri ile bakıldığında en temelde değer yargısal olması kaçınılmaz olarak bulunur. Değer yargısal iken kendi ile nesnesi arasında salt bakışım sağlar iken nesnesine yönelik değer yargısal iken inanç belirimli yargısal olması da kaçınılmazdır. Değer inanç belirlenimli olarak öznelde inanca içkin inanca özdeş gerçekleşir. Böyle iken anlarım insan olmayı değer çeşitliliğinde veya değer karşıtlığında anlam-değer yüklemelerinde inandıklarında bulunduğunu.

Varlığa tutunuşun bilmek ile gerçekleşir iken varoluşa -özüne, kendiliğine- başka bir deyişle de ben oluşa tutunuşun değer ve inandıkların ile değer ve inanca dair yüklem aldıkların ile gerçekleşmektedir. Böyle iken yani en temelde anlamın, değer inanca nesnesi olarak öznellikte karşılık görüyor olması tümel bir belirlenim iken seni benden, beni de sende ayrı kılan ayrıca hakikate örtük veya uyanık -aydınlanmış- kılan da anlam-değer bağıntısında gerçekleşen inanç farklılığımızdır. Temelde aynı program üzeri kendi olmayı bulsak da aynı program üzerinden tinsel anlamda farklı insan biçimleri göstere bilmekteyiz.

Arap, Alman, Türk, Çerkez, Japon, Çinli olmak ne kadar ırksal olsa da en temelde ortak değer alanında aynı ortak ruhu paylaşan insanların ortak inanmışlığı kendilerini yüklem aldıkları doğrultuda gerçekleştirmeyi olanaklı kılmakta. Aslında ise en temelde insan olmak böylesi yüklem almakta gerçekleşmekte... İnsan olmak dahi tümelde insan olmayı yüklem almış olmakta gerçekleşmekte değil mi? İnsan olmanın anlam,

değer yüklemine almak ve insan olduğuna insani ilişkilerde ortak belirleyenler içinde inanmak söz konusu olduğunda, insan olmayı dahi inanmış olduğumuz gerçeklik olarak bulmaktayız.

Baba, anne, mürşit, nebi, başkan, sanatçı, filozof, alim, muallim, Türk, Arap, Alman vb. sonradan edinilmiş karakter ve kimlik biçimsel her belirlenimi inanmış olduğumuz gerçeklik olarak bulmakta iken yaratılmış dünyaları inandığımız dünyalar olarak bulmaktayız. Kimlik; kendiliğe -benliğe- özdeş yüklem alınan nitelemeler olup en yüksek tinsel/ öznel formasyonda görünüşe gelmek, kendini gerçekleştiriyor olmak ve yaratıyor olarak görünüşe taşımaktır... ki kendiliğin hem potansiyellerine ve gerçekleştirdiklerine bağlı olarak anlam-değer belirlenimli ilke gereği tanımlanması, tanıtlanması hem de ilke içerikli olgusal kılınıyor iken özneliğin dilde betimleniyor olması gerçeğini taşır. Hem öznesini nesnelliğe aşkın görünür kılarken tenzihin hem de dilde öznesinin ilke içeriğinde gerçekleştirdiklerinin betimleniyor olmasının kavramsal belirlenimine haizdir.

Böyle olmak ile beraber kimlik; öznelde anlamın değer biçimsel karşılık görmesi sebebiyle aidiyet belirlenimli ve aidiyet belirlenimli olarak öznelliğe yüklem alınmış gerçeklik olması ile öznelikte yaratılmış olmanın dilsel, dolayısıyla da ussal olanağıdır. İnanılmış gerçeklik olarak özneliğin yaratılmışlığına dair -deneyim nesnesidir- yaşanandır.

Anlarım elbet! Yaratmış olduğun inanç dünyasında anlam-değer yüklemelerinde inanmış olup da yüklem aldıkların ile insan olduğunu. Sanatçyım, filozofum, babayım, annem, bilim insanıyım, doktorum vb. her denildiğinde her ne isem yüklem almaktan öte olmadığını bilirim. Benliğimi yüklem aldıklarım ile her inşa ettiğimde ben olmaya yüklem aldıklarım, ben olmayı tanıtladığım nesnelere olmaktan öte değil.

Ben olmak yüklem alınan nesnelere inanılmış gerçeklikte nesnelere üzerinden görünüş bulur iken ben olan en derinlerde yüklemsiz sadece öz kendilik anlamında kendi olmaktan öte değil. Anlam-değer-inanç belirlenimli yüklem alınanlar öz benliğe yani sadece kendi olana, şekilsiz-biçimsiz sadece kendi olana elbise giyencesine biçim vermekten öte değil.

Sen elbiselerinden veya seni öz kendiliğinden mahrum kılan maskelerinden soyundukça en temelde aynı kaynaktan hareket ile ben olduğumuzu görmekten mahrum da değilsin. Yeter ki bir adım atsan kendine... yüklem aldıkların ile öz kendiliğinden mahrum öz kendiliğine yitik olduğunu bir görebilsen. İnanmış olduklarına tutunduğun için kendine gizil kalan sen, kendine aydınlanmak için tutunup da bırakmadıklarını bir bırakabilsen.

Nasıl bir ironidir ki yüklem aldıkların ile insan olmak gerçekleşir iken insan olmaya dair yüklem aldıklarını bırakabildiğinde yüklemsiz sadece kendi olmaya dair gerçeği kendiliğin derinliğinde bulabilmektesin. Yanlış anlama? Bu bir ironi olmaktan öte dikkatli bir biçimde kavramsallaştırdığında hangi düzeyde kendi olmayı bulduğun, gerçekleştirdiğin veya sadece kendi olduğun ile ilgili bir durumdur. Varoluşsal anlamda gerçekliğini yüklem aldıkların ile bulmakta iken varlıksal anlamda gerçekliğini sadece kendi olmakta yüklemsiz olmak anlamında bulabilmektesin. Varoluşa tutunmak, kendini gerçekleştirir iken kendi olma çabası içinde kendi olabilmek her daim anlam-değer-inanç belirleniminde yüklem almalarda gerçekleşir iken yüklem aldıklarından soyundukça öz kendiliğine ermek, öz kendiliği tanımak olanaklı olmakta.

Varlıksal anlamda öz kendilik bir şeye benzer olmaması ile benzemez niteliğinde sadece kendine benzer iken benzemez oldukları içinde artık kendine benzer olmakta bir şeye benzer olandır. Sen yüklem aldıkların

ile ona öylesi örtünmüşsün ki kendi öz varlığından mahrum oluşun sana günah olarak yeterlidir.

Elbette insan olmak, benliğin yüklem aldıkları ile gerçekleşmekte... varoluşun doğası bu ise varlığını tanımadan, yüklem aldıkların içinde yaratılmış olup da inandığın dünyalarda var olduğunu hakkı gereği ile bilmekten de uzaksın. Öz varlığını tanımak ve öz varlığına yüklem aldıkların ile nasıl var olduğunu anlamak ile diğerinin de senden farklı olmadığını da görme olanağı bulmaktasın. Aynı vardan var olmuş iken tek bir nefisten yani ben -kendi- olma belirleniminden yaratılmış iken farklı benlikler gibi tutum ve davranışlarda ahlak biçimsel varoluştaki karakter ve kimlik belirlenimlerinde inanmış olduğumuz gerçeklikte ayrı olmadığımız ama aynı da olmadığımız çeşitlilikte ve farklılıklarda varoluşumuzu bulmakta ve sergilemekteyiz.

Anlarım elbet! Senin benden, benim de senden ayrı olmamızın asıl gerçeğinin yüklem alınmış anlam-değer-inanç belirlenimli uzak dünyalar sahibi olmamız ile ilgili olduğunu. Özsel -tümel- anlamda ayrı olmasak da tinsel anlamda farklı veya karşıt anlam-değer belirlenimlerinde nasıl yaratılıyor olduğumuzu bildiğimden aynı olmadığımızı da bilmekteyim. Kaldı ki senin özsel anlamda yüklem almış olduğun ve sana dair olan özsel karakter -meşreb- ayrıca yönelimlerinde, huy ve tutumlarında açık olan kişilik -mizaç- belirlenimlerinde dahi farklı olduğumuzu, aynı olmadığımızı bilirim. Yetenek dersene eğer birbirimize üstünlük taslayalım diye değil de birbirimizi tamamlayalım diye bahşedilenlerdir. Yetenek belirlenimlerinde dahi elbette aynı olmadığımız bir gerçektir.

Seni sen kılan doğuştan yüklem aldıkların ile benim yüklem aldıklarım elbette farklı olmamızın belirlenimleridir. Ancak, bu farklılık karşıt olmanın bir gereği değil de birbirini tamamlamanın, uyum içinde bütünlüğü sağlamanın ve yeni nesilleri -geleceği- kucaklamanın olması gerekenidir.

Seni bana beni sana düşman kılan öyle ise nedir? Senin inandığın dünya, benim inandığım dünyadan elbette farklıdır. İnsan olmanın doğası gereği zaten benzemez iken yüklem aldıklarımız dahi farklı anlam-değer-inanç belirlenimlerine haiz iken aynı olmamız beklenemez. Düşmanlık ise menfaat, amaç, inanç dünyalarının çatışkısı, ideal dünya anlayış farklılıkları vb. doğrultusunda inandıklarımızı karşıt kılmış olarak kendi ürettiğimiz ve inandığımız bir yüklem olmaktan öte değil.

Anlarım elbet! Aynı dünyaları neden yaşamadığımızı... Seni benden beni senden ayrı kılan farklılıklarımız, karşıt belirlenimler her ne ise varoluşun gereği olmak ile beraber var olanın görünüş bulmasının da gereğidir. Böylesi oluşu yanlış görmek değil de gerçekleşmek böyle ise bu zeminden hareket ile karşıtlığı, çatışkayı muhafaza etmek değil, farklılıkları gözeterек var olmayı esas kabul ederek buluşabiliriz. Belki birbirimizi tanımaya olanak bulabiliriz. Aynı olmasak da ayrı olmadığımız özsel gerçeklikten hareket ile belki birbirimizi daha yakın bulabiliriz. İki yabancı olmaktan öte, eskiden beri aynı özü paylaşan bir oluş için olduğumuzu fark edebiliriz.

Olmadı mı? Beraber yaşayabilmek için güzel ahlakı esas kabul ederek meşru sınırlarda, meşru haklar çerçevesinde ilişkiler geliştirebiliriz. Yanlış anlama! Gerçekten kopuk, fitri olandan uzak, bizi birbirimize duyarsız kılacak her türlü sapkın, batıl görüş ve kötü ahlak belirlenimlerde buluşmak söz konusu değil. Allah'ın meşru kıldığı çizgide buluşmak, özümüzden hareket ile yakınlaşmak, birbirimize duyarlı olmak için esastır. Hakikatten paye alırken pay sahibi varlıklar olarak özerk olmakta kendi olmayı bulur iken hakikat sahibi Allah'a örtük kılacak yönde ve O'na duyarsız kılacak yönde buluşmamız olanaklı değil.

Sapkınlık hem zihni hem de fitri anlamda hikmetinden yani özsel gerçekliğinden, evrensel olup da genel amaçtan uzaklaşmış olmak

anlamını taşır. Her olay ve olgu Allah'ın iradesi ve hikmeti üzeri gerçekleşir iken her kişi sapkınlığı hakikatten yana sonuçsuz bırakan, hakikatten sonuç almaktan uzak oluş içinde bulur. Batıl olanın gerçekte karşılığı yoktur. Şeytani anlamda kullanılabilir karşılığı olsa da hakikatten yana gafil bırakmak ile beraber hakikatin, hak olanın görünüş bulması, gerçekleşmesi gerektiği, olması gerektiğinin aracı olmaktan öte değildir. Hak olan batıl üzerinden görünüş bulur iken araçsal olan ne için araç kılınmakta ise ne için olduğunu bulduğu süreçte insanlık tininde görünüş bulmaya devam eder. Kötülük denilen ise sapkınlığın belirlenimi olup Allah'tan gafil kılmak ile beraber Allah'tan yana sonuçsuz bırakır. İnsanı insana yabancı kılmak ile beraber ayrıştırıcı, uzaklaştırıcı, koparıcı olmak ile seni ve beni birbirimize düşman eder.

Her türlü sapkınlık, kötülük, batıl olan hakikatin varlığında gerçekleşir iken amaç değil araç kılınmış olması sebebiyle diyalektik oluş içinde insanın hem tinsel anlamda gelişimi hem de doğa zemininden hareket ile doğaya dair ilerlemesinin aracıdır. Böylesi araçlar amaç edilmekte ise sapkın, kötü, batıl nitelermeleri doğrultusunda anlam-değer-inanç belirlenimli yüklem alınmışlar çizgisinde şeytanlaşma ahlaki göstermek de kaçınılmazdır.

Kötü olanın diyalektik yöntemsel oluş içinde yer ediniyor olması dahi onun araçsal kılınmış olmasının göstergesidir... ki bu anlamda kötülük hak ve rahmete dair olanın görünüş bulmasının ve genele yaygın tesis edilmesi gerektiğinin, yaratıcı etkinlikte gelişimin -tekâmülün-, değişen anlam-değer dünyalarında değişen zamanlar edinmiş olarak tin sahibi olmanın, dolayısıyla da tinde çeşitlenerek varoluşun yani yaratımın metafizik bir aracıdır. Dolayısıyla da diyalektik oluş içinde yerindeliği ve gerekliliği olması sebebiyle bir anlamı -hikmeti, gerçekliği- vardır.

Şeytanlık her ne kadar Azazil ile anılır olsa da ahlaki bir belirim olup karakter biçimsel olmak ile beraber faili nitelendiğinde kimlik olma

özelliği taşıır. Söz konusu olan nefsi emmarenin doğası gereği tekbenci bencil, menfaat perest, güvenilmez, korkak vb. yaratılış olması ise şeytanlık ahlakına dair yüklem aldığı dürtü, huy, duygu, irade, eylem belirlenimleri, şeytanlığın özsel anlamda uzak kılınmamış olduğu gerçeğini taşıır. Şeytanlığın kurumsallaştığı, sapkınlığın, kötü olanın, batıl olanın meşru kılınmaya çalışıldığı bir ortamda bulunsan da nefsi emmare ile mücadele edip hak olana yönelmen, oradan uzaklaşman elbet senin hayrınadır. Ayrıca hayrın ve hak olanın kurumsallaştırılması, genele yaygın kılınması ayrıca her türlü batıl, kötü, sapkın olanın meşru kılınmamasının mücadelesini vermek de Allah'ın kulları ile hak olanı gerçekleştirmesinin -tevhidin- gereği olarak olması gerektir.

Özsel -tümel- anlamda ayrı olmasak da yaratılış gereği aynı olmadığımız kesindir. Güzel ahlaka dair meşru olan ile buluşmak, uyumlu yaşamak olanaklıdır. Ancak, nefsi emmarenin zalim ve güvenilmez doğası sebebiyle evrensel hukuk esaslarının çatı kılınmış olması ile beraber yaşamak olanaklıdır... ki bu anlamda Nebi Muhammed Mustafa efendimizin hakikate memur iken şeriata neden düçar olduğunu anlamış olmakta kolaylaşır.

Hakikat insan ilişkilerinde yaratıcı etkinlikte buldukça bilkuvve olanın bilfiil gerçekleşmesi sonucunda görünüş bulur iken nefsi emmarenin tekbenci doğasına rağmen insan ilişkilerinin sürekliliği, sürdürülebilirliği, öngörülebilir bir geleceğe ortak adım atabilmek adına yönetilebilirliği söz konusu olduğunda, hukuk kaçınılmaz olarak tesis etmek zorunda kalınan olur... ki insan ikinci yaratımını beşer yani tene, biyolojik belirlenimlerine aşkın tinsel anlamda anlam-değer yüklemeleri edindikçe bulur iken insan ilişkilerinde de hakikatin belirlenimleri olan tanrısal sıfat ve isimler gerçekleşme olanağı buluyor olduğundan dolayı hukuk; tarih olgusal anlamda kaçınılmaz olarak tesis edilmesi gerekli görüldür.

Her nebi ile zamanın anlam-değer ilişkilerini -ahkâmını-, düşünsel anlamda sınırlayıcı olmaktan daha çok yaşamsal anlamda belirleyici kılan, şekillendiren anlamında yasa gerekli kılınır. İlke gereği gerçekleşmesi gereken ortak değer alanı, ortak amaç birliğinde ve ilişkilerinde ortak ruh havzası edinmek için dahi olsa hukuk, tesis edilmesi gerekli olmalıdır. Hukuk insan tininde usun organize olma yönü ile ortak us ve ortak bilinç edinmiş olarak gerçekleşir iken sadece beraber nasıl yaşanması gerektiğinin bilimi -bilgisi- değil, yaratıcı etkinliğin de bir parçasıdır.

En genel anlamda hukuk; tanrısal olan ilkelerin insan ilişkilerinde hakkı gereği gerçekleşmesinin aracı olarak güzel ahlakın tesis edilmesi esasına göre biçimlenmesi gerektir... ki fırsat eşitliği, iktisadi adalet, hesap verebilirlik, denetlenebilirlik, tam rekabet ortamının korunması ayrıca canın, emeğin ve mülkiyet haklarının korunması esasları dahi güzel ahlak ilkesi gereği hak ve hakkaniyet ilkeleri dolayımında işlevsel kılınması gerekenlerdir. Böylece toplum, hukukun evrensel kılınması gereği ile ahlaki bir çizgide buluşmuş olarak uyumluluğa, beraber yaşamaya odaklı gelişim gösterebilir. Hakikatten paye alan insan, hakikatten paye almanın sürekliliği içinde mülkten de paye alır iken hukukun esaslarını tesis ettiği ölçüde entegrasyonu tesis etme olanağını bulmuş olur.

Anlarım elbet! Böylesi oluş içinde dahi dilin yüklem aldıklarına bağlı olarak özdeşleştirme, indirgeme, aynalaştırma, temsil, anlam-değer yüklemeleri, izafiyet vb. metafizik nitelikleri sebebiyle anlam-değer, inanç yüklü bir oluş içinde yaratım etkinliğinde bulunuluyor olduğunu. Dil yüklem belirlenimleri ile dil olma özelliği gösterir iken niteleme, temsil, indirgeme, aynalaştırma, özdeşleştirme, izafiyet vb. nesnel yüklem belirlenimleri ve anlam-değer-duygu-irade vb. öznel yüklem belirlenimleri ile nesnesi ve öznesi arasında izafiyet (bağıntı) kurmayı olanaklı kılar. Anlam-değer yüklemelerinde anlamın öznelde

eril, eyler ve bu doğrultuda da değer yargısal gerçekleşmesi sebebiyle inanç nesnesi olur iken inanılmış bir dünya içinde kılar.

Bu bağlamlarda dil hem öznel düzeyde anlam-değer yüklemeleri ile öznelğin yaratım nesnesidir hem nesnesi ile bağıntıda öznellik ve nesnellik arasında bağıntılı, inanılmış olan bir dünyada olmaya eyler. Bunun ile beraber hem öznel yaratımda nesnelere ile bağıntıda kullanılır iken uykuya eyler hem de hakikat ile bağıntıda kullanıldığında hakikate dair idrak edinmeyi, bilinçlenmeyi olanaklı kılar iken uyanışa eyler. Mesele o ki insan olarak tinsel anlamda nasıl yaratılıyor olduğumuzu bilmekte, nasıl yaratılıyor olduğumuza da anlam-değer-inanç-eylem varlığı olarak da katılmakta isek hak ve hakikate uyanık kılacak, hak ve hakikat ile uyumlu olacak bir oluş içinde olmamız gerektiğidir... ki bu doğrultuda tevhide ve metafiziği içeren bir dile elzem ile ihtiyaç vardır.

Hakikati öznel anlamda görünüşe taşımanın ve onun ile uyum içinde var olabilmenin olanağı olarak tümel belirimleri olan ilkeleri gerçekleştirerek edinilmesi gereken ahlaka sahip olmak da elzemdir. Hakikat sadece nesnel karşılığı olan değil, öznel karşılığı da olan iken güzel ahlak, hakikati hak kılınmış gerçeklikte, hak ederek yaşamının gereği, bedelidir. Hakikate uyanılacak ise ilim, muhabbet, güzel ahlak ve bu doğrultuda ihlas ile yani hakiki olarak eylem sahibi olunması gerekir... ki hakikat yakinen hissedilebilirsin, tümel belirlenimleri ile de tanık olunabilirsin ve kendisine yükselme olanağı -vasıtaları- bulunmuş olarak O'na varlık ve varoluş bilgisi ile yani kesin bilgisi ile tanık olunabilirsin. Güzel ahlak ile nefsi emmarenin doğasına hayır denilir iken hakikatin gerçekleşme olanaklarına eylemde evet denilmiş -teslim olunmuş- olarak sağaltılan bir kalp hakikati elbet yakinen yani kesin bilgisi (şüphe içermeyen deneyim bilgisi) ile bulacak ve tanık olacaktır.

Ferdi anlamda hakikati yakın bulmanın olanağı bulunmuş olsa da toplumsal anlamda bunun karşılığının gerçekleşmesini; insanın çeşitlilikte yaratılıyor olması, nefsi emmare sahibi olması, karşıt anlam-

değer belirlenimlerde diyalektik oluş içinde gerçekleşme olanağı bulması sebebiyle bekleyemeyiz. Uyanış; böylesi oluş içinde insan olmayı anlam-değer-duygu-irade- inanç-eylem vb. yüklem aldıklarına bağlı olarak bulan her insan için olanaklı değildir. Toplumsal anlamda kültüre ve medeniyete yerleşik bir uyanış olacak ise hak -gerçek- olanın hep galip geldiği diyalektik oluşta ve tahkike dair bilgi edinimi ile gerçeğe ait bilginin eğitim ile genele yaygın kılınmasına hem de toplumsal anlamda genele yaygın olarak güzel ahlakı tesis edebilmenin olanağı olan hukuku evrensel normları -esasları- ile tesis etmek gerekir... ki tarih olgusal anlamda toplumsal olarak yani tarihsel süreçte genele yaygın olarak hakikate uyanmış nesiller yetişmiş olabilsin. Gerçeğe dair eğitim ve hakikati güzel ahlak belirlenimleri ile yaşamayı olanaklı kılacak hukuk ile ferdi gerçekleşen uyanışı, genele yaygın kılmış olarak toplumsal kılmanın olanağı vardır. Bu anlamda tektip kılmayan ve çatı olması -Rahman- belirlenimi ile kucaklayıcı olan hakikatin ideolojik olarak siyaset alanında sahipleniyor olması ile de galip düşünce -zihniyet- olması olanaklı kılınabilir.

Bu anlamda batıl olana karşı mücadele etmekte kararlı olmak, ahlaki anlamda hakikat ile buluşturan duyarlılığa haiz olan güzel ahlak belirlenimlerini meşru kılan/ kılabilen evrensel hukuk esaslarını tesis etmek gerekir. Her canın aklına eseni yaptığı, dürtülerine kendini bıraktığı, nefsi emmarenin kötülükten yana ruhuna fısıldadıklarını gerçekleştirdiği vb. bir oluş içinde bulunması ise hem kendisi adına hem de toplumsal yaşamda selametın korunması adına sakıncalıdır. Ötekine duyarsız bencilce bir oluşta, özgürlük; sapkınlıkta ısrar etmek, nefsi emmareye dürtü ve iradi anlamda fısıldadıklarından yana teslim olmak ise sonuç itibarı ile bu hem hakikate gafil olmak hem duyular ve hazlar dünyasında körleşmeye, duyarsızlaşmaya neden olmak hem de insanı acılara, acziyete, esarete vb. mahkûm kılacak sonuçlar sebebi ile hakiki anlamda özgürlük olmaktan uzaktır. Sonuçta selametın bulunmadığı, tesis edilmediği bir oluş için de özgürlükten bahsedilemez. Özgürlük

selamete sebep olduğu, hakikate bağlı gerçekleşme olanağında hakikate uyandırdığı ölçüde özgürlüktür.

Özgürlük; adalet ve selamet bağıntısında insanın kendini gerçekleştirme olanağını sürekli kılabilmesi ile ilgili olup, özerk her canın kendini özgünce gerçekleştirebilme, yaratılıyor olma etkinliğine katılıyor olma olanağı olarak değerlendirilmelidir... ki her türlü sapkın, kötü, batıl olan, hak olana şuurda ve yaşam biçiminde örtüyor olması kıyasınca bakıldığında insanı özgür kılmaktan uzaktır.

Söz konusu nefsi emmare ve öteki ile sürekli ve sürdürülebilir ilişkilerde yaşayabilme olanağını tesis edebilmek ise nefsi emmareye rağmen öteki ile yaşayabilmenin yolları tarih olgusal olarak deneyimlenmiştir. Bu anlamda insan hem güzel ahlak ilkesini hem de hukuk ilkesini evrensel esas bağıntısında tesis ettiği ölçüde diğeri ile yaşamayı olanaklı bulmuştur. Bu anlamda kendisini her istediğini yapma özgürlüğü olan değil, her istediğini meşru sınırlar dahilinde yapamayan olarak diğerine göre biçimler iken terbiye eden olarak da bulmuştur. İnsan terbiye varlığıdır ki diğerleri ile olan anlam-değer-inanç ilişkilerinde diğerleri ile yaratılıyor olmakta kendi olmayı bulmaktadır.

Bu anlamda diğerleri, insanın özden hareket ile dil ve meleke dolayımında ve karşılıklı ilişki dolayımında anlam-değer-inanç belirlenimlerinde varoluşunun, hep yeniden yaratılıyor olmasının hem nesnesi hem de özne olarak katkıda bulunana olarak var olandır. Söz konusu yaratım ise olması gerekendir... ki Âdem ile Havva -yaratım- mitinde insanın doğa zemininde hareket ile yaratıldığı belirtilmiş olsa da insanın tinsel anlamda insan olarak yaratımının diğerleri ile olanaklı kılınmiş olduğu anlamlı kılınır. İnsanı insan ile ilişkide anlam-değer-inanç belirlenimlerinde yaratmak ise doğa zemininden hareket ile yaratılıyor olmaktan farklı olarak insanın özerk olarak yaratılıyor olmasına katılıyor olması doğrultusunda gerçekleşir. Her can anne rahminde yaratılıyor olmasına müdahil değilse de dünyaya gelmesi sonucunda kültür ve

medeniyetin ortak değer alanında doğarken insanlık tininde doğmuş olur. Doğduğu tin hakikati içeren ve hakikat ile uyumlu ise hakikate de uyanmış olarak doğar. Her doğumunda da insan anlam-değer-inanç-eylem yüklemelerinde yaratılıyor olduğu gerçeğine bilerek ve bilmeyerek katılıyor olarak yaratılıyordur.

Anlam-değer-inanç-eylem birlikteliğinde yaratılıyor olan için özellikle irade sahibi olarak tercihlerde bulunmak ve eylem sahibi olmak, yaratılıyor olma etkinliğine doğrudan katılıyor olmasını koşullar. Diğerinin varlığı, meleke ve duygu potansiyeli, farklılıkları, karşıt veya çatışkılı olma pozisyonu belirlenimlerine göre de insan karşılıklı ilişkide anlam-değer-duygu-inanç paylaşımı, geçişkenliği, edinime göre kendi yaratımına diğeri ile katılıyor olarak kendi olma hikâyesinde yüklem aldıklarına göre yaşar.

Öyle ise seni sen kılanlara karşı niye bu kadar hoyratsın? Geniş bir perspektiften izafi anlamda çoklu gerçeklik ve hikmet belirlenimlerden hareket ile her olay ve olguyu yerinde ve gerekliliğinde neden değerlendirememektesin? Elbet farklı ve inanmış olup da taraf oldukların ile karşıt olabilirsin ama neden bu kadar acımasızca, hoyratça seni sen yapanlara karşı nefret kusmakta ve hakikatten uzaklaştıkça, kendinden de uzaklaşmaktasın? Sonuçta bir avuç dünya metaı ise amaç ettiğin, ölüm seni de bekler beni de... Sonuçta niyetin insanlığı/ insanlığını öldürmek ise ölüm bize güzel sana lanettir.

İnanç, hak olana yönelik ise kör gözlere rahmettir. İnanç batıl olana yönelik ise gören gözleri dahi kör eder. Yaratılmış dünya inanılmış dünya iken inanmışlığa dair alışageldik alışkanlıklar hem düşünsel hem de anane düzeyinde kültürel olmak ile beraber konfor alanı oluşturmaktadır... ki hak ve hakikate dair örtük kılan her düşünsel anlamda galip olan zihniyet ayrıca ahlaki tutum ve davranışlar bir sonraki kuşağa inanılmış dünya olarak miras bırakılır iken geleneği korumacı hak olana inatçı olmaktadır/ olabilmektedir. Hak ve hakikate

dair her yeni söz ise hak ve hakikate dair iman ile duyarlı olan canlar ve yeni nesillerin sahiplenmesi ile yeni inanılmış dünyanın kapısını aralar.

Sen, hakikat sana geldiğinde “Atamızdan böyle görmedik” demekte isen “Atan yanlış olsa da mı” eleştirisine dahi örtük bir inatta bulunuyor olabilirsin. Senin yanlış olan bir zihniyette yani inanılmış bir dünyada olduğunun uyarısını, eleştirisini yapmak dahi sana rahmettir. Dilin özdeşleştirici, ilişkilerin alışageldik kılması düşünüldüğünde, inancın hakikate kör kıldığı durumlarda eleştiride -uyarıda- bulunmak, uyanışın olmazsa olmazıdır. Yeniden hatırlatıyor olmak, yeniden hatırlayacaklar için, batıl inancın kör uykusundan uyanmak için gereklidir.

Uykudan uyanmak için inat etme! İlme açık olduğun sürece, hakikate iman ettiğin yönde sonuç alabildiğin, tahkikini hem aklen hem deneyimsel olarak hem de senin gibi sonuç alabilmiş olanlara tanık olduğun kadar er ya da geç gerçeğe uyandığın bir dünyada olacaksın. Elbet o dünyada inandığın bir dünyadır ama bu dünya gerçeğe açık, gerçek ile ahlaki anlamda uyumlu bir varoluş içinde selamet içinde yaşadığın bir dünyadır... Gerçeğe inat eden, kör bir dünya olmaktan uzaktır.

Kibir, öfke, nefret, kin vb. ruhsal duygu ve durumlar içinde gerçeğe kör olmamak elde değildir. Körlük derin bir uykudur. Uyanmak için kibirden beri fakr ve tevazu, öfkeden beri sükûn, nefretten öte sevgi, kinden beri bağışlayabilme olanağı ile insanın kötü yönleri ile mücadele etmesi gerekir. İnsan diğeri ile yaşarken terbiye varlığı olarak kendini bulur. Tinsel anlamda yaratımı terbiye olduğu doğrultuda gerçekleşir. Hakikat sahibi Allah ahlak sahibi olduğu içindir ki tanrısal olan belirlenimlerini ahlaki anlamda yaşamak ile özsel anlamda olana eylemde yükselmek olanaklıdır. Ayrıca O'nun varlığında O'nun ile uyumlu bir varoluş söz konusu olacak ise güzel ahlak kaçınılmaz olarak olması gereklidir.

Eskilerin de dediği gibi insan ilim-talim-terbiye varlığıdır. İlim-talim-terbiye olduğu yönde insanlığını inşa eder. Yani anlam-değer-inanç belirimli yüklemeleri deneyimledikçe ve ahlaki anlamda da terbiye oldukça kendi olmayı gerçekleştiriyor. Kendi olmanın yaratımına katılıyor, üzerinde galip olan ilahi sıfat ve ismin gereğini yerine getirmiş olarak kendi olma çabası içinde bulunuyordur. Yaratılmış dünyalarda inandığı dünyayı yaşar/ yaşamak ister iken sözü talim etmekten öte değildir. Sözün oluşturduğu ortak anlam-değer dünyası ortak ruh edinimi iken ortak ruhu hissettiği, yaşadığı doğrultuda da diğeri ile terbiyeyi aidiyet ve sorumluluk belirlenimlerine göre ortak ruh alanında bulur.

İnsan böylesi katıldığı ortak ruh alanında inanç varlığı oluşunu perçinler, pekiştirir. Söz konusu inancın şekilcilikte temsili olduğunda ise şekilcilik değerleri muhafaza etmek için önemli olsa da araç iken amaç edinildiği içindir ki gözleri gaflete bürür. Gerçekten kopuk bakışımında rüya gibi ütopyalarda gezdirebilir. İncin kör kıldığı noktada, hakkı dışında değer kıldıkların veya çoklu gerçeklik içinde sadece bir perspektiften anlamlı buldukların seni gerçeğe sınırlamasın!

Söz konusu bilim mi? Nicel belirlenimleri ve deney-gözlem-ölçüm paradigması ile bir dünya görüşü verse de varlığa içkin öznelikten habersiz gerçeği bir perspektiften verir iken hakikate yabancı kılmaktan öte durmaz. Elbette bilim olmalı ama sonuç alınabilir olan öznel hakikatten insanı yitik kılmamalı.

Mevcudat kevn ve fesat hareket belirleniminde süreksizlik ilkesi gereği var olmayı bulur iken sonuçta yok olmaya doğru evrilir. Nur deryasında ise nurların tanecik durumu ve dalga davranış göstermesi oluşu içinde varoluş süreksizliğe haiz olarak gerçekleşir iken nur doğası gereği yekvücut olmakta yokluk bulmayandır. Nur şahıs olma potansiyeliyle de şahıs olmayı her düzeyde koruyor olarak yaratıcı etkinliğin tözü olmakta kendini yaratıcı etkinlikte görünüşe taşımaktadır.

Düşün ki sadece tümel belirlenimli olarak şahıs olma düzeyinde hep ötelelerde olan bir tanrı olmuş olsun... böylesi bir tanrı yaratıcı olabilir mi? Elbette hayır? Nur ayetinde Allah'ın nurunun inci tanesine benzediği belirtilir iken nurun nicel belirlenimli olduğu da vurgulanmış olunur. Cenabı Allah nuru gereği nicel belirlenime haiz olduğu içindir ki kendi varlığından hareket ile kendi varlığını töz kılmış olarak yaratımda bulunabilmektedir. Nurun nicel belirlenimli yönü ise Cenabı Allah'ın kendi varlığında bir eksiklik değil, yaratıcı anlamında Allah olabilmesini olanaklı kılan varlığına dair bir özelliktir.

Nicel belirlenim yönü ile nur, yaratıcı etkinlikte bulunur iken her türlü yaratım mertebesi ve yaratım biçiminde nicel belirlenimlere bağlı olarak yaratıcılığını sergiler. Böylesi olduğu içindir ki fizik, kimya vb. bilim, nicel belirlenimli olarak bilim yapabilme özelliği gösterebilmektedir... Ki bir ayette "Her şeyi bir kader/ kadar üzeri yarattık" denilir iken ölçü belirlenimli olarak varoluşun nicel belirlenimli gerçekleştiğine zaten dikkat çekilir.

Cenabı Allah'ın evrensel -tanrısal- isimleri gereği bakıldığında yaratımda ilkeyi gözettiği ve nicel belirimli ölçü üzeri de matematiksel ve boyutsal belirimde geometrik biçimsel yaratımda bulunduğu görülür. Hem tümel belirimli ilkesel hem de nicel belirimli ölçü üzeri yaratımda bulunduğu içindir ki anlam-değer, içerik-biçim, temsil-tasvir, zaman-mekân belirimli varoluş görülmektedir. İlkeye ve matematiğe dair her belirim Cenabı Allah'ın yaratım sanatının iki temel belirimidir. Hakikatten alınan paye gereği düşünceden yani yaratım etkinliğinden de paye alır iken anlamı yaratan Allah ile ilkesel ve matematik belirimli düşünmek ile olan bitene tanık olmak olanaklıdır. İnsanlık tını tarihsel anlamda bunun açılımı, gerçekleşmesinin izleği üzeri gelişir. İlke ve matematik yaratıcının düşünce dünyasında yaratımda esas alınmış ve yöntem belirimli yaratım nesnelere iken insan

için her ikisi de keşfe dair bulgu, tanrısallığa ait izler olarak Allah'a dair izlenimi olanaklı kılar.

Duyusal ve belli bir paradigmaya bağlı olarak yöntemsel ampirik veriler edinir iken verileri kavramsal veya matematik biçimsel değerlendiriyor olmak ile ilime yani anlam ve değer yargısal -biçimsel- olarak bilgiye dönüştürmek, verideki bilgiyi insan tininde alim ismine bağlı olarak aşikâr etmekten öte değildir. İnsan alim olma potansiyeli gereği bilgiye haiz verileri hakkı gereği değerlendirirken ve yorumlarken içerdiği bilgiyi aşikâr etmek ve bilgiyi yaratıcı etkinlikte kullanmak - yorumlamak- ile varlık sahnesine çıkmakta. Varlıksal anlamda ilke ve matematik belirimli bakışında varlığı okumakta kendini bulur iken yaratımın iki temel esası üzeri varlığa dönüyor olarak bilme, kendini gerçekleştirme -yaratma- etkinliğinde bulunur.

Yaratıma dair görülen o ki özne-nesne, anlam-değer, içerik-biçim, temsil-tasvir, ilim-hikmet, neden-erek, ilke-ölçü, ölçü-oran, nitelik-nicelik, görünüş-eylem, kütle-hareket, yasa-ahlak, zorunlu-gerekli, oran-uyum, tertip-düzen, sürekli-sürekli (başka bir deyişle de kevn-fesat), zaman-mekân, aynılık düzeyinde özdeşlik-yüklem alınmış özdeşlik, bir-farklı (ayrı değil aynı da değil), indirgeme-izafi vb. belirimler, yaratımın metafizik değişmezleridir. Yaratıcı yaratırken kendini de olanakları dahilinde gerçekleştirmekte iken kendini de varlıksal anlamda değil, varoluşsal anlamda anlam-değer belirimli sıfat, karakter, kimlik belirimli yaratma olanağı içinde bulur. Yarattıkları da yaratım nesnesi olarak yaratım etkinliğine katılır iken tinsel anlamda karşılıklı varoluşun muhatapları olur. Karşılıklı varoluşta anlam-değer-duygu yaklaşımlı iletişim ve ilişki kuruldukça da tinsel anlamda ortak varoluşta ortak ruh alanı yaratmış olarak varoluş sürekli kılınır.

Varoluş, tanrısal olan uluhiyete ait olanakların rububiyete dair kılınmış olması sebebiyle yaratıma dair olarak yaratılmış olanların özellikleri olarak bulunur iken yani ubudiyete dair kılınmış olması ile bulunur iken

Allah ile bulunuyor olmaktan öte değildir. Ayrı değil aynı da değil oluşun içinde varoluş uluhiyete ait olanların rububiyete dair kılınıyor olması gereği -yaratılmış olan için ubudiyet belirleniminde bulunur. Yaratıcı için ise Er- Rabb, El- İlah, El Melik vb. belirimli varoluş, evrensel karakter ve kimlik belirlenimlerinde gerçekleşir.

Diğer taraftan sadece matematiksel bir evrende olduğunun zannında olanlar için belirtmek gerekir ki varoluş ölçü ve ölçünün ereğe bağlı orantısal kılınmış olmasına göre gerçekleşir iken nicel belirlenimli yaratılmış dünyalar anlam-değer içerikli niteliğe haizdir. Böyle olmak ile beraber orantısal evren bir üst evrenin küçültülmüş veya bir alt evrenin büyütülmüş evren modellemelerinden birisi olduğu düşünülürken birbiri ile katmanlı oluş içinde bağıntılı olup da paralel olan orantısal evrenlerin varlığından bahsedilebilir. Eskilerin asılların asılları, asıllar veya gölgeler vadisi dediği, Kur'an'da ise yukarı ve aşağı âlemler denilen, yerdekiler veya göktekiler diye de nesnel karşılığı olmasına bağlı olarak metaforik anlamda ifade edilen bütün ifadelere bakıldığında orantısal evrenlerin varlığına dikkat çekilir.

Farz etki bu gördüğün dünya veya evren orantısal anlamda eşit -misli- olarak milyon kere küçültülmüş olsun varoluşsal anlamda hiçbir değişikliğin göze çarpmadığı bir oluş içinde nasıl bir ölçekte var olduğundan habersiz yaşamaya devam etmiş olacaktın. Gördüğün evrenin, iç dünyanın katmanlı -boyutsal- evren gerçekliğinde hangi ölçeklerde olduğunu bilmekte değilsen, nasıl bir ölçekte var olduğuna dair yapacağın bütün hesaplamalar, bulunduğun evreni kendi içinde ölçeklendirmekten öte değildir. Öyle ise sen orantısal -ölçeksel- evrenler söz konusu olduğunda diğer boyuta göre nasıl bir ölçekte var olduğunu bilmediğin bir evrende olmaktan ötede bulunmakta değilsin. Bulduğun evrenin ölçekleri için de uzamsal oluşta varoluşun, bulunduğun evrenin ölçekleri dahilinde olmaktan öte değildir. Bu seni diğer evrensel gerçeklere örtülü kılmakta ise

bulduğun evren ile sınırlı bir oluşta ve kendi içinde belirli kılınmış olarak ölçeklendirilmiş evren modelinde ne kadar gerçeğe uyanmışsındır.

Böyle ise gerçekliği bir belirlenimi ile sınırlı kılarak gerçeğe açık olmayı öldürmeye kimsenin hakkı olmadığını da bilmiş olursun. Varoluşsal her belirime bilgilimsel anlamda her uyanış, metafizik anlamda gerçeğe uyanıyor olmak anlamını taşır. Gerçek sadece ilimsel anlamda bilinebilecek olan değil, bilinebilecek olması ile beraber yaşanıyor olarak da bulunması gerekendir ki bu anlamda metafizik sadece bilgilimsel olan bilmeye dair bir yöntem değil, yaşamsal anlamda karşılığı olan, olması gereken metafizik belirlenimlere haizdir. Bu anlamda gerçeğe metafizik belirlenimleri doğrultusunda sadece bir görünüş belirlenimi ile değil, birçok görünüş belirlenimi ile bakıyor olmak, hakiki anlamda uyanıyor olmak için olması gerekendir.

Tanrısal olanın çoklu gerçeklikte görünüş bulduğu düşünülürken çoklu perspektiften yine tanrısal, varlıksal olana yöneliyor, dönüyor olmak -gerekir- kaçınılmazdır. Tanrısal olanın kendine karşıt olmadan hem nicel hem tümel belirimli olduğu gerçeklikte sadece bir perspektiften gerçeğe tam anlamı ile vakıf olamayacağımız, gerçeği tam anlamı ile insan zihni önüne görünür kılamayacağımız kesindir.

Şimdi diyeceksin ki bunları ne diye anlatmaktasın? Fizik bilim nicel perspektiften bakar iken elbette doğru yoldadır ama eksik olan yönü nurun yekvücut olmakta şahıs olma özelliği göstermekte olduğudur. Bir perspektifin mutlak doğru yaklaşım biçimi kabul edilmesi gerçeğe bizi kör kılabilir. Ayrıca klasik kelam ve tasavvuf tarihi boyunca Cenabı Allah nicel belirlenimden uzak tümel bir varlık olarak tasavvur edilir ki bu Cenabı Allah'ın varlık bilgisinden uzak yanlış bir yaklaşım biçimidir... ki yaratıma dair her söylem bu anlamda ilkesel anlamda zeminsiz kalır. Varlık -bilkuve olan- ve varoluş -bilfiil gerçekleşen- arasındaki her bağıntı kurma çabası dahi tümel belirlenimler ile ifade

edilir iken eksik ve yetersizdir. İlahi sıfat ve isimler ile Allah ile mevcudat arasında bağıntı kurma çabası olan vahdeti vücud bu anlamda eksik bir yaklaşım biçimi olmakta Allah'ı bilme çabası gösterir. Yaratım ile beliren ayrı değil aynı değil gerçeğinden uzak Allah ile yaratılmış olanlar aynı olma düzeyinde özdeşlikte görülürken de toptancı yaklaşımda yanlışla düşülmektedir.

Klasik kelimeler ise Allah'ın zati ve subuti sıfatları ayrıca ilahi isimleri ile ilgili olsa da Allah'ın ne olduğuna dair tümel belirlenimli ilkesel yaklaşımda bulunsa da Cenabı Allah'ın nur olduğundan uzak ve nurun mahiyetinden de uzak görüşler bildirir... Ki Gazali'yi bu anlamda Allah'ın nur olduğuna dair görüşü ile ayrı tutmak yerinde olur.

Bir olguyu sadece bir perspektiften ele almanın, eksik ve yanlış yaklaşımlar ile değerlendirmenin sonuçları ise yüz yıllara yayılmış olarak gerçekten uzak kılınmış olmaktan öte değildir. Zamansal anlamda hızla değişen dünyada ise değil yüzyıllar bir sene dahi boşa geçecek veya kaybedilecek vakit yoktur.

Sözün anlam-değer belirlenimli inandırıcı doğası gereği ile inanç nesnesi kıldıklarına gerçeklik bakımında bulunmayı olanaklı kılması söz konusu olduğunda tarihsel anlamda her söylemi mantıksal, deneyimsel, sonuç alabilme, pragmatik anlamda karşılıkları olup olmadığına göre vb. doğrultuda tahkikini yapmak gerekir... ki dünyanın derin uykusundan doğru -gerçeğe dair- bilgi ile uyanabilme olanağı bulabilelim.

Mesele: edindiğimiz bilginin gerçeğe dair doğru olması doğrultusunda ne kadar çok yönlü olarak bize gerçeği gösterebildiğidir. Tahkike dayalı diyalektik oluşa dair eleştirel olmak tarihsel anlamda önemlidir... Ki gerçeğe hep daha yakın olalım veya gerçeğin bilgisini edinmiş olalım. Gerçeğin bilgisi, gerçekten sonuç alabilmenin olanağını da vermekte ise

gerçeğin bilgisi ile gerçeği sadece bilmekte değil, gerçeği bulmuş olarak nasıl yaşayacağımızı da öngörebilelim.

Duyu algısal olarak nicel belirimli deneyimlenebilir, ölçülebilir dünyaya gelindiğinde hem duyu algısal dünyanın bir parçası olunur ve ona tutunulur hem de biçimler -görüngüler- dünyasında aslına örtük kalınır. Duyular ile inanılan görüngüler evreninin arkasında yatan gerçekliğe uyanmak için ise ussal anlamda gerçeğe merak, alışagelmış olanlara karşı şüphe ve tahkiklerde bulunmak bir durak olarak bulunur.

Temel ihtiyaçlar ve zamana bağlı değişen koşullar da hakikate katbekat örtünmek anlamında görünen dünyaya daldırır. Sanki derin bir uykuda uyku üzerine uyku kişinin üzerine çökmüştür.

Temel ihtiyaç ve koşullar karşısında yaşanan doğal veya suni gerekçeler sebebiyle yaşanan kaygılar ve korkular uykuyu kbusa çevirebildiği gibi uykudan uyanmanın aracı da olabilir. Kaygılar ve korkular arasında aslına tutunmak iman ile olanaklı olur ise eğer uyanmaya doğru yolculuk gerçekleşebilir.

İnandıklarımıza hakkı dışında değer verirken tutunmakta karşılaşılan duyarsızlık, nankörlük, ihanet vb. durumlarda da hakkı dışında nitelediklerimiz kendimize yük olarak bulduklarımız olabilir. Gönül Allah'ın mekânı iken mekânı haksızca işgal eden, bizi pişmanlık, sıkıntı, öfke nöbetlerinde Allah'a uzak kılabılır. Uyku kbusa dönecek ise kaygılar, korkular, ihanetler vb. kişiye yeter.

Mekân algın ve dolayısıyla da zaman algın seni bulunduğun dünyanın canlısı kılar iken dünyanın kadar sınırlı bir oluş içinde hakikatten aldığın paye kadar pay sahibi olarak kendi olmayı bulmaktasın. Kendin olduğun ve mekân-zaman bağıntısında varoluş sergilediğin kadar katıldığın dünyanın insanı olarak aslında derin bir uykudasın. Platon'un da dediği gibi mağaranın dışına çıkmadan gerçeğe uyanmak olanaklı değil.

Gerçeği bulduğunda ise mağara gerçekliğini yitirmese de artık eskisi gibi değer verdiğin, inandiğın dđnya değil.

Gerçeklik asli gerçeklik ve yaratılmış gerçeklik olarak ikiye ayrılır ise eğer asli gerçeklik varlıksal zeminden hareket ile bulunabilecek olan olsa da yaratılmış gerçeklik varoluşun gereği olan gerçeklik olarak asli gerçeğe örtük bir uykudaymışçasına varoluşun gereği olarak yaşanan gerçekliktir. Bu gerçeklikler birbirine zıt değildir. Varlıksal zeminden hareket ile öznel anlamda varoluşsal olarak gerçekteşen gerçeklikte, kendine dair anlam-değer yüklemli inandiğın bir dđnya kurmak ile var ettiğin gerçeklikte yaşamaktasındır. Bu, yaratılmış olup da inandiğın dđnyanın nesnelere takılı kalıp da kendi öz varlığının gerçekliğinden, hakikatten yana şuurda örtünür isen uyku olur ki uyku, varoluş nesnelere takılı kalıp da gerçeklikten kopuşun, gerçeğe gafil kalışın hikâyesi, rüyasıdır.

Eskiler Allah'tan gayrı kılan her şeye masiva derlermiş. İşte masiva denilen; varoluşuna sebep nesnelere içinde varoluş nesnelere hakkı dışında deneyimlemeye çalışanın gerçeğe dair bilinçli olmaktan örtünüp kendi şuurunda olmadan yarı ölü biçimde varoluş nesnelere rüyasını görmenden öte değildir.

Anlarım elbet! Söz konusu hakikat ve hakikatten paye almış olarak pay sahibi olmaktan kendi olmayı özerklikte bulmak ise yaratılmış olarak var olmak -kendi olmak- bir uyku halinde bulunmaktan ibaret. Yukarıda belirttiğim varoluş nesnelere takılı kalmak düzeyinde gerçekteşen uyku ise gaflet anlamında uyku olmaktan öte değildir.

Gaflet uykusunun dibi ise haram kılınmış olanlarda sürükleniyor olarak gerçekten kaçmak veya gerçeğe kör dđřman olmaktır. Günah hazlara dair ise tatlı gelir. Nefsi emmareyi zapturapt altına almak ise gerçekten zordur. Seni daim var edene dđřman kesilmek ise hakikate gafil uykunun dibidir.

Allah'tan başka tanrı tanımaz yok iken senin tanrı tanımazlığının ne anlamı var? Gerçeğe iman ile yakınlaşmak olduğu gibi sonuç aldıkça yakın bulmakta var. Yakın buldukça derin gaflete dair derin uykudan uyanmak var. Varoluşa dair uykudan uyanmak varoluşun doğası gereği yaratılmış olman sebebiyle olanaklı olmasa da hem tinsel hem de bedensel doğana aşkın nurun doğasına erdiğinde varoluşa dair uykudan uyanmak da olanaksız değil.

Bilirim elbet! Zorluklar içinde kaygı umuda gebe olduğu kadar umutsuzluğa da gebedir. Umutsuzluk varoluşa dair uykuda dip yapmak olsa da günah değil. Günah, isteğin dahilinde yapıp yapamayacağın ile ilgili bir konu iken umutsuzluk, kaçamayacağın bir duygu belirimidir... ki onu yaşamak elinde olan bir şey değildir. Diyorlar ki “Duygular içinde umutsuzluk günahtır.” Böyle söylemeleri günahın ne olduğunu bilmemekten dolayı olsa gerek. Umutsuzluk gafletin dibinde uykunun derinliğinde çaresiz kalıp da karanlığa bürünmek ise kaçacak yer de yok ise ya ihanet anlamında intihara ya da isyana neden olabilir. Böyle olmak ile beraber iman dolu bir can için ümitsiz kalınan yerde iman ile Allah'a tutunmak söz konusu olur. O'ndan başka dost olmadığı gerçeği ile yeniden ayağa kalkıp varoluşuna tutunmak ile umutsuzluk Allah'a iman, muhabbet, Allah'tan umut etmek ile aşılabılır.

İman edenler için ümitsizlik, her daim ümide gebedir. Çaresiz kalınan yerde çare -deva- er ya da geç Allah'tan kuluna ulaşır. Zaten ümitsizlikte iken acziyetin, çaresizliğin dibinde olanaklarını zorlayan bir can için kendini en zor durumda dahi gerçekleştirmenin, yaratabilmenin olanağında varoluşuna -kendiliğine- tutunmak söz konusu olabilir.

Umutsuzluk Allah'a iman yok ise küfre -delalete-, Allah'a iman var ise fazilete (erdemlere) -hidayete- ermeye neden olabilir. İman dolu bir can için ümitsizlik, Cenabı Allah'a ermeye bir vasıta olabilir. Ümitsizlik zulmetten bir perdedir. Ümitsizler de Allah'ın mazlumlarıdır... Öylesi

mazlumlar ki ümitleri Allah olduğu içindir ki er ya da geç Allah'tan inayet -yardım- ulaşması ile Allah'tan sonuç almak onlar için haktr.

Sen ümitsizliği küfre, isyana sebep kılma! İman ile Allah'a tutunur iken Allah'a ermeye fırsat kıl! Şer bildiğin seni Allah'a yakın kılmakta ise hayır olmaktan öte değildir. Zaten kötülükler, ümitsizlikler vb. zulmete dair ne var ise Allah'ta amaç değil araç -ilinek- kılınmış iken sen başına gelen kötülükleri, ümitsizliği Allah'a ermeye araç kılabilirsin. Yeter ki hakiki olarak bütün samimiyetin ile yakararak bir defa "Ya Rabbi" de! Rabbin her sıkıntıda yanında iken kendisine sesleneni duymayan değil, boş çevirecek de değildir.

Kötülük, diyalektik oluşta hikmetin (sonuçta açık olacak gerçekliğin, sonuçta açık olan ve ne için olduğunu belirli kılan ilahi gayenin) görünüşüne neden -araç- iken ümitsizlik yeniden varlığına, hakikate tutunabilmenin, hakikatten sonuç alarak kendi olabilmenin vasıtası olabilir. Yeter ki böylesi zor bir durumu hakkı gereği değerlendirmiş ol! Kötülük amaç değil de araç kılınmış iken kendisine takılı kalmadan hayra sebep, kendiliğine tutunmaya neden emek belirimli işlerde bulun!

Anlarım elbet! Ümitsizlik insanı sürükler içinden çıkılmayacak gibi gelen karanlığa, belirsizliğe. Kişiyi bürüdükçe bürüyen karanlık, cehennemden bir vadi olmuş da içinde iken sürükler peşinden. Böylesi oluşta bir nefes kendinden yana! Er ya da geç ümit burcundan, sebep kılınanlar ile günün aydınlanacaktır.

Sen bir hayır yaptın ise gönlünde elbet bir sevinç bulacaksın. Olması gereken sorumluluklarını yerine getirdikçe elbet kalbinde yaratılan huzurdan nefes alacaksın. Eylemlerinde Allah'ın isimlerini hakkı gereği olması gerektiği gibi gerçekleştirdikçe, yaşadıkça elbet kendinden mutmain olacaksın... ki kendi olmaktan yana emin -kani-, kendine tutunmaktan yana süreklilik göstermek de mutmain olmaktan geçer.

Kendi olmaktan yana huzur bulmak da mutmain olmak ile ilgilidir ki bilkuvve Allah ile var iken bilfiil Allah ile var olma çabası -yaratıcı etkinlik- içinde Allah ile kendi olmayı bulmak ve kendini bilmek, özselite ait gerçekleşen sükûnet ve huzur bulmayı olanaklı kılar. Mutmain olmak, süreksizliğe gebe varoluş nesnelere aşkın ilkede kendi olmayı bulmak anlamını içerir iken mutmain olmanın yaratımında kendiliğın deneyimleniyor olması anlamını taşır.

İbadet ettikçe de Allah'tan yana yakın edineceksin. Yani Rabbin olan Allah'a yakın kılacak eylemlerde buldukça Allah'tan sonuç alacaksın... Ki yaşam sevinci, huzur, kendinden yana mutmain olman, Allah'ın sıfatlarından yana yakın edinmen Cenabı Allah'tan sonuç almalarıdır ki sonuç aldıkça umutsuzluk bir daha gelmemek üzere geride kalan bir araç olur. Kaldı ki sen hayır üzeri isen hayırların seni hep takip eder. Allah'ın izni ile seni koruyan gizli muhafızlar gibidirler. Ümitsiz kaldığın yerde Allah'ın izni ile sana yetişen hazır kılınmış muhafızlar olurlar.

Unutma! Umutsuz kaldığın en derin çukurda dahi zerre kadar imanın var ise umudun ismi Allah'tır. Sen ismini çağır, çağırdığın elbet yanındadır.

Sen Allah için yaşarken ümitsiz kalmak, hakiki anlamda müslim olmanın imtihanı olarak aşman gerektir. Allah'a isyan ederek küfürde, ihanette isen hiç yoksa tövbe etmenin yani kendini bağışlayabilmenin yolu sana da açıkken tövbe et! Yok eğer tövbe de ne imiş diyerek alay etmekte isen cehennemde tadacağın ümitsizlik yanında dünyadaki ümitsizliğin sadece bir temsilden ibarettir. Bunu da hatırında tutman akıbetin adına faydanadır.

Anlam-değer varlığı olarak inanmayı anlam ve değerlerin eril, dirimsel, eylem ve sadece kendi yüklemde kendine özdeş olması gereği biricik olmasının gereğinde bulursun. İnanacağın varoluşsal anlamda ahlak

biçimsel olarak kişilik, karakter ve kimlik belirlenimlerinde seni belirli kılar... yaşam biçimine eyler. İnadıkların değıştikçe sen de değışirsin. Değişmek anlam-değer dünyasında inandıklarından yana değışmektir ki tinsel anlamda değışen bir varlık olarak varoluşsal anlamda oldum bittim, buyum, böyleyim diyemeyecek kadar süreç varlığıdır.

Hakikat seni kendisine davet ettiğinde, zorluklar ile kapını çaldığında, iman ile kendisine yönlendiğinde, muhabbet ile kendisine duyarlı kıldığında değışmeyecekmişçesine tavırda bulunma, duruş sergileme! Hakikat geldiğinde varsaydığın gerçekliğe -uykuya-dair ne varsa giderir de geçmişini unutacağın sayfalarına gömer. Sen olmaz deme! Olmaz dediğin Rabbin katında belki olmuştur. Sen küfürde inat etme! İman ile tanışır da yaptıklarından -küfründen, isyandan- pişman olacağın bir gün gelir de utancından kaçacak yer de bulamazsın. Değişime açık ol ki şekilciliğin daraltıcı perspektifine aşkın daha geniş ve çoklu perspektiften olan biteni daha doğru okuyabilesin. Değişmeyeceğim diye inat ettiklerin utanacakların olmasın. Hakikatin aksine yapmayacağım dediklerin bir de bakmışsın ki ahlakın olmuş da tükürdüğünü yalatmışlar gibi iddia ettiklerin hep geri de kalmış.

Hakikate uyanmak, iki açıdan ele alınabilir. Onun varlığına iman, müşahede ve tahkik ile sonuç alarak deneyimlemiş olarak uyanırsın. Uyanmak hem O'nun zatına varlığının nur ve şahıs olduğuna uyanmaktır hem de tanrısal yani evrensel olan tümel belirlenimli sıfat ve isim belirlenimlerine uyanmaktır. Zatına uyanmak için nuruna ermen gerekir ki nura erdiğinde, nurun sonsuz varlık deryasında O'nun hem nesnel hem de öznel olan varlığında seyir etmekte olursun. Nicel belirimli yönü ile kendi varlığındaki sınırsız hızlarda yekvücut olduğunun gerçeğinde O'nu bulursun. Nicel belirimli yönü ile yarattıklarının öz cevheri olmakta iken tümel belirimli yönü ile yarattıklarının yaratıcısı yani halk eden Halik'ı olarak O'nu bulursun.

O yarattığında yarattıkları O'nun ile var olmakta olduğu içindir ki O'ndan aldıkları paye kadar ile pay sahibi olarak özerk oluştaki kendi olmayı bulurlar. Bunun içindir ki varlıksal anlamda O'ndan ayrı olmadan varoluşsal anlamda da O'nun ile aynı olmadan varoluş gerçekleşir. İlahi sıfat ve isimleri dahi pay alındığı kadar yaratılmışların hakkı olur ki her mevcut var olmasının hakkı gereği ile istidadı kadar ilahi sıfat ve isimlerini gerçekleştirirken/ gerçekleştirirken kendi olmayı buluyordur. Bak çevrene ve kendine! Göreceğin o ki her şey O'nun varoluşu belirlenimi olan sıfat ve isimleri ile gerçekleşmekte ve hayat bulmakta. Hayat bulunduğu dünya içinde yaşamakta. Sen dahi bundan geri değilken O'nun varlığına uyanmamak, hakikate aydınlanmamak sonuçta utancın olacaktır.

Haddi dışında yaşadığın hazların, geçici mutlulukların, kör olmana sebep arzuların, tutkuların, hırsın, öfken, nefretin vb. nice olumsuz ruhsal belirimlerin dahi O'nun ile hayat bulur iken sen O'nun yarattığı bu olumsuzluklara aşkın yine O'nun yarattığı erdemlerde kendi olmayı bulabilirsin. Bilirim, söz konusu olan insanın bedensel özüne verilmiş ruhsallığına kadar etki edebilen şeytanı da diyebileceğimiz nefsi emmare ise erdemleri yaşamak zordur. Eskiler erdemlere fazilet demiş... yaşanması zor olduğu içindir ki fazilet, izzetten yana fazlalıktır ki fazilet sıfat ismini hak etmiştir.

Fazilet, senin niyetinin ihlaslı ve güzel olması yönünde gerçekleşen eylemlerinde görünen güzel ahlak, salih amel belirimidir... ki seni rabbin olan yani üzerinde galip sıfatları ile terbiyeye sebep veren ilah belirimli Allah'a yakın kılar. Doğrudan O'nu eylemlerinde yaşamayı olanaklı kılar... ki sen salih amel denilen güzel ahlak belirimi olan fazilet ile Allah'a yükselir, O'nu kendine yakın bulursun. Nefsi emmareye - gönüllere dokunan şeytana- rağmen Allah ile eylemlerinde buluşur... Fail olan Allah'ı, sıfat ve isimlerinde hakkı gereği hak ederek yaşama olanağı bulursun.

Bunlar olurken de bir taraftan nurlanırken, bir taraftan da ruhsal anlamda ihlas ile hakiki olmakta arınırken O'na ve hikmete duyarlı olmakta basiret sahibi olursun. Artık, görmediğin bir Rabbin yoktur. Gerçekleştirdiklerinin öznesi olarak yakinen tanık olduğun ve kendisinden sonuç aldığın Rabbin ile yaşadığının, var olduğunun idrakinde yaşamaktasındır. Özünden gelen ve ilke gereği gerçekleşmesi gereken iken iradende belirene teslim olmak ile müslim olursun. Allah'ın varlığından emin ve O'nu işlerinde tanıdıkça ahlakından da emin mümin olursun. Allah'a göre yaşarken uykuda uyanık ve ahlakından emin olunan müminsindir.

Bakara suresinin ilk ayeti ifadesi ile belirtirsek: içinde şüpheyeye yer olmayan yani gerçeğe dair -yakın- kesinlik bilgisi içeren Kur'an'ı yaşayan olursun. Gerçek uyandırıcı, yükseltici, yeniden yapılandırıcı olarak değiştiricidir... ki gerçeğe dair emin oldukların ile baktığın dünyada değişmişindir. Güneş, ay, yıldızlar, ırmaklar veya dağlar ne varsa yaşadığın dünyada gerçeğe göre değerlendirirken yeni dünyanın nesnelere olur. Değişen sana göre yeniden anlam-değer kazanır. Hz. İbrahim'in evvelinde ilah zannettiği ve ilah kabul etmeye, insanın anlam-değer-inanç varlığı olması sebebi ile meyilli olduğu doğa nesnelere Rabbi ile gerçekleşme olanağı bulan rahmet nesnelere olarak görmesi kıssasında da hakikate -anlam-değer- edinimine göre değişen insana dikkat çekilir.

Her anlam edinişinde değişen öznel ve ortak anlam edinişinde değişen toplum yapısı içinde değişen zamanların varlığı olarak tarih varlığı olduğunu unutma! Öyle ise değişen zamanlar içinde varlık deryasında ve tinsel dünyanda kaybolmaman için ussal, deneyimsel anlamda tahkike -bilimsel olmaya- ihtiyaç duyduğun gibi vahiy bilgisine de ihtiyacın olduğunu bilmelisin. Varlık sahnesinde olan biteni, Allah'ın hakikati ve ilke gereği gerçekleştirdikleri üzerinden öznel varoluşa ayna tutarak bilmek ve ona göre yaşamak için vahiy şarttır... ki düşünce

dünyada ve çoklu gerçeklik içinde kaybolmamak için dahi olsa öz kaynaktan hareket ile olan biteni değerlendirmek için vahiy bilgisine ihtiyaç vardır. İmanın gereği ile de ihtiyaç duyman gerekir.

İman, hakiki olmak -ihlas-, derin düşünce, eyleme dair güzel ahlak ayrıca ibadetler ve nafil ibadetler yani fazladan yapılan ibadet çalışmaları vb. ile de dünya uykusundan hakikate uyanmanın sonuç alma yolunda olabilirsin. Tahkike dair olarak da ussal, keşfi, bilimsel, tarihsel vb. deneyimleri göz ardı etmeden doğru yolda olduğunu hakikate dair sonuç almalarına bağlı denetleyebilirsin.

Nafil ibadetler (özellikle tefekkür, zikir, güzel ahlak) ile hakikate dair sonuçlar aldıkça duyular evrenine aşkın görülmeyen, duyulmayan, hissedilmeyen vb. nice evreni seyir edersin. Ruhun ve bedeninin Rabbinin nurları ile nurlandıkça hem nura hem de gelişen öznel sıfatların ile kendi varlığının gelişebileceğine uyanırsın. Sen nice belirlenimin ile sınırlı olan değil, gelişime açık ve nurlandıkça Allah ile gelişebilecek, Allah ile tekâmülünü bulacak birisin.

Sen, varoluş sınırlarından öte kendi olmaktan daha üstün bir varlıksın. Böylesi insan olmaya uyanabilsen... Kendi varlığına uyanmak ile kalmayıp, duysal algınla sınırlı gördüğün evrene aşkın ve içkin nice evren -âlemler ile tanışırsın. Görmediğin, duymadığın ama Âlemlerin Rabbi ile vücud bulmuş, diri nice âlemi seyir edersin. Sen, senden ibaret olmayan bir dünyada, duyular evrenine aşkın ve içkin olarak katmanlı varoluşta gerçeklik kazanmış olan nice evrene tanık olursun. Her bir evrenin birbiri ile bağıntılı, birbirini etkileyen yönleri ile tanışırsın. Seyir içinde seyirlere, mekân içinde mekânlara, zaman içinde zamanlara izafi anlamda tanık olursun. Tanık olduklarının öznel ve nesnel karşılıklarına tanık olur iken nesnellik zemininden hareket ile öznelliğe yükselen oluş içinde varoluşun aşamalarına tanık olursun.

Her tanıklık, sınırlı dünyanda yeni dünyalara uyanmak iken her uyanışın hakikatten sonuç almanın sonucunda gerçekleşir. Rabbin ile Rabbinin yarattığı nice evrenleri seyir edersin. Hayretler içinde Rabbine hayran muhabbet seyirinde bulunursun. Allah'ın işlerine hayret ederken zatına hayran seyirdesindir. Her hayretin, sınırları aşmanın heyecanı, yeni olan ile dirilik bulmanın yaşam sevinci ile uyanışın duygusudur. Hayranlık ise seni derin uykudan uyandıran rabbinin dehası karşısında mihnet duygusudur. Rabbin olan Allah'a hayranlık dahi O'nun varlığın gerçekliğine, sınırsız dehasına, kucaklayışına uyanmaktır. Artık, Rabbinin gerçekleştirdiklerine hayret, kendisine hayran iken aslına iman ve muhabbet ile tutunmanın gerçeğinde kendi varlığının sınırsızlığına kanat açmışsındır.

Sen kendini sadece kendin olmak ile sınırlı sanma! Kendine uyanmak kendi olmaktan daha büyük olduğunun farkına varmaktır... ki ne olduğuna dair kendini bilmek önemli olsa da ne olduğundan daha büyük olduğunun idrakini edinmeni sağlayacak olan ne için olduğunu bilmen ile olanaklıdır. Vahiy bilgisi ile bakıldığında Cenabı Allah'a dair yakın bulmak yani kesinlik bilgisi edinmek ve kesinlik bilgisi edinmekten öte veli olarak ünsiyet kurmak, O'nu hakkı gereği istidat kadarı ile yaşarken O'nu anlamaya çalışmak, ne için olduğunu belirli kılar. Cenabı Allah'ı bilmek, O'nu yakın bulur iken anlamaya çalışmak, ilahi sıfat ve isimlerini görünüşe taşır iken hem kutup hem de tarih varlığı olarak halifetullah olmak ne için olduğunun belirlenimleridir. Tarih varlığı olarak gerçekleştirdiklerinin sonuçlarından senin gerçeğine -hikmetine- bakıldığında, bilmek ve halifetullah olmaktan yana tekâmül eden bir varlık olmayı kaderin olarak bulmaktasın.

Sen varlık âleminin en son halkası, en güzel kıvamda var kılınmış, hakikati üzerinde taşıyanı, âlemlerin özeti, yaratıma dair gerçekleştirdikleri ile değişen zamanların öznesi iken ne için olduğunu gerçekleştirdiklerinin sonucunda bulansın... Allah'ı yaşarken Allah'a

gafil, derin bir uykuda kendini gerçeğinden yana kendine gizil -yitik-kalansın.

Bir şeyin ne olduğu bilgilimsel anlamda varoluşu ile ilgilidir ve nasıl olduğu izafi varoluş nedeni ile her şey ile ilgilidir. Ayrıca bir şey sadece ne olduğuna dair kılınmış olmakta öte durur iken sadece ne veya nasıl olduğuna dair sınırlı kılınmış olarak değerlendirilemez. Bir şeyin bütün içinde ve gerçekleştirdiklerine bağlı olarak ne için kılınmış olduğu, onu olduğundan öte önemli ve değerli kılar. Anlam-değer, içerik-biçim, temsil-tasvir, zaman-mekân belirleniminde var olan her ne ise kendi olmasından öte ne için olduğuna bağlı olarak anlamlı ve değerli olarak önemlidir. Sen ise ne için olduğunu Allah'ta bulmadığın sürece gerçek anlam ve değerine yitik kalmış olmaktan öte değilsin.

Hız. Ali insanın küçük âlem değil, büyük âlem olduğunu ifade eder. Âlemlerin özeti, olduğunu da dile getirir. İnsan sadece bedenden, çevresinde bir birey olmaktan veya ismi gereği kendi olmaktan ileri Rabbini üzerinde bularak yaşayan halifetullah, bütün âlemlerin farklı formasyonlarda üzerinde karakterize edildiği özetidir. Rabbine tekâmül ettikçe kendi olmaktan ileri Rabbi ile gelişime açık, tanrısal sıfat ve isim belirimlerinde istidat artışında gelişebilen bir varlıktır.

Böyledir ama aldanma! İnsan gelişir iken ilimden, irfandan yana aydınlandıkça uyanış bulur. Uyandığın yeni mertebe, makam, duygu, ilim, âlem vb. ne ise insan olma seyrinde süreç varlığı iken her bir seyrin takılı kaldığın alan olur ise yeni gelişimlere kör olursun. Eskilerin şeytanına takıldı, kerameti gözüne perde oldu, mertebesi bu kadarmış vb. sözleri de bir uykudan uyanırken yeni bir uykuya dalmayı anlamlı kılar.

Sen her yeni uyanışında uyandığın yeni aşamayı son sanma ki her yeni mertebe yeni uykun olmasın. Söz konusu hakikat ise takılı kalacağın hiçbir mertebe ve bahşedilen olmasın. Fakr sadece Allah'ın huzurunda

O'nun ile var olduğunun idrakinde olmak değil, uyanık olma durumunu hep canlı tutabilme idrakinde olmak ve ahlakını koruyabilmektir. Uyanık olmak sadece ilim ile değil, fakr ahlakında hakikat idrakini koruyabilmek ile de ilgilidir... ki hep hakikate duyarlı olma idrakinde olarak Allah'ın seyrinde Allah'a müşahit olabilmek, Allah'ı hakkı gereği sıfat ve isim belirimlerinde yaşayabilmektir.

Rivayet olur ki bir veli, temsiller dünyası da diyebileceğimiz hayal sultanında seyir ederken o âlemi hakikat âlemi zannetmişti. Mesela o âlemde deprem olsa dünyada birinin öldüğüne işaret etmekteydi... ki o âlemin seyrinde iken âlemde deprem olmuş. Seyri bittiğinde de kızının acı haberini almıştı. Aslında kendi manevi ikliminde yaşadığı, deneyimlediklerinin anlam-değer-duygu-inanç vb. belirimlerine göre içerik kazanmış olarak biçim kazanmış olduğu hayal belirimlerinde seyir etmekteydi. Kızının ölümün acı etkisini de iç dünyasında deprem olarak deneyimlemişti. Seyir ettiği âlem misal veya hayal sultanı âlemi iken hakikat âlemi de değildi. Öznelliğe dair ferdi bir seyir iken herkesi bağlayıcı olan bir seyir de değildi. Âlemler arası bağıntılılıkta, etkileşim biçimleri üzerinden nasıl deneyimlerin olduğunu görmek ise bizler için dersti. Demek ki âlemleri yanlış tanımlarken, yorumlarken de yanlışla düştüğümüzde yeni uykulara dalınmaktaydı. Şeyh efendi ise bunun farkında olabilecek irfandan görülen o ki o seyir aşamasında iken yoksundu.

Bilirim elbet! Görülen dünyadan farklı olan âlemleri seyir ederken benzersiz ve cazibeli olmaları sebebiyle olduklarının dışında onları anlamlı kılmak gerçekleşebilir. Bu dahi doğruyu ifade edebilmenin aracı olur. "Yanlış doğrunun azığıdır" denilirken de bu kastedilmiş olunur. Madem ki her yeni seyrinde yeni uykulara uyuma biçimlerine gebe kalmak olanaklıdır. Öyle ise mümin her seyrinde uyanık olmalıdır. Özellikle fakrı ve güzel ahlakı koruyarak bereketten kendini mahrum etmemek bu anlamda önemlidir.

Rivayet edilir ki Resulü Ekrem Muhammed Mustafa miraç olayında seyir içinde birçok güzel ve hayret verici seyirlerde bulunmuştu. Birçok âlem seyir etmişti ama hedef Allah'ın zatına ermek ve O'na muhabbet öncelikli iken hiçbirine takılı kalmamıştı. Tevatür olarak belirtilir ki Cenabı Allah bundan dolayı "Habibim hiçbir şeye takılı kalmadan bana geldi" buyurmuştu.

Genel anlamda demek istediğim ise bir uykudan uyanmak yeni bir uykuya neden olmamalıydı. Duyular âleminden uyanırken hayal sultanında yeni bir uykuya dalmamak gerekir. Asıllar âlemi yani melekut âlemine uyandık ise nurlar âlemine gafil kalmamalıydık. Nurlar âlemi yani asılların asılları olan âleme uyandık ise Allah'ın şahsına gafil kalmamalıydık. İnsan uyandık ise Allah'a gafil olmamalıydık. Nice uyanışlar yaşarken diğer gerçeklere uyuyan olmamalıydık. Bir doğruyu, gerçeği tanımlayacağım, tanımlayacağız diye diğer doğruları, gerçekleri yok saymamalıydık ya da olumsuzlamamalıydık.

Bazıları zanneder ki iman ve imana içkin amelle iş bitmiştir... kişinin hakiki müslim olması için bu ikisi yeterlidir. Elbette hayır! Allah'a iman dinin temeli olarak varoluşsal anlamda bir uyanışın başlangıcı olsa da yeterli değildir. Dinin gereği olarak helal, haram veya farz ve yasak kılınmış olanlara göre eylemde dikkat etmek gerekir ama bu dahi hakiki anlamda müslim olmanın gerekenlerinden olsa da yeterli değildir. İman eden her canın Allah tasavvurunun da hakikatinde nasıl ise öyle olması gerekir ve vahiy bilgisini bu doğrultuda değerlendirerek yaşamına yön vermesi gereklidir. Hakikat bilgisinden yoksun iman, eksik iman olduğu gibi ne için yapıldığından habersiz ve Allah için olmaktan uzak her amel de içeriğinden yana eksik veya yanlış olmakta, hakiki anlamda değerinde yapılmamış olur.

İman, hakikate dair bilgi edinmiş olarak varlık görüşü edinmek ve bu doğrultuda bilfiil hakikate katılıyor olmak için güzel ahlak gereği eylem sahibi olmak önemlidir. Elbette düşünceğiz, varlığa, hakikate dair bilgi

sahibi olacağız ama var olmak bilfiil kendini gerçekleştirmek ile ilgili iken düşüncede kendini gerçekleştirme, dolayısıyla yaratım etkinliği olduğundan evrensel düşüncenin yaratım etkinliğinde, irade belirleniminde bilfiil eylem sahibi olarak var olduğumuzun gerçeğine uyanmış olmak gerekir. Var olmak birçok olanak içinde gerçekleşse de düşünce ve eylem sahibi olarak anlam-değer-irade-duygu-inanç-niyet-eylem dizgesinde varoluşun harekete içkin gerçekleştiğini unutmamak gerekir.

Derler ki hüküm sadece Allah'ındır. Elbette Allah hüküm sahibidir. Derler ki şefaathat sadece Allah'a aittir. Elbette Allah şefaathat edicidir. Derler ki gaybı sadece Allah bilir. Elbette Allah her şeyi bilicidir. Bu örnekleri çoğaltmak da mümkündür. Hüküm Allah'a aittir ama bilmesi olanaklı kılınmış anlam-değer varlığı olan her can da Allah ile hüküm sahibidir. Yardıma ihtiyaçlı her kişiye yeterliliği olanların Allah'tan olarak şefaathat etmesi hakttır. Elbette gaybı Allah bilir ama Allah ile gaybı bilmekte olanak dahilindedir.

En basit örnek ile anlam-değer varlığı olarak yaratılmış olan insan anlam-değer varlığı olması sebebiyle bilen bir varlık olarak, bildiğinin idrakinde, idrak ettiğinde de idrakinde olabilen bir varlıktır. Her idrak ettiğine ise anlamın eril, dirimsel, eylem, biricik anlamında sadece kendine özdeş yüklemli olması sebebiyle öznelliğinin gereğinde değer yargısal bakıyor olarak hüküm yani yargı sahibidir. Bir ayette Âdem'e "İsimleri söyle" denilirken dahi hüküm sahibi olmaktan yana Allah'tan paye aldığı ifade edilmiş olunur. İsimleri talim etmek de gerçekliği aşikâr edilenin insan deneyim alanına katılabildiği gerçeğini taşır.

İsimleri söylemek yani gerçeğe dair söz hakkını kullanmak dahilinde isimleri talim eden insan, deneyimledikleri ile bilfiil kendini de gerçekleştirir iken gerçekliğini görünür kılan, gerçekliğini/ gerçeği anlam-değer-inanç belirlenimli olarak kurgulayabildir. İsimleri söyleyen ve talim eden özne kendi gerçeğine, kendini gerçekleştiriyor

iken kendini yaratma olanağında buluyor olarak katlandır... isim vermek ve talim etmek, hüküm vermek ve hükmüne inanmış olarak yaratılmış gerçeklik içinde kendi olmayı buluyor olmak anlamını da taşır.

İnsan Allah'tan paye alırken pay sahibi olarak özerk anlamda varlık sahnesinde kendi olmayı buluyor iken hüküm sahibi olan Allah'tan hüküm sahibi olmayı bulmakta olarak varlıkta belirleyici bir rol üstlenir. Melekler dahi "Yer yüzünde kan dökcek birini mi halk edeceksin" derken kısmi dahi olsa bilmekten yana hüküm sahibi -özerk varoluşlarının- olduklarını da ifade etmiş olurlar. Azazil dahi cin türünden olarak Âdem'e secde etmemek ile Allah'ın hükmüne isyan etmesi gereği ile hüküm sahibi özerk varoluşta var olduğunu göstermekte idi.

Yaratılmış olanın katmanlı ve çoklu gerçeklikte izafi varoluşta ayrı değil aynı da değil gerçeğinde var olması söz konusu iken başkası kılınmış olarak özerk yaratılmış olması kaçınılmazdır... ki bu nedenle her yaratılmış olan özerklik istidadı ne kadar ise o kadar hüküm sahibi olarak varlık sahnesinde rol alır. Hüküm sahibi olduğu kadar varlık sahnesinde kendini görünür kılar. Bu bağlamda insan hüküm varlığı olarak varlık sahnesini kendi için belirli kılandır. Varlık görüşü edindiği yönde zihniyet sahibi olarak da yaşamına yön verir. Elbette yaratıcı olması sebebiyle yaratımda hüküm sahibi Allah'tır. Yarattığını kendinde ayrı kılmadığı içindir ki "Ben irade etmeden siz irade edemezsiniz" demekte iken özerk var kıldığı her canlı, kendi özünden hareket ile -üzerinde- iradeye dair de hüküm sahibi olan Allah ile hüküm sahibidir. Bilen o iken her bilen O'nun anlamı yaratması ve özde anlam vermesi ile biliyor iken bilgidен yana hüküm sahibi olarak kendi olmayı bulur.

Bilgi ve irade, hüküm sahibi olmanın en temel değişmezleridir. Özerk yaratılıştaki varlık bulan her kişi hüküm sahibi olmayı Allah ile buluyor olarak kendi olmayı bulur. Böylesi bir tevhid gereği ile bakıldığında;

madem ki hüküm sahibi varlıklarız öyle ise bilgiye dair hüküm ve ortak varoluş gerçeğinde diğeri ile var olmanın olanaklı olduğu, olması gerektiği yönünde iradeye ve dolayısı ile de ahlaka dair hüküm ne ve nasıl olmalıdır?

Bilgiye dair hüküm kuşkuyla yer vermeden hak olana dair tahkiki yapılabilir, kendisinden sonuç alınabilir olana göre verilmelidir. İradeye dair hüküm ise ortak varoluşta hak ve hakkaniyet ilkesine göre verilmesi gereken iken öznelde vicdani olduğu kadar toplumda da hukuki anlamda tesis edilmesi gerekli olandır.

Farklı bir referanstan hareket ile belirtiyim ki en basit örnek ile bazılarına göre şeriatın olmadığı yerde rey anlamında oy kullanmak caiz değil veya haramdır. Bunu söylerlerken gerekçe olarak sistemin Allah'ın sistemi olmadığı, insanın oluşturduğu bir sistem olmasını söz ile ifade ederler. İnsanlığın hayrına olan her işin Allah'ın rahmeti/ rahmetinden olduğunu ve yine insan üzerinden rahmetin tesis edildiği tevhid beliriminden uzak, Allah adına hüküm vermiş olurlar. Allah insan üzerinden rahmete dair hükmünü vermiş iken hak olandan yana hüküm verdiği zannında olarak batıldan yana hüküm vermiş olmak da ironik olduğu kadar diyalektik oluşta gerçeğe dair hükmün açık olmasının bir gereğidir. Bu anlamda anlaşılır olsa da tevhid gereği ile bakıldığında böylesi sığ hükümlerin kabul edilmesi meşru değildir.

Zaten iktisadi adalet, fırsat eşitliği, hesap verilebilirlik, denetlenebilirlik vb. hukuk esaslarını uygulamada göstermek Allah'ın şeriatını tesis etmek anlamını taşır. Önemli olan varlığa ve varoluşa dair rey -görüş- ve tasarruf hükmünden yana hakkı olan insanın amaçta/ erekte Allah'ın hükmü ile örtüşen kararlar, hükümler verebilmesidir. Bu anlamda yeni bir hüküm var ise bidat olup olmadığından yana fitri, vicdani, ahlaki, hukuki, hak olup da tahkiki yapılabilir ve hakikatten yana sonuç verebilir olana göre karşılığının aranması ve meşru olup olmayacağına

dair hüküm verilmesi gerekir. Bu anlamda elbette iman eden canlar için vahiy bilgisi ve siyer kritikte bulunma kaynağı olarak önemlidir.

Alimlerin de buyurduğu gibi Hz. Ömer'in içtihat hükümleri, Ebu Hanife'nin rey hakkına dair hüküm verebilmesi, İmamı Gazali'nin ilme dair ihya hareketi, Muhiddin Arabi'nin varlık ve varoluşa dair bağıntılılığı esas alması, eksiklere veya yanlışlara rağmen hükme dair bir varoluş içinde olduğumuzu gösterir. İnsan olmaya dair anlam-değer-inanç varlığı iken hüküm -yargı- elbette insan olmanın gereği olarak bulduğumuzdur. İnsan çoklu gerçeklik ve izafi varoluş içinde iken anlam-değer varlığı olarak yaratıcı etkinliğe, varlığa ve varoluşa dair ifade ettikleri ile yorum varlığı olarak da katılır.

Vahiy -nübüvvet- zemininden hareket ile yoruma dair risaletin olması, vahyi anlamaya dair tefsir tarihinin olması insan olmanın gerçeğini nerede aramamız gerektiğine dikkat çeker. Anlam-değer-inanç ve yorum varlığı iken insan varlık ve varoluşa dair söz hakkı olan, hüküm sahibi olan olmasında kendi olmayı bulur ve gerçekleştirir. Önemli olan söze ve tasarrufa dair her hükmün Allah'ın fitri, vicdani -ahlaki-, hak olan hükümlerine aykırı olmaması, insanlığın yararına ve hakikatten sonuç verecek olmasına bağlı olarak meşru kabul edilmesidir.

Cenabı Allah'ın hükümlerine uymayan, aykırı duran, fitri ve tinsel amaçsallıktan sapkın olarak uzaklaşmış olanlar için ise ilahi hükümler ferdi anlamda bağlayıcı olmamak ile beraber her yapılanın sonuçları olduğu bir dünyada hükme dair yaşanan her şeyin sonuçları gereği ilahi hükme bağlanmış olduğu unutulmamalıdır. Yaşananların sonuçları olduğu bir evrende sonuçlar hükümler olarak bulunuyor iken kendi geleceğimiz adına sorumluluk alıp sonuçlara göre yani Allah'ın tinsel hükümlerine göre yaşamak, kişinin veya toplumların hayrınadır. "Dinde zorlama yoktur" dahi insanın özerk yaratılmış olması sebebiyle ayet gereği hükme bağlanmış iken dinde zorlayıcılık olmaz ama yaşananların sonuçları er ya da geç deneyimlenecek/ yaşanacaktır.

Öyle ise geleceğinden sorumlu insanın geleceğinin sorumluluğunu üstlenmiş olmak ile kendi varlığının sorumluluğunu da yerine getirmiş olarak ortak varoluşta diğerlerinden de sorumlu olduğunun idrakinde olmak ile hükümlerine dikkat etmesi gerekir. Zerre kadar iyiliğin veya kötü olanın karşılıksız kalmadığı evrende Allah'ın adalet hükümden çekinmek önemlidir. Dikkat edilecek olunur ise Allah'ın yasak kıldıkları rahmet gereği insanın hayrına iken sonuçları itibari ile yasak kılınmış olmasında hayırlı olduğunu her kişi deneyimleyebilir. Bu anlamda Allah'ın hükümlerini bağnazca yorumlamak veya küfürde olarak kabul etmemekten öte, hakkı gereği ile insanlık haysiyetinin korunması için buyrulduğu yönünde ve sonuçları gereği ile değerlendirilmesi gerektiği yönünde değerlendirmek gerekir.

İnsan söz, söylem gereği hüküm varlığıdır. İradi olarak hüküm varlığı olmayı bulurken de eyleminde hükmü gerçekleştirir. Söyleme -hükme- bağı olarak kültürel anlamda ortak değer alanı oluşturdukça, hükmü kurumsal düzeyde tesis edip gerçekleştirdikçe, varoluşun ortak gerçeklik olması sebebiyle söyleminden dolayı sorumluluk hissetmesi, alması gerektir. Meşru olmayan çizgide ise sorumlu kılınması gerektir.

Yaşananların sonuçları olan bir evrende, sonuçlara göre yaşamak da bir aydınlanma, uyanış durumudur. Ancak, Allah'ın hakikatine örtük her uyanış durumu eksik bir uyanıştır ki ayrı değil aynı da değil oluşu içinde sonuçların -fail olan- Allah'tan değil de nesnel anlamda evrenden olduğunun panteist yaklaşımı bizleri hakikat idrakine örtük olan kafirlerden (hakikat şuuruna örtük, Allah'ın varlığını inkâr eden) kılabilir.

Özellikle belirtmek gerekir ki varlık sahnesinde nesnellikten sonuç almaya bağı olarak gelişen bilimsel paradigma da bir hüküm içerir iken Allah tanımaz veya Allah tanımaz değilse de Allah'ı bilim alanından öte kılmış olarak varlığa içkin öznel gerçeklikten yana eksik bilim

yapılmaktadır. Dili gereği de tevhitte uzak ateist -kafir- yani hakikate örtük bir dil edinmiştir. Buna rağmen bilim yapmak, nesnel olgusal olandan yana sonuç bilgi verileri almak ve bu bilgileri genele yaygın kullanabilir kılmak hüküm bağlamında yargısal anlamda doğrudur, olması gerekendir.

Düz dünya görüşünden vb. tanık olunan küremsi dünya görüşüne tanık olmak; yuvarlak yörünge görüşünden elipsi yörüngelerin daha doğrusu spinsel yörüngelerin olduğuna tanık olmak; dünyaya ait olanın dünyaya yani aşağıya ait olanın aşağıya düştüğünü ifade etmekten kütlelerin çekim kuvvetini ifade ediyor olmak ve ardından da uzayın bükülmesi ile kütleli çekim dalgalarının olduğunu ifade etmek bilimsel anlamda hep gelişim içinde bulunmaya tanık kılar. Dünün kimyacıları sihir ile uğraşır iken bugünün kimyacıları yeni materyaller ile nelerin yapılabileceğinin deneylerini yapmaktadır. Sabit evren görüşünden genişleyen evren ve arka plan ışınması görüşüne geçmek, hızla büyüyen evren görüşü ile de arka plan ışınması ve kara madde görüşüne geçebilmek de önemliydi. Görünen maddenin ötesinde enerji ile var olan bir evren görüşüne geçmek de insanın bilime dair katettiği yolda önemliydi. Halen daha fazla gözlem-deney-ölçüm yapıldıkça yaşanan evrende, bir önceki bilgi ve görüşlerde ne kadar cahil olduğumuzu görmektediriz.

Antik Sümer, Mısır, Yunan vb. den bu yana mitlerden, vahiye, felsefeye, felsefeden bilime dair insanlık serüveninde, çevremize ve varoluşa dair gerçek bilgi edindiğimizden hareket ile bakıldığında bir önceki aşamada evrene veya genel anlamda olan bitene ne kadar kör baktığımız/kaldığımızı tanık olmaktadır. İnsanlığın bilme serüveni hep bir uykudan başka bir uykuya geçerken her yeni bilginin çoklu gerçeklikte perspektif ve mertebeye olarak yerini koruduğu ölçüde gerçekliğinin ve geçerliliğinin olduğunu gösterir. Mitlerin halen insan tininde gelişim aracı olarak yerini koruyor olması, vahyin gerçeğe dair öznel -tevhid-yaklaşımı ile rahmet olmasını koruyor olması, felsefenin halen belirsiz

olanı kavramsal anlamda açıklama gücü ile metafizik anlamda yerini koruyor olması, bilimin de paradigması ile hep yeni bir buluş veya keşifle insan tinine katkıları düşünüldüğünde, sadece bir gerçeklikten bakamayacağımız bir oluş içinde bulunduğumuzu görürüz.

Değişen yaklaşım biçimleri, farklı görüşler edinmek, yeni gerçeklik belirimlerine tanık olmak sabit bir bilgi dünyamızın olmadığını görünür kılar iken değişen dünyalarda var olduğumuzu da görünür kılar. Değişen dünyalarda yeni olan her dünya bakışımına ise körü körüne bağlı olarak farklı mertebe, perspektif ve yeni görüşlere kör olmamak gerekir. Eskinin cehalet uykusundan uyanmak, yeni bir cehalet uykusuna neden olmamalı.

Genel anlamda bir daha söylemek gerekir ise bir uykudan uyanmak yeni bir uykuya neden olmamalıdır. Uyandıığımız yeni gerçeklik belirimi, mertebesi farklı veya yeni bir gerçeklik belirimi veya mertebesine bizleri örtük kılmamalıdır. Nesnellik öznelliğe, öznellik de nesnelliğe bizleri örtük kılmamalıdır. Yeryüzüne halifetullah olması hükmünce yaratılmış insanın, yeryüzünü imar etmesi, yeniden bir oluşa tabi tutması kaçınılmaz iken insanın nasıl insan olduğu gerçeğine de idrakinde örtük olmaması gerekir. Bir gerçeklik belirimi önceleniyor iken diğer gerçeklik belirimleri yadsınmamalı veya daha az öneme sahiptir zannında bulunulmamalıdır. Yerinde ve gerekliliğine göre her gerçeklik belirimi öncelikli kılınmış olmaya haiz iken öncelikler, değişen koşul ve ihtiyaçlara göre değişebilir olsa da gerçekliğini yitiren değildirlerdir.

İman; Allah'ın varlığından emin olmak veya O'na güveniyor olarak yaşamak anlamına gelse de tevhid gereği ile düşünüldüğünde hak olana duyarlı kılan ve duyarlı olmayı sürekli kılan duygu içeriğine haizdir. Süreksizliğin olduğu bir evrende ve tarihsel anlamda da değişimlere gebe insan tininin olduğu düşünüldüğünde anlam-değer belirimlerine göre evrende kaybolmamak, insan tininde sürükleniyor

olmamak için bir merkeze ihtiyaç vardır... ki Cenabı Allah'a iman, bunlar için dahi olsa önemlidir. İman, tinsel anlamda Allah'a tutunan insanın karakter oluşumu ve kişilik gelişimi adına da özgüven bulduğu bir varoluş dayanağı olması adına hayatidir. İman, hakikate bir uyanış nedeni olmak ile beraber uyanışı sürekli kılmanın da olmazsa olmazıdır.

Söylem, iman ile hakikat bağıntısında elbet ideolojik olma çizgisinde biçimlenir. İman edildiği ölçüde aidiyet duyulur, sahiplenilir. Kurumsal karşılıklarında tesis edildiği ölçüde genele yaygın gerçekleşme olanağı bulur. En yüksek kurumsal organizasyon devlet olduğu içindir ki her devlet ideolojisini bulduğu söylemde motivasyonunu bulur. Zaten devlet; kavramsal, kurumsal, ideolojik, siyasi ve sosyolojik anlamda metafizik olgusal olandır. Devletin ereğe bağlı söylem ve söylemi uygulama içeriğinde ideolojik olması ise inanılmış olan söylemin devlete yüklem kılınıyor olması anlamını taşır. Devlet; devlet olma özelliğini, yüklem aldığı ideolojik söylemini gerçekleştirdiği yönde gösterir. Böyle olsa da devlet, hizmeti gereği halka indirdiği ölçüde, ahlaki ve hukuki açıdan meşru çizgide çatı olduğu kadar yani çita belirlenimli ve tektip kılıcı ideolojik söylemlerden uzaklaştığı ölçüde devlet olma özelliği gösterir. Bu yaklaşım dahi devletin nasıl olması gerektiğine dair bir söylem ve eylemde -uygulamada- gerçekleşmesi gereken iken devlete dair ideolojik bir yaklaşım olmaktan öte değildir.

Söylem, inanıldığı ölçüde duyguda, iradede ve eylemde karşılık bulur. Ortak değer ve kurumsal alanda karşılık bulduğu, tesis edildiği kadarı ile gerçekleşir. Hakikate kapı araladığı veya hakikati yaşamsal anlamda gösterdiği, hakikatten sonuç verdiği ölçüde de hakikidir.

İdeoloji; ilkesi gereği düşünsel söylem olup siyasi, sosyolojik, ekonomik, psikolojik vb. karşılıkları ile genele yaygın kılınabilir ülkü, söylemdir. Söylemin eylemsel anlamda hayata taşınabilir olduğu ölçüde idealize edildiği yönde formasyon kazanmasıdır. Anlam-değer bağıntısından bakıldığında öznelde inanılmış gerçeklik olarak içselleştirilmiş değer

olarak karşılığı olandır... ki özne bu bağlamda söyleme inanç merkezli olarak aidiyet duyar. Söylemi sahiplenir ve bu doğrultuda eylemlerde bulunur... ahlak biçimsel anlamda tutum ve davranışlar sergiler. Kimlik olarak aidiyet duyar.

Her türlü milliyetçi, siyasi, ekonomik, sosyolojik, dini söylem idealize edildiği ölçüde ideolojidir. İnanıldığı ölçüde de yaratılmış gerçeklik olarak inanılmış olunması içeriği gereği dini bir yönü vardır... ki inanıldığı ve gerçekleştirildiği ölçüde yaşamı biçimler iken dini olma özelliği taşır. Ülkü olduğu içindir ki ideal çita olması kabulü gereği söylem, tektip kılan yönü ile aynı kılma özelliği gösterdiği yönde varoluşa dair renklilikleri öldürücüdür. Hem fitri hem de tinsel anlamda çeşitlilikte varoluş olanaklı kılınmış iken her türlü tektip kılma çabası ontolojik ereksel olmaktan uzaktır. Varoluşu bir noktada baskılamak, kendi olma eğilimlerini sınırlar iken yüklem alınmış söylem ile sınırlı bir dünyaya bakış getirmektedir.

Böyle olsa da ideolojik anlamda söylem; ortak bir amaç uğrunda toparlanmak, her türlü olumsuzluk karşısında yeniden ayağa kalkmak ve varoluşa tutunmak, kendini gerçekleştirme motivasyonu edinmek, değişen zamansal oluşa sebep vermek vb. insan tinine katkıları ile tarih varlığı olunduğunun gerçeğini de görünür kılar. Özellikle söz konusu olan İslam ise iman ve hakikat bağıntısında imandan yana teklif ve hakikatten yana ortak gerçekte buluşmak anlamını içerir iken tektip kılmaktan uzak gerçeğe yönelişi içerir. İdeolojik söylem yönünü hakikate göre nasıl yaşanması gerektiği yönünde gösterir. Varlıksal alanda hukuki anlamda esasları olması ile de çita değil, çatı olması söylemi ile hakikatten nefes almayı, varlıkta yaşamayı kolay kılar. İnsan hakikate dair ideal bir ülkü vermesi ile varoluşa, insan haysiyetini koruyor olarak tutunmayı olanaklı kılar. Bu anlamda İslam özetlenecek ise hakikat, adalet, rahmet ve güzel ahlak öncelikli bir din olarak söylem olup da söylemi gereği siyasi, ekonomik, toplumsal, bireysel vb. her

tinsel -öznel/ manevi- belirime dokunuşu olan Allah'ın, yarattığı insan ve cinslere hak kıldığı dindir. Geçmişe ve güne eleştirel, geleceğe ayna tutarken de insanın gelecek odaklı yaşamasına uygun gelecek projeksiyonu sunar. Önemli olan gelecektir ve geleceğe -ahrete/ akıbeta- göre yaşanması gerektiği tavsiyesini canlı tutar.

Söylemi itibarı ile tarihsel anlamda ne kadar gerçekleştirildiği ise tartışmalı bir konudur. Kanaatim o ki tarihsel anlamda İslam, süreç varlığı olan insanın hakkı gereği ile tamamlayamadığı -Âdem'den Hatem'e- insanlık projesidir. Diğer ideolojiler çıta belirimleri ile tarihsel anlamda tüketilirler iken İslam'ın hakikat, ahlak bağıntısındaki çatı söyleminden geride kalmış olurlar.

Bir söylem her ne kadar insanlar tarafından aidiyet duyulur biçimde sahiplense de siyaset, eğitim ve ekonomi alanında karşılık görmedikçe ideolojik anlamda tamamlanmış olmaz. Siyaset toplum genelinde söylemin kurumsal anlamda hayata geçirilmesinin alanı olmak ile beraber söylemi geleceğe taşımanın veya geleceği söyleme göre biçimlemenin alanıdır. Siyasetin sınırlarını ise hukuk belirli kılacağından dolaydır ki söylemin sınırlarının da hukuki anlamda çizilmesi gerekir. Bu anlamda fırsat eşitliği, iktisadi adalet, denetlenebilir, hesap verebilir ve tam rekabet ortamının korunması, emeğin ve mülkiyet haklarının korunması esasları gereği ile söylemin hukuki çizgisi çıta belirlenimli kuşatıcı değil de çatı belirlenimli kucaklayıcı olmalıdır. Söz konusu insanın zalim, güvenilmez, zaaf varlığı olması ise cezai anlamda hukuk; fitri, vicdani, akli anlamda tersleşen sapkınlıkları sınırlayıcı ve caydırıcı olmalıdır... ki toplumsal süreklilik sağlanabilsin. Toplumda da ilişkilerin sürekli ve sürdürülebilir kılınması, ilişkilerin yönetilebildiği bir oluştta bulunulması ile de geleceğe ortak adım atabilme organizasyonu sağlanabilsin.

Hukuk hem esasları gereği çatı olması gereken hem de cezai yönü ile güvenliği -selameti- yani öngörülü bir geleceği tesis etmeli ve güzel

ahlakî genele yaygın kılabilmenin ilmi olarak siyasetin ve toplumun söyleme dair ana çizgisini böylesi belirli kılması gerektir. Bu anlamda İslam söylemi gereği hukukun en temel esaslarını içerir iken tektip kılmaktan uzak çatı söylemi gereği ile gerçekleşmesi gerektir. Teklifi gereği sadece dünya hayatı ve akıbet anlamında gelecek ile sınırlı değil, yaşamın sürekliliğini esas alır iken ahret anlamında ölüm ötesine dair de söylemini geniş tutan içerikte geleceği önceler. Geçmiş gün adına belirleyici olsa da gelecek selamet adına önemlidir. Akıbet ve ahret anlamında geleceğin hem hukuki hem de ahlakî anlamda öncelendiği teklifi ile İslam, selameti vaat etmesi gereği ile dikkat edilmesi gerektir. Fitrat, hakikat, zaman ve mekân ile uyumlu bir yaşamı teklif ederken de ortak varoluşta ötekine duyarlılığın olduğu ahlakî bir yaklaşımda yaşamın biçimlenmesini önceler.

Hakikati bilmek ve hakikate uygun yaşamak İslam söyleminin önceliği iken söz konusu olan nefsi emmarenin tekbenci, zalim, güvenilmez varlığı ve öteki ile ortak varoluş ise gelecek idealini hukuki anlamda sınırlamak İslami anlamda kaçınılmazdır. İnsan haysiyetinin korunması anlamında İslam, öteki ile yaşamın nasıl olması gerektiği yönünde söyleme haizdir.

Söz, söylem içeriği ile sadece bakışım vermekte kalmaz, siyaset alanında karşılık gördüğünde, gerçekleşme olanağı bulunduğunda hem günü hem de geleceği biçimler. Söylemin kurumsal anlamda nesnel karşılığı olduğu kadar, bireysel anlamda tinsel karşılıklarının da olması gerekir. Bu doğrultuda İslam sadece kurumsal anlamda karşılığı olmakta kalmayıp eğitim ile bireylere, yaşama taşınması gerektir. Söylemin şehirleşmede şehre yerleşik mimari ile de temsili, ortak ruh havzası var ederek miras kılınmasına bir etken olması adına önemlidir.

Olumlu anlamda ideoloji, birbirimizi yabancılığa aşkın yakın kılan ortak hikâyemiz, ülkü olarak ortak rüyamızdır. Rüyanın hakikate uyandırıyor olması, hakikati yaşamayı olanaklı kılıyor olması mukabilinde hakiki

olması gerekir. Kur'an ifadesi ile belirtmek gerekir ise dünya yaşamı - zamanın izafiyetine göre- bir anlık görülen rüya gibi ifade edilir. Dünyada yaşanan saatler ahret yaşamı başka bir deyişle de mahşer, cehennem veya cennet yaşamında temsili karşılığına göre yaşanan yüzlerce veya binlerce olan senelere tekabül eden karşılıklarına göre yaşanmaktadır.

Dünyanın bir anının ahiretin farklı mekân ve zaman belirimlerine göre yayılan ve artan temsili karşılıklarına göre yaşanıyor olması izafi anlamda yani birbiri ile bağıntılı ve etkileşim sonuçlarına göre temsili karşılıkları olan dünyaların olduğu gerçeğini gösterir. Eskilerin "Bu - şimdi ve burada yaşanan- dünya ahiretin tarlasıdır" ifadesi, "Zerre kadar iyilik veya kötülük yapsan seni bulur" mealinde ayeti kerimeler bu gerçeği açıklar niteliktedir. Ayrıca mahşer, cehennem veya cennete dair hak edilmiş dünyalardan vahiy bilgisi ile bahsediliyor olması da bu durumu açıklar nitelikte olan olgulardır.

Mahşer, cehennem, cennet vb. olguları sadece hak edilmiş gerçeklik olarak görmemek gerekir. Ki mekân ve zamansal anlamda bağıntılı ve paralel olarak birbirini etkileyebilen, birbirinde temsili karşılıkları olabilen dünyaları sürecinde yaşarken bu dünyaların oluş ve süreç belirimli yaşamsal mertebeler, seviyeler olduğunu ussal anlamda bilmiş olabilelim. Yaşamın sürekliliği esasına göre de her bir süreç belirimi olan dünya -evren veya âlem- belirimine göre nerede olduğumuzu da bilmiş olalım.

Zaman ve mekân bağıntısında yeni dünya bir önceki dünyanın temsili iken bir önceki dünya da bir sonraki dünyanın temsili olan belirlenimlere haizdir. "Önceden gönderdiklerinizi yanımızda bulacaksınız" veya "Bundan öncede bunu tatmıştık" vb. ayetlerde de birbirini temsilen karşılayan dünyalarda ortak anlam-değer, içerik-biçim, tasvir-temsil niteliğinde nitelenen varoluşsal biçimlerin ve deneyimlerin farklı düzeylerde olacağı belirtilmiş olur. Bu anlamda

metafizik yapmakta olarak söz konusu yaratım ise farklı dünyalarda varoluşun ortak noktalarına dikkat etmiş oluruz. Yaratımın, varoluşun gerçekleşmesi gereği ile zamansal ve mekânsal bir oluş içinde var olunmakta iken her yeni evren beliriminde o evrenin koşul, ihtiyaç, anlam-değer-inanç-aidiyet oluşu içinde yeni bir uyku durumunda bulunuluyordur... ki varoluştta esas, hakikat ve hakikate varmak, sonuç olarak gerçeğe uyanmak ise her dünyanın koşullarından bağımsız olmasa da koşullarına aşkın şuurlanmak da gerçeğe uyanmak ve olanak var ise gerçekten sonuç almak çabası içinde bulunmak olması gerektir.

Fiziksel gerçeklik zemininden hareket ile oluşan ve fiziksel gerçekliğe aşkın anlam-değer, içerik-biçim, tasvir-temsil bağıntısına göre birbiri ile bağıntılı veya eş olan nice dünyalar olabilir. Bu anlamda fiziksel gerçeklik böylesi dünyaları anlamamıza engel olmamalı/ olmadığı gibi yaratılmış tinsel dünyalar -gerçeklikler- de fiziksel gerçeklikten uzak değerlendirilmemeli. Yaratılmış dünyalar da yaratılmış gerçeklikler, inanılmış gerçeklikler olarak varoluşun nasıl gerçekleştiğinin gerçeğini taşır... ki bu anlamda gerçeklik belirimlerine göre gerçekleşen her aydınlanma ve aydınlanma biçiminde gerçekleşen her uyanış için, bilgilimsel anlamda metafizik yapmaya her devirde ihtiyaç vardır.

Bilgilimsel anlamda her uyanış nesnel veya öznel anlamda gerçekleşir. Ne olunduğu, nasıl olunduğu veya ne için olduğundan yana gerçekleşir iken metafizik anlamda uyanış söz konusu olur. Ussal ve deneyimsel anlamda her uyanış elbette bilgilimsel nitelikte gerçekleşir olsa da anlam-değer bağıntısında inanç, duygu, eylem, ahlak, karakter, kimlik, kişilik, kültür ve medeniyet belirimlerinde bireysel ve toplumsal karşılıklarının oluşması/ gerçekleşmesine göre nitelik kazanır, gerçekleşir. Bazen bireysel anlamda gerçekleşen uyanış, bazen ortak ruh alanı olan kültür veya medeniyet belirimlerinde

gerçekleşebilir. Bu anlamda uyanışı sadece bireyselliğe veya toplumsal anlamda ortak ruh havzasına indirgeyerek sınırlamamak gerekir.

Eski tasavvuf erbabının bu anlamda celvette halvet, halvette celvet yaklaşım biçimi dikkate değerdir. Başka bir deyişle de halk içinde Hakk ile olmak, Hakk ile olurken de halkta Hakk'ı, sıfat ve isimlerinin faili oluşunda gerçekleştirdikleri üzerinden seyir etmek bir yöntem olarak düstur edinilmiştir. Ayrıca tevhid gereği ile felsefe, bilim, sanat, kelim, tasavvuf vb. alan belirimlerine duyarlı olarak eğitim görmek, varlığa tutunurken kendi varoluşuna da tutunmanın gereği olan bilgi ve ahlak bağıntısında eylem sahibi olmak olması gerekendir.

Anlarım elbet! Yaşam, aciz varoluş gereği ile zordur, zorluk içinde bulunmak ise mücadele gerektirir. Bu anlamda zorluklardan yılmak, hakikat ereğinden -tinsel amaçsal oluştan- sapmak değil de hakikatten sonuç almaya dair doğru veya istikameti sağlam -hakiki- olan yolda tutarlı (sabırlı) olmak gerekir. Söz konusu olan hep bir uyanış içinde bulunulan bir yolculukta bulunmak ve yolculuğun her aşamasında yeni bir gerçeklik alanına, belirimine uyanmak ise yolculukta esas olan, sonuç veren hakikati istikamet edinmiş olarak sadece yürümektir.

Hakikatten paye almanın sürekliliğinde süresiz olanlar ile yaşam biçimlenir iken yol yaşamın kendisi olarak akışta yürünür. Diğerleri ile ortak bir hikâyede varoluşunu bulup ortak yürüyüşte olsan da yolu kendi başına yürümektedir. Ancak, diğerlerine duyarsız olmadan yürüdükçe diğerleri ile ortak yürüyüşte anlamlı ve değerli bir varoluşta kendi olmayı bulacaksınız.

Yol, yürünmesi gerekli olandır. Olması gerekenleri, sorumlu olduklarını gerçekleştirdikçe kolaylaşacak olandır. Yürüyüşü askıya alacak, sekteye uğratabacak, uyanıştan yana gafil kılacak her türlü yaklaşım ve uygulamadan uzak durmak da olması gerekendir. Bu anlamda Duha ve İnşirah sureleri mümin olan kulların yaşam düsturudur.

Zorluklar karşısında mücadeleci olmak, yaratıcı etkinlikten kopmadan yaratıcıya katılıyor olmak, her zorlukta yanında himmet -yardım- edici olarak sebeplere aşkın Allah'ı bulmak, zorluklar üzerinden insan olmanın potansiyelini açarken hep Allah'tan sonuç alıyor olarak insan tininde rahmetten, nimetten yana besleniyor olmak bu iki sure ile özetlenir. Geçmişin himmetlerinin deneyimleri üzerinden mücadele edenlerin sonuçsuz bırakılmadığı gerçeği ile mücadele ruhunu yitirmeden -yılmadan- varoluşa tutunmak, katılmak mümin olan veya insan evladı olan her cana farzdır... Farz kılınmıştır. Yani ne için olunduğuna bağlı olarak -tinsel amaç bağıntısı gereği- zorunlu kılınmış olup da olması gerekli görülmüş olarak yapılması beklenendir.

Her zorlukta, yaratıcı etkinlikte mücadele eden iman dolu her can Rabbi olan Allah'ın inayeti ile hem Rabbi olan Allah'a hem de özsel anlamda kendi varlığına kendi emeği üzeri doğrudan uyanış sürecinde bulunur. Sonunda tanık olunacak ise mücadele, emek üzerinden Rabbi ile kendi olabildiğinin/ olunabildiğinin gerçeğine uyanmak olur. Zaten Rabbi olan Allah'tan paye almış olarak pay sahibi olmakta özerk varoluşunu bulan her yaratılmış için uyanış, emek ve zorluklarda mücadele ederken hakikate katılmak ile uyanmak anlamını taşır. Bu anlamda zorluklardan kaçmadan, emek sahibi olarak mücadele ruhunu yitirmeden çaba gösteren her can Rabbi tarafından sonuçsuz bırakılmadan hak edişlerde bulunur.

Hak ediş; emek ve mücadele gösteren canın, hak ettiğini değerinde bulması, aidiyet duyması ve hakkı gereği yaşaması için en temelde olması gerektir. Hak edilmeyen, hakkı gereği yaşanmayacak ve asli değerinden uzak yabancı olunacak olandır.

Duha ve İnşirah surelerini bu doğrultuda anladın ise mümin her canın yaşam düsturunun ne olduğunu da anlamış oldun. Ancak, anlarım elbet! Yaşam zordur. Zorluklar ile mücadelede söz konusu olan nefsi emmare ile de mücadele etmek ise insan olmak, erdemli insan olmak

zordur. Emek sahibi olarak her hak edişte, maddi ve tinsel uyanışlarda özerk varoluşunda özgün ve özgürce kendini gerçekleştirmek ile kendine ve diğerlerine yeterli olarak kendi olmayı bulmak, varoluşa dair cesaret ve özgüven ile yaşamayı olanaklı kılar. Anne rahminde birinci yaratımına katılmayan beşer, hak edişleri ile anlam-değer yüklemelerine göre insan olmayı, tinsel anlamda yani özsel ve öznel olarak manevi oluşlar içinde kendini gerçekleştirmekte bulur.

Sen kendini, nicel belirimli evrenin küçük evreni sanma! Anlam-değer-inanç-duygu, irade-eylem varlığı olmak ile evrensel anlamda yüklem aldıklarının niteliğine bağlı olarak görünen evren ile sınırlı olmayacak olansın. Halifetullah olarak Allah'ın miratı -temsili- iken diğer varlıklardan hem en güzel ve yüksek kıvamda halk edilmiş olman hem yaratıcılığa dair çeşitlilikte açık ara önde olman hem de Allah'tan sonuç almalara bağlı olarak tekâmül ediyor olabilmen sebebiyle görünüşün ile sınırlanmayacak kadar üstün kılınmış olansın.

Sen âlemler uykusunda iken Rabbine kör, uykudasın. Rabbine kör kalmak ile beraber kendi varlığına da kör uykudasın. Eskiler Allah için âlemlerde gaybtır demiş... insan için ise “gayb-ül gaybtır demiş. Âlemler uykusunda Allah'ı zatı gereği batın bulan için Allah elbette gayptadır. Yani bilinmez olandır. İnsan ise âlemler uykusunda hem Allah'a hem de Allah ile var olan kendi varlığının mahiyetine uykuda iken gayb-ül gayptadır. Âlemler seyrinde özüne dönmekte zorlanırken aslına uzak olduğu kadar, kendi varlığının mahiyetini bilmekten uzak oluş içindedir.

İnsanın duyular evreni ile sınırlanmış olması, nefsi emmare ile varoluş nesnelere -nimetlerini- kendi dışında tutkulu, saplantılı bir biçimde buluyor olması vb. nice sebeplerden bakıldığında âlemler kuşağı içinde sürüklenir iken kendi varlığına yönelmekten, gerçeği kendi ile bulmaktan uzaktır... ki gerçeğe dair her bulgu, insanın özünden hareket ile Rabbinin inayeti ile kendi emeği üzerinden bulunduğu olmaktan öte değildir.

Gerçek senin ile gizil olmaktan çıkıp aşikâr olmakta iken senin kendini sadece kendin olmak ile sınırlaman, nesnel neden ve öznel gerekçelerin ile anlaşılabilir olsa da vicdani anlamda hak değildir. Varoluş Rabbin ile olanaklı iken senin evreni sanki sen yaratmışçasına tutum ve davranışlarda bulunman vicdani anlamda kabul edilir değildir. Sen dalmışsın âlemler uykusuna, âlemler istidadı kadar Rabbine uyanık iken sen uyku içinde kendine dahi gafilisin.

Hakikate uyanacaksan, ussal anlamda hem teorik (tanrısal görüye yani hikmetsel) bakışıma (nazara) hem de mantıksal ve değişmez belirlenimlere eşyanın ne olduğuna dair bilgi için ihtiyaç vardır. Nasıl olduğuna dair bilgi için ise hem teorik hem de deneysel yaklaşım biçimine yöntemsel olarak ihtiyaç vardır. Ne için olduğuna dair bilgi için ise hem sonuç bilgi verisine hem sibernetik düşünme biçimine yani ereğin/ amacın/ sonucun nedenleri -ne için- kılmış olarak belirli kıldığı yöntemsel düşünmeye ihtiyaç vardır. Hepsinin üstünde de ilkeli düşünme biçimi olarak metafiziğe ihtiyaç vardır... ki metafizik olay ve olgunun ne, nasıl ve ne için olduğunun ilmi olarak ilimler arası disiplinin de en temel ilmidir.

İnsan katmanlı varoluşta çoklu gerçeklik beliriminde var olurken sadece bir gerçeğe indirgenmeyecek kadar girift gerçeklikleri olandır. Bu anlamda, ne olduğu, nasıl insan olduğu, insan olmayı hangi gerekçeler ile gerçekleştirir iken anlam-değer bağıntısında sibernetik gerçekleşen eylem ve tinsel anlamda yüklem almalar ile ne için olduğunu kendi belirli kılan özerk varoluşta kendi olmayı bulmaktadır. Hakikatten aldığı zata, sıfata, isimlere, eyleme dair paye ile başkası kılınmış olmakta kendi olmayı bulur iken özerk varoluş kendi olmanın kaçınılmazı olarak bulunur. Bu dahi nasıl olduğuna dair uyanışa sebep bir bilgi iken kendinin ne için olduğunu belirli kılmasında, kendisine aşkın üst gerçekliğin görünüşe geldiği oluş içinde kendi olmanın ne için olduğunun gerçekliğini, gerçekleştirdikleri üzerinden görünür kılar.

Böylesi varoluşta kişinin anlam-değer yüklemeleri olarak tinsel/ öznel anlamda edindiği aidiyet belirlenimleri yaratılmış gerçekliğini belirli kılar. Anlam -bilgi-, öznelde varlık görüşü verdiği doğrultuda, kritik edildiği paradigma doğrultusunda, kullanım değerine vb. göre değerlendirilir iken değer olgusaldır. Değer öznelde öyle olduğu hükmü, kanaati gereği ile inanç nesnesi iken dolaylı olarak bilgi veya anlam da inanç nesnesi olarak öznelde karşılık bulur. Bilgi ve değer bağıntısında inanç, bireysel ve toplumsal anlamda gerçekleşen ortak ilişkilerde ilişkileri belirleyen, biçimleyen olarak yaşamı biçimler.

Kişinin inandığı gerçeğidir. Önemli olan ise senin gerçeğinin âlemlerde, ilişkilerde varlıksal veya varoluşsal anlamda anlam-değer karşılığının olmasıdır. Yani inandığın senin gerçeğin iken gerçekte karşılığı yok ise bir yalana inanıyor olabilirsin. İnandığın ortak bir inanç nesnesi ise ortak bir yalanın içinde derin bir uykuda yaşıyor olabilirsin. Elbette, yaşananları bu doğrultuda bilimsel anlamda şüphe ile karşılaman olması gerektir. Ancak, inandığın gerçek ise varlıksal anlamda sonuç aldığın ve varoluşsal anlamda olması gerekli olan ilke belirimli gerçekliği olan ise şüpheden daha çok gerçekliğinden kati olarak emin olduğun ile yaratılmış olup da inandığın dünyada yaşıyor olman önemlidir. Emin oldukların arttıkça yabancı olmadiğın ve güvendiğın bir dünyada huzur bulmuş olarak yaşıyor olmalısın/ olmalıydın.

Unutma ki emin oldukların arttıkça, katmanlı oluşta gerçekleşen çoklu gerçeklik belirimlerinde yeni gerçekliklere açık olman zorlaşır. Muhafaza ettiğın değerler dünyası, başka bir deyişle de inandığın dünya yeni açık olan gerçeklere duyarlı -açık- olabileceğın gibi kabullere göre -ahlaki tutumda- biçimlenmeli.

Âlemler kuşağının, zaman kuşaklarının, sınırlanmış özerklikte kendi olabilmenin derin uykusundan uyanmak için ereğın hakikatten başkası olmamalıdır. Hakikate ermek için ise her türlü alan sana olanak tanır. Sanatta estetik yargısal yaratıcı etkinlik gösterdiğın ölçüde doğrudan

fail olan Allah'ı Musavvir ve Halik isimleri ile bulursun. Metafizik anlamında hakkı gereği doğru bilgi verileri üzerinden felsefe yapmakta isen Hâkim ve Alim isimleri ile Allah'a erme olanağı bulabilirsin. Bilim yapmakta isen nicel belirimler üzerinden Allah'ın nasıl yaratıyor olduğuna tanık olabilir ve Alim ismi ile Allah'ı yakın bulabilirsin. Tasavvuf alanında da Allah'ı yakın bulmanın yöntemlerinde Allah'tan sonuç alarak Allah'a tekâmül edebilirsin.

Cenabı Allah kendisine varılmasına dair vasıtalar edinmemiz, aramız gerektiğini ifade eder. Alanlar O'nu bilmemiz veya ilgili ilkeleri gereği O'nu bulmamız, ermemiz için vasıta. Öznel anlamda da ilahi aşk, güzel ahlak, nafile ibadetler, Allah'a hakkı gereği yapılan tevekkül, tefekkür, kâmil insan anlamında Allah'a ermiş veli kulları bulmuş olmak ve onlardan feyizlenmek vb. vasıtalar dır.

Cenabı Allah yanında başkası olmadan kendi olandır. Yaratmak için ise kendi varlığının özünden başkasını bulmamış olarak kendi varlığından yaratandır. Öz anlamında nur, kendi varlığının -aynılık düzeyinde- kendine özdeş özü olmak ile beraber yaratıklarının da özü iken yaratım ile beraber yaratıklarının tözü -öz cevheri- olmaktadır. Bu durumda yaratıklarının yaratıcı nedeni iken hem öznesi hem de nesnesi olmaktadır. Bu da O'nun varlığına dair bir eksiklik değil, tamlığının göstergesidir. Kendi dışında bir tözden değil de kendi varlığından yaratıyor olmak, özsel anlamda kendi olmaya yeterli olanın yaratıklarına da yeterli olarak yaratım ilkesi gereği hem Samed hem de noksansız bir oluş içinde bulunduğunun göstergesidir.

Yarattığı her varlık, yaratıcısı olan Allah'tan paye aldığı kadarı ile paye almanın sürekliliği içinde pay sahibi olarak kendi olmayı bulur iken Allah'ın varlığına dair gerçeklikten yana hakkı gereği ile gafil olmayı kaçınılmaz olarak bulur. Yaratılmış olanın, Allah'ın varlığına gaybi düzeyde iman ediyor olması ile Allah'ın varlığını hakkı gereği biliyor, tanıyor, tanık olabiliyor olması iki farklı durumdur. Allah'ın varlığından

sonuç alabiliyor olarak tekâmül ediyor olmakta ise yaratılmış olanın Allah ile Allah'ı tanıyor, tanık oluyor olması söz konusu olandır.

Yaratımda yarattıklarının varoluşu adına özsel olan varlığını töz kılıyor olması, varoluşun nesnesi kılıyor olması anlamına gelir... ki O kendi varlığında kendi varlığına özdeş sadece kendi iken öznel olanaklarını da varoluşun nesnesi kılmaktadır. Bu neden ile yaratılmış her varlık öznelliğe ait olan dirilikten, şuurlu olmaktan, şahıs olmaktan, görmekten, duymaktan, kendine yetebilecek ve kendini gerçekleştirebilecek kadar kudretten kısmi anlamda nasiplenmiş olarak var olmaktadır. Cenabı Allah kendi varlığını sadece yaratımın nesnesi kılmakta değil, kendini gerçekleştirmenin de nesnesi kılmaktadır. Bu durumda kendi varlığının değilse de varoluşsal anlamda kendini gerçekleştirmenin hem nesnesi hem de öznesi olarak kendi olmayı, gerçekleştirdiği olanakları dahilinde yine kendi varlığında olmak kaydı ile açık etmektedir.

Cenabı Allah kendi varlığının dahi hem nesnesi hem de öznesi iken O'na ermenin vasıtası olarak bulacağımız en temel olanaklar O'ndan nasipli olduğumuz öznel olanaklardır. Düşünmek yaratım olanağı iken O'ndan düşünüyor olarak nasipleniyor olmak hem kendini yaratıyor - gerçekleştireyor- olmanın hem de O'na ermenin bir olanağını kendi üzerinde bulmak anlamını taşır. Görme, duyma, güç getirme vb. subuti sıfatlara dair öznel olanakları da Allah'tan olarak bulur iken bu sıfatları hem kendi olmanın olanağı olarak buluyor iken hem de O'na ermenin, O'na tanık olabilmenin olanağı olarak buluyoruzdur.

Kişinin kendi varlığına dair varoluşsal -öznel- olanakları Allah'tan aldığı paye gereği ile tanrısal (evrensel, tümel, zamansız olanlar) olup yine O'na -hakikate- ermenin -uyanabilmenin- en temel olanaklarıdır. Hakikatten paye alarak görünüş bulanlar için hakikate dönmüş, ermiş olarak tekâmül etmiş olmak için hakikatten aldığı payeler ile yine hakikatten sonuç alıyor olmak olması gerektir.

Sen hakikate uyanacak isen yine hakikat ile uyanacaksın. Öyle ise yaratılmış olmanın gereği olarak varoluşun gereği fakr iken haddini bilecek, hangi ulvi mertebeye varmış olsan da Allah ile var olduğunun, kendi olabildiğinin ve Allah ile tekâmül ettiğinin idrakinde olarak hakikate uyanmalısın. Ahlaki anlamda ortak varoluşta diğeri ile var olduğunun idraki ile de haddini bilmiş olarak nasıl yaşaman gerektiğinin gerçeğine de uyanmış olmalısın. Uyanış hem bilgi ve ermek (özel gerçekliği deneyimde yakinen bulmak) hem de ahlaki anlamda gerçekleşmesi gerekendir. En temelde uyanış ise Allah ile Allah'adır. Allah'ın hakikatine uyanmış olmak ve güzel ahlak anlamında O'na göre yaşamak uyanmış olmanın gerekenidir.

Sen daha Allah'a iman etmemişken hakikate uyanmaktan elbette uzaksın. Dönüşün olacak ise tövbe ve iman vasıtasıdır. Yeniden aslına yükseleksen evvela iman ile Allah'a, aslın olan varlığına tutunmalısın. Bütün zorlanmalara, zor şartlara, nefsi emmareye, zulme vb. rağmen Allah ilkesinde tutarlı (sabırlı) olmakta, hayr üzeri imanını korumakta, nafile ibadetler ile Allah'tan sonuç alabilmekte isen nimete erenlerden olarak hakikate uyanmış olansın.

Eskilerin sır dediği, özünde sana yakın olan Allah'tan başkası değildi. Sır sana aşikâr olduğunda özüne uyanmış olmaktan öte değilsin.

Öznelliğe dair deneyimlediğin her şey ruhsal olsa da ruh; şahıs -öz kendilik- olması ile deneyime açık varoluşu gereği deneyim varlığıdır. Nur, aynılık düzeyinde kendine özdeş şahıs olmanın hem nesnesi hem öznesi iken kendi olmayı şahıs olması gerçeğinde bulur. Emme-emilme vb. özelliği sebebiyle de öznel deneyim olanağı içinde kendinde gerçekleştirdiklerini olanak olması dahilinde deneyimler. Anlam-değer yüklemeleri, tanrısal olan subuti sıfat ve isimler, duygular, inanç nesnesi edinmeler ayrıca koku, hissetme vb. gibi yaratılmış gerçeklik deneyimlerinde bulunmalar, hareket biçimlerine, kuvvet belirim ve etkileşim biçimlerine göre gerçekleşir. Sonradan yaratılmış olana dair

her deneyimi de yüklem alınmış özdeşlikte deneyimliyor olarak gerçekleştirir.

İnsan kendi dışında koku değerleri olan bir şeyin kokusunu öznel bir deneyim olarak bulur. Dışarıda nesnel karşılığı olanı, öznel karşılığında deneyimliyor olarak gerçek bulur. Kendi dışında görme değerleri olan bir şeyi gördüğünde de gördüğünü öznel bir deneyim olarak bulur. Dışarıda fiziksel anlamda nesnel karşılığı olanı, öznel karşılığında deneyimliyor olarak gerçek bulur. Bir şeyi tattığında da dışarıda tada dair fiziksel karşılığı olanı öznel anlamda tat karşılığına göre deneyimliyor ve öyle olduğuna dair gerçeklik hükmü ile buluyordur. Bu anlamda her deneyimlediği, nurun öznelliğe dair gerçekleşen deneyimleri yaratıyor olması gerçeğinde gerçekleşir iken fizik dünyada nesnel karşılığı olanı öznel dünyada yaratılmış gerçeklik olarak metafizik anlamda deneyimlemektedir.

Dışarıda olan ile içeride olanın örtüşmesi, aynı tözden hareket ile gerçekleşmesi olanağı içinde deneyimlenir. Özde olan ise nurdur... ki bu anlamda nur, asli varlık olması sebebiyle en temel evrensel hakikattir. Varoluşsal anlamda da gerçekleşmekte olanların yegâne faili ve yaratıcı etkinlikte yaratıcı töz olarak bütün varoluş belirlenimlerinin ilk ve erek nedenidir. İlk ve erek neden arası yaratıma dair gerçekleşenler ise nurun deneyiminin nesnelere olarak gerçekleşir. Her yaratılmış olan da olanakları dahilinde ve yaşamsal anlamda gerçekleştirdikleri -istidat ve nasip- dahilinde kendi olmayı, özerk kılınmış olduğu biçimde ve yönde deneyim varlığı olarak bulur.

Bu durumda gerçekliğin hem nesnel hem de öznel yönü var iken her iki yönüne de duyarlı ve açık olmak ile bilgilenmek gerçeğe giden yolda önemlidir. Nurda öznel olanaklar nesnel olanaklar çerçevesinde gerçekleşir iken nesnel olanaklar da öznelliğe içkin ve özdeşleşme olanağı içinde bulunur. Eski deyişle belirtmek gerekir ise Allah'ın varlığı öznelliğine içkin ve özdeş olarak gerçekleşir iken

nesnellik ve öznellik birbirinden ayrı iki olgu -gerçekliği olan- değildir. Bu sebepten dolaydır ki söz konusu nur ise nesnellikten kopuk, öznellik, öznellikten kopuk nesnellik anlayışı gerçeğe bizleri kör kılmaktan öte değildir. Eşya tabiatlı gördüğümüz -deneyimlediğimiz- nesnellik de öznellik içeriyor olsa da ayrı değil aynı da değil oluşu içinde gerçekleşmekte -yaratılıyor olmakta- bulunan yaratılmış gerçeklik olmaktan öte değildir.

Bu durumda önemli olan, yaratılmış gerçekliği de tanıyor olarak yaratılmış gerçekliğe aldanmadan, esas olan hakikati tanımayı, hakikat ile tanışmayı önceliyor olmaktır. Bu doğrultuda da yaratılmış gerçeklikte nasıl var olunuyor olduğunun ayrıca ne için olduğuna bağlı olarak da ne olduğunun idrakinde gerçeklik bilgisi edinmektir. Bir şeyin kendi başına ne olduğu değil de ne için olduğuna bağlı olarak ne olduğunu, onun mahiyetine dair anlam belirlenimli gerçekliği bize verir.

Öyle ise insan ne içinse ne olduğuna dair yargıyı nesnel belirimlerine aşkın tinsel olan yönü ile vermek gerekir. Nesnel belirimlerine dair yönünü belirli kılan, ne için olduğuna bağlı olarak anlam-değer, içerik-biçim, tasvir-temsil niteliğinde var kılınmış olmasıdır. Bu anlamda insanı insan kılan; beşerî olmak ile beraber nesnel olan yönü değil, nesnellığe aşkın öznel tinsel yönü olmak ile beraber yüklem alınmış özdeşlikte süresizlikte ve hep bir devri daimde bulduğu anlam-değer-inanç-duygu-irade- içerikli manevi yönüdür.

Hakikati bilecek isek nesnel ve öznel belirimleri bilmek icab eder ama hakikati olan bitene dair gerçekleştirmeler üzerinden varoluşsal anlamda anlayacak isek öznelliğe ve öznel deneyimlere daha duyarlı biçimde dikkat etmek gerekir. Rahmanı bilmek ile rahman olmayı anlayabilmek, Veli olmayı bilmek ile veli olmayı anlayabilmek vb. farklı olan iki uyanış biçimidir... ki bilmek ile kendi dışında bulduğın gerçeklik, deneyimsel anlamda anlamak ile içinde bulunduğın veya üzerinde bulduğın gerçeklik olarak yaşadığıdır.

Ortak yaşananlardan hareket ile hakikati anlayabilmek yani Allah'ın kendine dair öznel belirimlerde bazı sıfat ve isimleri ne için öncelendiğini anlamak daha kolay olur/ olabilir. Bu kadar çeşitliliği, yaşamsal - deneyimsel- durumu yaratımda ne için gözettiğini de anlamaya olanak bulunabilir. Öznel olanaklar çeşitlilikte farklı belirimlerde zenginleşir iken farklı renklerde yaşamsaldır. Tek düze olarak deneyimlenmekten uzak çeşitlilikte renklerin iken deneyimleniyor olmaları kendini geniş ve zengin bir olanak içinde keşf ediyor, gerçekleştiriyor olmak adına da önemlidir. Kendiliği hep yeni ve farklı kombinasyonlarda deneyimliyor olmanın zenginliği içinde yüklem alınmış özdeşliklerde gerçekleştiriyor olma "Her an yeni bir tavırdayım" ayeti gereği ile bakıldığında ne için yeni bir tavırda olmanın öncelendiğini de anlayabilmek için önemlidir.

Her an yeni bir tavırda olmanın olanağı, nesnel anlamda gerçekleşen süreksizlik iken yeni bir tavırda olmanın gereği olan süreksizliği bilmek ile süreksizlik zemininden hareket ile süreksizliğe aşkın kendilikte deneyimlenen her deneyimin ne için olduğunu anlamak elbette iki farklı bilinç -bilinçlenme- durumudur. Allah'ın kaç milyar seneden beri deneyimlerde bulunduğunu bilmemek ile beraber deneyime dair kısa geçmişimiz ve tarihimiz ile baktığımızda O'nu bilmeye ve anlamaya dair olanaklı bir -gerçekliliğimizin olduğuna- varoluştta yaratıldığımızı tanık oluruz. Buna rağmen, hakikate örtük kılan derin âlemler ve zaman kuşakları uykusunda bazen de nefsi emmare uykusunda, uyku içinde uykunun katmanlı kılınmış olmasında, hakkı dışında deneyimlediklerimiz ile sürüklendiğimiz bir oluş içinde bulunuruz. Uyanmak için çaba göstermek yerine uyanmamak için inat ile direniriz.

Bazılarına göre de kâinattaki hassas dengeler, ayarlar sebebiyle Allah'a iman etmek gerektiği vurgusu ağır basar. Vicdanı olan her alim hassas dengeler, ayarlar sebebiyle Allah'a imanı kendine borç bilir. Âlemleri ilimin, kudretin ve iradenin sonucu olarak görür. Ancak, Allah tasavvuru netleşmediği içindir ki âlemde madde karşılığı olup da nesnel anlamda

fiziksel oluş içinde gerçekleşenleri ustan, şuurlu olmaktan, iradi, duygusal vb. duyarlılıklar göstermekten uzak görür ve kendiliklerinin dışındaki bir Allah'ın tasarrufu altında gerçekleşme olanağı bulduklarının iddiasında bulunur.

Bilmezler ki nesnel anlamda asıl olan nurdur... Nur, birçok farklı formasyonda durum, hareket ve etkileşim gösterir iken bütün varlık âlemlerinden ayrı olmadan, aynı da olmadan fail olan şahıs olma nitelik belirimi ile iş gören yaratıcıdır. Kendisinden paye almanın olanağı içinde var olan her varlık, istidat ve nasibi kadar yani tikel ve tekil belirimli nitelikleri kadar kendi olmayı bulur iken gerçekleşme olanağı içinde O'nun yaratıcı etkinliğine katılır.

Bunun içindir ki hakiki varlık anlamında Allah ile yarattıkları arasındaki bağıntılılığı bilmeden varoluşa dair her ifade eksik veya yanlıştır. Allah ile yarattıkları arasındaki bağıntılılığın nasıl ve ereksel anlamda ne için gerçekleştiğini bilmiyor isek hem Allah'ın varlığına tam uyanmamışız demektir hem de var olanların, olan bitenin hangi mahiyette gerçekleştiğinden tam anlamı ile haberdar değiliz demektir. Elbette var olanlara dair nesnel ve öznel anlamda bilgiler edinebiliriz. Ancak, söz konusu Allah olduğunda Allah ile yaratılanlar arasındaki bağıntılılık tam anlamı ile bilinmeden varoluşa dair bilgimizde ya yanlış ya da eksik yargılarda bulunuyoruzdur.

Doğru perspektiflerden bakıyor ve doğru yöntemler kullanıyor olsak da çoklu gerçeklik içinde bağıntılılıktan ve ilimler arası disiplinden uzak eksik bakışında -nazarda- bulunuyor isek eksik, dar veya kör açılardan bakıyor iken hakikate gafil kaldığımız bir tarafımız hep olmaktadır. Yanlış olan teorik yaklaşımlardan bakıyor isek hakikate tanık olmaktan uzak yanlış bakışlarda gerçeğe kör kalabiliriz. Doğru teorik bakış, yöntem ve perspektifler hakikate yakın kılıyor olsa da çoklu gerçeklik sebebi ile ilimler arası disipline hakikati hakkı gereği tam anlamı ile bilmek veya anlayabilmek için ihtiyaç vardır.

Bu doğrultuda bakıldığında uykunun, gafletin birçok formasyonu vardır. En genel tabir ile uyku, hakikat şuuruna örtük olmandan öte değildir. Âlemler kuşağı, zamanlar kuşağı ve nefsi emmarenin baskın geldiği yönde içinde bulunduğu varoluşsal gerçeklikte sınırlı kalman veya üst bir gerçekliğe, âlemlere yönelik kendini sınırlıyor olman, içinde bulunduğu âlem ve koşullarından öte âlem ve koşulların olmadığı sanısında bulunman ile ilgilidir. Gerçek içinde bulunduğu âlem ile sınırlı olmayacak kadar çoklu gerçekliğe, üst ve ortak gerçeklere, âlemlere, katman anlamında boyutlara, ayrı değil aynı da değil oluşu gereğinde yaratan bir yaratıcıya haiz ise senin kendini sınırlıyor olduğun her türlü düşünce ve yaşam biçimi gerçek karşısında er ya da geç tarumar olacaktır.

Gerçeğin doğasında galip düşünce olarak görünüşe gelmek, gizil yani sır kalmamak vardır... ki yaratıcı olan Cenabı Allah'ın tinsel doğası gereği diyalektik oluşta yaratmak ve gerçeği görünür kılmak vardır. Gerçeğin görünür kılındığı bir oluş içinde ise gerçeğe uyanmak er ya da geç uyuyan her canın kaderidir. Gerçek karşısında uyandığında ise pişmanlıklara gebe keşke demeyeceğin durumda bulunmak için şu andan itibaren gerçeğe duyarlı ve gerçeğe göre yaşayan bir kişi olman gerekir. Bu bir tavsiyeden ibaret olup, özerk varoluşun gereği ne için kılınmış isen dilediğini yapmakta ve düşünüyor olarak hayatına yön vermekte serbestsin. Ben yapıyor, ben ediyor gibi ifadeler ile faili mutlak olan Rabbinden habersiz yaşamakta serbestsin. İster bu dünyada ister ölüm ile gerçekleşen yaşamın sürekliliği içinde er ya da geç Cenabı Allah'ı tanıyacağın değilse de varlığını kabul edeceğin bir oluş içinde bulunacaksın. Buna önceden hazırlıklı olman senin faydanadır.

Kim ki inkâr etti, inkâr ettiği ile yüzleşmeyi kaderi buldu. Kim ki hakir gördü, hakir görülmeyi kaderi buldu. Kim ki merhamet etti, merhamet ile karşılanmayı kaderi buldu. Kim ki zalimdi, cezasını bulacağı bir oluş

içinde bulunmayı kaderi buldu... Varlık sahnesinde her kim niyetine bağlı olarak hangi duygu, tutum ve davranış üzeri ise Rabbi olan Allah ile bu doğrultuda aynalaşacağı oluş içinde kılındı. Yeter ki kişi kendine dönerek kendi ile yüzleştiği oluş içinde bulunduğu idraki ile kendisi ile yüzleşmesini olanaklı kılan Allah'a yaratıcı fail olarak tanık olabilsin.

Adalet ile hükmedenlerin adalet ile hükmolunacağı, zalim olanların dahi adalet ile hükmolunacağı, merhamet ile davranışlarda bulunanların merhamet edileceği varoluşta herkes kendi gerçekliğinden kaçamayacağı oluş içinde bulunur. Bunun ile de kalmaz üzerinde baskın olan ve eskilerin esmayı has dedikleri ilke gereği yani tanrısal olup da Allah'ın üzerinde Rabbi olarak belirlediği galip sıfat veya ismi gereği yaşarken yine bu galip sıfat gereği imtihan edilmeyi bulur. Her kişi imtihanını, kendini hangi ilke, irade, duygu üzeri gerçekleştirmekte ise bu doğrultuda bulmaktadır. Adaleti tavsiye eden veya çağırınların adaleti gerçekleştirmekten yana imtihan edildiği, merhameti tavsiye eden veya çağırınların merhameti gerçekleştirmekten yana imtihan edildiği vb. de olmuştur. Hakiki anlamda neyi çağırmakta isen çağırıldığın veya yöneldiğin yönden değilse de elbet bir biçimde gelir seni bulur.

Demek istediğim ise tinsel anlamda sibernetik tinsel olan bir oluş içinde kendi olmayı bulur iken birçok biçimde Rabbin olan Allah ile buluşma, tanışma olanağı içindedir. Sebeplere odaklanmış iken gerçekte fail olan Allah'a gafil bir seyirdesindir. O'nun ile karşılaşsan dahi tam anlamı ile O'nu tanımaktan, hakkı gereği ile bilmekten uzaksındır. Hakkı gereği ile tanımak -bilmek- istersen O'na muhabbet beslemeli ve yolda başına ne gelirse gelsin tutarlı (sabırlı) olmalısın.

Şerr bildiğinde hayrın, hayr bildiğinde şerri olabileceği bir yaşamda neyi ne için ve ahlaki anlamda nasıl yaşaman gerektiğine dikkat etmen gerekir. Madem ki kendin ile yüzleştiğin oluş içindesin düşünsel ve düşünsel olmanın doğrultusunda gerçekleşen ahlaki tutum ve

davranışlarına dikkat etmen senin hayrınadır. Olan biteni şerr diye nitelemekten uzak, olan biteni şerre veya hayra dönüştürecek olanak içinde yaratıldığını unutma. Cenabı Allah her daim rahmeti gözetiyor iken olan biten içinde sana gelen her ne ise ister nimete, berekete dair ister zorluk ve imtihana dair olsun fark etmez şerr değil hayırdır. Yeter ki sen şerr dahi olsa imtihanın bilip şerri hayır ile savmayı ahlak edinmiş ol!

Anlattıklarımın şerrin bir yanılsama olduğu kanısına varma! Şerrin elbet ruhsal ve ruhsal olması sebebi ile iradi olması doğrultusunda eylemsel karşılığı vardır... ki gerçekliği olduğu içindir ki hüküm -yargı- ve eylemlerinden mesul kılınmış olan insanın şerrden yana sorumluluğunun sonucu olarak ceza bulmasıdır. Cehennem bu anlamda anlam kazanır. Suçun, şerrin yaratılmış olsa da meşru olmadığı, Allah nezdinde kabul görmediği gerçeğini taşır... ki vicdanı olan her canın nezdinde de kabul görmüyor olması, Allah'ın nezdinde kabul görmüyor olmasındandır.

Eskiler “Niyeti güzel olanın akıbeti güzeldir” demişler. Bütün amellerinde halis niyet üzeri herkesin hayrına olanı hakkaniyet ilkesi gereği tercih edersen elbet sana şerr değil hayr ulaşır. Şerr dahi ulaşsa seni sana hatırlattığı, sende olan ilkeyi gerçekleştirmeye zorladığı, olması gerekeni tesis etmeye yönlendirdiği içindir ki yani hayr ile savılmayı görünür kıldığı içindir ki sana hayr olarak gelmiştir. Olan bitene senin hangi açıdan baktığın, olan biteni hangi açıdan değerlendirdiğin önemli olandır. Ahret ve akıbet perspektifinden bakman ve hayr üzeri değerlendiriyor olarak karşılaman, şerr dahi olsa hayra sebep verecek bir alet olduğundan hayır ile savman elbet uyanış yolunda senin faydanadır. Sen hep hayr üzeri isen Cenabı Allah'ın muhafaza ettiklerinden olarak şerrden uzak O'nun varlık dairesinde güzelliklere, hayırlara vesile oluş içinde bulunursun.

Hayır da şerr de kendini gerçekleştirmenin belirimlerinden iken Allah'a ermenin vasıtalarındandır. Yeter ki hayr üzeri olmayı korusun! Her şey

senin üzerinde hayra ve şerre, hidayete veya delalete dönmekte iken önce kendine dönmen gerekir. Olay ve olguları nasıl karşılamam gerektiğinin gerçeğine uyanmam gerekir ki her olay ve olgu zatihi hayır iken nefsi emmare sebebiyle şerre senin üzerinden döner.

Başka birinin nefsi emmare sebebiyle şerre döndürdüğü bir olay ve olgu var ise sen şerr içeren her nitelemeyi veya tutumu ve davranışı hayır ile sav! Sav ki nefsi emmare şerrden beslenir iken şerrin girdabına çekilmiş olmayasın. Şerre sebep bir oluş içinde bulunup da zulme sebep olduğun için zulme maruz kalmayasın. Ne yaptın ise onun ile muamele göreceğin kısasın esas kılındığı varoluş içinde hayr üzeri olman senin hayrındır. Öyle ise şerrin döngüsel zincirlerini hayr ile kır ki bir daha o döngü içinde bulunmayasın. Sonuçta huzur kalbine, selamet çevrene ve geleceğine hediye olsun.

Her an değişen bir dünyanın oluşu içinde sen de değişir iken değişen dünyaya göre konumlanmak kaçınılmazdır. Değişen oluş içinde sana göre de değişen bir dünyanın da olduğunu unutma! Sen hayra dair değiştikçe rahmete gark olduğun, şerre dair değiştikçe şerrin ayağına bağ, yüreğine sıkıntı, sonuçta ise kaygı ve cezaya sebep olacağını unutma! Anlam, değer, ahlak içeriğinde değiştiğin dünyada Allah sana göre bir gelecek önüne getirmektedir. Yaptıklarının sonuçları olan bir dünyada sonuçlara göre hayrı gözetmek, yaşamak ile hayrın seni bulacağı bir oluş içinde selamet ve huzur bulacağına tanık olacaksındır. Acılar içinde veya dünyanın zorlukları karşısında kalmış olsan da sen hayrı gözetirken senin adına hayrı gözeten Allah elbet sana rahmetine dair güzel kapılar açacaktır. Sen hayra dair değiştikçe çevrendeki insanların sana karşı olumlu yargıları veya güzel ahlaka dair davranışlarının olduğuna tanık olduğunda şaşırma! Nasıl bakıyor ve davranıyor isen sana da öylesi bakılan ve davranılan bir oluş içinde bulunursun.

Cenabı Allah'ı işlerinde tahkike bağılı olarak deneyimlediklerin üzerinden tanıman yani rahmet, hak, adalet vb. ilke üzeri olduğunu bilmen, O'nun varlığında O'na göre nasıl yaşamın gerektiğinin usunu edinmeni sağlar. Bu gerçekte uyanmak için yeterli midir? Elbette yeterli değildir. Önemli olan O'nu deneyimsel anlamda sıfatları ile de tanımandır. Bu da yeterli değil, zatı ile de zatına erme olanağı edinmek ile de tanıman gerekir.

Muhabbet, nafil ibadetler, derin düşünce, zikir, olması gerekene dair güzel ahlak -salih amel- ile eylemlerde bulunmak, emek (değer üreten çaba) vb. O'na giden en güzel yoldur. O'nun nurundan beslendikçe, nurlandıkça hem zatına ermekte hem de sıfatlardan, isimlerden yana O'na ermek ile tekâmül etmiş olmaktadır. Duyusal ve diğer melekelerinden yana olanak artışında dahi gördüğün harikalar seni yolundan etmesin. Allah'ın zatına, yani sadece nur olduğu boyuta -katmana- erdin ve orada sadece O'nu bulmuş isen yanında kimsenin olmadığı şahıs olana uyanmış olarak kendi olmayı bulmuşundur. Uykunun olmadığı tek yer orasıdır.

Kulluk perdesi dahi hakikatten aldığı paye gereği pay sahibi olarak başkası kılınmış olmakta özerk varoluşta senin var olmanın bir gereğidir... ki perdelenmiş olmakta iken var olduğunu unutma! Kulluk perdesi üzerinden Allah'ın seyrinde Allah'ı seyir edebileceğini de unutma!

Her seyrinde kulluk perdesi üzeri seyrinde isen hangi mertebede olduğun önemli değil, sen uyanık olduğu kadar, uykuda da olansın. Önemli olan uykudan daha çok uyanık olmandır. Uyku var olmanın gereği iken var olmanın uykusunda uyanmayı bulman: varoluşuna uyanmak, varoluşunun nasıl ve ne için gerçekleştiğine uyanmak ile ilgili olup anlam-değer belirlenimli gerçekleşir. Bir uyanış biçimi olarak Allah'tan sonuç aldıkça da uluhiyete ait olanlar ile kendi olabildiğine bir daha uyanmış olursun. Allah'ın zatı ile kendi olmaya uyanmış ama

yaratılmış olan varlık sahnesine kulluk perdesi yani özerk anlamda kendi olmaya dair olarak var isen uykuda uyanık olmanın gerçeğinde Allah seyirinin temasındadır.

Söz konusu olan yaratım ise yaratıcının yaratıyor olmanın gereğinde her daim uyanık olduğu ama yarattıklarının uyku ve uyanıklık arası seyir ettiği bir oluş içinde varoluşunu buluyor olman zorunlu kaderindir. Böylesi kader içinde: kendi olma değerinde -haysiyetinde- var olurken kendi olma çabası ile yaşıyorken ya derin uykuda hakikate gafil ya da uykuda iken uyanık olman ile gafletten uzak olman nasipten öte değildir.

Özerk varoluşta nasibinin olduğunun farkında isen nasibinin ne olması gerektiğinin kararlarını alırken ve bu doğrultuda yaşarken samimi yani hakiki olmaya dikkat et! Hakiki olduğun sürece Allah'ın muhatap aldığı/ alacağı eşrefi mahluk olarak kendi olmayı bulacaksınız. Sen eşrefi mahluksun ki Allah ile var olan ahseni takvimsin (en güzel kıvam), varlığından ve diğerlerinden yana kendini sorumlu hisseden duyarlı - vicdanlı- varlıksın, yaratıcı etkinlikte Cenabı Allah'ı tarih olgusal çizgide en yetkin biçimde çeşitlilikte yaratıcılık sergilerken aşikâr eden kulusun, ayrıca hüküm sahibi özerk şahıs ve hükmünden sorumlu tutulmuş olarak kendi kılınansın. Unutma ki ahlaki anlamda şeytanlaşıp aşağı olman da var, eşrefi mahluk olarak Rabbini yaşarken kendin olmak da var.

Bir ayeti kerimede her türlü günahın bağışlanabileceğinden bahsedilir. Yapılanların karşılıksız kalmayacağı ve şirkin kabul edilmediği, affedilmeyeceğinden de bahsedilir. Günahların bağışlanması tövbeye ve yapılanın karşılığı olan cezanın kefarete kılınması ile olanaklıdır. Şirk dahi günahtan olup, iman edilip tövbe edildikten sonra bağışlanmak haktır. Zaten her türlü günahın bağışlanacağı ayetinde "Allah bütün günahları bağışlayıcıdır" denilir iken bağışlanmaya dair ümitsiz olmamak gerektiği yönde her türlü günahın bağışlanabileceği ifade

edilir. Bağışlanmak ise iman, tövbe, kefarete olacak hayr veya ceza olguları üzerinden gerçekleşir... ki tövbe edilmiş dahi olsa tövbenin kabulü günahın -kötü olanın- hayr ile savılmış -giderilmiş- olması veya cezası ne ise karşılığının yaşanmış olması ile olanaklıdır. Şirk dahi ölmeden önce iman ile terk edildiğinde ve tövbe ile geride bırakıldığında iman ve tövbe ile giderilmiş olmasıyla bağışlanmaya açık olandır... ki birçok ashabı kiramın evvelde müşrik olduğu bu anlamda unutulmamalıdır.

Firavun gibi son nefeste sözde iman eden inkâr ehlinin son nefeste yapılan tövbenin kabul edilmemesi sebebiyle bağışlandığı söylenemez. Ancak, Cenabı Allah hüküm sahibi iken son nefeste yapılan iman hakiki olup olmadığına bağlı olarak iman ciheti ile kişiyi kabul edebilir. Böyle olsa da kişinin yaptıkları ilahi adalet gereği karşılıksız kalmaz... ki söz konusu bağışlanmak ise yaptıklarına kefarete veya ceza olacak olan ile her can kendini yüzleşmek zorundadır.

Kefarete ve ceza bağışlanmaya araç, tövbenin kabul edildiğinin göstergesidir. Hüküm Allah'ın hükmü iken O dilediğini bağışlar ama bağışlaması dahi ilke ve hikmeti gereği yerinde ve gerekli kıldıkları üzeri gerçekleşir. Söz konusu uyku ise bağışlanmak uykudan uyanmanın bir gereğidir. Bağışlanma biçimleri olan iman, tövbe, kefarete, ceza vb. de hakikate uyanmanın araçları olarak idrak edilmeleri gerekir.

Söz veya eyleme dair her hüküm sonuçta kendisi ile hükmedildiğimiz bir oluş içinde olmaya eyler. Olumsuz anlamda gerçekleşen hükmümüz ile hükümlenmeyeceğimiz hüküm var ise o da ilke -hak-, adalet, rahmet ve hikmet üzeri verdiğimiz hükümlerden yana olumsuz anlamda hükmedilmememizdir. Adalet dair hak olan bir hüküm, hüküm vereni değil, cezayı hak edenin bağlar. Hikmete dair bir hüküm, gerçeği aşikâr ederken olumsuz anlamda bağlayıcı olmaktan daha çok rahmetin tesis edilmesinin gereği olarak gerçekleşir. İlke, hak üzeri verilen bilgiye veya eyleme dair her hüküm ise rahmet gereği Allah'a tekâmül edebilmenin

bir belirlenimi iken olumsuz anlamda bağlayıcı değil, olumlu anlamda bilgi ve ahlaki güzelliğin artmasına vesile olur.

Niyetler amelleri bağlayıcı ve değer biçimsel kılar iken Allah için hayra dair yapılmış her amel (eylem) ibadet hükmü taşır. Hakiki yani ihlas ile yapılmış her amel de hükmünde Allah'ın zatihi fail olarak görülebileceği eylem iken ihlaslı kulu olumsuz anlamda bağlayıcı değildir. Veli kulun dilinde konuşan Hakk mertebesine gelen için de sözünden yana bağlayıcılık Allah hüküm sahibi olduğu içindir ki kalkar. Bunlar dışında hakikate örtük kılan her söylem veya eylem hükmü gereği olumsuz iken olumsuz sonuçlara da sebep iken faillerini sorumluluk düzeyinde bağlayıcıdır. Yaptıklarının sonuçlarından yana karşılıkları ile karşılaşmak, yüzleşmek, hesaplaşmak, ceza (ceza da kefaretin bir belirimidir) hükmüne göre sonuçları ile karşılaşmak kaçınılmaz olarak bulunur. Mesele ahret veya akibete göre hayra dair mi cezaya dair mi sonuçlar ile karşılaşıp karşılaşmayacağımızdır... ki varsa bir günahımız, ihlas ve iman ile sonuçlara göre yaşamak da bağışlanmış olduğumuzun göstergelerindedir.

Her şeye rağmen sen, nefsi emmarenin ölene kadar imtihan nesnesi kılındığını unutma! Tekbenci, bencil, zalim ve güvenilmez doğası gereği şerr tabiatlı iken manevi ikliminde iradeye yönelik eyler olması ve eyler olduğu yönde yüklem alınmış özdeşlik belirimleri ile seni şerre iten diyalektik ve dolayısıyla da imtihan nesnesidir. Tekbenci tabiatı gereği gizli şirkte durur. Özdeğerlerinden yana özünden gelen erdemler sen de yok ise derin bir uykunun uyutucusudur. Varoluşunun nedenini kendinde değil de kendi dışında arar. Seni kendi dışında bulduğun arzu ve haz nesnelere ile uykuya bağımlı kıldığında ise hakikate, Allah'ın varlığına örtük, isyankâr, inkârda duran azılı bir hasım kılar/ kılabilir. Nefsi emmarenin tabiatında şerr, sadece kendi için olmak var iken inkâr onun için bir neden, gerekçe olmaktan daha çok amaçtır, sonuçta olması gerekendir.

Bak etrafına! Nefsi emmareden habersiz ona dair gerçekleşenleri yüklem almışlara! İnkâr için gerekçe verdikleri, ussal olmaktan daha çok hevalarında süsleyip inandıkları olmaktan öte değildir. Onlar için inkâr ussal bir gerekçe olmaktan daha çok inandıkları veya tapınıp oldukları hevalarından, hevalarına nesne kıldıklarından öte değildir. Nefsi emmareden yana değil de vicdandan yana insan olmaya dair nefes aldıkları bir yönleri az bir şey dahi kalmış ise onlara Allah'ı ussal çizgide tanım ve tanıtlamalar ile hatırlatmak yine onlar için olması gerektir. Hakikate uyanmaları ve hakikate göre erdemler (faziletler) üzeri yaşamaları gerektiğinin örneği olmak da bizlerin üzerine hakikate dair sorumluluktan yana borçtur.

Heva da direnmekte iseler bizlerde sorumluluktan yana tutarlı olarak yaşamayı fazilet biliriz. Heva onlara, hakikatten yana sorumluluk bize, inkâr onlara, Allah'a iman bize, sapkınlık onlara, hakikate iman ve güzel ahlak ile yaşamak bize, dünyanın derin uykusunda nefsi emmare ile sürüklenmek onlara, Allah'a tutunarak uyanmak bize nasiptir. Ahdi evvelden, kalu bela'dan bu yana uyanmak bize, uyumak onlara nasiptir. Onlara düşen küfür, bizlere düşen ise hamd ve şükürdür. Çalışmak zorunlu -farz- kılınmış iken çalışmak onlara hırs, bizlere ibadettir.

Sen nefsi emmareye dair kılınmış olup da ahlaka ve iradeye dair gerçekleşme olanağı bulunan her dürtü veya huyu güzel ahlakta ısrar etmek, tutarlı olmak ile bilinçdışı kıldıkça selametini bulursun. Nefsi emmare senin en karanlık gizli yönün iken ahlaki anlamda bilinçdışı kılman gereken meşru olmayan her davranış ve batıl olan her görüş karşısında içsel bir diyalektik oluş içinde kendi olmayı gerçekleştirme, yaratma olanağı bulmaktasın. İçindeki derin karanlık seni yutmadan, senin onu terbiye etmen hem Rabbin ile kendin olabilmen hem de selamet ve huzur bulman için gereklidir. Anlam-değer-duygu-irade-inanç-ahlak-karakter-kimlik vb. yüklem aldıkların ile kendi olmayı bulur

iken nefsi emmarenin doğası gereği yüklem almalardan uzaklaştıkça hakiki anlamda kendin olabilirsin.

Sen içindeki kafire, şerrden yana haz alan, şımarık ve şerrden yana her türlü yüklemi alabilecek içindeki şeytana aldanmadan, ilke gereği olması gerekenleri gerçekleştirdikçe insan olmaya dair yol bulursun. Başka bir deyişle de kötülüğe dair her türlü tinsel -kötü ahlaka dair- elbiseyi giyebilecek, maskeyi takabilecek şeytan tabiatlı olan nefsi emmareye -aldanmadan ona- hayır demeyi öğrendikçe insan olmaya dair -kendine- kendin olmaya dair kapı aralarsın. İnsan olmak, şahsına yüklem aldığı karakter ve kimlikleri elbise gibi giymek ile gerçekleşirken Rahmete ve takvaya dair elbiseler giymek insan haysiyetini -değerini- koruyor olarak insan olmak/ insanlaşmak için önemlidir. Allah'a ait güzel isimleri anlam-değer, inanç, duygu, karakter ve ahlak belirimlerinde yüklem almış olarak hakkı gereği gerçekleştirdikçe, yaşadıkça Allah'a dair olarak insan olmayı bulursun. İnsan olmayı Allah'a ait olanlar ile gerçekleştirdikçe fitratın ile uyumlu huzur bulursun.

Sadece maddeye, nicel belirlenimlere, tene, ete, kemiğe, organlara, hücrelere, genetiğe, bedensel fonksiyonlara ve etkileşimlere vb. indirgenmiş bir öznelikten uzak, nesnellik zemininde nesnellığe aşkın özelliğin gerçekleştiğini artık anlamak gerekir. Sen bir et ve yağ parçası veya genetik yazılım olmaya aşkın öznesin... öznelığe haiz bir oluş içinde gerçekleştirdiklerinin ve değişen zamanların öznesi olarak varlık sahnesinde görünmekte. Halifesi olduğun Cenabı Allah'ın üzerinde görünüş bulduğu ve O'na dair yakın buldukça, O'ndan sonuçlar aldıkça O'nun ile tekâmül etmeye açık bir varoluş içindesin. Sadece bir beşer değil, beşerî sıfatları üzerinden ulvi olanı yaşama olanağı ve ulvi olandan sonuçlar aldıkça gelişim gösterensin. Böyle iken yaratılmış olman sebebi ile fakr kaderin olsa da acziyet kaderin değildir. Beşer olmaya aşkın eşrefi mahluk olman, kaynağından besleniyor olarak var

olmanın dayanağı olması için yeterlidir. Diyalektik oluş içinde gelgitler içinde yaratılıyor olmana özerk varoluşun ile katılıyor iken ne veya kime göre nasıl yaratılıyor olduğuna dikkat etmen senin hayrınadır.

Bilirim elbet! Her anlam-değer nitelemesinde, bağıntılı olmak kaydı ile bilgilimsel, yorumbiçimsel ve varoluş biçimsel olarak indirgemedede bulunmaktan öte durmayız. Böyle olsa da sadece maddeye, tene, görünümlere indirgediğin bir dünyada maddenin dahi özelliklerini içeriden hareket ile gerçekleşen yaratım etkinliğinde nur belirli kılıyor iken özdekçiliğe yani materyalizme aşkın bakman gereken bir evrendesin.

İçinde bulunduğun evrende olan bitene, nurun şahıs olmasından şuurlu olarak diri olmasında, yaratımda beliren ilminden, gerçekleştirme olanağı olarak beliren hareket beliriminden, başka bir deyişle de kudretinden, gelecek belirimli yönelimsel özne olması sebebiyle ayrıca gerçekleştirme/ gerçekleşme erkine bürünen her olanağının ve tercihlerinin irade özelliği olarak belirmesinden vb. referans ile baktığında, gerçekliğin sadece özdeksel belirimli değil, öznellik içeren bir gerçeklikte gerçekleştiğini görürsün. Gerçekliği kendi asli durumu olarak bulan Allah için gerçekliğini farklı biçimlerde ve katmanlı oluş belirlenimlerinde gerçekleştirmesi sebebi ile gerçekliği bir açıdan bakarak bilemezsin. Görünen dünyayı sadece özdekçi ve özdekçi çizgide bilgilimsel, rastlantıcı veya olasılık belirimli, hazcı, sermayeci, yayılımcı vb. yaklaşım biçimleri ile değerlendirmek gerçekliğe haksızlık olur. Gerçek farklı biçimlerde ve katmanlı oluşlarda gerçekleşme olanağı içinde gerçekleşir iken gerçeği bir oluş biçimi ile sınırlamadan derdine düşmüş olarak gerçeğe, bilgilimsel anlamda şüphe ve eleştiri, duygusal anlamda da merak ve aşk ile duyarlı olmak gerekir.

Bir nedene indirgediğin veya tesadüfe bağladığın oluş içinde öznelliğe bağlı amaçsallığın olduğunu da unutma! Neden dediğin, ereğe göre

belirli kılınmış olandır. Tesadüf dediğin takdir kılınmış, nasip olarak bulunandır. Varoluşun gereği olarak tanık olman gereken süreksizlik ise kaotik olmaktan öte, amaca bağlı varoluş eşiklerinin belirli kılınmış olması ve ilkeselliği içeren oluştta gerçekleşiyor olması doğrultusunda gerçekleşendir. Nedenlere, nesnellığe aşkın özneliğin içkin ve eylemde nesnellığe nüfuz eden yönü ile baktığında, özneliğin hâkim olduğu ve özneliğe göre biçim kazanan dünyada/dünyalarda yaşıyor olduğunu görebilirsin.

Sen yeter ki kendini bir açıdan bakıyor iken hakikate sınırlamış olma! Ahlaki sınırlar tinsel anlamda nesnellığe aşkın öznel derinlik edinmek için önemlidir. Bilgiye dair olan veya ideolojik yaklaşıma dair sınırlamalar ise eleştirel tutumu koruyor olarak batıl belirlenimli sınırları hep aşıyor olmak ile gerçeği gerçekleştirmenin, görünür kılmanın, ona tutunmanın gereği olarak aşılması gerekenlerdir. Kendini sadece et, yağ parçası olmaya da indirgeyerek sınırlamış olma! Sen et ve yağ parçası olmaktan öte şahıs olmayı kendi olmaklığında bulan ve gerçekleştirdiklerinin öznesi olarak varoluşuna tutunan öznesin.

Özsel olan evrensel değerleri muhafaza etmek de her devirde gerekli olandır. Öz değerler sınırlamaktan öte, batıl ile sınırlanmış olanın sınırlarını aşmasının ve hak oldukları içindir ki gelişimin, kendini aşabilmenin olmazsa olmazıdır. Nefsi emmareye rağmen gerçekleştiklerinde ahlak onlar ile güzel ahlak olmuş olur. Özneliğin gerçekliğine onlar ile duyarlılık edinilmiş olunur. Yani kendini bilecek, tanıyacak isen özneliğe duyarlı olmak ile özneliğe açılan bir yol izlemelisin. İlkeleri hakkı gereği gerçekleştirdikçe varoluşundan yana mutmain olarak hakkı gereği kendi olmaya yol bulmuş olursun. Sen kendinden -ben olmaktan- yana mutmain olduğunda kendini özsel olan ve özsel olmak ile kalmayıp gerçekleştirildiklerinde ve anlam-değer belirlenimli bilmeye ve ahlaka dair yüklem aldıklarında asli varlığın ile zıtlaşmadan uyum içinde kendin olmaya yol bulursun. İşte o vakit kim

olduđuna, nasıl gerçekleřtiđine dair de derin dűřűncede duyarlı olduđun kadar yol bulmuř olursun.

Unutma ki kısıacık dűnya yařamında ۆlűm, bařka bir deyiřle de kıyamet, her canın deneyimleyeceđi -tadacađı- gerçeđi olarak bulacađıdır. ۆz kendiliđin -ruhun- ۆlmediđine ve yařamın sűrekli oluřu içinde yeni bir varoluř katmanında ve yeni bir dűnyada kendi olmayı bulacađına inanmıyorsan hiç yoksa olabileceđi olasılıđına açık ol! Kesin bir yargıyla, gerçekte olacak olana kendini kapalı kılma! Her canın bűtűn çaba ve emeklerini miras olarak bıraktıđı oluř içinde elbet sen de ۆleceksin. Davasını gűttűđűn her ne ise geride bırakacaksın. Sahiplendiđin her ne ise senin olmadıđını anlayacaksın.

Bir gۆrsen! Senden sonrakiler de ortak ve derin bir uyku halinde senin geride bıraktıklarını sahiplenmiř veya reddi miras yapmıř ve yeni bir yařama kapı aralamıř olarak yeni bir uyku haline veya biçimine geçmiř durumda yařamakta. Ne senin ۆlűműnden ne de kendilerinin ۆleceđinden ders çıkarmıř olmadan, hiç ۆlmeyecek gibi yařamakta. Hakikate gafil, gűzel ahlaktan yoksun yařadıkları her ne ise kendilerine elbette kār kalmayacak. Hakikate iman ile tutunmuř, bařka bir deyiřle de yakinen bulmuř yani kesin bilgisi edinmiř, farklı bir deyiřle de yařadıđı hakikati deneyimler iken tanık olmuř ve hak kılınmıř olanı gűzel ahlak ile hak etme çabası içinde bulunanlar için elbette yeni hayatın oluřu içinde artık korku, acı, ayrılık, ayrıđa dair hűzűn, fitrata dair acizyet vb. olmayacak.

“İnsanlar uykudadır... ۆldűklerinde uyanırlar” hadisi řerifi ile de bakar isen ۆlűm, kaçınılmaz uyanıřtır. Uyandırılmadan ۆnce uyanmaya bak!

****

Uykuda

Bitmeyen sözün, anlamın arayışı içinde

Sözün iletişim nesnesi, bilimsel olması ve yaratıcı erk belirimli olarak öznelde ve tinsellik içeren nesnellik anlamında kültür ve medeniyeti biçimler olması hem öznel hem de öznelliği içeren nesnellikte karşılık gördüğüne tanık kılar. Doğa nesnelere olarak görüngüler dünyası da duyuşsal algı nesnesi ve yöntem biçimsel anlamda deney nesnesi olarak her ne kadar nicel belirlenimli gerçekliği içeriyor olsa da yaratımdaki anlam-değer, içerik-biçim, temsil-tasvir, indirgeme-izafiyet vb. metafizik belirlenimlerinde gerçekleşiyor iken nicel nesnellığe aşkın öznel nesnellik belirlenimlerinde gerçekliğe haiz gerçekleşmektedir.

Gerçeklik öznel ve nesnel anlamında birbirine içkin ve dışsal anlamda kapsayıcı olan ve karşıt olmayan belirlenimde gerçekleşiyor iken nesnellikten veya öznellikten kopuk her gerçeklik yaklaşımı ya eksik ya da sonuçta yanlış vargılarda ve yargılarda bulunan dünya veya varlık görüşlerine eyler. Kaldı ki katmanlı varoluşta gerçeklik, üst ve alt gerçeklik mertebeye belirlenimlerinde gerçekleşir iken birbirini içsel ve dışsal anlamda kapsayan katmanlı -boyutsal- anlamda çoklu gerçeklik belirleniminde gerçekleşir. Her var olan ise bulunduğu katmana göre ve anlam-değer, içerik-biçim, temsil-tasvir, indirgeme-izafiyet belirlenimine göre sadece kendi olmaktan öte diğer gerçeklikleri de içeriyor olması sebebiyle çoklu gerçekliği olan bir varoluşta görünüş bulur.

Söz konusu olan yaratım ise en temelde gerçeklik, Rabb-ül Âlemin anlamında her varlığın -âlemin- üst ve ortak yani evrensel -tümel, zamansız- gerçekliği olan Allah'ın varlığının gerçekliğidir... ki nur ayeti ile yerin ve göklerin nuru olarak hem yaratılmış olanların tözü olarak nesnesi hem de yaratıcı şahıs olması ile öznesi olduğu ifade edilir. Allah nurdur ve nur olması özelliğinde öznellik ve nesnellik kendisinde

birbirinden ayrıştırılacak bir nitelikte değil, mutlak özdeş olma niteliğinde kendi olma belirlenimi olarak gerçekleşir... ki nuru ile inci tanesine benzetilmesinde dahi nurunun nicel belirlenimli nesnel yönü olduğu da ifade edilir iken bütün âlemlerde nicel belirlenimli yaratımın tözü gereği gerçekleştiğini de anlamak yerinde olur.

Yaratım, yaratıcı öznenin özsel anlamda yarattıklarına içkin iken özden hareket ile hep içeriden alt katmanlara doğru boyutsal -yani katmansal- bir dışlaşma oluşu içinde, hakikatin varlıksal anlamda dışı olmadığı içindir ki kendi içinde derinleşme olanağında gerçekleşir. Katmanlı oluşta içkin ve dışsal anlamda birbirini kapsayan katmanlar (boyutlar) kendi içinde derinleşen oluşta sadece nesnelliği içermekte değil, yaratıcı öznenin hep içeride kalmış olarak içeriden hareket ile yaratımda bulunduğu ve katmanları hem varlıksal hem de fail olarak kuşatıcı olduğunun öznel gereğini taşır.

Yaratım birbirini olumlayan çift kılınmış karşıtlık belirlenimlerinde başlatılır iken varoluş eşikleri ve bir varoluş eşiği belirlenimi olan kuvvet etkileşimleri üzerinden sürekli kılınır. Çift belirlenimli karşıtlar, birbirini olumsuzlayan (Hak-batıl, iyi-kötü vb.) karşıtlardan farklı olarak tümel belirlenimlerinde aynı, özde/ özden de ayrı olmadan ama farklılık gösteren belirlenimleri ile başkası olmakta birbirini tamamlayan bağıntılılıkta gerçekleşme olanağı bulurlar. Kavramsal düzeyde ise kavramın yüklemsiz yüklem -biricik- olması sebebi ile bağıntılı oluşta ve bağlam kurmalar üzerinden anlamının açık ediliyor olması olanaklıdır. Kavram; iki karşıt kavramın başka ama özdeşlik düzeyinde aynı olduğu oluş belirlenimli kavram olması savından uzak, bağıntılı olduğu gerçekliği dil bağıntısında ve bağlam kurmalarda açık edebildikçe kavram olma özelliği gösterir. Kavram diğer kavramlar ile kavram niteliği gereği ile ayrı değil ama içerdiği anlam itibarı ile de aynı da olmamanın gereğinde gerçekleşir, görünüşe gelir. Eski dil ile ifade eder isek anlamı gereği bağıntılılıkta tahakkuk ederken vücut bulur.

Çiftlerin birbirini tamamlayan bağıntılılıkta gerçekleşmesinde ise hep yeni bir oluş belirlenimine devinimde gerçekleşme olanağı olsa da değişmeyen zamansal oluşun korunduğu bir varoluş biçiminde gerçekleştikleri görülür. Birbirini olumsuzlayan karşıtlık belirlenimli diyalektik oluşta ise hep hak olan ile yani diyalektik oluşta açık edilmiş gerçek olan ile eskiye nispeten yeni olan doğrultusunda beliren anlam-değer yüklemelerine göre değişen zamanlarda gerçekleşen bir varoluş biçiminin gerçekleştiği görülür. Ussal ve değer yargısal olarak beliren birbirini olumsuzlayan karşıtlar (güzel-çirkin, doğru-yanlış, iyi-kötü, hak-batıl vb.) yargısında öznelliğe anlam-değer belirlenimli yüklem almalarda yaratım, tinsel düzeyde gerçekleşme olanağı bulur. Diyalektik; gerçekleşme, görünüşe gelme, gelişim göstermenin ilmi olmak ile beraber en temelde yaratımın ilmi olarak yaratımın nesnel ve öznel anlamda farklı biçimlerde gerçekleşmesinin olanağıdır.

Varlıksal belirlenimi ile yaratıcının sınırsız olarak dışsal anlamda da kapsayıcı olması sebebiyle her var olan, süreksizliğe rağmen varoluş eşikleri olarak değişmezlik gösteren yasa ve ilkeler ile kontrollü gerçekleşmiş olan süreksizlikte var olmayı bulur. Bu anlamda diyalektik dahi süreksizlikte karşıt belirlenimli varoluş biçimlerinin gerçekleşmesi ile belirli kılınmış ve kontrollü gerçekleşen süreksizlik belirlenimi olması adına önemlidir. Hem nesnel hem de öznel/ tinsel anlamda sibernetik bir oluş içinde nedenlerin (diyalektik ve aynalaşma belirlenimlerin dahi) belirli kılınmış olduğu da düşünüldüğünde kontrollü gerçekleşen bir süreksizlik içinde yaratımın süreksizlik esasına bağlı olarak gerçekleştirildiği görülecektir... ki süreksizlik içinde varlıksal niteliği ile daim olan ise yaratımın faili olan nurdan yani Allah'tan başkası değildir. Nurun nicel belirlenimli yönü ile hareketi -fail olması- gereği kendinde gerçekleşen süreksiz oluş içinde her daim sürekli kalabilen varlıksal durumunu koruyarak yaratıcı olma niteliğinde kendi olmayı buluyor olması, yaratımın gerçekleşebiliyor olmasının -doğası- olmazsa olmazdır.

Uyum, estetik, ölçü, denge, düzen, bütünlük, süreksizlik, varoluş eşikleri vb. metafizik belirlenimlerde her an yeni bir oluş içinde yaratımda bulunur iken yaratım, doğası gereği ile yani metafizik belirlenimi ile anlam-değer, içerik-biçim, temsil-tasvir, indirgeme-izafiyet belirlenimlerinde esasa dair yöntemsel olmakta gerçekleşir. Gerçeklik, yaratıcının hem nesnel hem de öznel belirlenimleri doğrultusunda en temelden hareket ile nesnellığı ve öznelliği belirlenimleri ile içerecek oluşta belirir... ki bu anlamda eskilerin de dediği gibi her var olan, Allah'ın nesnel yönü olan nuru ile var olur iken Allah'ın öznel olan subuti sıfatları ve isim yani karakter belirimi olan kimlik belirlenimleri ile belirlenmiş olarak var olmayı bir meşrep ve mizaç belirleniminde bulur.

Cenabı Allah kendisinde nasıl ki nesnellik zemininden hareket ile nesnellığe aşkın öznelikte kendi olmayı bulmakta ve gerçekleştirmekte, her var olan da Allah'tan aldığı paye kadarı ile pay sahibi olarak kendi olmayı Allah ile bulur iken nesnellığe aşkın öznelikte bulmaktadır. Başkası kılınmış olmanın özerk belirleniminde de kendi olduğu kadar gerçekliğini bulmaktadır. Hem Allah'tan paye almak olarak üst ve ortak gerçekliği yaşamaktadır hem de yaratımın en temel metafizik ilkelerinden olan başkası kılınmış olarak kendi olmayı yaşamanın -özerk- gerçekliğinde bulunmaktadır.

Eski tabir ile söyler isek her can uluhiyete ait olan belirlenimleri rububiyete dair kılınmış olması doğrultusunda ubudiyete başka bir deyişle de kendi kılınmış olmaya dair bulur iken kendi olmanın gerçekliğini özerk olmakta bulur. Yaratımda özerklik, üst ve ortak gerçeklik olan Allah'ın gerçekliğine bağlı olarak var olduğunun anlamını taşır... ki başkası kılınıyor olarak kendi olmak bulunuyor iken kendi olmak üst ve ortak gerçekliğin belirlenimleri doğrultusunda belirlenmiş olmanın gerçekliğinde gerçekleşir. Kendi olmak bu anlamda özerk olmakta bulunuyor iken başkası kılınmış olmanın belirlenimi

olması anlamında özerklik, yaratımda yaratımın metafizik bir belirlenimi olarak görünüş bulur. Devlet, aile, kültür, ahlak, hukuk ile toplum içinde bilinçdışı kılınması gerekenler ile sınırlanan özne için özerklik, insan tını gereği ile de bulduğudur.

Katmanlı varoluşta her üst katmana göre alt katman özerk varoluş belirlenimine göre varoluş alanı olarak bulunur. Fitrat gereği her varlık hakikatten paye almak ile pay sahibi olur iken başkası kılınıyor olmakta kendi olmayı buluyor iken özerk anlamda var olmaktadır. Toplumsal anlamda ilişkiler, eylemleri sınırlayıcı olduğu kadar sürekli, sürdürülebilir ve yönetebilir kılan kurumların çizdiği sınırlar çerçevesinde tinsel anlamda özerk varoluş kaçınılmaz olarak gerçekleşiyordur... ki özerklik, yaratımın metafizik bir değişmezi iken var olanların fitri anlamda ve ortak varoluşları gereği tinsel anlamda kaçınılmaz olarak bulduklarıdır.

Özerk varoluşta gerçekleşme olanağı bulunuyor iken her var olan hem nesnel hem de öznel anlamda en temel yani evrensel anlamda gerçekliği olan Allah'tan paye aldığı kadar istidatlı olması ile pay sahibi iken varlığını yok değil, gerçekleşiyor olmakta gerçek bulur. Tanrı ne kadar gerçek ise yarattıkları da paye aldıkları kadar pay sahibi oldukları düzeyde gerçek olmayı istidat belirleniminde bulur... ki bu anlamda paye, pay, istidat belirlenimleri dahi yaratımın değişmez metafizik kavramları olarak değerlendirilmelidir.

Üst ve evrensel gerçeklik anlamında Rabb-ül Âlemin olan Allah'tan paye alırken pay sahibi olan her mevcut, katmanlı oluşun getirisi ile beraber çoklu gerçeklikte kendi olmayı bulur. Tümel belirimli ideasına göre de bütünlüğünü sağlayan oluş belirleniminde kendi olmayı gerçekleştirdiği, kendini gerçekleştirdiği doğrultuda bulur.

Duyusal algıdan edinilen duyu verilerini değilmeden dilde niteleyerek ne olduğuna dair tanımlayan, tanıtlayan insan, eşyanın değişmezleri ile ne olduğuna dair gerçekliğine tanık olur. Deney-gözlem-ölçüm-kritik

paradigması ve diyalektik mantıksal yaklaşım biçimi ile de yaratımın - eşyanın, olay ve olgunun- farklı biçimlerde nasıl gerçekleştiğinin gerçekliğine tanık olur. Sibernetik ussal yaklaşım biçimi ile de amaç, erek, sonuç bağıntısında amaca, ereğe, sonuca göre belirli kılınmış nedenselliğin ne için olduğunun gerçekliğine tanık olur. Kullanım değeri olan olay ve olguların da ne için olduğunu belirli kılan oluş içinde bulunabilir... ki insan anlam bulan, değer üreten varlık olarak sadece bilgilimsel anlamda bilen değil, değer yargısal olarak da bildiklerini öznel düzeyde metafizik oluş içinde değerlendirebilir. Gerçekliğini de bu doğrultuda her bilme durumunu varlığa ve varoluşa tutunma olanağı olarak bulur iken bilginin öznelde değer yargısal gerçekleşiyor olması sebebiyle gerçekliğini değer yargısal anlamda inanç nesnesi kıldıkları ile varsaydığı gerçeklik belirimlerinde yaratılmış dünyalarda, anlam-değer, duyu, irade-eylem-karakter-kimlik yüklem belirlenimlerinde yaratılmış öznellikte bulur.

Gerçeklik, nesnellik zemininden hareket ile nesnellığe aşkın özneliğin içkin ve dışsal anlamda kapsayıcı olan gerçekliği iken her varoluş veya varoluş biçimi, gerçekleşme belirlenimlerine bağlı olarak gerçeklik biçimi olarak gerçekleşir. Duyu, irade belirimi ile değillemeden doğaya dönen insan, gerçekliği ne, nasıl veya ne için olunduğuna bağlı değerlendirir iken değillemediği odak noktası üzerinden bilgilimsel oluş içinde bulunur. Ancak, yanlış, eksik her bilgi verisine yönelik diyalektik oluş içinde değillemeden değil de değilleyerek - olumsuzlayarak- gerçek olmayan üzerinden gerçek olanın onanmasına kapı aralar.

En basit anlamda yalan veya batıl olanın değillenmesi onu yok saymak değil de gerçeğin var olduğunun onanması anlamını taşır. Değilleme yok saymak anlamında içeriğini bulmalı değildir. Varlık, gerçekliğini ne, nasıl ve ne için olduğuna bağlı olarak Allah'tan aldığı paye sebebiyle bulur iken yok sayılmayacak kadar gerçektir. Bu durumda gerçeğin

metafiziğini yapar iken yok kavramına yer vermeden katmanlı ve çoklu gerçeklik belirlenimlerinde çoklu anlamlılık bağıntısında değerlendirilmelidir. Varoluş ayrı değil aynı da değil olmak içinde katmanlı çoklu gerçeklikte başkası kılınmış olmanın özerklik belirleniminde gerçekleşir iken Allah'ı var sayarken var olanları yok saymak ne kadar yanlış ise var olanları var sayar iken Allah'ı yok saymak da o kadar yanlıştır. Artık tarihsel anlamda yok kavramını varlıksal referanstan hareket ile değilleme aracı olarak kullanmadan sadece itibari anlamda gerçekte olmayana dair veya gerçeğin, var olanın karşıtı olarak bilgilimsel olarak diyalektik bir kıpı olarak kullanılabilir.

Değillemek, başka bir deyişle de olumsuzlamak insan usunun eytişimsel anlamda tinsel bir başarısıdır. Duyu algısal bir evrende hem duysal hem de usun görüngüsü olan dilin işaret dili olarak biçimlenmesinde değillenmenin olmadığı bir evrene bakılır iken değillenmenin olduğu bir tinsel dünyadan duyu algısal olmaya ve işaret diline aşkın olarak duygusal ve iradi anlamda değillemlerde bulunuyor olmak tinsel/ öznel farklılıklarda görünüş bulmak adına önemlidir. Eytişimsel olan değillemeye dair bilgilimsel düzlem edinmek ve bu doğrultuda bir dil edinmek de elbette önemlidir. Ancak, kesin değillemeler ile gerçeğe sınırlı kalınmaması gerektiği kanaatindeyim... ki bu, kanaatten de öte gerçeğin gerçek olarak bilinmesinin ve nasıl yaşanması gerektiğinin bilgisini edinmek adına önemlidir.

Çoklu gerçeklikte hem öyle hem de böyle diyebileceğimiz, birbirini tamamlayan karşıtlarda hem ve hem de belirimine haiz, birbirini olumsuzlayan karşıtlar ilişkisinde ya o ya da o diyebileceğimiz veya tamamı ile olumsuz anlamda birbirini yadsıyan karşıt belirlenimlerde ne o ne de o diyebileceğimiz düşünce çizgisinde bilgilimsel olup da değer yargısal gerçekleşen bir oluş içinde bulunulur. Öznelde yargısal olmak bütünden hareket ile bakıldığında olguyu belirleyici yönleri ile görünür kılar iken değer yargısal olarak gerçekleşir. Bu anlamda

diyalektik, oluşta gerçekleşen karşıt belirlenimlerin bağıntılı olduğu yönde ucu açık bir oluş içinde gerçekleşiyor olsa da yasa ve ilke gereği gerçekleşiyor iken belirli bir dünyaya bakmayı olanaklı kılan bilgilimsel niteliğe sahiptir. Diyalektikten bahsedilmekte ise diyalektik ile ucu açık ama yöntemsel belirliliğe haiz bir oluşun -hareketin- gerçekleştiği görölr.

Böyle olsa da yaratılmış olanlar için diyalektik karşıt belirlenimlerdeki çoklu faktörlerin görölmesi, çoklu hareket belirimlerin kestirilemiyor olması, dolayısıyla da geleceğin belirsizliği ucu açık bir oluş içinde bulunmayı olanaklı kılar... ki bu durumda hem hem de, ya ya da, ne o ne de o gibi yargısal belirlenimlerden farklı olarak belirsizlikte yargısız kalmak, anlamsal olarak yargısız değilse de eylemde yargısız olmak yani eylemsizlik yargısında bulunmak, taraf değilse de kendinden taraf bir yerde duruyor olmak gerçekleşebilir. Geçmiş ile gelecek, geride duran ile ileride duran vb. arasında kalmış olunabilir... ki arafta kalmak da denilebilecek bu durumda kişi gerçeklik idrakinden yana kısmi anlamda uyanış içinde bulunsa da gerçeğin gerçekleşme hareket oluşuna direnen veya gerisinde kalan, katılmayan durumda bulunabilir.

Araf, iki gerçeklik arasında kısmi anlamda uyanık veya uykuda olma durumudur ki gerçeğe dair harekette kişinin kendini sınırlıyor olması ile sonuçta deneyimlenendir. Kişi özü gereği iyidir ama iyilik eyleminde bulunmuyordur. Kişi hakikati, İslam olmayı biliyordur ama hakikat ile uyumlu yaşamaktan, İslam olmanın gereklerinden yana eylem sahibi olmaktan uzak olabilir. Kişi batıl veya gerçek olanı kısmi anlamda biliyordur ama ikisi arasında yargıda bulunmaktan yana kararsız kalabilir. şüphe, kaygı, korku, kararsızlık, tereddüt etmek, eylemsizlik vb. arafta kalındığının göstergeleridir.

Kişi ya batıl ve kötü olandan yana gerçeğe karşı uykudadır ya hak ve hayır olanı sahiplenmiş olarak uyanma çabası süreci içindedir ya da hak ve batıl, kötü ve iyi arası, ikisi arasında arafta kalmış bir durumda

bulunabilir. Gerçek ve hayırdan yana adım atılabilir ise gerçeğe doğru yürüyüşte yakın bilgisi edinmek, özgüven, cesaret ile tutarlı (sabırlı) olarak tereddüt etmeden ilkesel olanı gerçekleştiriyor olmak araftan çıkmamanın, batıldan uzaklaşmanın gereğidir. Kişi gerçeğin yolunun korkakların, şüphelerinin esiri olanların yolu olmadığını bilmelidir. Gerçeği yakın bulmak değerinde bilmek anlamı da taşıdığından, gerçeğe doğru yürüyüşte gerçeğe olan muhabbet ve gerçekten taviz vermeden yaşamak her daim yeni bir uyanış içinde bulunma sürecinde olmak anlamını taşır.

Sen uyurken âlemler ve zaman kuşakları içinde seni gerçeğe örten, gerçekten uzaklaştıran her ne ise önce bir tespit et ve tanı! Seni gerçekten uzak kılan, başka bir deyişle de gerçeğin idrakine örtenlerin derin uykusundan uyanmak ister isen sana bahşedilmiş canın ve emeğin ile kazandığını zannettiğin malın ile güzel ahlak sahibi olarak Allah'a hizmet etmen, insanı bulmuş olarak insan olmaya yükselmen bedel olarak bulacağındır. Bedel, gafletin derin uykusundan uyanman için hem de arafta kalanlar gibi olmaman için imtihanın olarak bulacağındır. Her imtihan bir nevi arafta kalmanın belirlenimi olarak bulacağı olacaktır... ki bu durumda ilkesel anlamda gerçeğe yakın kılan, gerçekten sonuç almanı olanaklı kılan olması gerekenleri yapmak ve gerçeğe açık olan düşünsel etkinlikte bulunuyor olmak hep yeni bir oluşta bulunuyor olarak uyanman için olması gerektir. Uyanış sadece bilgilimsel anlamda değil, ahlak biçimsel tutarlılıkta güzel ahlak ile de olması gerektir.

Fani dünyanın süreksizliğinde gelgitlere, değişim ve dönüşümlere gebe her an yeni bir oluş içinde olgusal olanın sürekli kılınmış olmasında yaratımın, kendi olabilmenin olanaklı kılınmış olmasına tanık olursun. Sadece süreksizlik referansından baktığın varlık sahnesinde var olmak elbette anlamsız gelir/ gelebilir. Varoluş eşiklerinde nesnellik zemininden hareket ile nesnellige haiz yasa ve öznelliğe haiz ilke

yüklem belirlenimli özdeşlikte gerçekleşen olgusal olanın gerçekliği varoluşun anlam-değer, içerik-biçim, temsil-tasvir, indirgeme-izafi vb. belirlenimleri ile gerçekleştğini görünür kılar... ki varoluş nesnellik zemininden hareket ile nesnelliğe aşkın gerçekleşen öznellikte, öznenin yönelimsel olması ve amaç varlığı olması sebebiyle gerekçeleri ile anlamlı kıldığı oluş içinde gerçekleşir.

Öznenin üç zamanlı sibernetik oluş içinde nesnelliğe içkin olay ve olguları özneliğin doğası gereği amaca, ereğe, sonuçlara -deneyimlere-göre belirli kılar iken ne için olduğunu belirli kılıyor iken amaca, sonuca, ereğe bağlı olarak anlamlı ve değerli kılıyor olması ile ne için olduğunu da belirli kılıyor olması kaçınılmazdır. Bu anlamda doğada olup bitenin bir anlamı yoksa dahi anlamlı kılan bir özne karşısında anlam ve değer kazanması özneliğin anlam-değer varlığı olması sebebi ile kaçınılmazdır. Kaldı ki özne, özneliğini yaratım dolayımında içeriden hareket ile yaratıcısından aldığı paye gereği ile kendi olmakta bulur iken varlık sahnesinde gerçekleşen -yaratılmış olan- mevcudatın da anlamsız ve değersiz olması beklenemez.

Varlık sahnesinde olay ve olguya dair olup biten her ne ise anlam-değer, içerik-biçim, temsil-tasvir, indirgeme-izafi, nesnellik-öznellik vb. metafizik yüklem belirlenimlerinde gerçekleşmekte -yaratılmakta- iken anlamsız bir varoluştan bahsedilemez. Varoluşun anlamsız olduğunun iddiasında bulunmak; süreksizlik, ölüm, fani vb. kavramsal yaklaşımların içeriğinde olan bitenin anlamsız olduğunun sanısında bulunmaktan öte olmayan, derinlikten uzak sığca bir yaklaşımdır.

Özneliğin doğası gereği anlam-değer varlığı olması dolayısı ile anlam arayışı içinde bulunması dahi anlama haiz bir oluş içinde gerçekleşme olanağı bulunduğu göstergesidir. Anlam arayışı anlamsız olanı anlamlı kılma çabası olmaktan öte, bütünde ve kendinde bir değere haiz olarak anlamlı olanın anlamını açık etme çabasıdır. Özne varoluşu gereği kendi olmayı değer olarak buluyor iken bunu da kendilik

korunumu belirlenimleri olan gerekçeli refleksler ve korku, kaygı vb. duygular ile gösteriyor iken anlam ve değer varlığı olmayı özsel anlamda buluyordur... ki varoluş anlamsız değil, tamamı ile anlam ve değer oluşu içinde gerçekleşir.

Süreksizliğe dair referanstan hareket ile her şeyin kalıcı olmadığı -fani olduğu- bir oluş içinde anlamsızlık değil, süreksizliğe bağlı yaratım gerçekleşir iken emek, erek, değer, amaç içeriğinde her yaratılmış olan bütün içinde anlamlı kılınıyor olarak var olmaktadır. Her var olan hakikatten aldığı paye gereği ile kendisine olgusal olmaya dair anlam katan tanrısal sıfat ve isim yüklemeleri ile niteliğe haiz iken anlam sahibidir. Gerçekleşme olanağı içinde nitelendiği karakter, kimlik belirlenimleri ile de anlam-değer oluşu içinde kendi olmayı bulur.

Böylesi anlam-değer varlığı olmaktan kaçışın olmadığı oluş içinde anlamsız bir dünya mümkün müdür? Anlamsız derken dahi anlam nitelemesinde bulunur iken özne karşısında anlam ve değer belirleniminde açık edilen bir gerçekliğe tanık olunur. Gerçeklik anlam yüklü olarak gerçekleşendir ki dolayısıyla söz, varoluşta içerilmiş anlam olarak her varlığın var olmasının gerçekliğini belirli kılan özsel ve öznel gerçekliktir.

Anlam arayışı sözel gerçeklik arayışı iken söz, içerilmiş gerçeklik olarak bütün varlık sahnesini özsel olarak öznel anlamda biçimleyen olgudur. Zaten felsefi anlamda yani metafizik düzeyde olgusal olandan bahsetmekte isek söz içeriği ile anlam yüklü olan gerçeklikten bahsetmekteyizdir... ki en genel anlamda olgusal başka bir deyişle de metafizik olanın söze -anlama- için gerçekleştiğinden bahsetmiş olmaktadır.

Eskiler sözün varlığa için gerçekliğine dikkat çekmekteydiler. Sözü Tanrı olarak görme sanısında bulunanlar dahi olmuştu. Ancak, söz öznesi olan şahsın sözü olarak varoluşa için gerçekleşir iken şahsın

kendisi değil, varoluş nesnelere indendi ve bütün varlık sahnesi sözün betimlendiği oluş içinde gerçekleşmekteydi... ki insanın varlık sahnesinde özerk kılınmış olarak söze dair söz sahibi olması ile anlam arayışı ve anlamlı kılma çabası içinde söze muhatap kılınmış olduğu görülür. Yaratım anlam ve değer içeriğinde gerçekleşir iken yaratım sonucunda her var olan sözün gerçekleştiği oluşa haiz olarak muhatap olan özneye anlam ve değer belirlenimli olması ile okunur ve görünüş bulur.

Sen ki anlam ve değer varlığı olmaktan kaçışı olmayansın. Hayattaki yaşamın bütün koşul, ihtiyaç ve beklentileri anlam ve değer varlığı olmaya seni zaten zorlar. Böyle iken maişete, tene, nicelin yüklem belirlenimlerine dair anlam-değer varlığı olmaktan ise tinsel anlamda hakikate dair anlam ve değer varlığı olman elbette efdaldır. Tarih olgusal olarak yani tarihsel anlam perspektifinden bakıldığında yaşamsal, özdeksel veya tinsel gerekçeler sebebi ile anlamsız kalamayan insanın anlam ve değer varlığı olarak hem varlığa hem de öznel anlamda varoluşuna tutunduğu görülür. Hangi gerekçelerden sebep olursa olsun anlamlı kıldığı bir dünyada anlam ve değer oluşuna açık bir varoluş sergileyen insan, tarih varlığı olduğunu anlam ve değer varlığı olduğu gerçeğinde bulmaktadır. Söz ve dünya onun düşünce dünyasında yeniden yaratılıyor iken yeniden anlam ve değer kazanmakta ve onun düşünce dünyasına katılmaktadır. Böylesi oluşta insan, Cenabı Allah ile kendi olmayı anlam-değer belirimli yaratım etkinliğinde bulundukça özerk belirlenimli olarak gerçekleştirmektedir.

Değişen âlemler ve değişen zamanlar kuşağında anlam arayışı ve anlamlı kılma çabası hem varlığa tutunma hem de var olma çabası olarak gerçekleşir. Özerk anlamda Rabbi olan Allah'tan hep içeriden hareket ile gerçekleşen yaratım etkinliğinde paye almanın sürekliliği içinde halifetullah olan insan, anlam ve değer varlığı olan Allah'tan paye alması sebebi ile anlam ve değer varlığı olmayı, diğer mahlukat

gibi doğası gereği ile bulur. Diyalektik oluş içinde de anlam ve değer varlığı olmaya zorlanıyor olarak kendi olmayı anlam ve değer oluşu içinde gerçekleştirir.

Anlarım elbet! Sen acıların figüranı iken anlamsız bir oluş içinde zannetsen de kendini değer edindiklerinin acısını yüreğinde yaşarsın. Tat almanın çeşitliliğinde ve süreksizliğinde tatlar dahi süreksizlik içinde var kılınıyor iken yaşadığın doğaya dair tat alabilmenin anlamında varsın. Gördüklerin dahi her an yeni bir oluş içinde değişir iken süreksizlik içinde olgusal kılınmış olanlar ile baktığın bir dünyayı anlamlı bulursun. Süreksizlik, hassas ayarlar da denilen varoluş eşikleri ile kontrollü süreksizlik olarak gerçekleşiyor iken varoluş eşiklerinde yasa ve ilke gereği olgusal kılınmış olmak, anlam içeren yaratım etkinliğinde var olunduğunun göstergesidir.

Sen varoluşa dilerse anlamsız de... ama vicdana dair bir parça kritik etme yetin var ise Allah'a dair haksızlık etme hakkını kendinde bulamayacaksın. Halifetullah ve eşrefi mahluk olarak kahramanı olman gereken varlık sahnesinde, acılar, zorluklar, şüpheler, korku ve kaygılar, seni figüran kılmasın! İman ile özünden hareket ile bulacağın özgüven, eylemlerinde ilkesel olanı gerçekleştirme cesareti ile gösterdiğin Allah'a teslimiyet, varlık ve tarih sahnesinin öznesi olduğunu hatırlatır. Anlamsız zannettiğin dünya anlam-değer yüklemeleri ile yaratılmış dünyadır ki sen "anlamsızdır" dedikçe Allah'ın emeğine haksızlık yaptığından da habersiz derin bir uykudasındır.

Uyanmak, anlam arayışı ve anlamlı kılma çabası içinde hakikate uyanmayı koşullar iken sadece düşünsel etkinlikte bilerek değil, bildiğin ile beraber yaratım etkinliğine katıldıkça uyanışına yön vermelisin. Düşünce yaratım etkinliği iken ilke gereği bağıntılılıkta olgusal olanı açık ederken, biçimlerken us anlamında olgusal kazanır. Ussal anlamda olgusal olan ile uyanmak gerçekleşir iken düşünce hakikate bağlı anlam edinişi doğrultusunda ahlak biçimsel anlamda karakterize -idealize-

edilmediği sürece olgunluk kazanamaz. Cenabı Allah dahi düşüncenin yaratıcı etkinliğinde düşüncesini olgusal kılmakta ve öznel anlamda ahlak biçimsel olarak idealize etmekte iken insanın bundan uzak olması beklenemez. Bu doğrultuda her uyanış sadece bilgilimsel anlamda gerçekleşmekte değil, anlamın değer biçimsel olarak karakterize - idealize- edildiği yönde ve hakikat ile bağıntılı olarak sürekli kılınmalıdır.

Batılın karanlık kılındığı, şüphenin araf kılındığı araçsallıkta batıl ve şüphe, söz konusu hakikat ise aşılması gerekendir. Şüpheyi aşmak için, vakti saatinde şüphenin arafında kalmış Gazali ve Descartes gibiler şüpheden kurtulmak için yöntem arayışında bulunmuşlardı. Şüpheyi aşmak için vahiy bilgisi iman eden bir can için olmazsa olmazdır. Değişen anlam ve değer dünyalarında hep yeniden yaratılan yani yorumlanmış olarak vücut bulan -gerçekleşen- dünyalarda şüphe duyduklarından yana arafta kalmamak ve savrulmamak için Kur'an çizgisinde vahiy bilgisi önemlidir. Ayrıca mantık, empirizm, sonuç verilerin denetlenebilir ve kullanılabilir kılınması vb. tahkik yöntemleri ile de gerçeğe hep açık olmak gerekir.

Batıl olanın zulmünde (karanlığında) ve arafın belirsizliğinde kalmaya zamanı olmayacak kadar kısa ömürlü olduğumuzu da unutmamak gerekir. Anlam arayışı ve anlamlı kılma çabası gerçeğe uyanma arayışı ve çabası iken anlam ve gerçeklik bağıntısını gözden kaçırmadan gerçeğe yönelimli ve açık olmak gerekir. Eleştirel olmak dahi gerçeğe uyanışın araçlarından iken hakiki anlamda yapıcı olarak tespit ve değerlendirmeler içerilerek yapılması gerekendir.

Sen Allah'ı fail oluşu gereğinde yaratım sergiler iken gerçekleştirdikleri üzerinden duymaya açık kılınmış bir yaratılışta iken O'na gafil olmayı tercih etmemelisin. Hayat zaten zor ve imtihan kılınmış nesnelere ile yaşanır iken boşa çaba göstermekten ise hakikat ile anlam ve değerinde dolu olan bir hayatı yaşamanın da sana bahşedilmiş olduğunu unutma!

Söz konusu olan insanın anlam ve değer varlığı olması ise öznelde değere dönen anlamın ahlak biçimsel olarak öznelliğe yerleşik olarak biçimlendiği hep hatırında kalsın! Değerler inanç belirlenimli iken düşüncenin yaratıcı etkinliğinde yorumlayan insanın gerçeğini görünür kılar. Anlam ve değer varlığı iken sadece varlığa ve öznellik belirlenimli varoluşa -kendiliğine- tutunmak ile kalmaz, hayata karşı değilse de hayatta bir duruşu olan karakter, kişilik sahibi bir özne olursun.

Sen varlık sahnesinin öznesi olmayı Allah ile bulur iken anlam-değer varlığı olarak koşullar, ihtiyaçlar, beklentiler vb. doğrultusunda öncelikleri olan bir öznesindir... ki kişiliğin ve karakterin anlam-değer edinimlerine içkin biçimlenir iken bir özne olarak ahlak varlığı olmayı kaçınılmaz olarak bulursun. Öyle ise yaşamın akışı içinde deneyimlediklerin doğrultusunda anlam-değer ve dolayısıyla da ahlakta önceliğin ne olmalıdır? Kendisinden paye almış olarak pay sahibi olduğun Cenabı Allah mı? Yoksa nefsi emmarenin doğasına bağlı gerekçelerin doğrultusunda karşılık görmüş olarak anlam-değer yüklemli var kıldığın ve varsaymış olduğun dünya mı?

Rivayet olur ki Cenabı Resul “Bir saatiniz kalmış olsa ne yapardınız” diye sormuş. Sonunda ise “İlim öğreniniz” diye buyurmuş. Kıyametin koptuğu anda dahi elinizdeki fidanı dakiniz demek ile ilim ve yaşamı hayır üzeri gözetmemiz, öncelememiz gerektiğinin dersini biz ümmeti için miras bırakmış.

Önceliğin ne olmalı? İman eden bir can isen önceliğin her şeyden önce Cenabı Allah’ı tanımak olmalı. Eskilerin marifetullah dediği Allah’ın varlık bilgisine vakıf olmalı, faili mutlak olan özne olduğu içindir ki faili olduğu gerçekleştirdikleri üzerinden O’nu tanımalısın. Dua, ibadet, yaptıklarının sonuçları ile karşılaşmak, rüyaların sonuçlarını yaşamak, hakiki anlamda halis niyet ile öğrenmek amacı ile sorduğun soruların cevabını aramak ve sonuçta bulmak gibi deneyimler ile de O’nunla tanış olmayı fiilen ilişki kurmakta gerçekleştirmelisin.

O'nu gerçekte tanıyor olmanın bilgisini -ilmini- edinmek fitratının gereği olarak da olması gerektir... ki böylece kendisinden paye almış olarak var olduğun Allah ile yaratılışına uygun anlam ve değerinde kendi olmayı bulman ve kendi olabilmenin hakkını vermiş olarak yaşamının yolunu edinmiş olmanın olanağını bulmuş olursun. Önceliğin Allah ise varlık sahnesinde gerçekleşenlerin faili O olduğudur ki O'nun varlık hakkı hürmetine ahlak biçimsel anlamda hayr ve doğruluk üzeri yaşamak gerektiğini bilirsin. Elbette ilmi önceler, en hayırlısı içinde en hayırlısı olanı yapmaya özen gösterirsin. Rabbinin hangi sıfat ve isimleri gereği karakterinde bulmakta ve kişiliğin üzeri özgünce yaşamakta isen o doğrultuda kendini güzel ahlak üzeri gerçekleştirirken Rabbin ile hakkı gereği kendi olmayı bulur ve yaşarsın.

Kendi olmaktan yana huzur bulmak, kendi olmaktan yana mutmain olmak artık sana uzak değildir. Kendi olmaktan yana huzur bulmak ve mutmain olmak, öznel olarak değerinde yaşarken bulduğun, yaşamın anlamına dair iki belirlenimdir. Yaşadıklarının sonuçları olan bir evrende güzel ahlak üzeri olmak ile geleceğe dair selamet bulmuş olmak özgürce yaşamının olanağıdır. Öngörülü bir geleceğe bakmak, iman ile özgüven, cesaret bulmuş olarak da nefsi emmareye rağmen güzel ahlakın gereğinde yaşamak hem kendi olmaktan yana huzur bulmanın hem mutmain olmanın hem de özgürce ve özgünce yaşamının olanağını veren selametinin olmazsa olmazıdır.

İslam; iman, güzel ahlak ve ahrete/ akibete göre yaşamaktan ibarettir. Bu üç esas yaşam düsturunun ise yaşamın anlamından yana boşluğa düşmeyeceğin esaslar edinmişisindir. Yeter ki şüphe arafında kalmayasın, oyalanıp da ruhsal anlamda bütünlüğünü bozmayasın. İman, güzel ahlak ve ahret/ akibete göre yaşamak ruhsal ve yeri geldiğinde bedensel bütünlüğünü koruyor olmanın da gereğidir.

İman ile tutunduğun ve hayatı yegâne anlamlı bulmanı olanaklı kılacak Cenabı Allah'ın güzel ahlakı üzeri yaşamak ile anlamlı ve değerli

kılacağın yaşamın, ahret/ akıbet idraki içinde sınırlanırken derinleşen ve kendi içinde zenginleşen oluştta gerçekleşecektir... ki sürekli anlamlı bulduğun bir varoluştta hikmet artık tanrısal görü olarak Rabbin ne, nasıl ve ne için kılmış ise o nazar ile görmenin olanağı olarak edinmiş olduğundur. Hikmete dair görü edinmiş olanın yani sonuçta açık olan gerçeklik bilgisi edinmiş olanın yaşamı ne anlamsız ne de değersiz bulması olanaklı değildir.

Hikmet; olay ve olgunun ne, nasıl, ne için olduğu ile ilgili olarak tanrısal görü (teori) edinmiş olmak anlamını taşımak ile beraber olay ve olgunun sonuç belirimli olarak ne olacağı, nelere sebep olabileceğinin öngörüsünü de edinmiş olduğu ilmi belirimdir. Hikmet; olay ve olguya dair gerçekliğin sonuçta açık olması anlamını taşır iken sonuca bağlı belirli kılınmış nedenlerin de ne için gerçekleştiğinin ilmini yani nedenlerin hangi gayeye göre gerçekleştiğinin ilmi olması anlamını taşır... ki hikmete dair olan yerinde ve gerekli kılınmış olması gereği ne için olmayı bulur iken anlam ve değerini ne için olduğuna bağlı olarak gayeye bağlı varoluşunda bulur.

Hikmet ile olay ve olgunun gerçekliğine uyanmış olarak oluş belirlenimlerine öngörülü olarak bakıyor olmak, tanrısal görü edinmiş olarak olan biteni genel olan bütün açıları ile değerlendiriyor olmak anlamını taşır. Hikmette esas olan gerçeğin sonuç belirlenimli görünüş bulması iken hikmet sonuç, erek, amaç (gaye, maksat) belirlenimli olarak nedenselliğin yerindelik ve gereklilik ilkesi gereği belirli kılınmış olduğu anlamını taşır. İman, esasta hakikate tutunmak anlamını taşır iken yaşamsal anlamda tevhid bilgisi edinmek ile hikmete varımın da bir yoludur.

Varoluşa dair gerçeklik sonuç, erek ve vahiy bilgisi ile bilinebilir olan ilahi amaç doğrultusunda hikmet bilgisi edinmiş olarak değerlendirilir. Her gerçekleşen ilahi gaye doğrultusunda gerçekleşir iken hikmet üzeri gerçekleşmektedir ki hikmetin ilke gereği gerçekleşiyor olmasından

hareket ile olgusal olanın ne, nasıl ve ne için olduğuna bağlı olarak ne olacağına dair öngörüde bulunabilmek hikmettendir/ hikmettir. İman, hakikate tutunmayı olanaklı kılar iken hakikat ışığında olan bitene hikmeti gereği ne, nasıl ve ne için olduklarına dair gerçekleştiğine açık olmanın gereğidir. Hayır da Allah'a yükselmeyi olanaklı kılar iken nurlanmaya sebep olduğunda feraset ile hikmet edinmeyi olanaklı kılar.

Lokman Hekim'in bitkilere dair kimyanın, şifanın ilmine vakıf olması... ayrıca ilahi adalette her işin kısas gereği ile birebir karşılık gördüğü ilmine, sonuç belirlenimine vakıf olması hikmettendir. Yakub'un nefsi emmarenin tabiatına vakıf olmak ile beraber önlem -tedbir-alabilmenin ilmine vakıf olması hikmettendir. Yusuf'un rüya tabirini gerçekleştirecekleri sonuç belirlenimlerine göre yorumluyor olması da hikmettendir. Süleyman'ın toplumsal hiyerarşide öncelikli olarak mülk esaslı olmaktan daha çok emek esaslı adaleti tesis etmeye çalışması hikmettendir. Bu örnekler diğer nebilerin hikmete dair edindikleri ilim doğrultusunda çoğaltılabilir.

Ancak dikkat edilmesi gereken o ki her bir nebi ilke belirlenimli olay ve olguya sonuç belirlenimleri ile tanık ve sonuç belirlenimleri yaşama taşıyabilme, genel kılabilme ilmine sahip olan bilgilimsel olmaya haizdir. Bu anlamda deneyimsel olan ve tespite dayalı olan biteni sonuçta beliren gerçeklik bilgisine göre değerlendirdikleri görülür... ki bu bilimsel olmaktan öte değildir. Bu bağlamda tümdengelimci oldukları kadar, metafizik anlamda olgunun ilkesinden hareket ile özellikle Tanrı ilkesinden hareket ile olan biteni değerlendirebilmenin de tevhid bilgisine dolayısıyla da hikmet bilgisine, tevhid ilkesi gereğinde tanıklırlar. Bu doğrultuda da yaşadıkları görülür. Yani söz konusu olan gerçekliğe dair bilgi olması anlamında hikmet ise hikmet sadece bilgilimsel olan değil, öznelde bilginin değer ve inanç karşılığı olması sebebiyledir ki yaşam biçimsel anlamda eylemler olan olması anlamında önemlidir ve değerlendirilmelidir.

Nebilerin açtığı insanlık yolundan bakıldığında hakikat, iman, tevhid ve hikmetin insandan görünüş bulan tanrısal görü ve yaşam biçimine eyler olması adına önemli olduğu görülür. İman ile tutunulan hakikat ve hakikatin gerçekleşme/ gerçekleştirme belirlemeleri olarak görünüş bulan olan bitende gerçekleşen hikmete duyarlı olmak, iman eden her canın önemseydiği önceliği olmalıdır. Unutma ki hakikat özünde olandır, hikmet de edinmen gerekendir.

İman, güzel ahlak, akıbet/ ahret idraki de fitratına verilmiş olsa da biyolojik nedenler ile varlık bulup da Allah'tan besleniyor -yaratılıyor olarak vücuda gelen -gerçekleşen- nefsi emmareye rağmen kazanılması gereken bir mücadele içinde kendini bulacaksınız. Cinsiyeti olmayıp da olmadığın cinsiyeti inanmış olmak ile yalan olmuş olsa da yüklem alabilen, kötülükten haz alan, yaratılışı gereği korkak olsa da elde ettikleri ile zulme meyilli olarak hırslanabilen nefsi emmare söz konusu ise ona rağmen iman ve güzel ahlak sahibi insan olman gerçekten zordur. Yeter ki üzerinde uluhiyet belirlemeleri ile Rabbin olan Allah'a daim sığınmış olasın. Vicdan sahibi olarak hak olana uyanmış olasın.

Nefsi emmarenin diyalektik oluşta hangi hikmet üzeri yaratılmış olduğunu, ne için olduğunun gerekçesini unuttuğumu sanma! Söz konusu olan Allah'ın varlığı ve rahmeti kendi nefsine zorunlu kılmış olması ise nefsi emmare için mutlak kötülük tanımlaması yapmak haksızlık olur. Şeytan ahlakının temel taşı olsa da iyinin, doğrunun, hak olanın, cömertliğin, merhametin en genel tabir ile rahmetin yani ilkeye dair olumlu olanın üzerinden görünüş bulması, gerçekleşme olanağı olarak nefsi emmare elbette araçsal kılınmış olması ile hikmetini yani yaratılmış olmasının gerekçesine bağlı olarak gerçekliğini bulmuştur. Kötülüğe araç -kaynak- kılınmış olsa da kötülün araç kılınmış olması ve özü gereği yaratılmış olmayı Allah'tan buluyor olması dolayısıyla mutlak kötü olunmayacağı kanaati ile -mutlak değil de- saf kötü olmaktan öte değildir.

Nefsi emmare varoluşunu özden hareket ile yaratılıyor olmakta bulsa da varoluşunu kendi dışında arıyor ve nesnelere buluyor olarak kendi olmayı gerçekleştirir iken öz kendilikten uzak nesnelere saplantılı bir biçimde bağlı olarak kendini gerçekleştirendir. Tenselliğe, nesnelere haz ve tutku ile saplantılı bir biçimde bağlı olurken varlığa veya varoluşa bir tutunma biçimi olarak vazife görür. Saf kötü olması ve kötülüğü gerçekleşmesi gereken bir erk olarak erkin gerçekleşme iradesi göstermede biçimlenmesi ile özneyi kötüye dair yönelimli ve eyleme eyler kılması onun ile gerçekleşir iken öteki ile ilişkilerin gerekliliği sebebi ile sınırlanması yani kötüye dair olanın bilinçdışı kınıyor olması doğrultusundan bakıldığında güzel ahlakın da karakter biçimsel anlamda edinilmesinin bir nedeni olarak nefsi emmareyi tanımlamak yerinde olur.

Özsel olan evrensel değerler anlamında değerlerin ediniliyor olması ile oluşan, hak ve hakkaniyet ilkesi gereği iyi ve doğru ilkeleri ile öznel - eylem- kritik anlamda işlevsel olan usun vicdan formasyonunda görünüş bulmasının da bir nedeni olarak ussal olmaya eyler olması da dikkat çekicidir. Vicdan üzerinden kendisi ile mücadele eden öznenin, anlam-değer yüklem edinmeye bağlı olarak yaratılıyor olması gerçeğinden de bakıldığında kendi yaratımına vicdan dolayımında katılmasının gereği olarak nefsi emmarenin önemli rol üstlendiği görülür. İster vicdan dolayımında diyalektik belirlenimli isterse hazlar ve olumsuz duygu dolayimsızlığında olsun, nefsi emmare özneliğin anlam-değer belirlenimlerinde değer kritik olarak yüklem almış olması ile yaratılmış gerçeklikte var olmasının en önemli öznel unsurlarındandır.

Nefsi emmare ile yani içerideki kötü, Jung'un tabiri olan "gölge" ile varoluş, iyi ve kötü olanın diyalektiği üzeri gerçekleşir iken kötü olanın, esas değil de araçsal kılınmış olması gerçeğinden hareket ile bakıldığında aşılması gerektiği gerçeğine, varoluşun ortak gerçeklikte

diğeri ile olanaklı olması üzerinden tanık olabiliriz. Söz konusu olan nefsi emmarenin ölene kadar ölümsüz olma gerçeği ise kötülüğü yok edemesek de öteki ile varoluşta hukuk ile sınırlamış ve güzel ahlak ile aşmış olarak terbiye edebiliriz. Allah'a olan muhabbet ve zikir ile de ahlakını kötülükten haz almak yerine hayrı sevmiş olmaya eyer olabiliriz. Hakkı dışında gerçekleşmeyen hazcılık, nesnelere mutluluk bulmak ise acılardan kaçmanın, acılara, zorluklara dair varoluşun gerçeğinden uzaklaşmanın ideali -aracı- kılındığında, varoluşun gerçeklerine kör, terbiye edilmesi zor nefsi emmarenin uzantısında kötüye dair kılınmış karanlığa gebe kalınır. Gerçeğe uzaklaştırıcı, idrakinden uzak şuuruna örten her ne ise hakkı gereği varoluş belirlenimlerinin dışında yaşanmamalıdır. Dinde helal, hazların dahi hakkı gereği ile yaşanmasını da kapsar iken hazlar nesnelin nicel belirlenimli dünyasına sürüklememelidir.

İnsan ortak varoluş gereği ile ilişkileri sürdürebilir ve sürekli kılınmış olmak ayrıca geleceğe ortak adım atabilme anlamında organize olmak ve ilişkileri yönetilebilir kılmak için dahi olsa kötülüğün ayırıştırıcı, bütünlüğü bozucu, hakikat idrakine örtücü olumsuz doğasına karşı terbiye olmak zorundadır. İnsan olmayı, baba, anne, nebi, filozof, bilim insanı, mürşit, yönetici vb. olmayı ahlak biçimsel anlamda öznelliğe yüklem alınmış karakter olarak bulur iken dahi bu karakterleri hak etmenin gereği olarak nefsi emmaresini terbiye etme gereğinde kendi olmayı bulur. Başka bir deyişle de kötülüğe, hakkı dışında yaşanan hazcılığa dair olup da nefsi emmare ile gerçekleşme olanağı bulunanları bilinçdışı kılmak ile güzel ahlakta hak edebileceği karakterleri hakkı gereği ile yaşayabilir.

Yaşam var olmak ile anlamlı, anlam ve değerini ölüme -süreksizliğe- rağmen yaratılmış -yorumlanmış-, değer kılınmış olanlar ile bulmakta iken anlamsızlık içermeyecek kadar anlam doludur. Bizler ölüme dahi gerçeğe açılan bir kapı olarak bakar iken hakkı gereği ile değer kılmakta

ve değerinde olarak karşılamaya çalışır iken ölüm veya yaşamın anlamsızlığına karşı dünya görüşü olanların sanılarında takılı kalmayacak kadar keşif ve deneyim sahibiyiz. Ölüm dahi bizler için Allah'a varmanın, gerçeğe uyanmanın kıyameti iken değer bulduğumuz ile değer kıldığımız olarak deneyimleyeceğimiz - tadacağımız- iken anlamlı ve değerlidir.

Evrenin makro ölçekli nicel belirlenimi karşısında anlamsız kılınmaya çalışan insan, anlam ve değer varlığı olarak yaratım etkinliğindeki performansı ve yarattığı değişen dünyalardaki varoluşu ile değerlendirildiğinde, diğer mevcudattan açık ara önde tinsel bir var oluşa haizdir. Yaratıcısını en üstün ve güzel kıvamda üzerinde buluyor olarak yaşarken de eşrefi mahluk değil midir? Süreksizliği anlamsızlığa gerekçe gösterenler ise süreksizliğin varoluş eşikleri ve ilke belirlenimleri ile kontrol edilebilir olması ile yaratıma dair kılınmış olduğundan belli ki habersizdirler.

Nefsi emmarenin hazlardan yana tatminsiz olan ve sonuçta iğretiye neden doğası sebebi ile varoluşu anlamsız bulmaya eyler olmasına kanalar ise ilkeleri olumlu anlamda erdemler olması gereğinde yaşamak ile varoluştan yana yani kendi olmaktan yana mutmain olmanın gerçekleşeceğinden habersizdirler. Kendi olmaktan yana mutmain olmak, varoluşu hakkı gereği ile anlam ve değerinde yaşamak anlamını taşır iken tatminsiz kılan nefsi emmareye uymak ile anlamdan yoksunlaşmanın da gerçekleştiğini görmek gerekir. Ayrıştırıcı, bütünlüğü bozucu, yalnızlaştırıcı olması sebebi ile kötülük; anlam bütün içindeki ilişkilerde sinerji sağlamak ile edinilir iken anlamdan, hikmeti anlayabilmekten, öncelikli olması gereken evrensel değerlerden, sinerjiden, beraberce yaratım olanağında bulunmaktan uzak, anlamsız kılıcı olma yönü ile de değerlendirilmesi gerekendir.

Tarih olgusal olarak da yaratım etkinliğinde yaratıma dair yorumladıkları ile varlık sahnesinde anlam bulan ve değer üreten bir

varlık olarak görülen öznenin, varlıkta anlam ve değer edinimini açık etmesi dahi anlamsız bir varoluşun olmadığı gerçeğini görünür kılar. Varoluş varlık sahnesinde anlam ve değer edinimi üzerinden - dolayımında- gerçekleşirken, özne olmanın doğası gereği yönelimsel, yargısal, eylemsel olarak anlam-değer-irade-duygu varlığı olan öznenin anlamsız bir oluşa bakıyor olması beklenemez. Anlamsızlık yargısında bulunmak dahi özne olmanın anlam-değer doğası ile çelişir iken ironiktir. Anlamsız olduğuna dair her niteleme hem bütün içinde gerçekleşir iken anlam kazanması hem yargısal olan eylemde gerçekleşmesine bağlı olarak değer niteliğinde anlam bulması hem de yargısal gerçekleşenin anlam nitelemesinde bulunulmasından dolayı anlam içermesi sebebiyle anlamsız varoluştan bahsedilemez.

İrade-duygu, anlam-değer, niyet (gerekçe de denilebilir)-eylem vb. bağıntısında öznellik değer yargısal yüklem edinmelere bağlı olarak anlamda nitelik kazanması ile vücut bulur, gerçekleşir. Böyle iken anlamsızlığın olmadığı bir dünyada olan biteni anlamsız kılma çabası hem hakikate kör hem de hakikatin belirlenim araçlarından olan hikmete kör kılar. Varoluşun ne için olduğundan yani asli gayesinden - ereğinden-, öznelliği dolu kılacak anlam ve değerden uzak boşlukta kılar. Söz konusu nefsi emmare ise tatminsiz doğası gereği ile anlamsızlığa iterken terbiye edilmesi gerektir. Hazcılık da acılar ve zorluklardan kaçışın bir aracı kılındığında gerçekten öte kılmak ile kalmayıp, gerçeğe yüzleşmek yerine, acıları ve zorlukları aşmak yerine, sonuçları itibarı ile hayati anlamda sıkıntılar doğurur/ doğurabilir. Hazlara düşkün nefsi emmarenin hazzardan yana helaller sınırına çekilmesi, terbiye edilmesi adına önemlidir.

Nefsi emmare saf kötülük olsa da varlığa ve varoluşa bir tutunma biçimi olarak gerçekleşir iken tenselliğe, varoluş nesnelere (servet, kariyer, para, tebaa, vb. maişete dair olanlar) hazlar, hırs, arzu gibi öznel belirlenimlerde hakkı dışında tutunmak dışında sınırlanmış, terbiye

edilmiş olması ile insanlaşmanın bir gereği olarak vücut verilmiş olandır... var kılınmıştır, yaratılmıştır. Hazlar, tutkular, hırs, şehvet vb. ile varlığa tutundurur iken varlığı duygulara aşkın tatmanın başka bir deyişle de değer kritik yapmanın bir aracı olarak da gerçekleşir. Bu oluş belirimi ile hazlara, duygulara dair öznel yüklem almak ile öznenin kötüyeye dair yüklem aldığı gerçeği olarak doğrudan yaratımına katılır.

Nefsi emmareye rağmen yaşamın anlamını koruyacağın iman, güzel ahlak ve akıbet/ ahrete göre yaşamak düsturun olsun... Olsun ki varoluşun varlıksal zeminden hareket ile Allah'a ait olsa da hakkı gereği hak etmiş olduğun, anlam ve değerinde kendine dair kılmış olduğun, hakikatten bakarsan eğer sana dair kılınmış olan yaşamın olsun.

Muhabbeti yani sevgiyi, aşkı unuttuğumu zannetme! Duygular değer katalizörü iken duygular ile değer olgusal olmayı kazanan bir dünyada, yaşadığın dünyanın içinde olmak için duygular şarttır. Gerçeğe uyanmak hep ussal olarak ele alınır ama duygular ile gerçeğe tutunmakta isen gerçeği yaşamaya yol edinmişsindir. Allah'a olan sevgin, aşkın ise O'nu hakkı gereği değer olarak bulmanın, duygular hakiki kılar iken O'nun ile iletişim kurabilmenin, duygu eylemde ilkeyi içeriyor iken O'nu hakkı gereği yaşamak ile O'na yükselebilenin aracıdır. Gerçek ussal anlamda bilebileceğin, bulabileceğin, tanıyabileceğin olsa da duygular ile hakiki anlamda yaşadığıdır, yaşamın gereğidir.

Sevgi, sevileni değer kılar iken sen hakikate duyarlı olan hakikat talebesi olarak önündeki bütün engelleri aşmaya bak! Şüphenin arafta kılışını aş! Korkuların ayağına bağ olmasın! Nefsi emmareye rağmen hakkaniyet ilkesi gereğinde vicdanlı olmayı öncele! Sen işlerinde Allah için olmayı öncelendiğinde de Allah da senin için olmayı önceler. Sen halk kılınmış olan mevcudata değer verdikçe, Allah da sana değer verir.

O ki kitabı olan Kur'an'da yarattıkları üzerine yemin ederken anlam-değer dünyası sahibi olduğunu vurgulamış olmak ile beraber yarattığı her şeyin nezdinde bir anlamı ve değeri olduğunu da ifade etmiş bulunmaktadır. Olan biteni sadece nicel belirlenimli ve süreksizlik ilkesine bağlı olarak değerlendirir iken anlamsız bulmak veya anlamsızlaştırma çabasında olmak hem yaratımın doğasına hem de anlam ve değer varlığı olarak özne olmanın doğasına aykırıdır. Olan biten anlam-değer belirlenimli gerçekleşiyor iken hangi anlam ve değerde gerçekleştiğinin bilgisinden -idrakinde- uzak olmak, olan bitenin anlamsız olduğu anlamını taşımaz.

Bir gerçeklik içinde farklı bir gerçeklik perspektifinden bakar iken gerçeğin diğer yüzlerine uyanık olarak düşünsel etkinlikte bulunmak gerekir. Gerçek çoklu ve girift katmanlı olmakta çok yönlü gerçekleşir iken mikrodan makroya kadar olup bitenlerin kudret sahibi Allah'ın yaratıcı etkinliğinde fail olması doğrultusunda gerçekleştiğini unutma! Stoacılar ve nihilistler gibi anlamsız bir evren yargısına varman sanıdan ibaret olup gerçekte karşılığı olmayan bir görüş olmaktan öte değildir. Üst ve alt evren belirlenimlerine göre üst evrenler elbette değer yargısal anlamda öncelikli konumdadır. Anlamsız bir dünyaya bakmaktan ise değer öncelikli bir evrene bakıyor olmak yeğdir.

Dünya mı ahiret mi önemlidir denilse elbette ahiret yaşamı önemlidir ve ona göre yaşamak gerekir denilir. Ancak dünya da anlamsız, değersiz bir oluşa haiz olmadığından önemsiz değildir. Kaldı ki ahiretin tarlası denilecek niteliğe sahip iken değerinde ve hakkı gereği ile yaşanması gereken bir yaşamı barındırır. Hikmete gebe oluş içinde Allah ile buluşmanın, O'na yükselmenin olanağını taşır. Böylesi önemli yaratılışa haiz iken dünyada ve insanlık tarihi olup da tinsel anlamda yaratılmış dünyalarda fail olan Allah'a işlerinde hayret ve kendisine hayran olmak ile yakın bulunabileceğini de unutma!

İman, muhabbet, hayret, hayranlık, huzur, mutmain olmak ve selamet gerçeğe uyanmış olmanın hem ilke hem duygu belirlenimlerine haiz iken sadece ussal değil, duygu yüklü bir oluş içinde gerçeği değerinde yaşamaya çalışmanın gerektiğinin belirlenimleridir. Sen hakiki oldukça, hakiki anlamda seni kendisi ile tanış kılacak Allah ile er ya da geç tanışırsın. Buluşur ve kavuşabilirsin... sonuçta ise istidadın kadar olduğun gerçeği yaşadığına uyanmış olarak süreksizliğe rağmen ve süreksizlik zemininde gerçekleşen sürekli bir yaşamın içinde hiç ölmeyecek olmanın idrakinde yaşarsın.

Her bir varlığı kendi özünden hareket ile içeriden itibaren özgün, biricik olarak yaratırken her biri ile ilgili olmayı yaratımın doğası gereği bulan Allah elbette senden uzak değildir. Sen senden uzak olmayan hakikate dair derin bir körlük içinde gaflet uykusunda iken er ya da geç uyanacağın ölüm -kıyamet- sana gelmeden önce uyanmaya bak! Uyanmak ile kalmayıp hakikate göre yaşamayı öncelemeye bak! Varoluşunu güzel ahlak ile hak edip, hakikati öznel gerçekliğinde deneyimliyor olduğunun gerçeğine de uyanmış olarak erdem sahibi olarak hakkı gereği ile yaşamaya bak! Seni kendi ile sen kılan, varlık sahnesinde gerçekleşen her şeyi varoluşuna sebep, nimet kılan Allah'a şükretmeye bak! Var olmanın, başka bir deyişle de bahşedilenin karşılığını vermek olanaklı olmasa da emek, güzel ahlak ve şükür ile bahşedileni hak etmeye bak!

Dil, gördüğün dünyayı algısal anlamda biçimleyen yaratıcı içeriğe haizdir. Zahmet olanı rahmetten bilmek, kusur olanı değil de nasip olanı görmek, küfürde değil de şükürde bulunmak, inatta değil de tevhitte durmak, yermek değil de hamd etmek, gaflette değil de zikirde her an yeni bir anma -hatırlama- idrakinde ilke gereği eylem sahibi olmak, tesadüf yerine hikmetten bakabilmek vb. çirkin olanın yerine güzel olanı ikame ettikçe güzel olduğuna tanık olunacak bir varoluş içinde yaşadığını göreceksin.

Her daim hatırında tutman gereken bir nasihat istersen... zerre kadar iyilik ve kötülüğün karşılıksız kalmadığı bir oluş içinde bulunduğunu unutmadan sonuçlara göre yaşamın gerektiğini bilmelisin. Başka bir deyişle de deneyimler bağlayıcıdır... öznesini geleceğine dair bağlayıcı olan her eylemde sonuçlara göre yaşamak ve bu doğrultuda rahmet üzeri olmak kişinin kendine rahmet olması anlamında önemlidir. Uykuda olduğun bir varoluşta, hakikati tanıdıkça ve hakikate göre yaşamayı öğrendikçe selamet başka bir deyişle de geçmişin deneyimleri ile öngörülü gelecek algısında günü yaşayabilmek ve selamet ile gelen huzur uzak değildir.

İnsan büyük âlem iken Kıyamet, Vakıa, Gaşiye, Hakka vb. ifadeler ile anlamlı kılınan ölüm er ya da geç seni bulduğunda gerçekle kıyam eden hakikate uyanma olayında, âlemler ve zamanlar kuşağı ayrıca nefsi emmarenin örtülerinden sıyrılmış olarak gerçeğe uyanırsın. Uyandığında hakikat ile yüzleşmenin ağırlığını korku olarak hissetmekten ise hakikate uyanıyor olmanın sevincini duymak elbette yeğdir. Öyle ise korkudan beri, selamette huzur bulduğun bir günde olmak adına Allah'a iman, güzel ahlak ve ahrete/ akıbeteye göre yaşıyor olmanın sınırlarını edinmiş olarak hakikat ile buluşmaya yol bulmalısın.

Sen kendini olduğundan küçük sanma! Sen büyük âlem iken ölüm senin vakian, kıyametin, senin örtülerinden soyunman olmadan önce, hakikate uyanmalı, O'ndan sonuç aldıkça ve iman ile O'nunla ayağa kalkmalı ve hakikati belirlenimlerinde öğrendikçe gerçekliğine dair varsaydığın sanılar uykusundan, örtülerinden uyanmalısın! Resulü Ekrem'in dediği gibi ölmeden önce ölmelisin! Uyuduğun âlemler ve zaman kuşağı uykusundan uyanmalısın. Kalbi -kendilik dünyası- Allah ile dolu insanı bulduğunda, insan ile buluştuğunda ve uyanmaya daha yakın kılan muhabbetullahı erdiğinde, duygularda tutunduğun hakikate uyanman kolaylaşır.

Sen noktayı kübra iken kendini küçük sanma! Allah'a uyandıkça kendine de uyanırken haddini bildikçe ve fakrı ahlakın kıldıkça Allah'tan sonuç alan oluş içinde bereket edinmiş olursun. Allah için halk edilmişlere hizmet ettikçe de bereket sende sürekli kılınır. Hakikate uyanık oluş içinde kendi olmaya dair bir yol bulursun!

Sen değişen zamanların yani tarihin öznesi, Allah'ın sıfat ve ilahi isimlerinin gerçekleşme mahalisin. Hakikat ile var olmayı özerklikte bulur iken emek varlığı olarak kendi yaratımına doğrudan katılırsın. Değişen irade, duygu, anlam-değer, inanç, vicdan vb. belirlenimlerinde gelgitler içinde kendi yaratımına doğrudan katılırsın. Kendi -ben- olmayı özerk olarak bulur iken nesnellığe aşkın özne olmakta kendini gerçekleştirdiklerinde yaratma olanağında bulunursun. Cenabı Allah seni, senin üzerinden senin ile yaratmakta ve seni olduğundan öte tarih varlığı olarak varlık sahnesine çıkarmakta iken sen tene, beşer olmaya dair kılınmış olsan da bunlardan öte kendini aşma olanağı içinde var olansın.

Yaptıklarının, gerçekleştirdiklerinin sonuçları olan bir oluş içinde deneyimlerin bağlayıcı olduğu kadar sonuçlara göre öngörülü bir yaşama da eyler. Yaptıklarının sonuçları olan oluş içinde sonuçlar, geleceğe dair yaratımda kendi yaratımına katıldığın gerçeğini de taşır... ki deneyimlerin -gerçekleştirdiklerinin- sonuçları geçmişin aynası olarak aynalaştığın bir oluş içinde seni kılar iken hem tinsel anlamda kendine ve olması gerekenler doğrultusunda hesaplaştığın yaşadıklarına uyandırır/ uyandırmalıdır hem de seni aynalaştırdığı oluş içinde kılar iken kendini de aşikâr eden Allah'a uyandırır/ uyandırmalıdır.

Ahrete/ akibete göre yaşamının bu denli önemli olduğu bir varoluşta, iman hakikate tutunmanın, güzel ahlak hakikate yükselmenin ve her şeye rağmen sabır yani ilkede tutarlılık hakikatten yana er ya da geç sonuç almanın gereğidir. Gerçek sana göre değişecek olan değil, sonuç

alacağın ve ona göre değişeceğin iken gerçeğe göre rahmet tavrında - ahlakında- olarak yaşamam evvela senin hayrındır.

Sen kendine hayır etmekten uzak kötülüğe, batıla batmış ve bu doğrultuda inanmış olmakta kendi olmayı yüklem aldığın anlam-değer bağıntısında bulmuş isen bil ki sonuçlarına katlanacağın bir yaşam elbet seni bekler. Sonuçlarına katlanamayacağın bir yaşamdan ise sonuçlarını özgüven ve huzur ile bekleyeceğin, bizatihi içinde emek ile bulunduğun ve geleceğe dair göndermiş oldukların ile geleceği miras aldığın/ alacağın bir yaşam elbette yeğdir. Kendi dışında sana uzak, yabancı olduğu bir gerçeklikten ise yaşadığın ve emek ile hak ederek içinde bulunduğun, aidiyet duygusunda yabancı olmadığını bir gerçeklik elbette yeğdir. Sonunda sonuçları itibarı ile daha zor bir yaşama neden olmaktan ise daha güzel ve yaşanabilir bir hayata taşınmış olman elbette yeğdir. Seni kendi özüne örten bir yaşam biçiminden, seni kendine uyandıran, gerçeğe taşıyan, gerçekten sonuç aldırtan bir yaşam elbette yeğdir.

Sonuçlara göre yaşamamak ile öngörüsüz bir geleceğe bakmaktan ise sonuçlara göre yaşamak ile öngörülü bir geleceğe bakabilmek elbette yeğdir. Gelecek sana nasıl gelecek? Elbette anlam-değer, içerik-biçim, temsil-tasvir nitelikli bir varoluşta zamansal anlamda geçmiş-şimdi ve burada-gelecek bağıntısında aynalaşılan bir oluş içinde bulunulur iken temsilen seni sana gösteren bir oluşta geleceği buluyor olacağın kesindir. Tarihsel anlamda kadim ve öznel deneyimler de bunun kanıtı olarak sana derstir. Zaten sen yaşadıklarının gözlemcisi olarak sonuçları ile karşılaştığında geleceğin sana nasıl geldiğinin de gözlemcisisindir.

Eskilerin de dediği gibi “Niyeti güzel olanın akıbeti güzeldir.” Niyetinde öncelediğin hakkaniyet, doğruluk, hayır ve Allah için olmak ise halk için de olur iken sonuçta kendin için de olmuş olarak gelecek sana elbette güzel gelecektir. Sen iyi ve doğru bir insan isen gelecekten yana korkma! Sonuçta ölüm gerçek ve senin kıyametin iken er ya da geç

gerçeğe uyanacağıın en büyük olayında geleceğinin önceden yaptıklarının sonucu olduğuna tanık olacaksın.

Gaflet içinde bulunan her can için uyanış kaçınılmazdır. Önemli olan ise gerçeğe uyanılmış olduğunda nasıl bir geleceğın bekliyor olduğudur. Gerçek uyandırıcıdır, değiştirici ve yükselticidir... Yeter ki gerçeğe inanmış olarak tutunup, gerçekten yana sonuç alan tutarlı bir yol üzerinde bulunmuş olalım.

Gerçekten kaçmak yerine gerçeğe koşmak, gaflete dalmak yerine gerçeğe tutunmak elbette varsayılan -itibari olup da inanılan-gerçeklikten hakiki anlamda gerçek olana uyanmak için olması gerekendir. Allah'a iman, ilke gereği olgusal ve ahlaki anlamda meşru olan her alanda emek (değer üreten çaba içinde bulunmak, miras olacak etkinlikte bulunmak, kendini gerçekleştirmenin -keşfetmenin-yaratıcı etkinliğinde bulunmak), güzel ahlak (hakkaniyet ilkesi gereği rahmet üzeri diğerini de kapsayıcı olan tinsellik içeren eylem sahibi olmak), zikir, derin düşünce, muhabbetullah ve ahret/ akıbete göre yaşamak sonunda gerçeği aşıkâr kılacak, gerçeğe ermeyi olanaklı kılacak yolun esasları olarak kabul edilebilir.

Öncelik istersen eğer sen iman ile Allah'ı sev de... iman ve sevgi -ilahi aşk- elbet diğer esasların gerçekleşmesine seni eyler. Sen her işinde âlemlerin rabbi olup da dolayısı ile senin de rabbın olan Allah'ı önceleyen ahlak üzeri olur isen elbet Allah da seni önceler. Sen Allah'tan gelenleri nasıl karşılar isen Allah da elbet seni öylesi karşılar.

Hakkaniyet ilkesi gereği rahmet, özünde merhamet ve eyleminde şefkat üzeri ol ki Cenabı Allah da seni rahmet, merhamet ve şefkat üzeri kabul buyursun. Sen hak olanı öncele ki hak yolunu aydınlatısın. Süreksizlik içinde savrulmadan hak -gerçek- olana tutundukça yolunu kaybetmeden yaşarsın. Her şeyden önce insanı bul, insanı sev ki

Allah'ın en büyük dehası karşısında eğilmiş olarak Allah'ı sevmeye bir yol bulmuş olasin.

Sev kardeşim! Sev ki sevilesin. Esasa dair söylediklerimi gerçekleştirme gücü, anlayışı (irfanı), niyeti ve eylemini gerçekleştirme olanağını bulmuş olasin. Sev ki hakiki olasin. Sev ki değer bulduğun sevdiğini önceler iken öncelenen sevilenlerden olasin. Sev ki acziyetten İliyuna, kadir olan Allah'a yüksesin. Sev ki fakırdan Gani olan Allah'a yüksesin. Sev ki sen, sen olmaktan -olduğundan- öte Allah'ı yakın bulur iken gerçek ile tekâmül ettikçe âlemler kuşağının özeti olan âlemler kuşağı olarak meleklerin inerken, hizmet ederken yükseldiği noktayı kübra olasin. Sen âlemlere inerken hizmet ile âlemler senden Allah'a yükselsin. Sev ki yekvücut Allah'ta olmaya yol bulasin.

Sev ama âlemlerin rabbi olan Allah'ı sev! Âlemlerin rabbi Allah'ın görünüş bulduğu insanı sev! Sev ki Allah ile buluşup Allah'a ermeye bir yol bulmuş olasin.

Fakrı da öncelikli tut ki Allah'ın varlığından yana bereketin sürekli olsun. İbadette süreklilik hem Allah'ın muhabbetini kazanır iken yakın bulmak hem de bereketin sürekli olması için önemlidir. Fakr da ihtiyaçlı olmak anlamının dışında Allah ile var olduğunun idrakinde olmak ve ahlak biçimsel anlamda da Allah'ın bahsettiklerini kendi nefesine mal etmemek anlamını taşır.

Tasavvufta terk mertebeleri olarak bilinen terki dünya, terki ukba ve terki terk aşamaları da fakra dair tekâmül mertebeleri olarak idrak edilmesi gerekenlerdir. Dünyevi beklenti, ihtiyaç, nimet ve temsil niteliği olup da varsayılmış gerçeklik anlamında karşılığı olanları aşgari düzeyde hakkı gereği yaşamak terki dünya aşamasında gerçekleşmesi gerekendir. Hakikate dair sonuç almalarda tasarruf, keramet, gönüllere nüfus etmek, irfanın ve ferasetin artması, basiretin kazanılması vb. ahret -cennet- nimetlerini kendi nefesine mal etmeden -takılmadan-

hakkı gereği yaşamak terki ukbanın gereğinde yaşanması gerektir. Ahirete başka bir deyişle de geleceğe dair beklentilerde bulunmamak dahi bu aşamada olması istenendir.

Beklentiler; olan bitenin hikmetine, günde yaşanan gerçeklere, arananın bulunmuş olmasına kör kılacağı gibi öncelenmesi gereken değerler önceleniyor olmamasına, idrak edilmesi gerekenin basiretten uzak görülmemesine neden olacağı içindir ki fakrın gereği olarak istenmez. Terki terk ise terk etmeyi terk etmek anlamında kendi olmayı Allah ile bulanın Allah ile varlık âlemlerine geri dönmesi ve hakkı gereği fakr üzeri yaşaması anlamını içerir. Fakr da ileri olan Allah'a yakınlıkta ve tekâmülde ileri olduğu gibi halka hizmet ederken Allah'tan yana bereketin akışında da süreklilik kazanmış ve aliy mertebelerde ileri olabilir. Fakr; haya, edep, ibadetler, güzel ahlak vb. gibi takvaya dahildir. Takvada ileri olmak fakrda da ileri olmak anlamını taşır.

Fakr; düşünsel anlamda kiminle var olduğunun gerçeğine uyanmak, ahlaki anlamda da kişinin Allah ile var olduğunun idrakinde O'nun ile uyumlu nasıl yaşanması gerektiğinin gerçeğini taşır. Bunun içindir ki fakr takvanın esaslarından olarak önemsenmesi gerektir. Allah'a yakın buldukça haddini bilen kulun varoluş sınırlarında anlam ve değer ediniminde berekete dair süreklilik edinir iken derinlik ve zenginlik kazanmasının da gereklerindedir.

Sev ve fakrı gözet ki hakikatten sonuç almak ile kalmayıp sonuç almayı sürekli kılmış olarak aliy mertebelerde seyir edesin. Allah ile var olmanın yaşam sevinci tadını deneyimlemek ile kalmayıp, varoluşun değer oluşunda kendi olmaktan yana da mutmain ve yaşam sevinci bulasın.

Hırslar dünyanın gölgesinde, nefsi emmarenin tutunduğu nesnelere hakikate kör kılar. Her kötü olan öznel anlamda bir tükenişe neden olur

iken iini kemiren hırsta kendini tüketer iken dünyanın gölgesinde kaybolursun.

Aman ha! Sen fakrı hırta kurban etme! Önemli, aşığı bir şey de zannetme! “Ben fakır” deyip de fakırdan habersiz ve fakrı ağızına sakız yapmışlar gibi değersiz veya sıradan kılma! Fakr, yeryüzünde hakikate dair vakur yürüyen müminin bahşedilmiş en önemli azığıdır. Her işi, oluşu hakkı gereğı tadında yaşamasının, hikmete açık olmasının ve hikmet edinir iken Allah ile görü sahibi olabilmesinin en önemli gerekenidir. Allah’a dair bir bereket edinmiş isen fakrın sürekli kılınışında bereketin sürekli kılınmış olduğunu unutma!

Sevgi -ilahi aşk- uyanma çabasında olan insanın bineğı iken fakr hakikate uyanmış olanın, nefsi emmareye rağmen hakikati hakkı gereğı yaşamasının çabasını içerir. Nefsi emmareye dair olan dürtü, kötü huyların, haksızca yaşanan hazların bilinçdışı kılınır iken güzel ahlak edinmenin vesilesi -olanağı- olur. Allah’ı hakkı gereğı yaşamayı olanaklı bulmanın olanağına, unutma ki fakr denir.

Âlemler ve zaman kuşakları içinde gerçekleşen derin uyku içinde uyanmak için hakikate dair ilim gerekli olduğu kadar, muhabbetullah da gereklidir. Fakr da ilim ve muhabbetullahta bereket kazanmış olmanın, ileri gidebilmenin, tekâmülde hakikate yükselmiş olanın gerekeni olarak dikkat edilmesi gerektir. Uykuda uyanık olmak için bil ki fakr, olması gerekli olan, varoluş yolunun olmazsa olmazdır.

Fakr olmak, ezik ve mahzun olmak anlamını taşımaz. Sen hazreti insansın... asl olansın. Sonradan varsayıp da gerçek bildiklerini yüklem alırken insanlık tininde varlık sahnesine çıkman anlaşılır olsa da asl olan sen iken yüklem aldığın anlam-değer belirlenimleri insan olmanın, kendini yaşamının önüne geçmemeli. Asl olan sen iken gerçek bildiğin zanların kendi gerçeğine seni örtmemeli. Acziyetin ezikliğın değil, fakrın da mahzun olmana sebep değil iken acziyet iliyuna, fakr da ganiliğe,

kudrete yükselmene araçtır. Emek sahibi olarak asl olan kendini gerçekleştirirken rabbini sıfat ve isim belirimlerinde yaşıyor olarak kendin olman şerefidir. Sonradan yüklem aldığın aileye, asabiyete, ırka, kültüre, medeniyete vb. dair anlam ve değer yüklemeleri insan olmanın ve Allah'ı hakkaniyet ilkesi gereği ile istidanın ölçüsünde hakkı gereği yaşamanın önüne geçmesin!

Ey insan! Allah'ın en güzel kıvamda var ettiği iken değişen zamanların öznesi olarak Allah'ın ilahi sıfat ve isimleri ile öznel ve kurumsal düzeyde görünüşe geldiği özne olarak elbette varlık sahnesinde asl olan sensin. Eskiler insan âlemlerin ruhu, zattır demişler ise senin hazreti insan olman yani tümel belirlenimleri ile insan olmaya dair özü taşıman sebebiyledir. İnsan olman sebebi ile yüklem aldığın anlam-değer belirlenimlerine aşkın olarak asl olan insan olmandır. Varlık sahnesinde özü gereği asl olan ve kendi olmaya dair tümel belirlenimi gereği asl olan insan olmak sana bahşedilmiş iken sen kendini nicel belirlenimli küçük olmaya indirgemiş olarak özüne bağlı gerçekleşen kendi olmaktan yana yitik kılma!

Eskiler buyurmuş “Görene, köre ne! Duyana, kime ne!” Gerçeği gören can gözü, gerçeği duyan can kulağı, gerçeğe duyarlı ve gerçeğin evi olan kendilik dünyan (kalbin) -can evin- yok ise uyanman, kıyametine -ölmene- kalmış demektir. Cenabı Allah hakikate kör, sağır, duyarsız ve anlayışsız kıldıklarından kılmamış ise ne mutlu sana! Diyalektik oluş içinde elbet karşıt belirlenimlere yerinde ve gerekli kılınmış olmasına bağlı olarak ihtiyaç vardır. Dileğimiz, hakikate uyanmakta inat eden körler, sağırlar, duyarsız ve anlayışsız olanlardan olmamaktır.

İlim, tevhid, yakın bulmak ve hakikatten sonuç almak için yapılan ibadet, hakiki kılan muhabbetullah ve ihlas, fakr, hakkaniyet ilkesi gereği ilkelerin ussal anlamda işlevsel kılınmış olduğu vicdan, güzel ahlak, helal kazanç ayrıca bunların sonuç belirimi olan takva ile hakikat

nesnel olduğu kadar nesnellik zemininden hareket ile nesnellige aşkın öznel olduğu içindir ki öznel olan hakikate öznel yaklaşımlar ile uyanabilmektir. Uyandıkça ve keşf olanağı edindikçe, hakikatin nur olan nesnel belirimine de uyanmış olmak olması gerektir.

Bilim nesnelligi içerdigi kadar artık özneliği de içermiş olarak Allah'ın gerçekliğine ayna tutması gereken alandır. Bundan yoksun kalmaya/kılmaya devam edilir ise tevhid gereği ile bilimsel verileri teolojik ve hikmet belirlenimlerinde metafizik olgusal yaklaşımı ile değerlendiren imanlı canlar elbet olacaktır. Önemli olan ise ferdi gerçekleşen uyanışı, siyaset alanında karşılık bulmuş olarak eğitim ve hukukla kurumsal anlamda genele yaygın kılmış olmak ile tektip kılmaya ve ahlaki anlamda meşru olmayan sapkınlıklara yer vermeden evrensel kılabilirdir.

Eskilerin de dediği gibi “Uluhiyetine gafil olma!” Ey insan! Cahilliğin, zaafının, acıların, beşeriyetin seni uluhiyetten aldığı gerçekliğine gafil kılmasın!

Allah'tan aldığı en yüksek paye kendini yaratma, gerçekleştirme, emek ile nesnel yaratımda bulunabilme ve us yapısalılığı kazandığında bilme etkinliği olarak gerçekleşen düşüncedir. Düşünce tanrısal olup da beşeriyete nasip olmuş en yüksek olanaktır. Cenabı Allah'ın en yüksek derecedeki olanağı düşünce iken Cenabı Allah'a ait olup da sana da hak kılınmış olan düşünceden kendini mahrum etme!

Düşünceyi sadece bilmenin olanağı olarak değerlendirme! Düşünce, kendinde kendi varlığının hem öznesi hem nesnesi olan varlığı, varoluşsal anlamda da kendini gerçekleştirir iken varoluşunun hem öznesi hem de nesnesi olabilmesinin olanağıdır. Düşüncede kendi varlığını gerçekleştiriyor olmak, varoluşunun hem nesnesi hem de öznesi kılıyor olarak yaratıyor olmak anlamını taşır. Kendi varlığında

kendini ayna kılıyor olarak düşünen özne için varoluşsal anlamda kendi varlığının hem öznesi hem de nesnesi olmak kaçınılmazdır.

Düşüncenin yaratım etkinliğinde anlam-değer belirlenimli varoluş nesnelere yaratıyor olmak ile de varoluşsal anlamda kendini yaratıyor olmak sürekli kılınır. Düşüncenin yaratım etkinliğinde anlam-değer-duygu-irade-inanç yüklemeleri edinmek ayrıca karakter ve kimlik belirlenimli olarak tinsel/ öznel anlamda kendini yaratıyor olmak, kendiliğin yüklem alınmış özdeşlik belirlenimlerinde yaratılıyor olması gerçeğini taşır. Bundan dolayıdır ki düşünce sadece bilme edimine indirgenmeyecek kadar çok yönlü ve katmanlı gerçekleşen yaratım etkinliği olarak üzerinde düşünülmesi gerektir. Düşünce ile düşüncenin üzerine düşünmek dahi düşüncenin önemine dikkat çekmek adına önemlidir.

Durum -hâl- böyle iken kendi varlığının ne, nasıl, ne için olduğu ve ne için olduğuna bağlı olarak ne olacağına dair bir fikrin olacak ise düşünmekten kaçınma! Düşünce alanı en ulvi alan iken içinde bulunduğun dünya dahi evrensel düşünce alanının bir katmanı - boyutu- olarak gerçekleşmekte iken bir düşünce dünyası içinde var olup da düşünmemek düşünülemez. Öyle ise düşünce etkinliğinin yaratım etkinliği olmasına bağlı olarak Allah'ın düşünce etkinliğine katılıyor olarak kendi yaratımına da irade-duygu-anlam-değer-inanç belirlenimli yüklem ediniyor olarak katılman en doğal -fitri- gerçeğindir... ki kendinin yaratım etkinliğine katılıyor olmanın gerçeğinde düşüncenin hangi yönde gerçekleşmesi gerektiği gerçeğine de uyanmak senin anlam-değer dünyan doğrultusunda biçimlenir.

Düşünce eylemi ve değer üreten çaba, yaratıma dair eylem anlamında emek sahibi olarak kendini gerçekleştirme, yaratıyor olmanın etkinliğine katılmak anlamında önemlidir. Düşünceyi anlattıklarım doğrultusunda anladığında ve düşünmenin kutsiyetini hakkı gereği değerlendirdiğinde, düşünmeye dair yapman gereken tek şey sadece

düşünmek olacaktır. Tarihe baktığında düşünen öznenin biliyor, yaratıyor olarak kendini gerçekleştirdiğini, değişen zamanlar içinde kendini de yaratıyor olarak gerçekleştirdiğine tanık olursun. Tarih öznesi insan olarak düşünmekten başka bir yolu olmayan, bütün olanaklarını düşüncenin gerçekleşmesi olanağı içinde bulan için varoluşu adına düşünmekten başka bir yol yoktur. Öyle ise düşün... düşün ki gerçeğe uyanmak ile kendine de uyanabilmeye yol bulmuş olasin! Gerçeğe göre yaşamayı öğrenmek ile selamete ve huzura kavuşmaya da yol bulmuş olasin!

Bu kitap boyunca düşünce dünyasının katmanlı olması içinde kendi gerçeğinin hangi gerçek temelli var olduğunun gerçeğine uyanmanı esasa aldım. Ola ki düşünce dünyana dokunmuş olarak gerçeğe uyanmaya dair bir katkı olmuştur. Hakikatten ve mülkten paye alırken özerk olarak pay sahibi olmuş olarak ben olmakta kendini gerçekleştirmektensin. Anlam-değer yüklem belirlenimlerinde kendine yüklem aldıkların ile özdeş kendini niteler iken ne ile nasıl ve amaca - ereğe- bağlı olarak ne için olduğunun belirli kılınmış olmasına bağlı olarak kendi olmayı neye bağlı olarak bulduğunu bilmelisin.

Ben olmak arı soyutlanmada kendi olmak iken yüklem alınmış anlam-değer nitelemelerinde kendi olmanın yaratımına doğrudan katıldığını da unutma! İnsan babadan olma ve anneden doğma olarak dünyaya iner ama yüklem aldıkları ile beraber yüklem aldıklarının ahir yaşamında karşılıklarına doğru ölümle yürür iken kendinden doğar.

İnsan, bir anneden doğar ama ölüm ile de kendinden doğma olanağı ile ahir yaşama taşınır... ki ölümü tatmanın eşiğinden geçerken yaşamın sürekliliğine tanık olarak yeni bir dünyaya doğar. Öyle ise hakikate iman, yaşamın sürekliliğini ve yaşanmış olan bütün deneyimlerin karşılıklarının olduğu oluş içinde bulunduğu anlamını içeren ahret ve akibete göre yaşamak ayrıca ahrete/ akibete göre sınırlanmış, güzel ahlaka göre bilinçdışı kılınmış olanlar ile biçimlenen yaşamda salih amel

ile emek sahibi olarak hak edişlerde bulunmak, dinin en temel üç esasıdır.

Aman dikkat! Yaşam dünya ile sınırlı olmadığı gibi dünya ile sınırlı kılınıyor olmaması gerektir. Anlam-değer yüklemelerinde yaratılıyor ve yaratımına, yüklem aldıklarına bağlı olarak eylem sahibi olmakla doğrudan katılıyorsun. Varoluşunu değer olarak gerçekleştirirken iken mesul kılınmış olma gerçeğini kendinden olarak gerçekleştirdiğini de hatırla! İç dünyanda vicdanı tesis edecek değer oluşu içinde derinlik kazanır iken nefsi emmare ile kendi dışında nesnelere edinirken kendine sığ kaldığını da unutma! Vicdan hem ahretin/ akıbetin hem de hakkaniyet ilkesi gereği salih amelin gözetlendiği ussal belirlenim iken insanın iman ile Allah'a tutunarak vücuda geldiği -öznel kritik- ussal belirlenimdir. Vicdandan yoksun, Allah'a yitik yaşamayı zillet bilip iman ve vicdan sahibi olmaktan utanma!

Öznel varoluşun gereği kendi varlığının özerk anlamda hem nesnesi hem öznesi iken değişen oluşa bağlı olarak yaratımının nasıl gerçekleşmesi gerektiğinden yana da söz sahibi iken ne için olduğuna dair belirleyici amaç ve eylem içerisinde olduğunu da unutma! Halifelik, yakın bulmak ile Allah'ı bilmek, Allah'la tanışmak, anlamaya çalışmak ne için olduğunun genel belirleyenleri olsa da ne için olduğuna dahi doğrudan katılan özerklikte var edilmiş olduğunu hatırla!

Özgürlük kendi olmayı gerçekleştirme özgürlüğü iken ne için olduğun senin üzerinden, gerçekleştirdiklerine bağlı belirli kılınmış olarak açık olacaktır. Öyle ise önce kendinden hareket ile kendini tanımak ve sonuç belirlenimli olarak ne için olduğunu belirli kılarak özerkliğini muhafaza etmek, değer olarak haysiyetini bulman için önemlidir. Sana tanınmış performans hakkını, varlık sahnesini hakiki olmak ile dolduruyormuşçasına hak ederek yaşamak hakkındır. Hakiki oldukça, kendi olmayı derinliğine muhafaza ederken varlık sahnesini dolduran

varlık olarak âlemlerin rabbi olan Allah'ın senden âlemlere anlam-değer belirlenimlerine dair ruh üflediğini hatırla! Sen eşrefi mahlusun, beşeriyete kendini mahkûm kılma!

Siyasi, kültürel, dolayısıyla da inancına dair hukuki özgürlüklerini de gasp altında tutma! Meşru sınırlar dahilinde her türlü mücadeleyi vermenin sana hak kılınmış olduğunu da unutma! Erdemlere dair meşru sınırlar içinde diğerlerinin özgürlüklerine de dikkat etmek vicdani açıdan bakıldığında sorumluluğundur... sorumlu kılınmış olduğunu da her daim hatırla!

Sen ferdi olarak kendi olmayı bulduğun kadar insan ile insan tininin ilişkileri, gelişimi içinde anlam-değer varlığı olarak insan olma nitelimesinde yaratılıyorsun. Müslim isen ümmet olduğunu da bu bağlamda unutma! Ümmet olmaya aidiyetin ile insan olmaya dair yüklem aldığın anlam-değer belirlenimleri Allah'a tutunmanın, ermenin vasıtaları olur. Aidiyet duyduğun ümmet içinde insanlığına yüklem aldığın anlam-değer belirlenimlerini aidiyet duyduğun kadar kendinde duygusuyla canlı bulursun... ki aidiyet duyduğun -yaratılmış- dünyanın insanı olarak aidiyet duyduğun kadar ait olduğun dünya içinde bulunursun.

Dünyana yabancı kalmak ile kendine/ kendini dışsal bulmak yerine, anlam-değer belirlenimleri ile içinde olduğun ve kendinde bulduğun gerçeği ile aidiyetini canlı tutan kültür ve duygu nesnelelerini, hakikati içerdikleri, hakikate uyandırdığı yönde hep canlı kılman hayrınadır. Önemli olan, sadece olana veya olan bitene dair hikmet sahibi olman değil, ne için olduğuna bağlı olarak mesul kılınmış olan senin olacağına dair de öngörülü olmandır... ki bu anlamda nübüvvetin klasik felsefeden farkını da vahiy bilgisi çerçevesinde anlamış olursun... Vahiy olacağına dair de haber verme aracı iken ne için olduğunu hatırlatmış olarak ne olacağına/ olabileceğine dikkat etmen gerektiği uyarısına haizdir.

Bu anlamda hem toplumsal ilişkilerde ve doğa ile ilişkilerde ahlaki anlamda nasıl yaşanması gerektiğini sonuçlardan hareket ile tesis etmek gerektiğinin hem de sürekli olan yaşamda ne/ kime göre nasıl yaşanması gerektiğinin hayati anlamda önemli olduğunun gerçeğine uyanman gerekir. Sadece bilen değil, bilfiil gerçekleştirdiklerinin öznesi olarak var olmakta ve gerçekleştirdiklerinden sorumlu kılınıyor olmayı ortak varoluş gereği buluyor iken gelecek öngörüsü -bilimi- ile yaşamak gerektiğinin hayati olduğunu tarih olgusal olarak hatırla!

Bu anlamda vahiy sana rahmettir... Çünkü sadece olan-bitene dair değil, ahrete/ akıbete göre yaşanması gerektiğinin uyarısını vermesi ile bilfiil gerçekleştirdiklerinin öznesi olan öznenin sorumlu kılınmış olduğu gerçeğine de dikkat çeker. Vicdan da özsel anlamda sorumlu kılınmış olanın sorumlu kılınmış olduğunu sorumlu hissettiklerinde buluyor olmasından öte gerçekleşmez.

Düşüncenin yaratım etkinliği olmasında kendini gerçekleştirmenin özgürlüğünü buluyor iken kendini yaratmanın/ yaratabilmenin olanağı içinde Cenabı Allah'ın yaratım etkinliğine katılmalısın! Yaratmak bilfiil kendini gerçekleştirmek ile ilgili iken sadece ilmi anlamda anlam-değer belirlenimli bir gerçeklikte değil, ilmi olduğu kadar irade içeren eylem içeriğinde bilfiil varoluş bulduğunu, yaratılıyor olduğunu, yaratımına düşünüyor ve eylemde bulunuyor olarak doğrudan katıldığını hep hatırla tut! Tut ki gelecek öngörüsü veya bilimi ile de geleceğinden yana kendini sorumlu hissederek ve diğerleri ile ortak varoluşta var olmakta iken diğerlerinden yana da sorumlu kılınmış olduğunu bilmiş olarak ve onların sorumluluğunu aidiyet hissi ile canlı tutarak daha güzel bir geleceğe kapı aralayabilesin. Bu anlamda eğitimini sadece öğrenme merkezli değil, güzel ahlak merkezli olarak da tesis etmen, kurumsal anlamda toplumsal düzeyde meleke kazanıyor olarak bilfiil varoluşunu gerçekleştirdiklerinde bulman senin için önemlidir.

Eskilerinde dediği gibi olmak bilfiildir... ama sorumluluk hissiyatı ile gerçekleştirdiklerinin öznesi olarak güzel bir geleceğe diğerleri ile beraber yürümen gerektiğini hep hatırla! Düşünen ve eylem sahibi olan ama sorumlu kılınmış olmak ve sorumluluk hissiyatı ile diğerlerine duyarlı olman gereken bir dünyada yaşadığını unutma! Aidiyet duyduğun hangi kültür olursa olsun ortak varoluşta birebir ilişkilerde güzel ahlak, genele yaygın ilişkilerde hukuk ile entegrasyonun tesis edilmesi de gerektiğini de hep hatırında tut!

Ortak varoluşta her hikâye ortak hikâyenin -ortak ruhun- sonucunda bulunur. Kültür veya medeniyet nesnesi mirasın içinde sen ferdi anlamda kendinden ibaret olduğunu zannetme! Müslim isen cuma günü ve namazını, Ramazan orucunu, Bayram namazı ve tekbirleri, selamlaşmayı, yardımlaşmayı, ezanın ruhları titreten nakşını vb. nicesi ile müslim olduğunu hep hatırında tut! Hatırında tut ki ortak hikâyede sınıflardan daha çok ümmet olmanın sorumluluğunun olduğuna göre hareket etmiş olursun. Ortak hikâyede böylesi ümmet olmana vesile olan ama en sığ fikre veya en uzak itikatta haiz olan canları dahi aşağılama hakkını kendinde bulmaz, onlar için ne yapabilirim diye kendine sormalısın! Aşağılamak değil eleştirel olmak, uzaklaşmak değil onların içinde onlar için bir şeyler yapıyor olmak, müslim olmayı kısmen dahi onlara borçlu olman sebebi ile onlardan yana sorumlu olmanın gereğidir.

Mümin isen bil ki mümin olmaya dair aidiyet duyduklarını canlı tuttukça kendini de varoluş kaynağından itibaren canlı tutmaktasındır. Sen Allah'a iman ile tutundukça, emin olarak güvendikçe, hakkı gereği güzel ahlak ile de bilfiil insan olmanın haysiyetini -değerini dolayısıyla namusunu- muhafaza ettikçe, meşru sınırlarda kendi olmayı sağladıkça sonuçta korkacak olan da değilsin. Cenabı Allah ile diri ve nedenini öz kaynağından yani Allah'tan sonuç alarak ve güzel ahlakta hak ederek

besleniyor olmak da buluyor iken korkulardan öte özgüven ile geleceğe doğru yürürsün.

Unutma ki “İşittik ve itaat ettik” denilirken dahi itaat öncelikli değil, işitme öncelikli, dolayısıyla da işitmek; düşünme, anlama, yorumlama ile gerçekleşir iken düşünmenin öncelendiği bir dinin var. Ayetlerimizi içeride ve dışarıda göstereceğiz denilirken enfüste ve afakta olanları görmenin gereği olarak düşünmen ve dolayısıyla da anlaman gereklidir. İbrahim nebi veya Üzeyir nebi Cenabı Allah’a soru sorarken Cenabı Allah bizatihi soruların muhatabı olarak onlara cevap vermiş iken dolayısıyla da düşünen, sorgulayan insanın önemine ayetler ile dikkat çekerken düşünmenin önemi vurgulanır. Mearic suresi hakikate dair soru soranın, sorgulamalarda bulunulananın kim olduğuna bakılmaksızın cevap arayışında ise sorunun muhatabı Allah olduğu içindir ki er ya da geç cevap bulacağını özetler iken düşünmenin öneminin vurgulandığı betimlemeye -tasvire- haizdir. İlk inen ayetler “Oku” Kadir Gecesinden itibaren iner iken Kadir gecesini dahi hakikate dair olanın anlaşılmaya başladığı gece olarak mübarek kılınmış iken düşünmenin “Oku” emri ile farz kılınmış olduğunu önemse ve öncele!

Bazılarının dediği gibi “Oku” denirken elbette söyle denilmek istenmiştir ama söylemek dahi düşünmenin dilsel bir kıpısı iken düşünmekten uzak “Oku” emrini yorumlamak, Allah’a haksızlık olur. “Oku” denilir iken en genel anlamda düşünmeye açık olmak ve düşünmek farz kılınmıştır. Farz olan; fitrat gereği zorunlu kılınmış olan olmak ile beraber eylem içerikli olması sebebi ile uygulamada katılıyor olunması gerektir... ki bu anlamda ilk ayet olması itibarı ile “Oku” denilirken: fitratı gereği Allah’a ait olup da kendisine dair kılınmış olan düşünmeyi, düşünmek zorunda olarak bulan insana düşünmeye açık olması, yaratılışı gereği ve içinde bulunduğu dünyanın koşulları gereği düşünmek zorunda olduğu hatırlatılır.

Bilkuvve olanak dahilinde bulunanın bilfiil gerçekleştirilmesi, açık edilmesi söz olmakta ise en temelde düşünce hem bilkuvve hem de bilfiil kendini gerçekleştirir iken yaratma olanağı olduğunu bilmek gerekir. Bilkuvve yani olanak olarak varlıksal anlamda kendilikte bulunanın bilfiil açık edilmesi, yaratıma katılıyor olarak gerçekleşmesi kendiliğin kendinin hem öznesi hem de nesnesi olarak kendini deneyimliyor olmasının gerçeğini taşır... ki kendini bilmek, tanımak için dahi olsa yaratıcı etkinlik olarak düşünce etkinliğinin hep canlı tutulması elzemdir.

Düşünmek; yaratımda açık olan varoluş nesnelere, emeğin, gerçekleştirdiklerinin öznesi olmak anlamını taşımak ile beraber bilkuvve olarak varlıkta bulunanın bilfiil açık olmasının gerçeğini taşır iken kendini anlam-değer yüklemelerinde yaratıyor olmanın gerçeğinde manen -tinsel anlamda- kendiliğin öznesi olmanın olanağıdır. Düşünce; öz benliğin (sadece şahıs, kendi olanın) kendisi olmasa da kendi olanın kendini gerçekleştirme olanağıdır. Kendiliğe anlam değer yüklemeleri alındıkça kişilik, karakter, kimlik vb. belirlenimli olarak kendiliğin öznesi olabilmenin olanağı olarak görünüş bulur. Bu bağlamlarda düşünce, özne olmanın gereği olarak varoluşun olmazsa olmazıdır.

Düşünce özne olabilmek için madem ki zorunludur hiç yoksa insandan beklenen; fitratına uygun olarak, üzerinde bilkuvve bulup da gerçekleşme erkine yani iradeye bürünmek ile beraber bilfiil gerçekleşir iken galip olan rabb belirlenimli görünüş bulup da kendi olmayı -dolayısıyla da- bilkuvve ve bilfiil gerçekleştirmekte onların kendisine dair kılınmış olması ile bulunduğu sıfatları (öznel ve nesnel karşılığı olan olanakları) ile insanın, evrensel düşünce alanına nitelikli ve eleştirel düşünmek ile katılmasıdır. “Rabbinin adı ile oku! O nihaysiz kerem sahibidir” ayeti ile de bu, betimlenmiş olarak açık ve net beyan edilir.

Düşünmek; kendini en temelde gerçekleştirme, şahıs olanın kendini gerçekleştirir iken kendi varlığının hem nesnesi hem de öznesi olarak kendini özne olarak yaratabildiği, öznel olanaklarını açık ederken kendini olanaklarında yaratabildiği, yaratım nesnelere verirken de yaratıcı olarak kendini gerçekleştirebildiği, yaratmak ile beraber yarattıkları ile anlam-değer ediniminde kendine/ kendiliğe içkin dünyalar kurabildiği varoluş olanağıdır. Nesnel anlamda kendilik olmasa da öznel anlamda kendiliğin gerçekleştiği kendini gerçekleştirme edimidir... ki bu anlamda Kur'an düşünmenin evrensel anlamda rahmete dair hangi sınırlarda sınırsızca gerçekleşmesi gerektiğinin gerçeğine ışık tutar. Bundan dolayıdır ki O "Ol" deyince olur yaklaşımında "Allah düşünmeden yaratır" fikrinden Üzeyir ve eşeğinin yaratımından, Anne karnında beşerin evre süreçli yaratıldığından, olup bitenlerin Allah'ın yaratım alanı dolayısıyla da fil alanı olan doğada ve hikmet üzeri gerçekleştiğinden Kur'an'da bahsedilir iken Tanrı olmanın düşünen özne olarak gerçekleştiğine dikkat çekilir.

O'nun kendi nezdinde "Ol" diyerek var ettiğini, yaratılmış olmanın mekân ve zamansallığı içinde bizler olmuş olarak bulur iken Cenabı Allah'ın kendi -nur- varlık alanında gerçekleşen zaman genişliğinde "Ol" demenin en temelde öznel zamansallık içerirken dahi zamansal ve düşünsel gerçekleştiğinin bilgisine yabancı kalmamalıyız. Yaratılmış olanın süresizlik içinde zamansal mahiyete haiz olarak gerçekleştiğini yani varoluşun mekân zaman bağıntısından ayrı gerçekleşmediğine dikkat etmek gerekir. Yaratıcı olanın da zamansız yani sürekli olan olması anlamında ayrıca öznel zamansal (geçmiş, şimdi ve burada, gelecek bağıntısında olarak üç zamanlı -özellikte var- olması ayrıca gelecek yönelimli ve bengisel oluşun korunduğu) mahiyette kendini zamansal anlamda gerçekleştiğine yani zamansal olmakta varoluşun bulunduğuna dikkat etmek gerekir... ki O'nun zaman genişliğinde düşünmek "Ol" denilenin gerçekleştiği hızlarda gerçekleşmekte iken

bizler için yaratılmış olan daha uzun zamansal süreçlerden geçmiş olarak görünüş bulmakta... varlık sahnesine bir tasarımın, hikmet yüklenmiş olmanın gereğinde us belirlenimli vücut bulmuş olarak çıkmaktadır.

En temelde düşünmek tanrısal olup da özne olarak vücut bulmanın gereği kılınmış iken -nitelikli- düşünmekten beri kalmak, Tanrı'dan kendini soyutlamaya çalışma çabasından öte değildir. Düşünen özneye bahşedilmiş olan rahmet ve bereketten, düşünmekten kaçanların nasipli olduğu beklenemez. Düşünen özne doğrudan yaratıcı etkinliğe katılıyor iken kendi yaratımına da doğrudan katılmış olarak kendi yaratımına dair söz hakkını kullanandır... ki Cenabı Allah bu anlamda düşünen her özneye, kendinden bahşettiği ile özgür olmanın dolayısıyla da kendi çabası içinde kendi olabilmenin tadını vermektedir.

Bir hadisi şerifte “Bir saatlik tefekkür bin senelik ibadetten hayırlıdır” denilmekte ise düşünmenin üzerine bir daha düşünmek gerektiği, her müslim olanın üzerine borçtur. Yani müslim isek düşünmenin farz - zorunlu- kılınmış olmasına dair sorumlu kılınmış olduğumuzu, sorumlu olduğumuzu hatırlamak gerekir.

Şeriat, (hukuk) ortak varoluşun usunu taşımakta; tarik, arayan insanın gerçeğini göstermekte; hakikat, sorgulayan öznenin yolu olmakta; marifet de bu üçünün içeriğinde sulh ve selamet bulmuş, uyumluluk esasında emek sahibi (yaratıcı öznelliğe haiz) olarak yaratıcı etkinliğe katılıyor olmanın gerçeğini taşımakta ise düşünmeye tarik ehli olanlar da yeniden düşünerek dikkat etmelidir. Düşüncenin, düşünmenin önemine dikkat çekerek düşünce; hayati anlamda eğitim, din, felsefe, bilim, siyaset, ekonomi, savunma, toplumsal olan kültürel ve medeniyet vb. alanlarında sadece bilme değil, yaratıcı etkinlik anlamında öncelenmelidir. Düşünceyi, düşünmeyi merkeze almış bir toplum veya özne, düşünce (öznelde yaratım) ve yaratım nesnelere

verir iken evrensel yaratıcı alana katılıyor olarak yaratılmış dünyalarda yaratılmış olan dünyaların öznesi olmak da kendi olmayı bulacaktır.

Ey insan! Senin hakikatin, düşünce ve düşünmeye dair kılınmış olarak Allah'a ait ve Allah'tan iken rabbin olan Allah'tan, düşünmemek ile seni ne geride bırakmakta... şuursal anlamda Allah'ın gerçekliğinden uzak kılmaktadır. Elbet bilirim her an düşüncenin bir yaratım etkinliğinde anlam-değer yüklemelerinde yaratılmış öznellikte özne olmayı buluyorsundur. Düşünmemekten kastım; hakikate dair düşünmekten, sanılara dair eleştirel olmaktan ve tevhid belirlenimli düşünmekten seni neyin/ nelerin beri bıraktığının özsel eleştirisinden dahi uzak, nitelikli düşünmekten yoksun olmandır.

Nitelikli düşünmek, eğitim ve çaba ile öğrenileceği gibi özden hareket ile yeteneğin var ise fitri anlamda nasibin olarak da bulabileceğidir. Ancak, eleştirel olmak insan tininde bulunmak ile olanaklı iken insan tininin tarihsel düşünce gelişiminden uzak kalınmadan eğitim ile edinilmesi gerektir. Seni kendini gerçekleştirmenin, hakikati öğrenmenin düşünmesinden uzak kılacak her türlü düşünce ürünü olan fikir ve zulümden de koruman ve mücadelede bulunman, en temelde düşünmek varoluş hakkı iken bil ki en doğal hakkındır.

Evrensel düşünce alanı olarak doğada görünüş bulan tanrısal düşünce nesnelere kendi başına var iken doğaya dair nesnellik deneyimiyor olmanın gerçeğinde senin ile var olan değil, Tanrı ile var olup da birbirinin deneyim nesnesi kılınmış olan var olanlar ile biçimlenen bir dünyayı yaşamaktasın. Tat alma, görme, duyma, bilme her ne kadar öznel deneyimler olsa da nesnesi olan olgunun gerçeklik belirlenimlerinin öznelde karşılık bulmasından öte değildir. Doğa alanı ne kadar tanrısal ise tin alanı da o kadar tanrısal olup Tanrı'dan ayrı olmadan aynı da olmadan Tanrı'nın yaratımında gerçekleşmekten öte durmaz. Doğa ve tin alanı insan usunun eytişimsel bakışımının bir sonucu olarak ayrıştırdığı bir bakışım biçimi olup, nesnellik zemininden

hareket ile gerçekleşen tinsellik bağıntısından uzak değerlendirilmemelidir.

Doğaya dair deneyimlenen dünya insan zihninin bir yan ürünü olmaktan öte, insan zihnin nesnel zemini olarak bir dünya içinde biçim kazanırken insan öznesinin açık olmasının nesnelliğine haizdir. Nurun nesnelliğinden bağımsız bir doğa ve tin alanından bahsedilemeyeceği içindir ki nur fiziğini, nurun tinselliğini konu bahis eden metafizik bir yaklaşıma ihtiyaç vardır... ki bu metafizik yaklaşım teolojik yaklaşım biçimi ile de olan bitene dair ne gerçekleşmekte ise gerçekliğine dair bir şey söyleme hakkını insanın kullanabilmesini olanaklı kılmalıdır.

Doğa, tin alanları fizik, metafizik yaklaşım biçimlerini birleştirici olan Tanrı varlık bilgisi ile ancak yerli yerince değerlendirilebilir. Salt doğacı veya salt tinsel yaklaşım biçimleri eksik veya yanıltıcı yargılar ile bizleri gerçekten uzak kılabilir. Öyle ise gerçeği bilecek, anlayabilecek bir yaklaşım biçimi olarak doğa ve tin alanını yerindeliğinde değerlendirmemizi olanaklı kılacak metafiziğe ve vahiy bilgisine ihtiyaç vardır. Teo-fizik, teo-ontoloji, teo-metafizik ve yaratımın metafiziği ile Tanrı'yı doğru bilebilir isek olan biteni daha doğru anlama olanağı bulmuş oluruz... ki bu durumda kendimizi de yerindeliğinde olarak daha doğru biçim de bilerek anlama çabası içinde bulunabiliriz.

Seni sana; ne olduğuna, nasıl olduğuna ve ne için olduğuna dair hatırlatabildiysem... Kim olduğunu neye/ kime bağlı olarak bulduğunu, nasıl bulduğunu, ne için olduğunu ve ne için olduğuna bağlı olarak ne olacağına -acizane olarak kısmen- ayna tutabildiysem ne mutlu.

Allah'a iman ile özgürlüğün duygusu olan özgüven bulmana vesile olabildim ise ne mutlu. Eziklik, sefalet eş deyişle de zillet, varoluş nesnelinde kaybolmanın, sürüklenmenin ve esarete düşmenin bir biçimi iken Allah'a iman ile özgüven bulmuş, nefsi emmareyi sınırlamış, vicdanen hesap verme mercisi olarak kendini ve üzerinde rabb -galip-

belirlenimli olanakları ile Allah'ı bulmuş isen özgürlüğü özünde bulmuş olmanın özgürlüğünde yaşıyorsundur. Elbette nefsi emmareyi zapturapt altında tutmanın, güzel ahlaka dair referans aldıklarıyla bilinçdışı kılmış oldukların ile sınırlamamış ve terbiye etmiş olmanın doğruluğunda, varoluş karşılıklı gerçekleşir iken ötekine zarar vermemenin olanağını da edinmiş olarak güzel ahlak sahibisindir.

Güzel ahlak, karşılıklı varoluşta sadece uyumluluğu sağlamak ile kalmaz, öteki ile varoluşta özgürce yaşama olanağı getirmesi adına da önemlidir. Rabbine, ilkeyi gerçekleştirir iken yükselmenin, yükseldikçe O'nun ile özgüven bulur iken özgür olmanın olanağıdır. Diğeri ile yaşamakta özgürlüğü fevri değil, karşılıklı var oluşta tesis ediyor olarak gerçekleştirmenin olanağıdır. Bu anlamda evrensel hukuk esasları ve güzel ahlakın da öncelendiği eğitim, toplumun geneline yaygın güzel ahlakın tesis edilmesi için önemlidir. Sen güzel ahlak sahibi olduğunda, gerçekleştirdiklerinin sonuçları olan bir dünyada seni zillete sürüklemeyecek, cezaya mahkûm kılmayacak bir oluş içinde bulunmakta isen gelecek belirlenimli olarak özgürlüğü, selameti tesis etmek ile de bulmuşundur.

Özgürlüğün tadına özgüven ile bakanlar, kendi olmanın tadına varmışlardır. Bencilliği besleyen, kibirde de görülen, kendiliğe dışsal varoluş nesnelere gerçekleşme olanağı bulan özgüvenden bahsetmekte değilim. Bilakis böylesi özgüvene karşı olarak nefsi emmarenin boyunduruğuna hayır diyebilme cesaretini duygusu olarak bulan özgürlükte, nesnelere bağımsız ilke gereği özsel gerçekleşen özgüvenden bahsetmekteyim. Kendi olmaktan yana mutmain olunan, varoluşsal anlamda hakikat ile kendini ahlak biçimsel olarak var bulmanın ruhsal/ öznel olanak biçimi olan özgüvenden, özsel olan özgürlük duygusundan bahsetmekteyim. Doğa ile kayıtlı olmak altında, ahlaki sınırlar da edinmiş olmak ile diğeriyle var olmanın sınırlarına riayet ederken selamet bulmak (karşılıklı gelişen güven duygusunu

sürekli kılmış olmak) ile özsel anlamda özgüveni de sürekli kılmanın olanağından özgürlük artık Es Selam tanrısal ismin gereğinde yaşanmış olur.

Tümeller -külliler- güzel ahlak belirlenimli olarak gerçekleştikçe, varlığa katılma olanağı içinde diğerlerine duyarlı yani kalben sezgisel ve duygusal anlamda açık, vicdanen de hakkaniyet ölçüsünü koruduğün kadar hikmete ve anlamaya -irfana- açıksındır. Karşılıklı varoluştta diğerine duyarlı olduğün kadar özgürlüğü selamet adı altında tesis etme olanağın vardır. Zilletten kurtulmanın, şu gök kubbe altında kendini özgür kılabilmenin en temel olanağı güzel ahlak ile sende başlar.

İslam'da esas, etken neden ve erek neden olan Allah'tır. Özgürlük ise kendini gerçekleştirme olanağı olan düşüncenin temel prensibi, esası olmak ile beraber karşılıklı var olabilmenin olanağı içinde sonuçta çoklu gerçeklik anlamında beliren hikmetlerden bir hikmet olarak ahlak biçimsel anlamda gerçekleşmesi gerektir. Fevri anlamda nefsi emmareye ile bağıntılı olarak değil de esasına bağı hikmeti ile gerçekleşmesine göre anlamlı kılındığı ölçüde doğru anlaşılacak ve kişinin hayrına olarak yaşanması gerektir. Yani sen Allah'a ermek ile hakikate uyanmaya ve O'na göre yaşamaya çalış ki sonuç bir belirlenim anlamında hikmetten olması bakımından özgürlüğü de hakkı gereği bulmuş olasin. Hak kılınmış varoluşu güzel ahlakta hak etmiş olmak ile tadında dolayısıyla da hakkı gereği yaşamış olasin.

Kendini gerçekleştirme olanağı olan düşüncenin en temel ilkesi, kendini gerçekleştirme olanakları dahilinde özgürlük olsa da karşılıklı varoluştta özgürlük, diğerinin önemsendiği yaklaşımda gerçekleşme olanağını ahlak biçimsel anlamda bulur. Güzel ahlak, hukuk ve eğitim ile rahmete sebep olarak tesis edilmesi gerektir.

Kendini gerçekleştirme olanağını 6zg6rce bulup da rahmeti kendine farz kılmış olarak varoluğu diğerine duyarlılıkta ahlak biçimsel bulan 6zg6r Tanrı'nın: 6zg6rl6đ6nden paye almış olup da kendini 6z6rk varoluşta gerçekleştirme olanağı bulan kullarıyız. O'na erdike, sıfatlarından gelişime dair sonuç aldıkça, isimlerini hakkı gereği gerçekleştirdikçe, tek6m6l6 de 6zg6rleşmekte bulan kullarıyız.

D6ř6ncenin temel varoluş prensibi olan 6zg6rl6k, karşılıklı varoluşun temel ahlak ilkesi olduğunda, hikmete açık olmak ve Allah'ı yakın bulmak içeriğine sahip olması gerekendir. Hakikate eren, hakikate uyanan her kişi 6zg6rl6đ6, tinsel varoluşunun bir gereği olarak bulur. Allah ilkesi gereği tek6m6l etmek ve karşılıklı varoluşta sonuçlara g6re yaşamak 6zg6rl6đ6 s6rekli kılmanın gereğidir. 6zg6rl6đ6 6z6nde bulmuş olup da kendi olmayı g6zel ahlak ile değerinde hakkı gereği hak ederek yaşayanlar, var olmanın uykusunda hakikate uyanmış olduklarında, 6zg6ven ve cesaret ile yaşamayı da 6đrenenlerdir.

****